Riksdagens protokoll 1994/95:90

Onsdagen den 19 april

Kl. 9.00 – 18.01
19.00 – 20.02

Protokoll
1994/95:90

1 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Proposition
1994/95:178 till näringsutskottet

Skrivelse
1994/95:198 till skatteutskottet

Motioner
1994/95:Ub52–Ub57 till utbildningsutskottet
1994/95:Kr5–Kr13 till kulturutskottet
1994/95:Ju16 till justitieutskottet

2 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkanden 1994/95:KU33, KU39 och KU40
Finansutskottets betänkanden 1994/95:FiU9, FiU14, FiU16 och FiU17
Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1994/95:SfU12 och SfU15
Kulturutskottets betänkanden 1994/95:KrU17 och KrU21–KrU25
Trafikutskottets betänkanden 1994/95:TU18 och TU19

Meddelande om samlad votering

Förste vice talmannen meddelade att utrikesutskottets betänkanden UU21 och UU22 samt justitieutskottets betänkanden JuU13 och JuU16 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

3 § Situationen i f.d. Jugoslavien samt Albanien

Föredrogs
Utrikesutskottets betänkande 1994/95:UU21
Situationen i f.d. Jugoslavien samt Albanien

Anf. 1 LENNART ROHDIN (fp)

Herr talman! Folkmordet i Bosnien har gått in på sitt fjärde år. Det är ett ohyggligt faktum som för alltid kommer att stå skrivet i Europas historia med skammens och svekets bokstäver.

Den 14 april 1993 var det ett år sedan folkmordet i Bosnien sattes i gång av den serbiske presidenten Milosevics hejdukar i den federala jugoslaviska armén och i de bosnienserbiska terroristbanden. I mångt och mycket var det redan fullbordat när riksdagen debatterade utrikesutskottets första betänkande om "situationen i det tidigare Jugoslavien". Utrikesministern var förhindrad att delta i riksdagens debatt.

Den 23 februari 1994 – nästan två år efter det att folkmordet i Bosnien inleddes och två veckor efter massakern på Sarajevos marknadstorg – debatterade riksdagen utrikesutskottets andra betänkande om "situationen i det tidigare Jugoslavien". Utrikesministern var förhindrad att delta i riksdagens debatt även denna gång.

I dag den 19 april 1995 – mer än tre år efter det att folkmordet i Bosnien inleddes med en masslakt på flera hundra tusen människor, barn, kvinnor och män, med en massflykt på flera miljoner civila människor och med en massförintelse av en månghundraårig kultur i Europas mitt – debatterar riksdagen utrikesutskottets tredje betänkande om "situationen i f.d. Jugoslavien". Trots att vi nu också har en biträdande utrikesminister tycks både han och utrikesministern vara förhindrade att delta i riksdagens debatt även vid detta tillfälle.

Herr talman! Inför det kanske mest fruktansvärda som hänt sedan Hitler genomförde förintelsen får riksdagen föra debatten utan ansvarig företrädare för regeringen. Förutom vid de tillfällen då vi som enskilda ledamöter har ställt frågor och interpellationer till regeringen har endast vid den aktuella debatten om Bosnien den 29 april 1993 – begärd av Folkpartiet liberalernas gruppledare Lars Leijonborg – någon utrikesminister deltagit i någon av riksdagens debatter om kriget i Bosnien.

Som oppositionspolitiker kritiserade Pierre Schori dåvarande utrikesministern för hennes bristande närvaro och för passivitet. Vid debatten i februari förra året förklarade Pierre Schori i ett replikskifte med mig: "Det är oerhört frustrerande att inte kunna agera i den tradition som Lennart Rohdin själv belyste, dvs. kraftfullt, högröstat och med konkreta förslag, aktivt engagerande och påtryckande. Men det är oppositionens roll."

Sedan dess har biträdande utrikesministern kommit ut med en bok med titeln Mellan Maastricht och Sarajevo. Tyvärr fastnade han tydligen på vägen. I boken finns trots titeln inte ett ord om folkmordet i Bosnien – lika litet som det nämndes i Ingvar Carlssons regeringsdeklaration i oktober förra året.

I den socialdemokratiska regeringens första utrikesdeklaration den 22 februari i år ägnades "kriget i f.d. Jugoslavien" två stycken mitt i en lång smörgårdsbordsliknande uppräkning av allt världens elände. Det fanns inte ett ord om folkmordet i Bosnien, inte ens en antydan om den systematiska och väl planerade etniska rensningen i syfte att för alltid fördriva ett folk och utplåna en kultur, inte ett ord om krigsförbrytarna Milosevic, Karadzic och Mladic. Man sade några vackra ord om försoning och fred, men inte ett ord om vad som vore en rättvis fred för Bosnien-Hercegovina, folkrättsligt erkänt och fullvärdig medlem av de förenta nationer som vår statsminister skall göra ännu starkare.

Internationellt har Sveriges regeringar hukat sig bakom det för stunden gällande fredsinitiativet, som alltid framställs som det enda möjliga och realistiska. Men det har varit möjligt och realistiskt, inte på grund av folkrätten utan som en följd av angriparens målmedvetenhet och hänsynslöshet och det internationella samfundets handlingsförlamning på grund av djupa meningsmotsättningar mellan FN:s säkerhetsråds ständiga medlemmar.

Herr talman! Det här är bakgrunden till den reservation som Folkpartiet liberalerna fogat till utrikesutskottets betänkande. Det är vår förhoppning att Sverige skall ta täten i en internationell opinionsbildning mot kriget och för Bosnien-Hercegovinas rätt att fortleva som en multietnisk stat inom de 1992 folkrättsligt erkända gränserna.

I den nya värld vi lever i måste det finnas en beredskap för att med alla tillgängliga medel hindra extremister av den typ som nu under fyra års tid fört det forna Jugoslavien till randen av den definitiva katastrofen. Det bör riksdagen ge regeringen till känna.

Herr talman! Redan den 7 april 1992 antog FN:s säkerhetsråd den första i en oändligt lång rad resolutioner för att få slut på det ofattbara hatets helvete som bröt loss i början av april i den nya republiken Bosnien-Hercegovina – ett land som omedelbart vann internationellt folkrättsligt erkännande och som redan den 22 maj upptogs som fullvärdig medlem av FN.

Sedan dess har säkerhetsrådets resolutioner följt som på ett radband. Sanktioner infördes mot den entydigt utpekade skyldige, regimen i Belgrad. FN-trupper har utplacerats för att säkerställa humanitärt bistånd till den drabbade civilbefolkningen. Flygförbud har införts över Bosnien. Städer och områden som utsatts för månads- eller årslång belägring och terrorbeskjutning med tungt artilleri har förklarats som av FN skyddade zoner. En krigsförbrytartribunal har inrättats för att ställa de skyldiga till ansvar för ett folkmord som döpts till "etnisk rensning".

Men vi får inte döma FN och FN-tanken för omvärldens uppgivenhet inför den serbiska terrorn. FN-stadgan ger varje medlemsnation rätten till självförsvar inför angrepp och varje annan medlemsstat rätten att komma till den angripnes försvar. FN-stadgan ger FN rätten att med de medel som krävs upprätthålla eller återställa internationell fred och säkerhet. FN:s misslyckande är inte FN-tankens misslyckande utan dess medlemsstaters, och då främst de ständiga medlemmarna i säkerhetsrådet.

Herr talman! Den etniska rensningen i Bosnien-Hercegovina hade planerats och förberetts i detalj långt innan april 1992. Den hade planerats av den serbiske presidenten Milosevic och den serbdominerade federala jugoslaviska armén. Redan sommaren 1991 – när kriget knappt hade inletts i Slovenien och Kroatien – låg planerna klara. Nio månader innan Sarajevos belägring inleddes hade den federala armén omgrupperat sig och mobiliserat på strategiska positioner över hela Bosnien. Resten var bara ett spel i avvaktan på lämpligt tillfälle att sätta planerna i verket.

I senaste numret av den ansedda amerikanska tidskriften Foreign Affairs sammanfattar den siste amerikanske ambassadören i Belgrad, Warren Zimmermann, sina upplevelser åren 1989–1992. I ett av sina sista samtal med Karadzic frågar han denne vilken huvudstaden i det etniskt rena serbiska Bosnien skall vara. Karadzic svarar prompt Sarajevo.

Zimmermann frågar hur en stad med 50 % muslimsk befolkning och bara 30 % serber kan vara huvudstad bara för serberna. Karadzic svarar att staden skall delas. Zimmermann gör i tankarna en jämförelse mellan Sarajevo, symbolen för en multietnisk harmoni, och det av muren delade Berlin och frågar Karadzic om denne menar som i Berlin. Ja, svarar Karadzic, vår vision av Sarajevo är som Berlin när muren ännu stod kvar.

På bara några månader var de serbiska krigsmålen i praktiken uppnådda. Sommaren 1992, när Londonkonferensen inkallades, var merparten av folkmordet redan genomfört. Över 200 000 dödade, flera miljoner på flykt från sina hem, med planens avsikt att aldrig tillåtas återvända. Sedan dess har den serbiska strategin varit en förödmjukande kattens lek med råttan med FN:s och världssamfundets valhänta försök att upprätthålla skenet av ett försvar för FN-stadga och folkrätt.

Herr talman! Redan för tre år sedan, den 1 juni 1992, mindre än två månader efter det att den serbiska belägringen av Sarajevo inletts, skrev den serbiske skriftställaren Stojan Cerovic i Belgradtidningen Vremje:

"I det bosniska kriget har de som vill förstöra och dela Bosnien, och till och med Sarajevo, ett enormt försprång. De kan kriga fritt, avslappnat och utan några som helst skrupler, eftersom de för varje dag kommer allt närmare sitt mål. Oskyldiga offer och olika illgärningar påskyndar bara processen. – – – men Karadzic räknar kallt med att man till sist kommer att sätta sig ner vid kartbordet för att dela upp det hela – så fort man har slutfört delningen i människors hjärtan."

Nog har Karadzic blivit bönhörd över hövan. Varje nytt fredsförslag har tvingat den bosniska regeringen till reträtt. Inför omvärldens oförmåga att sätta stopp för den etniska rensningen tvingas regeringen i Sarajevo acceptera den ena delningsplanen efter den andra. Varje gång påstår fredsmäklarna att detta är sista eftergiften och att bosnienserberna måste anta förslaget. Sedan börjar det om igen.

Omvärlden har passivt åsett det som sker bakom dimridåer av förledande anspelningar på historisk oförmåga hos folken på Balkan att leva tillsammans i fred. Det är förklaringar lika historiskt träffande för

resten av Europa och som därför i grunden skulle förneka varje tanke på fredlig samlevnad mellan Europas folk.

Längtan efter en fredlig samlevnad i frihet och demokrati är stark också hos folken på Balkan. Serber, kroater och bosnier kan leva tillsammans. De vill leva tillsammans. Det är vi som i våra eftergifter inför terrorister och extrema nationalister bekräftar dessas förvridna hjärnspöken och förråder de många människornas vilja till fredlig samlevnad.

Herr talman! I grunden handlar det om folkrätten. Bosnien-Hercegovina är en suverän stat, medlem av FN och OSSE, som hotas av utplåning genom väpnad aggression. De bosniska muslimerna håller på att utrotas eller fördrivas från sina hemtrakter i etniska rensningsaktioner. Spridningsriskerna är mycket stora om inte kriget i Bosnien bringas till ett slut. FN:s auktoritet kommer att skadas, kanske irreparabelt, om organisationen misslyckas i Bosnien-Hercegovina, också det en del av "Our Global Neighbourhood".

Dagen före julafton skrev den tidigare folkrättssakkunnige vid UD, Bo J. Theutenberg, i DN: "Hur kan fasor som nu i de ex-Jugoslaviska provinserna hända? Och framför allt varför görs inget för att stoppa massakrerna. Det är rent ut en skam att varken FN, Nato eller ESK, och vilka bokstavsbeteckningar som nu än förekommer, förmått att 'sätta respekt bakom folkrättens regelsystem och budskap'. Och vad har Sverige, ett land som länge fört 'folkrättens fana' högt egentligen gjort? Har Sverige några idéer? I så fall hörs de inte! Var är engagemanget för att 'stadga upp' och återupprätta respekten för det folkrättsliga regelsystemet? Är vad som nu händer inte lika upprörande som någonsin det som hände i Vietnam och vid den sovjetiska inmarschen i dåvarande Tjeckoslovakien, och då syntes minsann protesterna och engagemanget, och som ju på sikt också fick in utvecklingen i andra banor."

Han fortsatte: 'Ett generat mummel hörs nu från Nato, EU (som kapitalt misslyckats med en gemensam europeiska 'approach'), och ESK – en kapitulation för vissa kretsars rent brottsliga verksamhet och en attityd av 'vi tvår våra händer' som nästan får Chamberlains besök hos Hitler i München att komma i skymundan. Och dödandet fortsätter. Ja, så illa är det", slutade Bo J. Theutenberg.

Herr talman! FN-trupperna har systematiskt, ibland i månader, förhindrats att tillse att den humanitära hjälpen når fram. De skyddade zonerna utsätts för systematisk strypning och artilleribeskjutning utan att FN ingriper. Flygförbudet över Bosnien skändas. Nu häver FN sanktionerna mot Milosevic, bara han förklarar sig nöjd med att ha uppnått det som var folkmordets ursprungliga syfte.

Det enda FN effektivt förmått upprätthålla är det för Bosnien aldrig avsedda vapenembargot. Det förhindrar ensidigt den angripne att försvara sig mot det tunga serbiska artilleri som i tre år bombat Bosniens städer och byar till ruiner inför ögonen på ett FN som tvingas se på.

Herr talman! I utskottets betänkande finns inte heller ett ord om folkmordet. Med en eufemism skriver man i stället: "Sedan 1992 har, med tidvis skiftande intensitet, väpnade strider pågått i Bosnien-

Hercegovina." Varför? I vilket syfte? Av vem? Här lämnar betänkandet lika få svar som regeringen.

För att undvika dessa frågor kommer företrädarna för utskottets majoritet i dagens debatt säkert att koncentrera sig på frågan om vapenembargots hävande, vilket varken motionen eller reservationen kräver. Däremot konstaterar vi, att när kriget nu gått in på sitt fjärde år utan att något slut är i sikte, utgör vapenembargot i kombination med FN:s oförmåga att komma till Bosniens skydd, i enlighet med föreskrifterna i FN-stadgans kapitel 7, ett svårt moraliskt dilemma. Ju längre folkmordet tillåts fullbordas desto svårare blir det att försvara ett vapenembargo som ensidigt slår mot den angripne.

Kanske löser sig den moraliska konflikten genom att omvärlden ser mellan fingrarna. Som så mången gång förr firar hyckleri och dubbelmoral stora triumfer. Tre års vapenembargo har inte förhindrat ett folkmord. Den etniska rensningens resultat har däremot befästs. I dagarna har en bättre beväpnad bosnisk regeringsarmé satt Karadzic under press. Nu ropar han på förhandlingslösningar. Är paradoxen den att endast militära bosniska framgångar kan tvinga bosnienserberna till verkliga fredsförhandlingar? Då måste väl omvärlden sätta fredsförhandlingarna under än större press?

Tystnaden inför folkmordet i Bosnien är ett svek mot alla de människor i Bosnien – serber, kroater och bosnier – som aldrig velat annat än leva i fred med varandra. Men det är också ett svek mot folkrätten och mot de grundläggande värden som all mellanmänsklig samlevnad förutsätter. Därför får aldrig tystnaden inför folkmordet i Bosnien bli total.

Jag yrkar bifall till reservationen till utrikesutskottets betänkande 21.

Anf. 2 ANNELI HULTHÉN (s)

Herr talman! Denna debatt gäller, som vi redan har blivit upplysta om, utrikesutskottets betänkande angående situationen i f.d. Jugoslavien och Albanien. I detta betänkande behandlar utskottet motioner som har väckts bl.a. under den allmänna motionstiden. Det är motionerna U608 från Vänsterpartiet, U611 från Miljöpartiet, U623 och U634 från Folkpartiet, U639 från Centerpartiet. Jag börjar med att yrka bifall till utskottets skrivningar.

Bakom utskottsbetänkandets formella titel och den något torra inledningen döljer sig en katastrof, ett öppet sår på vår kontinent. Ingen, inte ens den störste pessimist, skulle någonsin ha kunnat föreställa sig att det vi i dag debatterar skulle bli den sanning som vi kan se framför oss. Men verkligheten överträffar stundom vår vildaste fantasi. Människans grymhet överskriver de gränser vi trodde vara möjliga.

I den ofattbara realiteten vänds vapen mot före detta goda grannar. Etnisk rensning blir ett ord som innefattas i vår begreppsvärld. Systematiska våldtäkter och tortyr är bara några av de brott mot de mänskliga rättigheterna som begåtts i det f.d. Jugoslavien. Rättsstatens principer har ett otal gånger brutits.

Ingen är oberörd av det som sker i f.d. Jugoslavien. Alla känner vi en upprördhet, ibland också en uppgivenhet – upprördhet över att det

som sker verkligen sker, uppgivenhet över hur långsamt det går att skapa fred i området. Detta betänkande döljer bakom sin rubrik också många och svåra tankeställare om hur vi i framtiden skall kunna skapa fred på ett fredligt sätt.

Omvärlden har inte betraktat detta inferno med likgiltighet. Försök har gjorts för att skapa fred i området, en fred grundad på demokrati och samexistens mellan olika etniska, politiska och religiösa grupper. Än så länge har ingen framgång uppnåtts.

Herr talman! Sverige har inte förhållit sig passivt i denna konflikt, vilket man lätt kan få uppfattningen av när man läser motion U634 av Folkpartiet och hörde den tidigare talarens inlägg. Sverige har ett stort engagemang i Bosnien-Hercegovina, inte minst genom våra FN-trupper. Sverige har visat sitt stöd för Bosnien-Hercegovina som självständig stat och mångkulturellt samhälle i sina kontakter med parterna och också i andra internationella sammanhang. Vi vidhåller denna uppfattning. Så måste det förbli: Bosnien-Hercegovina måste förbli den självständiga stat som det en gång varit.

Många fredsförslag har stoppats i papperskorgen, men det senaste som varit aktuellt för området är det från den s.k. kontaktgruppens sida. Det innebär en territoriell uppdelning av Bosnien-Hercegovina, där landet till ytan skulle delas upp i ungefär två lika delar som skulle förenas i en union. Detta skulle bevara Bosnien-Hercegovina som en folkrättslig enhet. Man kan tycka att förslaget innebär en eftergift för den etniska rensningen. Men utskottet vill understryka att fredsförslaget också innehåller viktiga element som är avsedda att motverka effekterna av den etniska rensningen, så att den inte skall bli bestående.

Ett krig, en konflikt, är sällan rättvis eller rationell. Den är inte heller mänsklig och tar inte hänsyn till några humana värderingar. Det kan kännas orättfärdigt att sanktionslättnader görs mot Serbien-Montenegro. Förhoppningen är att detta skall motivera regimen i Belgrad att ta steg mot fred och acceptera det internationella samfundets vilja. Det är också utskottsmajoritetens övertygelse att en fredlig och bestående lösning bara kan komma till stånd genom förhandlingar. I förhandlingar sker ett givande och ett tagande. Dessutom skall sanktionslättnaderna ses i ett helhetsperspektiv, där en långsiktig strävan är att just uppnå en stabil fred i området.

Det är av denna anledning, dvs. tron på förhandlingslösningar, som utskottsmajoriteten klart tar avstånd från ett hävande av vapenembargot, som yrkande 4 i motion U634 förespråkar. Det skulle inte bara riskera förutsättningarna för FN:s närvaro i området. Det skulle också innebära stora risker för Bosnien-Hercegovinas fortlevnad. Ytterligare vapen i området skulle förmodligen förorsaka ännu mera våld och ännu mer lidande. Majoriteten avvisar därför det synsätt som motionärerna ger uttryck för.

Tolerans, ömsesidig respekt och en demokratisk utveckling är det som kan ge området en stabil och fredlig utveckling. Det är en lösning som är nödvändig, inte bara för f.d. Jugoslavien utan för hela Europa.

Herr talman! Med detta anser utskottet yrkandena 1–3 samt yrkande 5 i motion U634 besvarade samt yrkande 4 avstyrkt.

I detta betänkande behandlas inte endast området Bosnien-Hercegovina utan också Kosovo. Det som sker i Kosovo i dag är en minst lika olycklig och oönskad utveckling som den i Bosnien-Hercegovina, även om det inte sker i det formella krigets namn. Otaliga rapporter vittnar om övergrepp på det kosovoalbanska folket från de serbiska myndigheternas sida. Det tidigare apartheidsystemet i Sydafrika har i andra sammanhang använts som liknelse, och det är knappast någon överdrift. I likhet med många motionärer anser utskottet att en lösning på Kosovoproblematiken är nödvändig för hela området.

Utskottet förutsätter också att regeringen fortsätter sina ansträngningar att få till stånd ett serbiskt medgivande till utplacerandet av OSSE-missioner i området. Utskottet utgår från att Sverige fortsätter att aktivt agera för att få läget beträffande de mänskliga rättigheterna i Kosovo uppmärksammat internationellt.

Utskottet utgår dessutom från att den svenska uppfattningen gällande sanktionerna mot Serbien-Montenegro också i framtiden skall göras avhängiga av läget i Kosovo. Detta är ett synsätt som Sverige tidigare talat för i internationella sammanhang men som tyvärr inte har fått gehör.

Herr talman! Med det anförda betraktar utskottet motionerna U608 yrkandena 1 och 2, U611 yrkandena 1, 2, 3 och 4, U623 yrkandena 2 och 3 samt U639 yrkandena 1, 2 och 3 som besvarade. Utskottet avstyrker yrkande 1 i motion U623.

Motion U623 gäller också läget i Makedonien. Motionens yrkande sammanfaller i allt väsentligt med den politik som Sverige hittills bedrivit gentemot Makedonien. Sverige har såväl inom EU som i bilaterala kontakter uppmanat Grekland att slå in på en samförståndspolitik i förhållande till Makedonien. Greklands blockad mot Makedonien har också kritiserats. Sverige har på olika sätt, inte minst genom våra FN-trupper och OSSE-missionen i Skopje, givit sitt stöd till Makedonien.

Med det anförda betraktar utskottet yrkandena 5 och 7 i motion U623 som besvarade.

En annan del av detta område som behandlas i utskottets betänkande är Slovenien. Utskottet beklagar i likhet med motionären till U623 att Sloveniens möjligheter att inleda förhandlingar med EU om ett associationsavtal försenats på grund av den situation som råder. Utskottet välkomnar desto mer de förhandlingar mellan EU och Slovenien som har kunnat inledas. Därför anser utskottet också yrkande 9 i motion U623 besvarat.

Ytterligare en del i området, eller egentligen utanför området men ändå en del som berörs av den explosionsrisk som finns, är Albanien. Det är ett eget land, ett av de fattigaste i Europa. Detta område berörs också i utskottets betänkande. Albanien har lyckats i sina försök att ta steg mot en demokratisk och ekonomisk utveckling. Sverige har försökt att bidra genom att ge humanitärt bistånd och betalningsbalansstöd. Ett ökat stöd genom EU förväntas också ges under förutsättning att den demokratiska processen i Albanien fortsätter. Sverige stöder också OSSE i det arbete som syftar till att förebygga ytterligare konflikter med etniska övertoner i området.

Det är också utskottets förhoppning att det stöd som ges kan förebygga ytterligare spridning av konflikterna på Balkan och motivera Albanien att fungera som en fortsatt modererande kraft i området.

Med det anförda betraktar utskottet yrkande 8 i motion U623 som besvarat.

Herr talman! Konflikten i f.d. Jugoslavien har satt det internationella samfundet på hårda prov. Även om tappra försök har gjorts återstår mycket att önska. Snabbare reaktioner, effektivare samordning och ett klarare politiskt ställningstagande är några av de inslag som man skulle vilja se mer av. Men det visar också på nödvändigheten av ytterligare internationellt samarbete och en gemensam internationell dagordning. Med mer makt och mer vapentvång löses sällan konflikter eller tvistemål. En förfördelad part önskar oftast återupprätta sin heder. Därför måste alla ansträngningar utmynna i att skapa en fred som inte bara är en ögonblickets lycka utan en långsiktigt stabil situation.

Det bosniska folket har tillsammans med andra civila i detta område fått utstå ohyggligheter under de senaste tre åren. Vi kan inte glömma, vi skall inte glömma, men vi måste också försöka tro på en framtid och en fred och mitt i dysterheten tänka på den dag då gevären tystnat. Återuppbyggnad och återvändo är begrepp som vi måste våga börja använda, även om dagsläget är det mörkaste möjliga.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 3 LENNART ROHDIN (fp) replik

Herr talman! Anneli Hulthén sade inledningsvis att ingen kunde tro att det skulle gå så illa. Visst, det instämmer vi alla i. Hon sade att ingen är oberörd. Det tror inte jag heller. Men varför kan man då inte skriva om det folkmord som faktiskt äger rum? Varför kan man inte skriva om krigsförbrytarna?

Bosnien måste förbli en sammanhållen stat, sade Anneli Hulthén. Men hur förverkligar man detta vid en territoriell delning? Det är inte fråga om att det bara finns en stol i FN:s generalförsamling. Kroatien är ett fruktansvärt exempel på hur frågan kan hanteras.

I debatten för ett år sedan sade Pierre Schori: Nu gäller det att gå vidare. FN måste gå vidare och arbeta för ett snabbt utvidgande av Sarajevomodellen till att omfatta alla de andra stridszonerna. Här måste både riksdag och regering ge sin uppfattning klart till känna och vara pådrivande krafter.

I Bihac före jul kollapsade FN slutgiltigt. Hur protesterade den socialdemokratiska regeringen mot säkerhetsrådets handlingsförlamning?

Anneli Hulthén sade vidare att det enda möjliga är en förhandlingslösning. Det är vi alla överens om. Men förhandlingslösningar kan se väldigt olika ut. Hur skulle gettot i Warszawa ha förhandlat fram en förhandlingslösning? Vad är en förhandlingslösning? Vad är våra krav på innehållet i en förhandlingslösning? Vilket tryck utsätter vi och Sveriges regering fredsprocessen för för att uppnå den förhandlingslösning som vi tycker vore rättvis för Bosnien-Hercegovina?

Anf. 4 ANNELI HULTHÉN (s) replik

Herr talman! Jag tycker att utskottet beskrivit situationen i f.d. Jugoslavien väldigt tydligt i betänkandet. Däremot kan jag inte ställa upp på sådana skrivningar som Lennart Rohdin har gjort i sin motion om f.d. Jugoslavien. Det är inte bara fråga om att ta hedern av FN, OSSE, Sveriges regering och alla andra. I motionen tar man också hedern av alla som över huvud taget har tänkt en tanke som möjligtvis kan leda till en fredlig förhandlingslösning i Bosnien-Hercegovina. I stället lämnar man öppet för lösningar som man själv inte beskriver med ord.

Jag vidhåller att denna konflikt endast kan lösas vid förhandlingsbordet. Naturligtvis kan förhandlingslösningar se ut på olika sätt. Men det förutsätter ju att alla inblandade parter finns med vid förhandlingsbordet. Något annat kan knappast vara möjligt. Det må vara hänt att det känns både frustrerande och uppgivet att behöva sätta sig vid förhandlingsbordet med dem som en gång startat denna konflikt. Trots allt är det nödvändigt. Annars kommer det aldrig att kunna bli en lösning som alla kan ställa upp på och acceptera. Annars lägger vi bara lock på en krutdurk och låter den explodera någon annan gång.

Anf. 5 LENNART ROHDIN (fp) replik

Herr talman! Som jag sade i min första replik sade den nuvarande biträdande utrikesministern för ett år sedan att man nu måste gå vidare och utvidga Sarajevomodellen till att omfatta alla de andra stridszonerna. Riksdag och regering måste vara pådrivande.

Debatten i dag handlar om huruvida riksdagen skall ge regeringen till känna att vi vill se just detta som oppositionspolitikern Pierre Schori sade för ett år sedan, nämligen att regering och riksdag är mer pådrivande i den internationella debatten.

Då gäller det faktiskt vilken förhandlingslösning som skall uppnås, inte om vi skall ha en förhandlingslösning. Det handlar om vilken fred vi skall ha, inte om vi skall ha fred. Det handlar om vilken försoning vi vill uppnå, inte om vi skall ha en försoning. Där finns det inte några klara besked, inte heller i utskottsmajoritetens skrivning.

Anneli Hulthén sade att motionen och reservationen kritiserar alla och allt som tänkts. Det är inte sant. Det är dessutom så, vilket bekräftats senast av Warren Zimmermanns inlägg i Foreign Affairs, att allt fler av dem som haft ansvar för olika ageranden i fredsprocesserna fram till nu öppet börjar erkänna att de gjort fel från början. Man drog fel slutsatser. Man hade inte klart för sig vad krigsförbrytarna hade i sikte och hur målmedvetna och hänsynslösa de var för att uppnå sina mål.

Som jag sade i mitt anförande är det först när den bosniska regeringen de senaste dagarna börjat trycka tillbaka bosnienserberna litet som Karadzic börjat ropa på förhandlingar. Han förstår vad det innebär att sätta press. Det är det riksdagen bör ge regeringen till känna.

Anf. 6 ANNELI HULTHÉN (s) replik

Herr talman! Jag tycker att den beskrivning som Lennart Rohdin gör av sin egen motion är något förskönande. Det som jag vänder mig

emot är skrivningar som "sittningar med syfte att anpassa föregående styckningsplan till de bosnienserbiska fascisternas senaste landvinningar". Ordet sittningar syftar på de förhandlingsförsök som gjorts tidigare. Hela motionen utmynnar i en kritik och emellanåt ett språkbruk som man kanske inte väntar sig av en riksdagsledamot om vare sig FN eller några andra internationella organ. Det är en misstänksamhet som är på gränsen till en mycket pessimistisk bild av det som har hänt. Det må vara så att det internationella samfundet har varit naivt under denna konflikt i tron att man tidigare skulle ha kunnat få en lösning och uppnå det man ville uppnå.

Det är möjligt att man kunde ha gjort på ett annat sätt. Men nu är det inte så, vare sig i förhandlingar eller konflikter där mer än en är inblandad. Hela tiden måste ett resonemang pågå. Hela tiden måste förändringar göras. Hela tiden måste utvecklingen gå framåt.

Det är inte så att Sverige, den svenska regeringen eller utrikesutskottets majoritet sitter med en fredsplan i fickan som man nekar Lennart Rohdin att få se. Jag tror att man är medveten om att detta är en process och att det inte finns en enda lösning, även om vi i dag, med det vi vet, skulle kunna säga: Detta hade varit det bästa.

Anf. 7 GÖRAN LENNMARKER (m)

Herr talman! Det har snart gått fyra år sedan de jugoslaviska krigen började och över tre år sedan det bosniska kriget började. Uppmarschen till krigen vintern 1990/91 var en period av djupt misslyckande i den europeiska utrikespolitiken. Det var i bästa fall dålig analys, ofta direkt felaktig. Det var splittrat och oengagerat. Ursäkten kan naturligtvis vara att man satt och tittade på TV vad som hände borta i Kuwait under denna tid. Det skymde mycket av den uppmarsch som skedde.

Som tidigare påtalats handlade det om en mycket målmedveten och nästan i detalj planerad aggression. Milosevic, det serbiska socialistpartiet, den jugoslaviska armén och olika former av gäng i Kroatien och Bosnien-Hercegovina var de som utövade aggressionen. Vukovar, Osijek, Dubrovnik och Sarajevo har inte precis varit resultat av gerillakrig utan av ett målmedvetet förstörande av städer med tungt artilleri. Lärdomen av det är att detta inte är en etnisk konflikt utan en planerad konflikt, en avsiktlig aggression.

De analyser man ibland ser som hävdar att det skulle vara något slags inneboende oförmåga att handskas med etniska skillnader i Balkan i största allmänhet och kanske speciellt i Bosnien-Hercegovina eller Kroatien är i grunden fel. Men allt eftersom konflikten har vuxit fram har naturligtvis också hatet kommit att växa fram till följd av konflikten. Men det är en annan sak.

Det är också sant att FN, som enligt artikel 51 säger att ett land har rätt till självförsvar och att gå in i allianser och försvara sin integritet, inte har förmått göra detta. Vi känner till några sådana fall tidigare i historien. Korea och Kuwait är väl de mest kända. Men bekymret är inte FN:s i grunden. Det är medlemsstaternas. Vi får då gå till oss själva. Huvuddelen av FN:s medlemsstater resonerar som Sverige. Man är

inte beredd att inskrida till ett annat lands försvar. Denna riksdag, alla partier, har de restriktionerna för Sverige. Många andra länder har precis samma restriktioner.

EG, som det hette på den tiden, hade inget mandat att över huvud taget syssla med utrikespolitik. NATO hade heller inget mandat att syssla med annat än försvar av det egna territoriet och fick inte agera utanför det. När man inte hade det bästa alternativet, att först hjälpa Kroatien och sedan Bosnien att försvara sig själva, fick man välja ett annat och sämre alternativ. Det kanske var det näst bästa eller möjligen det näst sämsta. Det var Jugoslavienkonferensen, kontaktgruppen, medlarna, humanitära insatser och så småningom skyddsstyrkor. Jag tror faktiskt att detta i fråga om det bosniska kriget ledde till att Bosnien-Hercegovina finns kvar som en kraftigt beskuren men dock självständig stat. Det hade sett mycket värre ut om inte dessa insatser gjorts. Jag tror att Bosnien-Hercegovina hade varit delat mellan Serbien och Kroatien om inte dessa insatser hade kommit till stånd. Det är inte det bästa alternativet – jag upprepar det. Men i detta fall är det ett mindre dåligt alternativ än den totala utplåningen av Bosnien-Hercegovina, som jag tror hade blivit följden om ingenting alls hade gjorts.

Vi skall också komma ihåg att stora delar av Bosnien-Hercegovinas försörjning – mat varje dag – kommer via det internationella samfundet, framför allt västvärlden och EU. Det svenska räddningsverket gör betydande insatser för att leverera mat till delar av Bosnien-Hercegovina. Den nordiska bataljonen gör betydande insatser. Jag minns själv när president Izetbegovic och premiärminister Siladzic framförde sitt tack till Sverige och hävdade att Sverige var ett av de länder som gjort mycket stora, kanske störst insatser för Bosnien-Hercegovina i proportion till sin storlek och befolkning. Jag tycker att det skall noteras. Sverige har också varit mycket starkt pådrivande i fråga om krigsförbrytartribunalen.

När det gäller att få fram en lösning har det internationella samfundets linje varit att pressa Serbien med sanktioner och sanktionsövervakning, när man inte kunnat följa den linje som varit bäst, nämligen att försvara Bosnien-Hercegovina. Sverige har deltagit även i denna verksamhet, för att pressa fram en förhandlingslösning som skall stärka Bosnien-Hercegovina.

Den springande punkten i diskussionen är nu vad man skall göra med vapenembargot. Vapenembargot tillkom som ett embargo mot hela det gamla Jugoslavien och har sedan kommit att få effekt också för Bosnien-Hercegovina och naturligtvis också för Serbien och andra.

Om vi funderar en smula på vad som skulle ske om vapenembargot hävdes, skulle man kunna tänka sig ett scenario som innebär att FN:s styrkor, Unprofor, dras ut. Ingen, inte ens Sverige, skulle vara beredd att behålla sina skyddsstyrkor i Bosnien om vapenembargot släpptes. Den humanitära hjälpen skulle sannolikt omöjliggöras. En stor del av Bosniens befolkning, några säger 60 %, är beroende av den humanitära hjälpen för sitt dagliga bröd. Man kan kanske också tänka sig att det skulle bli en bred serbisk attack på en gång, innan Bosnien-Hercegovina hinner beväpna sig, innan vapenleverenser i stor omfatt-

ning hinner komma. Det vore ganska rationellt, sett från ett bosniskt perspektiv, att göra så.

Vi såg litet grand av detta förra året när president Clinton antydde att man från USA:s sida var beredd att verka för att vapenembargot skulle upphävas. Det blev en mycket bekymmersam period. Det blev initialt en bosnisk framgång, men sedan kom en serbisk rekyl på detta.

Jag tror att erfarenheten av vad som hände förra året inte direkt pekar i riktning mot en lösning som innebär ett upphävande av vapenembargot. Det ser inte ut att vara en klok lösning för att få till stånd en bättre sakernas ordning än i dag. Jag tror att det är viktigt att ha denna relativa syn, för medvetenheten om denna ondskefulla aggression är den allvarligaste i Europas historia sedan andra världskriget. Denna målmedvetna planering, detta systematiska genomförande av etnisk rensning på ett noggrant planerat och förutsett sätt måste leda till att vi på bästa eller minst dåliga sätt ser till att vi får fram en lösning som stoppar och i största möjliga mån förhindrar resultatet av detta.

När det gäller Kosovo, som också tas upp i betänkandet, är det viktigt att bibehålla pressen på Serbien. Den svenska linjen har ju varit att sanktionerna mot Serbien, eller den federala republiken Jugoslavien, inte skall släppas förrän man har kommit till rätta med situationen i Kosovo. Vi måste också fullfölja den bevakning av läget i Kosovo som inleddes under det svenska ordförandeskapet i ESK.

När det gäller Makedonien tycker jag att det nu, när Sverige har blivit medlem av den europeiska unionen, finns anledning att aktivera vår position. Tidigare var detta inte möjligt, för vi kunde inte agera via EU. Men det är ju ingen tvekan om att den nuvarande grekiska regeringens attityd till Makedonien har varit helt otillständig. Visserligen har det funnits vissa oklarheter vad gäller nationella symboler etc., men sådana får naturligtvis inte lösas med oproportionerliga metoder. Blockeringen av Makedonien har varit helt oproportionerlig i förhållande till den ursprungliga dispyten som, i alla fall med våra ögon sett, kan ses som relativt bagatellartad. Därför är det viktigt att vi nu agerar. Vi har gjort det tidigare genom att vara med och sända förebyggande trupper till Makedonien. För övrigt var det, inom parentes sagt, ett av de verkligt förutseende besluten i FN:s historia att skicka trupp innan en konflikt har brutit ut. Det bör vi faktiskt observera. Ofta har vi annars klagat på att man har skickat trupp för sent. Men det var mycket framsynt av bl.a. dåvarande försvarsministern att stödja detta beslut.

Med Albanien gäller samma sak som med Makedonien, att vi nu som EU-medlemmar bör verka för att EU knyter ett närmare samarbete med Albanien och Makedonien, t.ex. genom att kanske finna olika former av associationsavtal med de båda länderna, så att vi på det sättet stärker deras möjligheter till snabb utveckling. Albanien har ju ett enormt starkt EU-stöd och försörjs väl till stora delar via EU.

Det finns några slutsatser som man kan dra av dessa konflikter inför framtiden. Det är självklart att vi benhårt måste värna den territoriella integriteten i både Kroatien och Bosnien-Hercegovina. Det får inte råda någon som helst tvekan om att rätten till deras gränser är fastslagna av folkrätten. I Sverige måste vi ständigt se till att vi har detta i minnet.

När man nu t.ex. utövade påtryckningar på Kroatien att ha kvar Unprofor var det också viktigt att ha perspektivet med, att de båda länderna har rätt till sin territoriella integritet. Vi skall fullfölja det starka svenska engagemanget. Om vi ser på var Sverige har ägnat huvuddelen av sitt engagemang under de senaste åren, så är det faktiskt i Bosnien, vilket parallellt med Baltikum har varit det kanske främsta området för svenskt utrikespolitiskt engagemang.

Inom EU har vi också anledning att fundera en hel del till följd av detta. Vi måste stärka den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken. Den infördes ju av EU delvis som en reaktion på skammen och på bristen på agerande under åren 1990–1991. Vi måste genom starkare analysenheter se till att det blir en kraftfull utrikes- och säkerhetspolitik, så att man inte återupprepar de bristfälliga och felaktiga analyserna, splittringen etc. Jag tror att det behövs en gemensam analysenhet inom EU. Jag tror också att man behöver införa konsensus-minus-en-principen i beslutsfattandet. Det har man gjort i OSSE, f.d. ESK.

Men vi i Sverige måste också vara öppna för en utveckling som innebär ett kraftfullare militärt agerande. Även som en alliansfri nation kan vi driva på. Vi är ju mycket starkt militärt engagerade i Europas säkerhet. Sverige är faktiskt ett av de länder i Europa som militärt är starkast engagerat utanför våra gränser. Man bör få instrumenten för att stoppa aggressionen. Pudelns kärna är ju egentligen att man skall kunna stoppa en aggression innan den växer sig stark eller helst innan den över huvud taget utvecklas.

Jag är ibland litet orolig över attityden i den svenska säkerhetspolitiska debatten. På något sätt dras den felaktiga slutsatsen att Sverige skulle bli passivt och inåtvänt. I stället borde slutsatsen vara att vi måste bli ännu mer utåtvända och aktiva för att säkra den europeiska freden och säkerheten.

Herr talman! Utvecklingen i Jugoslavien är ett mörkt kapitel i det moderna Europas historia. Samtidigt råder det ingen tvekan om att Sverige kraftfullt har engagerat sig och förhoppningsvis också i fortsättningen kommer att göra så för att se till att vi faktiskt blir ett av de länder som står i första linjen när det gäller att värna frihet och fred i Europa.

Anf. 8 LENNART ROHDIN (fp) replik

Herr talman! Låt mig först instämma i vad Göran Lennmarker sade om de mycket stora insatser på det humanitära området som Sverige har gjort och fortfarande gör under hela konflikten i det forna Jugoslavien. Ibland har man i denna kammare nästan haft en känsla av att engagemanget i kriget i Bosnien blir som störst när det kommer för många asylsökande till Sverige.

Göran Lennmarker har ett mycket tilltalande lågmält sätt att resonera kring dessa frågor, men det får ändå inte tillåtas skyla över de viktiga frågeställningarna.

Han sade att Sverige har bidragit till att krigsförbrytartribunalen i Haag har kommit till stånd. Javisst, men vad händer sedan? Jo, en lägervakt kommer att ställas inför rätta. Men vad händer med Milosevic,

Karadzic, Mladic och för den delen Tudjman och Mate Boban? Alla rapporter från Bosnien talar om att tribunalens undersökare inte får gå så långt för att ta fram fakta om vad som verkligen ligger bakom det som har skett i Bosnien.

Vad kommer det sig att de aktiva som bestämmer över fredsprocessen – Storbritannien och Frankrike – helt saboterar krigsförbrytartribunalens möjligheter att arbeta? Möjligheterna är mycket kraftigt kringskurna. Är det inte så, Göran Lennmarker, att bakom det som sker finns också motstridande stormaktsintressen?

Bekymret är inte FN utan FN:s medlemsstater. Jo, just det. Göran Lennmarker sade att EG inte hade mandat att syssla med utrikespolitik. Men vad som skedde när Bosnienkonflikten inleddes var ju att EU – Storbritannien och Frankrike – bestämde sig för att hålla USA utanför det som skedde för att kunna driva sina intressen i frågan. Sverige liksom andra stater som har restriktioner kan inte ingripa militärt, sade Göran Lennmarker. Det är inte det som Bosnien har begärt. De har begärt att få försvara sig själva.

Anf. 9 GÖRAN LENNMARKER (m) replik

Herr talman! När det gäller krigstribunalen är det självfallet av intresse att se till att det växer fram ett system som beivrar brott mot folkrätten och folkmorden. Att så sker ligger i högsta grad i Sveriges, i de små staternas och, som jag tror, även i de stora ländernas intresse. Vad som naturligtvis komplicerar bilden, vilket ligger i sakens natur, är att det är svårt att förhandla om den man förhandlar med samtidigt riskerar att åtalas. Det är dilemmat som ligger i hela denna process. Det är inget dolt dilemma utan ett öppet dilemma för var och en. Vi skall komma ihåg att vid Nürnbergrättegången var det segrarnas tribunal. Då fanns det inget förhandlingsutrymme. Här sker förhandlingarna under en pågående konflikt. Att detta är ett dilemma inser vi alla, även de som sysslar med folkrätt. Jag vet inte hur detta skall lösas, men det är ett dilemma som vi måste erkänna.

När det sedan gäller agerandet mellan de olika länderna är det ingen tvekan om att det från omvärldens sida var en bristande och felaktig analys som länge låg bakom agerandet. Det fanns mycket motstridiga intressen. Vi skall också minnas att USA genom president Bush på ett tidigt stadium deklarerade att man över huvud taget inte avsåg att lägga sig i konflikten, vilket jag tror var mycket olyckligt, men så skedde.

Likväl måste vi komma ihåg att grunden till detta är att Sverige liksom andra länder inte är berett att bidra enligt FN-stadgans artikel 51. Därmed blev aggressionen möjlig att fullfölja. I Bosnien-Hercegovina hade man inte möjlighet att försvara sig själv. Därför blev på kort tid aggressionen mycket framgångsrik, sett med bosniska ögon. Därmed präglades också agerandet av att man utgick ifrån bästa möjliga alternativ. Jag tror att vi hela tiden måste ha detta klart för oss.

Anf. 10 LENNART ROHDIN (fp) replik

Herr talman! Ja, Göran Lennmarker, visst är det ett dilemma med krigsförbrytartribunalen och förhandlingssituationen. Men det är ju

därför det är så svårt att acceptera att inrättandet av krigsförbrytartribunalen, som bara kommer att straffa några enstaka fångvaktare vid krigsläger, inte kan framstå som ett heroiskt och avgörande ingripande mot folkmordet i Bosnien.

I sitt inlägg sade också Göran Lennmarker att vapenembargot är den springande punkten. Det är ju naturligtvis vad det handlar om för Bosnien, för Bosnien har aldrig krävt att vare sig USA, EU, Sverige eller något annat land skall sända sina söner eller döttrar att dö på Bosniens jord för att hävda Bosniens rätt att existera. De har krävt att få försvara sig själva, men det har FN redan från början på ett tidigt stadium medverkat till att försvåra.

Vad skulle då ske om FN upphävde vapenembargot, frågade Göran Lennmarker. Jo, det skulle säkerligen komma repressalier från den serbiska sidan, för man måste ju leva upp till de hot man har utfäst. Men redan i dag kringgås vapenembargot i allt högre grad. Det är en av de avgörande förklaringarna till att regeringsstyrkorna på den bosniska sidan nu har haft något större framgångar än under de gångna tre åren. Då kommer en serbisk rekyl, sade Göran Lennmarker. Det skedde i Bihac när ukrainaserberna från ett annat land ingrep i Bihac utan att vare sig FN eller OSSE kunde ingripa. Nu när bosnierna visar att de kan ta för sig ropar Karadzic på förhandlingar vid förhandlingsbordet.

Anf. 11 GÖRAN LENNMARKER (m) replik

Herr talman! Jag tror att det är alldeles korrekt att vare sig Sverige eller andra länder har gjort eller kan göra några heroiska insatser när det gäller konflikterna i f.d. Jugoslavien, Kroatien eller Bosnien-Hercegovina.

Jag vill än en gång upprepa att det handlar om att göra det bästa möjliga i en situation som inte är den bästa men att för den skull inte tappa fattningen utan agera på det minst dåliga sättet. Jag tror att man skall formulera sig ungefär så: Det minst dåliga sättet.

Vi såg ju förra året att när antydningar kom om att häva vapenembargot – det togs ju upp också i den amerikanska presidentvalskampanjen – blev förhoppningarna stora i Bosnien-Hercegovina. Jag tror också att förhoppningar om ett amerikanskt ingripande fanns med i bilden, även om det inte direkt uttalades. Jag är ganska övertygad om att om inte FN-ingripandet hade skett, så hade inte Bosnien-Hercegovina funnits i dag.

Vad vi nu ser – det var ett viktigt påpekande som Lennart Rohdin gjorde – är att just den bosniska regeringssidan har stärkts något. De olika aktionerna, som sanktioner och annat, mot den serbiska sidan ger viss effekt. Det är också ett faktum att det moraliska fördömandet har effekt. Det finns även goda serber, som inser det orimliga i den här politiken. Det har t.ex. kommit rapporter om mycket omfattande deserteringar från den bosniska serbsidan, vilket är ett hälsotecken. Det finns vissa bosniska serber som flyr, från ett område som de inte vill solidarisera sig med och vars politik de t.o.m. hatar.

Det finns alltså vissa ljusa tecken i detta ändå, men detta sker i en situation med ett bibehållet vapenembargo.

Anf. 12 MARIANNE ANDERSSON (c)

Herr talman! Konflikten i f.d. Jugoslavien är som en stinkande varböld i Europa. De fasansfulla övergreppen, krypskyttet, koncentrationslägren, våldtäkterna och hela kriget har via TV trängt in i våra vardagsrum. Vi har varit passiva åskådare, oförmögna att hindra det som pågår.

Jag tänker ofta på vad människor sade vid andra världskrigets slut, när allt det fasansfulla som då hade hänt uppenbarades för människorna: Detta får aldrig hända igen. Och ändå händer det igen.

Det internationella samfundets vanmäktighet när det gäller att hindra konflikten är minst sagt tragisk. Det största misslyckandet är nog de signaler detta ger; etnisk rensning och skurkaktigt beteende lönar sig på något sätt; man kan ägna sig åt folkmord utan att någon kan göra något åt det.

Det här måste brytas. Det bör leda vidare till beslut om nya regler för folkrätten och för det internationella samfundets – FN, EU och f.d. ESK, numera OSSE – handlande. Här måste vi ta initiativ, men den frågan behandlas i annat sammanhang.

Situationen i f.d. Jugoslavien har behandlats här i riksdagen vid många tillfällen. Vi har haft extra debatter, interpellations- och frågedebatter med olika innehåll. Utrikesutskottet har naturligtvis behandlat frågan många gånger. Det råder stor samstämmighet när det gäller Sveriges agerande internationellt och när det gäller frågor som FN:s närvaro, sanktioner och förhandlingar för att få en lösning till stånd osv. Jag vill bara starkt understryka att vi måste ta ett ansvar för att kraftfullt agera på alla de sätt som är möjliga för att få en lösning till stånd.

Nu finns det något olika åsikter om kraftfullheten i det som görs. Efter den debatt som har ägt rum här i dag vill jag inte upprepa alla de argument som har förts fram, utan jag kan bara konstatera att vi delar majoritetens uppfattning att vapenembargot inte skall brytas och att vi även i övrigt står bakom utskottet när det gäller alla de olika delarna i betänkandet om f.d. Jugoslavien och Albanien.

Jag vill i stället uppehålla mig något vid Kosovofrågan, inte därför att vi har olika uppfattningar, utan för att lyfta fram den frågan i debatten. Den riskerar annars att hamna i skymundan för de andra konfliktområdena. Detta innebär inte på något sätt att läget i området är stabilt. I stället har situationen när det gäller de mänskliga rättigheterna förvärrats mycket under senare år, och risken är också stor att kriget sprider sig.

Av de 2 miljoner invånarna i provinsen Kosovo är 90 % albaner, och de har bott i området sedan lång tid tillbaka i historien. Trots att området är ett av de rikaste när det gäller naturtillgångar i f.d. Jugoslavien är befolkningen bland de fattigaste.

År 1945 tvingades Kosovo in i det kommunistiska federala Jugoslavien, för att 1974 få en autonom ställning. Då fick man också representation i alla federala forum. Men den här autonomin upphävdes 1989-1990, och Kosovo uteslöts ur den dåvarande federationen. Därefter har albanerna försökt bygga upp en parallell politisk organisation, genom att anta en deklaration om självständighet och en ny konstitu-

tion. Man hade en folkomröstning 1991 om Kosovo som självständig och neutral stat. Ett flerpartival till parlament och presidentpost organiserades 1992.

Inom parentes kan nämnas att presidenten Rugova har varit i Sverige tidigare och kommer hit igen nästa vecka, efter en inbjudan som alla partier har ställt sig bakom.

Allt det här har mötts med våld, förtryck och ett slags långsam etnisk rensning från den serbiska regimens sida. Hela det ekonomiska och kulturella systemet samt utbildnings- och sjukvårdssystemet har förstörts. Den serbiska överhögheten upprätthålls genom en omfattande polisiär och militär närvaro. Utländska observatörer har förhindrats att närvara i området.

Situationen i Kosovo har upprepade gånger behandlats i FN och andra internationella forum. FN har vid flera tillfällen antagit resolutioner om Kosovo och de mänskliga rättigheterna där. FN:s särskilde rapportör säger i sin rapport att läget har förvärrats, att fler diskriminerande åtgärder har vidtagits och att våldet, ofta med dödlig utgång, har ökat liksom antalet godtyckliga arresteringar.

FN fördömer Serbien-Montenegro mycket starkt för allt det här och kräver naturligtvis bl.a. att förtrycket av de mänskliga rättigheterna omedelbart skall upphöra, att diskrimineringen och det godtyckliga våldet också skall upphöra, att de vetenskapliga och kulturella institutionerna skall återlämnas till albanerna och att internationella observatörer måste tillåtas igen. Vid fredsförhandlingar måste Kosovofrågan finnas med. Sanktioner kan inte få upphävas utan att Kosovo också får sina rättigheter.

Utskottet har i svaret på de motioner som har väckts i den här frågan tydligt beskrivit vad Sverige gör och hur vi agerar för att hela tiden hålla Kosovofrågan aktuell på alla internationella nivåer, inte minst i EU, där vi nu har möjlighet att påverka. Det är bra att Sverige tillsammans med Frankrike, som är ordförandeland i EU nu, har tagit initiativ till att unionens arbetsgrupp för f.d. Jugoslavien skall ägna större uppmärksamhet åt situationen i Kosovo.

Jag vill bara starkt understryka det som sägs i betänkandet, att utskottet förutsätter att regeringen fortsätter att aktivt agera för att situationen i Kosovo uppmärksammas i alla internationella sammanhang. Det är oerhört viktigt. Det arbetet får inte avstanna, jämsides med andra ansträngningar för att få en lösning till stånd för f.d. Jugoslavien.

Herr talman! Med det yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 13 ANNELI HULTHÉN (s) replik

Herr talman! Jag vill bara understryka det som Marianne Andersson sade om situationen i Kosovo. Vi pratade för en stund sedan om heroiska insatser. En heroisk insats är, enligt min mening, det sätt som det kosovoalbanska folket har uppträtt på, med tanke på det förtryck man har fått utstå och utstår från den serbiska myndighetens sida. Än så länge har man bemött detta med icke-våld. Det kan verka övermåttan heroiskt, men jag måste understryka att jag beundrar det kosovoalbans-

ka folket för dess handlingssätt i den situation som man trots allt befinner sig i.

Anf. 14 MARIANNE ANDERSSON (c) replik

Herr talman! Jag vill också understryka det. Det finns fler saker man kan nämna i det sammanhanget. Kosovoalbanernas kulturveckor hölls t.ex. i Kulturhuset här i Stockholm för en tid sedan. Kosovoalbaner genomförde också demonstrationer på många håll i Europa och i världen för några veckor sedan, där deras fredliga agerande underströks. De arbetar ändå på ett så konstruktivt sätt som möjligt för att få en ändring till stånd.

Anf. 15 JAN JENNEHAG (v)

Herr talman! Det har talats om upprördheten och uppgivenheten. Den upprördheten och den uppgivenheten infinner sig naturligtvis alltid när man som betraktare finner att de maktpolitiska förhållandena gör att de krafter som skulle kunna agera inte ser sina egna intressen hotade och därmed heller inte agerar. Upprördheten har också sin grund i att moraliska dimensioner i den här typen av konflikter uppenbarligen saknar betydelse, annat än som verbala stöd.

Vi kan beklaga detta, och vi gör det inte bara i dag. Vi har gjort det tidigare, och vi kommer förmodligen, dess värre, att få göra det ett bra tag till när det gäller situationen i f.d. Jugoslavien.

Man kan alltså sammanfatta situationen i dag på detta sätt: Varför har det inte hänt mer? Varför har inte det internationella samfundet agerat? Varför har inte andra krafter agerat?

Detta har sin grund i de materiella förhållandena och i att dessa krafter inte ser det som ett egenintresse att agera, till skillnad från i andra konflikter. Det nämndes tidigare att situationen i Jugoslavien till en del skymdes av vad som hände i Kuwait. Där var situationen annorlunda, och där agerade både världssamfundet och andra krafter, just på den grundvalen att man såg att ekonomiska och andra intressen var hotade.

FN:s närvaro i Bosnien-Hercegovina vilar naturligtvis på en ytterst skör tråd. Vi kan önska att det förhöll sig annorlunda. Det är inte läge för oss att ta ställning till om ökad FN-närvaro är önskvärd eller inte. Vi kan konstatera att den inte är möjlig. Varken för vår egen del eller för andra nationer är ett sådant steg möjligt.

Vi kan också konstatera att FN:s tillkortakommanden har en grund i ledningssystemet och lydnadsförhållandena. Franska enheter tar order från Paris och svenska från Stockholm. Detta kan vi också beklaga, men vi tvingas konstatera att det i dag fungerar så, och det är inte möjligt att åstadkomma en annan ordning i det stycket i närtid.

Lennart Rohdin sade att spridningsriskerna är mycket stora om inte kriget i Bosnien bringas till ett slut. Naturligtvis är det så.

En förhandlingslösning är det enda möjliga. Den situation som uppstår om vapenembargot hävs är förmodligen – där håller jag med Göran Lennmarker – att en förhandlingslösning möjligen kan försvåras. Risken att den försvåras är stor. Enligt min uppfattning kommer en

förhandlingslösning i varje fall inte närmare om vapenembargot hävs. Även i det stycket kan vi som iakttagare konstatera att vi skulle önska en annan situation, men jag tror att det förhåller sig på det här viset.

Självklart handlar det – som också Lennart Rohdin sade – i grunden om brott mot folkrätten. De krafter som vi har att tillgå räcker inte för att försvara de moraliska dimensionerna. Brottet mot folkrätten har redan skett. Vår uppgift nu är att konstatera vilka medel vi har att tillgå för att få detta till ett slut inom en någorlunda överblickbar framtid.

Vänsterpartiets uppfattning är att en ytterligare tidsutdräkt innan man får till stånd en förhandlingslösning är att befara om vapenembargot hävs.

I övrigt står Vänsterpartiet i allt väsentligt bakom betänkandet. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på de punkterna.

Anf. 16 LENNART ROHDIN (fp) replik

Herr talman! Vid riksdagens debatt den 23 februari för ett år sedan instämde Vänsterpartiets talesman i det anförande som jag höll. Vid voteringen den 2 mars röstade samtliga närvarande vänsterpartiledamöter för ett yrkande från mig som var identiskt med yrkande 1 i motion 623, som jag i reservationen i dag tillstyrker. Den här gången står Vänsterpartiet bakom utskottets majoritetsuppfattning, som väl får sägas vara identisk med den som förelåg för ett år sedan.

Jag skulle vilja fråga Jan Jennehag vad som föranleder den här positionsförskjutningen. Är det det faktum att Vänsterpartiet varit en del av och litet besviket fortfarande hoppades kunna ingå i ett regeringsunderlag? I så fall tycker jag att Vänsterpartiets ledamöter bör notera att det har hänt en del sedan utrikesutskottets betänkande justerades för tre veckor sedan. Det går att ändra sig och rösta för det man stödde för ett år sedan.

Anf. 17 JAN JENNEHAG (v) replik

Herr talman! Diskussioner om regeringsunderlag har inte med detta att göra.

Lennart Rohdin har alldeles rätt i den förändring han pekar på. Så förhåller det sig. Det är bara att konstatera att jag företräder partiets uppfattning i dag i den här frågan. Grunderna för den har jag försökt att klargöra i mitt anförande. Jag kan inte annat än citera John Steinbeck: Det som skiljer den envise från den vise är förmågan att ta hänsyn till ett förändrat läge.

Anf. 18 LENNART ROHDIN (fp) replik

Herr talman! Jag bara konstaterar att det som då uppenbarligen har förändrats för Vänsterpartiets del är att man inte längre anser att man kan ge regeringen till känna vad som anförs i motionen om republiken Bosnien-Hercegovinas rätt att fortbestå som självständig stat av multietnisk karaktär inom de gränser som erkändes av FN och världssamfundet våren 1992.

Personligen tycker jag att Vänsterpartiets riksdagsgrupp var visare för ett år sedan.

Anf. 19 JAN JENNEHAG (v) replik

Herr talman! Det handlar om den tveksamhet som finns när det gäller effekten av ett hävande av vapenembargot – konstigare än så är det inte, Lennart Rohdin. Här befinner vi oss – det erkänner jag villigt – på en ganska smal egg. Jag tror uppriktigt att den ställning som vi tog för ett år sedan i dag skulle försvåra en förhandlingslösning. Vi kan ha olika uppfattningar om det, men så förhåller det sig i dag.

Anf. 20 BODIL FRANCKE OHLSSON (mp)

Herr talman! Dagligen påminns vi om kriget i Jugoslavien. Nästan varje dag får vi veta något nytt genom radio, TV eller press. Ibland tycker man att informationen från i går inte stämmer överens med dagens nyheter – så snabbt förändras den. Mönstret växlar ständigt, lojaliteter och allianser skiftar, väpnade konflikter har etniska grunder eller nationella, eller båda.

Vi får rapporter om etniska rensningar och människor som körs i väg från sina hem. Det talas om våld och övergrepp och om systematisk förföljelse. Människor kastas i fängelse och i koncentrationsläger.

En utrensningsform som inte märks så mycket och inte får några stora rubriker är att människor mister sina arbeten och försörjningsmöjligheter – politiska befattningar får plötsligt nya innehavare; den som haft arbetet eller befattningen tillhör fel folkgrupp.

Det handlar om tre krig i Jugoslavien, säger man. Kriget i Slovenien, som började på sommaren 1991, kriget i Kroatien, som började 1992, och kriget i Bosnien-Hercegovina som startade i april 1992.

Kriget i Slovenien varade en vecka – genom EG:s medling tog det slut avtalsvägen. Det var helt i FN:s anda att konflikter löses förhandlingsvägen och genom överenskommelser länder emellan. I Slovenien fungerade det. Men gick det för lätt och gav det fel signaler? Och hur säker och pålitlig är egentligen en överenskommelse och hur långsiktigt hållbar, om den ena parten anser sig förfördelad och känner sig som en förlorare?

FN:s fredsbevarande och konfliktlösande arbete bygger på icke-våldsprincipen, på det faktum att FN:s medlemmar förbundit sig att lösa sina tvister på fredlig väg och på det globala ansvar FN och medlemsländerna har.

Men hur uppträder FN:s medlemmar när de står utanför en konflikt? Sedan FN-resolutionen antogs i september 1992 har vapen för ungefär 12 miljarder kronor smugglats in i Jugoslavien. Från Ryssland, Österrike, Schweiz, Italien, Tyskland och Polen har vapen kommit till samtliga krigförande länder, och då har jag bara nämnt de europeiska länderna.

Den internationella tribunalen mot krigsförbrytelser i f.d. Jugoslavien borde kanske räkna in även de internationella vapenhandlarna bland de krigsförbrytare som skall ställas inför rätta.

Stark kritik har riktats mot FN:s insatser eller brist på insatser i de jugoslaviska krigen. Stark kritik kan med rätta också riktas mot medlemsländerna, som inte har ställt upp i den omfattning FN behövt.

FN har kritiserats för att man inte gjort en politisk analys över konflikten i Jugoslavien innan man ingrep, för övertro på makthavares överenskommelser, för att inte ha tagit itu med MR-brott och med det som kallas för folkmord.

Man har kritiserat FN:s vapenembargo, som gäller hela det forna Jugoslavien. I Bosnien-Hercegovinas fall har det inte varit till hjälp; tvärtom – landet var utan möjligheter att försvara sig när det angreps.

Majoriteten i utskottet menar att det inte är möjligt att häva vapenembargot i Bosnien-Hercegovina. "Om så skedde skulle förutsättningarna för FN:s närvaro – och därmed också för en viktig del av folkförsörjningen – upphöra. Detta skulle innebära stora risker för Bosnien-Hercegovinas fortlevnad. – – – Ytterligare vapen i området skulle enligt utskottets bedömning sannolikt förorsaka ännu mera våld och lidande och även gå stick i stäv mot FN:s strävan mot demilitarisering."

Det skulle också innebära att man frångår FN:s fredsprinciper och i stället väljer vapen och våld som ett sätt att lösa konflikter. Det är viktigare att aktivt söka nya vägar som motsvarar den nya komplicerade och tydligen för FN och FN:s medlemsländer helt oväntade riktning som krigshändelserna har tagit och den lösning som för närvarande finns i fredsarbetet.

Jag instämmer i de frågor som Folkpartiet ställer sig. Har Sverige några idéer, och varför hörs de i så fall inte? Varför är Sverige inte i täten?

Miljöpartiet har en motion om Kosova. Alla partier som väckt motioner om Jugoslavien tar också upp förhållandena i Kosova.

Som vi har hört här hade kosovaalbanerna från början en autonom ställning i Jugoslavien, men den upphävdes när Milosevic kom till makten. Kosovaalbanerna är i majoritet i sitt område – 90 % där är kosovaalbaner – men de diskrimineras och förtrycks av Serbien.

Transnationella stiftelsen för freds- och framtidsforskning, TFF, har i sin guide till stort krig beskrivit förhållandena på följande sätt: Efter det att Milosevic upphävt Kosovos regionala självstyre stängdes parlament och universitet. Albanskspråkig TV och albanskspråkiga tidningar slogs igen. Albaner utpressades liksom polis, sjukvård och förvaltning i ett snabbt helt segregerat samhälle med ett apartheidliknande serbiskt nationalistiskt styre.

Kosova har förklarat sig självständigt, och man har valt en egen president. Kosova driver sina krav på självständighet konsekvent med ickevåldsmetoder.

Det är kanske i Kosova som nya fredsbevarande insatser skall sättas in. Det kanske är där det skulle löna sig. Insatserna måste dock sättas in snabbt, så snabbt att inte önskningarna om fred och självstyre försvagas hos befolkningen till främjande av våldet.

Miljöpartiet kräver i sin motion, vilket vi också har hört här, att OSSE-missionerna åter skall sättas in i Kosova. Utskottet förutsätter i betänkandet att regeringen fortsätter sina ansträngningar att få till stånd ett serbiskt medgivande till missionerna.

Till sist litet siffror hämtade ur TFF: FN:s samlade årsbudget motsvarar ungefär Malmös årsbudget. Varje gång FN:s medlemmar satsar

tre kronor till FN, satsar de 850 kr på vapen och vapenexport. Krig får tydligen kosta. Men när det gäller fred, då är man ekonomisk för att inte säga snål. Det kanske är så att snålheten bedrar visheten.

Anf. 21 LENNART ROHDIN (fp) replik

Herr talman! Jag känner stor sympati för de värderingar som Bodil Francke Ohlsson gav uttryck för i sitt inlägg. Jag vill gärna säga att jag efter bortåt 25 års verksamhet i internationellt freds- och solidaritetsarbete är den förste att erkänna att det känns mycket svårt att över huvud taget börja fundera över när man måste sätta hårt mot hårt.

Det är dock inte så att FN enbart talar om fredliga medel. I kap. 7 i FN-stadgan, Bodil Francke Ohlsson, talas om när FN har rätt att mot folkmord, mot krigsförbrytare använda det våld som krävs för att sätta stopp för det våld som inte kan stoppas på annat sätt. Det ingår också i FN-stadgan.

Man talar om att värna FN-tanken. Bodil Francke Ohlsson instämmer i utskottsmajoritetens uppfattning om att vapenembargot inte kan hävas. Det tror inte jag heller att det kan. Det finns inte förutsättningar för det i FN:s säkerhetsråd. Snart kanske det inte längre är så väsentligt om säkerhetsrådet fattar det beslutet eller ej, eftersom det här kringgås i allt större utsträckning. Men hur går det med tilltron till FN-stadgan och FN-tanken om man på papperet har ett vapenembargo som alla struntar i? Det kringgås för att man inte har kurage att ta itu med det formella beslutet.

Anf. 22 BODIL FRANCKE OHLSSON (mp) replik

Herr talman! Jag vill nämna två saker i det här sammanhanget. Jag vill hänvisa till vad Johan Galtung säger. Han säger att han inte bara vill ha blå hjälmar i Jugoslavien, utan han vill ha blå mattor i de konfliktdrabbade områdena. FN:s krav på mer hjälp från medlemsländerna har inte fått något gehör. Han menar alltså att fler FN-soldater kan dämpa konflikt- och krigsrisken. Galtung säger också att man inte löser konflikter genom fler gevär och nya skjutorder. Men däremot skapar man ökade spänningar, mer hat och nya konflikter.

Jag sade att jag tror att man kan börja i Kosova. Där har man verkligen en önskan om fred och om ett agerande med fredliga medel, med ickevåld. FN har tittat på hur lokalbefolkningen har lidit i olika krig. Under första världskriget drabbades 5 % av lokalbefolkningen, och under andra världskriget drabbades 50 % direkt av kriget. Under det jugoslaviska kriget är vi nu uppe i 90 %. Det är en otroligt hög siffra när man är van att tänka sig att det är arméerna som drabbas mest. Jag tror också att det oerhörda trycket och de oerhörda svårigheter som lokalbefolkningen lever under skapar en grund för att få fram fred underifrån i stället för att komma med lösningar uppifrån. Det är tyvärr så, på grund av att förhållandena är så svåra.

Anf. 23 LENNART ROHDIN (fp) replik

Herr talman! Bodil Francke Ohlsson, att 90 % av civilbefolkningen drabbas i Bosnien är inte bara ett utslag av krigets effekter. Kriget i

Bosnien har systematiskt som huvudmål just att drabba civilbefolkningen, den som inte kan försvara sig. Jag instämmer helt i att det är viktigt att vara ute i tid.

Jag var för några veckor sedan i Makedonien och besökte de svenska FN-trupperna där. De är inte så många, knappt 40 stycken. Jag hoppas innerligt att vi slipper uppleva att de dras hem av ekonomiska budgetskäl här i Sverige. Skulle så ske utgår jag ifrån att jag har Bodil Francke Ohlsson med mig i debatten här i kammaren.

Med alla dessa förebyggande åtgärder får man ändå inte väja inför den slutliga frågan när våldet och terrorn är i full gång och systematiskt utnyttjar det faktum att världen inte sätter hårt mot hårt. Man kan vänta ut världen tills den inte längre har tid eller lust att fortsätta att engagera sig. Det är då FN-stadgans kap. 7 § 42 finns som säger att den här typen av våld och terror också måste kunna stoppas. Vad skulle vi ha sagt till invånarna i Warszawagettot?

Anf. 24 BERTIL PERSSON (m)

Herr talman! Vi är alla djupt upprörda över vad som händer i det forna Jugoslavien. Jag vill också hävda att Sverige är starkt engagerat i händelseförloppet i f.d. Jugoslavien. Vi ser ingen ljusning i det folkmord som pågår där. Vi hjälper också alla till att skapa en internationell opinionsbildning mot vad som sker i Jugoslavien.

Det finns stora svårigheter när det gäller att lösa problemen i Jugoslavien. För det första gäller det de gamla kommunistländernas problem med att folk och gränser inte stämmer överens och att man har haft en terror som har gjort det möjligt att pressa ned konflikter. När trycket släpper riskerar de att blossa upp. Man har där inte haft en naturlig fredlig lösning av konflikterna.

För det andra är de berg där konflikterna äger rum utomordentligt svårkontrollerade. Tyskarna hade under andra världskriget 20 divisioner stridande soldater där, dvs. en halv miljon man, utan att få kontroll över dessa områden. Vi vet också att serbernas bergsförråd av vapen räcker till tio års krigföring. Vi vet att man inte följer och inte respekterar några av krigets regler. Kanoner kan stå på sjukhus och skolor, för att göra konflikterna svårare, på ett fullständigt otillåtet sätt.

Vapenembargot har diskuterats här. Man kan inte göra det utan att också fundera över vad som händer om man tar bort vapenembargot. Det är uppenbart att det finns risker. Det finns en mycket påtaglig risk med att Unprofor och vi går ut och att man får en mycket kraftfull serbisk attack. Det finns också en påtaglig risk att man får truppstöd från andra muslimska länder. I många sammanhang har en sådan beredskap antytts. En sådan upptrappning kan göra detta till en världskonflikt.

Det är lätt att kritisera FN. Men jag tror att man kan konstatera att vi utan FN skulle ha haft ett Storserbien omfattande Bosnien-Hercegovina. Det är mycket lätt att kritisera FN, men FN är beroende av både betalare och truppförsörjare. Det är naturligtvis lätt att kritisera dem. Det är mycket lätt att ta poänger på torgmöten genom att framhäva en högre moral, där man antyder att någon annan inte gör någonting. Varför är FN så förfärligt dåligt? Varför kan inte andra FN-länder. t.ex.

de som sitter i säkerhetsrådet, göra någonting? Man kan kräva kraft av andra, och man kan bli så moralisk att det faktiskt blir dubbelmoral.

Det är lätt att säga att man skall vara heroisk och avgörande, som Lennart Rohdin sade här. Om vi tittar på den reservation som Lennart Rohdin har skrivit finner vi att den avslutas med två meningar om handling, för övrigt de enda i denna långa reservation.

Den första meningen är: "Det är utskottets förhoppning att Sverige skall ta täten i en internationell opinionsbildning mot kriget och för Bosnien-Hercegovinas rätt att fortleva som en multietnisk stat inom de 1992 folkrättsligt erkända gränserna." Detta är vi alla fullständigt överens om.

Den andra satsen kräver emellertid en förklaring: "I den nya värld vi lever i, måste det finnas en beredskap för att med alla tillgängliga medel hindra extremister av den typ som nu under fyra års tid fört det forna Jugoslavien till randen av den definitiva katastrofen."

Jag har vid flera tillfällen frågat Lennart Rohdin vad han menar med "alla tillgängliga medel". Varje gång har jag fått beskedet att jag ska få svar i kammaren. Jag har lyssnat noggrant. Jag har inte fått något svar. Jag väntar fortfarande på det. Jag ställer en direkt fråga till Lennart Rohdin: Vad innebär "med alla tillgängliga medel"?

Han kritiserar framför allt de nationer som sitter i säkerhetsrådet. De är alla atomstater. Är det atomvapen, kryssningsmissiler, flygbombningar eller stridande trupper han talar om? I så fall undrar jag vilka länder som skall ställa upp med stridande trupper. Skall det vara en svensk trupp? Skall denna trupp vara frivillig, eller skall obligatoriskt värnpliktiga delta? Tänker Lennart Rohdin själv åka till Jugoslavien och delta i den lösning han talar om?

Jag tror att det är viktigt, när det gäller respekten för oss som politiker, att vi talar klartext, att vi talar om vad det handlar om. Jag tror att hederligheten kräver ett besked från Lennart Rohdin på den här punkten.

Anf. 25 LENNART ROHDIN (fp) replik

Herr talman! Bertil Persson säger att han har frågat mig ett antal gånger och att jag har sagt att jag skall ge svar i kammaren. Det skall jag göra, men jag har också givit svar varje gång Bertil Persson har frågat. FN-stadgan föreskriver nämligen en lång rad olika åtgärder som kan trappas upp till det yttersta ingripandet. Det är dessa som jag och Folkpartiet anser att man borde utnyttja och pröva.

Detta är ingenting isolerat. Det framförs i många sammanhang. Exempelvis framförs det i den amerikanska kongressen krav på sådana åtgärder. Detta är alltså inte någonting märkvärdigt.

Bertil Persson faller lätt in i den allmänna spridningen av dimridåer. Han säger att folk och gränser inte stämmer överens; därför blir det som det blir.

Låt mig hänvisa till en artikel av den förre amerikanske Jugoslavienambassadören Warren Zimmermann. I den beskriver han hur det hela gick till. Han konstaterar att Jugoslaviens uppbrott och kriget i Bosnien är ett typexempel på nationalism från toppen. Skrupulösa ledare i top-

pen manipulerade och använde terroråtgärder för att se till att människor försattes i skräck och rädsla. Det var inte fråga om att gränser och folk inte stämde och att människor inte kunde leva tillsammans. De allra flesta ville leva tillsammans, men det ville inte deras ledare, och det är dem som vi förhandlar med. Det är de som får hållas.

Anf. 26 BERTIL PERSSON (m) replik

Herr talman! Frågan är fortfarande vad Lennart Rohdin talar om. Talar han om ett fullt krig med alla de tillgängliga medel som kärnvapenstaterna kan sätta in? Skall en svensk stridande trupp, obligatoriskt värnpliktig eller frivillig, sättas in? Det är viktigt för oss att veta var gränserna går när man talar om alla till buds stående medel. Jag vill gärna återigen ställa min fråga. Jag tycker inte att Lennart Rohdin kan komma ifrån den med ett lösligt tal om upptrappning.

Anf. 27 LENNART ROHDIN (fp) replik

Herr talman! Jag kan inte undgå att bli litet fundersam när jag hör Bertil Persson. Har Bertil Persson läst FN-stadgan? Har Bertil Persson läst kapitel 7? Har Bertil Persson läst artikel 42? Där står just att FN skall använda de militära medel som krävs. Det får alltid anpassas efter situationen och dess utveckling.

Folkpartiet liberalerna ställer upp på hela FN-stadgan och dess innehåll. Gör Bertil Persson det? Gör Bertil Perssons parti, Moderaterna, det?

Bertil Persson vände sig också mot diskussionen om vapenembargot och undrade vad som skulle hända om man tog bort det. Som jag har sagt tidigare förlorar den frågan alltmer sin aktualitet, eftersom vapenembargot kringgås inför öppen ridå. Jag skulle vilja ställa två frågor till Bertil Persson. Skulle Bertil Persson, analogt med sitt tidigare resonemang, kräva att det infördes ett vapenembargo i dag om det inte fanns något? Jag har inte hört någon annan kräva det. Protesterar Bertil Persson mot det faktum att vapenembargot nu innebär ett mera jämlikt styrkeförhållande för de bosniska regeringsstyrkorna, vilket gör att krigsförbrytaren Karadzic för första gången ropar på fredsförhandlingar?

Anf. 28 BERTIL PERSSON (m) replik

Herr talman! Det är uppenbart att man inte kan få något svar från Lennart Rohdin.

Det är bara att konstatera att det tydligen inte finns någon gräns för vilka krigiska insatser, från bl.a. svenska trupper, som Lennart Rohdin är beredd att sätta in. Det är ett viktigt besked, inte minst inför de torgmöten som vi kan komma att träffas på.

Jag tycker faktiskt att det är svagt att inte kunna ge ett klart besked.

Anf. 29 HÅKAN HOLMBERG (fp)

Herr talman! Jag vill inte påstå att olika grundvärderingar ligger bakom de olika åsikter som finns i den här debatten, inte ens efter Bertil Perssons sista inlägg, även om man kan bli fundersam. Snarare

handlar det om olika uppfattningar om vad som är viktigt. Kanske handlar det också om en vilja att se det uppenbara i det som har skett under några år i Bosnien.

Den här frågan handlar i grunden om folkrätten och tilltron till FN, OSSE och hela det internationella samfundets förmåga och vilja att leva upp till sina egna åtaganden, stadgor och principer.

Det finns en parallell, som jag och andra har påpekat många gånger i den här kammaren. Tilltron till Nationernas förbund under 30-talet undergrävdes mycket snabbt. Den organisationen misslyckades totalt med att gripa in och stoppa den tidens aggression. Då gällde det Abessinien, spanska inbördeskriget och Tjeckoslovakien.

I anslutning till detta tycker jag att det är nödvändigt att kommentera det som Anneli Hulthén sade. Hon menade att FN ändå har försökt verka för en lösning som skulle bygga på demokrati och samexistens. Det är verkligen en fråga om definitioner i så fall. De lösningar som man har försökt lansera i olika tappningar har ju byggt på en etnisk uppdelning. I stort sett har man följt frontlinjerna, som de råkade vara och som de nu har varit under en ganska lång tid. Det finns ett grundläggande problem. Å ena sidan skall det vara olika enheter för olika etniska grupper. Å andra sidan skall människor ha rätt att återvända. Dessa två principer går inte att upprätthålla på samma gång. Man bygger inte en stabil fred på att försöka trolla bort detta problem. Därför skall man kanske vara litet försiktig med att beskriva FN:s insatser som att man har verkat för demokrati och samexistens. Verkligheten är mera komplicerad. Kanske är det fråga om att man snarast har känt sig pressad att komma fram med någonting över huvud taget för att dölja det grundläggande totala misslyckandet och sveket.

Debatten handlar naturligtvis också om vår syn på folkmord. Man skulle inte behöva debattera en sådan sak i Sveriges riksdag, men det är ett faktum att ordet folkmord inte nämns i majoritetens text. Jag tror också att alla talesmän som har varit uppe i debatten, med undantag från Bodil Francke Ohlsson från Miljöpartiet, undvek att använda ordet. Därför är det nödvändigt att fråga er: Är det ett folkmord som vi har bevittnat under några år? Vilka slutsatser drar ni i så fall av det?

Detta handlar också om tilltron till fredsordningen i Europa – ett mer begränsat perspektiv än det globala – efter 1989. Om de som har startat och drivit fram folkmordet och kriget i Bosnien når den definitiva framgången, nämligen att Bosnien upphör att existera, öppnar det naturligtvis dörren för andra makthavare på andra håll, så att de kan göra ungefär detsamma.

Det som har skett i Tjetjenien under början av detta år kan man se som en konsekvens av att världssamfundet inte har orkat ta itu med kriget och folkmordet i Bosnien på det sätt som hade varit rimligt.

I dag läser vi i tidningarna om hur den ryske utrikesministern hotar att gripa in militärt för att skydda ryssar i grannstaterna mot påstådda – ibland är de möjligen verkliga – övergrepp. Här ser vi också ett mönster med ekon bakåt till 30-talet. Då gällde det alla tyskar i ett land. Nu har det under några år handlat om alla serber i ett land. Nu kommer en

antydan om att det gäller alla ryssar i ett land. Det är en princip som bara kan leda till en katastrof.

Därmed handlar den här debatten också om Sveriges egna säkerhetsintressen. En del länder kan beröras av att situationen i Bosnien tillåts bli mönster för ett politiskt handlande på andra håll i Europa. Några av de länderna ligger alldeles intill oss: de baltiska länderna.

Det finns gränser i den internationella politiken – inte fysiska utan moraliska, principiella gränser – som inte får överskridas om inte den internationella ordningen skall riskera att rivas upp, kanske på ett sätt som gör att den inte kan återställas. Den gränsen går i Bosnien. Den går precis där. Detta är testfallet. Vi är snubblande nära ett totalt misslyckande för det internationella samfundet.

Det är för mig en gåta att Sverige, som så många gånger har agerat för de små ländernas rätt gentemot stormakter av olika slag och hävdat just folkrätten som den princip som vi alltid måste hålla på för att civiliserade former för umgänge mellan världens länder skall bestå, inte har agerat mer aktivt i denna fråga. Vi har ingenting att förlora på att agera mer aktivt, men vi skulle, tillsammans med andra små länder, kunna ha mycket att vinna på att föra en mer aktiv politik.

Konsekvensen av majoritetens hållning i den fråga som här är den mest kontroversiella, nämligen den som rör vapenembargot, måste logiskt sett vara att man i majoriteten anser – fast det inte sägs – att Sverige måste engagera sig betydligt mer aktivt för att den bosniska regeringen, som är internationellt erkänd, den bosniska staten, som är internationellt erkänd, skall få möjlighet att börja fungera så som den skall fungera, som en demokratisk, multietnisk stat inom internationellt erkända gränser. För att åstadkomma det måste det sättas press på angriparsidan, alltså den bosnienserbiska sidan. Får inte bosnierna själva sätta den pressen måste det internationella samfundet göra det.

Vad gör då den svenska regeringen, vad vill då den svenska riksdagen uppmana den svenska regeringen att göra? Den frågan kvarstår tyvärr också efter den här debatten.

Anf. 30 ANNELI HULTHÉN (s) replik

Herr talman! Nej, Håkan Holmberg, den frågan kvarstår inte. Utrikesutskottet har i sitt betänkande skrivit vad utrikesutskottets majoritet önskar. Däremot kvarstår frågan: Vad vill Folkpartiet? Det är som ett eko ur det förgångna att här i kammaren höra Håkan Holmberg bara företräda något slags folkpartistisk referensram om hur världen skall fungera och vilka medel som skall till för att den skall bli den mest lyckliga. På samma sätt och i samma höga tonläge diskuterade man när det gällde de baltiska staterna och de möjligheter vi i det sammanhanget hade att verka för en demokratisk och fri utveckling. Det är exakt identiskt samma diskussionsteknik. Man säger att man vill mer, men en analys av Folkpartiets inlägg visar att de inte står för något mer eller bättre än de synpunkter som har företrätts av andra i denna kammare.

Håkan Holmberg frågar sig vad som är det uppenbara som har inträffat i denna konflikt. Det uppenbara som har inträffat i denna kon-

flikt är att den civila befolkningen som i vilken annan konflikt som helst har fått lida. Den har fått lida ohyggligt och oerhört. Det är också sagt att detta är något som vi inte kan acceptera.

Det är också sagt att den etniska rensning och de systematiska våldtäkter som har ägt rum inte kan accepteras. Då säger Håkan Holmberg: Det räcker inte, kalla det folkmord. Men varför är det bara Folkpartiets egna ord som skall gälla i denna debatt? Varför räcker inte de uttrycksmedel vi andra använder för att tala om vad vi tycker är hemskt i det som har skett i det forna Jugoslavien?

Fortfarande finns tveksamheterna kvar. Vad är det för medel som Folkpartiet vill använda för att på bästa sätt lösa konflikten?

Anf. 31 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik

Herr talman! Det här var ett säreget inlägg. Vad jag liksom Lennart Rohdin tidigare och många andra utanför denna kammare och i många andra länder hela tiden talar om är internationella principer, konventioner, FN-stadgan och sådana saker. Detta är inte något slags folkpartistisk eller liberal partipolitik, något slags egna definitioner av begrepp, utan det här är internationellt erkända, allmänt underskrivna konventioner om hur länder bör bete sig mot varandra.

Frågan hur man etiketterar det som har skett i det f.d. Jugoslavien är inte bara en fråga om etiketter. Det är en mycket central fråga. Om man använder ordet folkmord eller inte har naturligtvis sin betydelse, eftersom det råkar finnas en internationell folkmordskonvention, vars signatärer genom att skriva under har förbundit sig att förhindra just folkmord. Det som har ägt rum i det f.d. Jugoslavien uppfyller vad jag kan se alla de krav som det internationella samfundet hittills har varit överens om i definitionen av ett folkmord.

Ifall man undviker att definiera ett folkmord som ett folkmord och i stället så att säga skriver sig runt på olika sätt innebär det exakt det som jag och Lennart Rohdin tidigare har påpekat, nämligen att man undviker att säga det som är den uppenbara sanningen, som är öppen för vem som helst att se, därför att man inte vill titta på det, därför att man inte vill dra konsekvensen och slutsatsen att såväl föregående som nuvarande svenska regering har varit alltför passiv, alltför mycket har deltagit i vad man kan kalla för det internationella hyckleriet i den här frågan.

Det är precis detta det handlar om, och det är tragiskt att partier och politiker som i andra sammanhang har talat varmt för folkrätten och för små länders rätt gentemot stormakter är så tysta och försiktiga denna gång.

Anf. 32 ANNELI HULTHÉN (s) replik

Herr talman! För mig är det allra viktigaste människornas rätt att fortsätta leva i en multietnisk kultur i en självständig nation. Det teoretiserande som Håkan Holmberg håller på med är för mig lika säreget som mitt inlägg var för honom.

Det är ett märkligt sätt att skapa debatt. Det har flera gånger under den här debatten sagts att Sverige är tyst. Jag måste då säga att jag beundrar de ideella organisationer som med sin hjälp till Bosnien och

det forna Jugoslavien vågar sig in där och gör något konstruktivt i den situation som faktiskt råder, som med medel försöker skapa och överbrygga de skillnader som har växt fram mellan människor, som försöker ta tag i kvinnornas situation efter de systematiska våldtäkter som har ägt rum, som försöker göra något ordentligt. Detta är det verkliga debattinlägget, inte teoretiserandet på ett torgmöte och inte teoretiserandet i kammaren.

Jag uppfattar fortfarande Folkpartiets inlägg som att man till varje pris vill ha en konflikt kring detta i den svenska riksdagen. Man vill inte höra på vad andra säger. Man säger att man själv alltid är bäst.

Anf. 33 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik

Herr talman! Om Anneli Hulthén tycker att ett annat parti framstår som bättre än hennes eget i den här frågan kan hon mycket lätt undvika det genom att hålla med om ganska grundläggande saker. Då slipper vi allt det här. Det här handlar emellertid inte om partipolitik. Det handlar om folkrätt, om respekt för internationella samlevnadsprinciper.

Anneli Hulthén talar om "teoretiserande" och "abstrakta principer". Ja, det är precis det som vi i väldigt många olika sammanhang försöker upprätthålla. Vad är FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna annat än en samling abstrakta principer? Vad är det annat än teoretiserande att föra en diskussion om huruvida individer har rättigheter att få leva som de personer de råkar vara, oavsett om det finns maktgrupper, fascister eller andra, i närheten som tycker att de skall drivas bort från sina hem? Det är klart att det är teoretiserande. Makt är alltid mycket mer påtagligt och konkret än vad principer av detta slag är. Det är på precis den typ av abstrakta principer och teoretiserande som Anneli Hulthén talar om som hela det internationella samfundets rättsordning vilar. Det är ganska gott om regimer och diktatorer och mörkmän i den internationella politiken som använder precis denna form av retorik när de utsätts för kritik för sitt handlande i olika avseenden.

Jag tycker att man skall tala klarspråk om sådant som det måste talas klarspråk om. Det Anneli Hulthén sade i början håller jag helt med om. Det viktigaste är de enskilda människornas rätt att få leva i ett mångetniskt, demokratiskt samhälle. Denna rätt har upphävts i stora delar av Bosnien-Hercegovina, och den hotas i hela landet av beväpnade fascistiska grupper med den serbiska regimen som yttersta stöd i bakgrunden.

Jag tycker att man skall kalla en katt för en katt och en fascist för en fascist. Det må sedan anses vara hur teoretiserande som helst, men det är så det förhåller sig.

Anf. 34 GÖRAN LENNMARKER (m) replik

Herr talman! Det är förvisso väldigt viktigt att folkrätten kan upprätthållas. FN-stadgan ger tydligt rätten att bedriva försvarskrig. Den t.o.m. antyder att man i ett sådant läge skall kunna få hjälp. Det kan t.o.m. anses att den moraliskt implicit uttrycker att den som är angripen skall få hjälp och stöd. På den punkten råder det inget tvivel om att

Bosnien-Hercegovina inte har fått den hjälp och det stöd enligt artikel 51 som t.ex. Kuwait och Korea fick.

För Sveriges del har det varit något svårt att driva den linjen, eftersom Sverige självt inte har möjlighet att ställa upp bakom detta – detta är något som vi har ålagts av alla partier i denna kammare, och jag tror, nej jag t.o.m. *vet*, att inget parti har avvikit från den principen. Sverige kan icke ingå i en allians för att bedriva krigföring i försvar för Bosnien-Hercegovinas rättigheter. Detta har naturligtvis lagt en restriktion på Sveriges agerande just i den delen, vad gäller våra möjligheter att ta initiativ till en sådan koalition. Vill man göra det har man anledning att själv leva upp till de krav man ställer.

Däremot har Sverige varit oerhört aktivt vad gäller andra saker: den humanitära hjälpen, skyddsstyrkorna och även flyktingmottagningen. Av Bosnien-Hercegovinas regering bedöms Sverige vara ett av de länder, eller kanske t.o.m. det land som i proportion till sin befolkning har gjort mest.

Sverige har väl heller aldrig så kraftfullt engagerat sig för europeisk säkerhet och fred som vi har gjort när det gäller Bosnien-Hercegovina, till viss del Makedonien och kanske i någon mån också Kroatien.

I båda dessa avseenden har Sverige alltså faktiskt gjort väldigt mycket, inte minst den regering som också Folkpartiet ingick i. Förhoppningsvis blir det också en fortsättning på detta.

Vad gäller den springande punkten, nämligen att ställa upp till försvar för den angripna parten, är detta däremot svårt om man själv inte är beredd att delta. Och detta har faktiskt ingen krävt, ej heller Folkpartiet.

Anf. 35 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik

Herr talman! Jag uppskattar att Göran Lennmarker för denna diskussion på ett sansat sätt och med klart erkännande av vad saken faktiskt handlar om, nämligen respekten för folkrätten. Det är naturligtvis inte enkelt att avgöra hur man skall förhålla sig till olika exakta situationer, utan vi har att göra med lösningar som är de näst bästa eller möjligen de näst sämsta, som Göran Lennmarker själv tidigare sade i sitt inlägg. Inte desto mindre hade Sverige naturligtvis kunnat agera internationellt på ett helt annat sätt än vad som har varit fallet. Vi har sagt ungefär detsamma som det som har sagts av alla andra länder. Man kunde kanske i stället t.ex. ha försökt samla mindre länder som själva uppfattar ett hot från de långsiktiga konsekvenserna av en fortsättning av utvecklingen i Bosnien, för att försöka påverka det internationella samfundet, stormakterna, FN och OSSE, att aktivera sig mera och framför allt att sluta upp på den bosniska regeringens sida.

Sverige har FN-trupp i Bosnien, och jag kan inte se något som helst fel i att, om FN får ett sådant mandat, också denna får spela den enda roll som är rimlig för FN:s deltagande, nämligen att se till att den bosniska regeringen, som är internationellt erkänd och som verkar i en stat, Bosnien-Hercegovina, som är medlem av FN, får en möjlighet att överleva. Det är möjligt att man bara genom att vara där ändå i någon utsträckning åstadkommer detta – Göran Lennmarker var inne på den

tanken – men det räcker inte, utan det gäller att få slut på kriget på ett sådant sätt att, som meningen var, respekten för Bosniens rätt att existera som multietnisk demokratisk stat vidmakthålls. Det bör krävas mer aktiva FN-insatser än de som finns i dag.

Anf. 36 GÖRAN LENNMARKER (m) replik

Herr talman! Det här är en av den internationella rättens absolut centrala frågor. Hur skall man se till att den som angriper bestraffas och inte lyckas i sitt angreppskrig? Hela FN-stadgan utgår från detta. Den skrevs under andra världskriget, och den bygger också på att man med militär kraft skall kunna motsätta sig angrepp. Men FN kan inte göra det på egen hand, utan det måste vara dess medlemsstater som klarar denna uppgift.

Det är faktiskt så, Håkan Holmberg, att om länderna inte själva är beredda att göra den uppoffringen, vilket Sverige icke är – det menar alla partier i Sverige, inklusive mitt eget, och även jag själv, som inte har bättre samvete än någon annan i Sverige – har man icke denna möjlighet. Det är även svårt att samla en koalition av mindre länder, om man inte själv är beredd att fullfölja det här. Det är den springande punkten.

Det finns, Håkan Holmberg, två lärdomar för oss att dra inför framtiden vilka jag tycker är mycket viktiga. Den ena är att man skall se till att en europeisk fredsordning utarbetas. Vi skall inför regeringskonferensen 1996 se till att Sverige inte är passivt och återhållsamt därvidlag utan mycket aktivt är med i detta arbete. Jag tycker att det är en mycket central uppgift.

Den andra lärdomen är att vi själva måste fundera på hur Sverige skall ställa sig till FN-stadgans artikel 51. Den är bjudande också för Sverige, men vi har under 50 år valt att avskärma oss från möjligheten att ställa upp bakom FN-stadgans artikel 51.

Så till en sista fråga, som jag glömde att säga något om i mitt förra inlägg. Jag har svårt att förstå diskussionen om begreppet folkmord. Jag tror inte att det någonsin togs upp i utskottet eller påfordrades från Folkpartiets sida att vi skulle ta med den beteckningen. I varje fall hade inte jag motsatt mig – och jag tror att detsamma gäller också för majoriteten – att den hade tagits in i utskottets betänkande. Vad som hela tiden diskuterades i samband med reservationen var ett behållande eller ett hävande av vapenembargot. Det var den springande punkten. Jag tror inte att någon i utskottet uppfattade frågan om folkmord som en tvistefråga.

Anf. 37 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik

Herr talman! Frågan om folkmord är så pass väsentlig att begreppet infördes redan på den tredje raden i reservationen. Det har naturligtvis sin bakgrund. Men jag är glad att Göran Lennmarker – jag uppfattar honom så – i princip håller med om att det är fråga om ett folkmord. Jag tycker att han bör ha ett erkännande för det. Men konsekvensen av det medgivandet är att det faktiskt finns en förpliktelse för världens

stater att försöka att med alla upptänkliga medel förhindra att detta folkmord begås.

Det är dessutom så – för att återgå till det som vi debatterade förut – att Bosnien av omvärlden har begärt att få försvara sig självt men har förvägrats den rätten. Konsekvensen av att fortsätta att förvägra Bosnien den rätten måste rimligen vara att det internationella samfundet i så fall självt bör åta sig det som det hittills inte fullt ut har velat åta sig. I detta inbegrips självfallet Sverige – det är inget konstigt i det – men Bosnien har velat få rätten att försvara sig på egen hand och har förvägrats detta. Det är en av de grundläggande beståndsdelarna i bakgrunden till den här debatten.

Anf. 38 RAGNHILD POHANKA (mp)

Herr talman! Jag skall i mitt anförande inte föra fram några yrkanden, eftersom vår utskottsrepresentant har gjort detta. Mitt anförande skall handla om mänskliga rättigheter i ett flyktingperspektiv.

Vi får inte blir förhärdade. Vi måste reagera nu och kraftigt, som individer, som politiska partier, som nation och i internationella sammanhang.

Serberna har 90 kända fångläger, varav minst 20 är kvinnoläger där kvinnorna systematiskt våldtas och förnedras. De registreras, och serberna menar att barnen skall tas om hand av Serbien. Från dessa läger rekryteras också kvinnor till bordeller.

Förutom alla övriga grymheter är detta en särskild sida av krigen i f.d. Jugoslavien. Det räcker inte längre att dokumentera och informera. Vi vet tillräckligt och kan alltså inte efteråt säga att vi ingenting visste. Eftervärldens dom kommer att bli hård.

Herr talman! Det pågår ett folkmord, och ett folkmord måste drabba civilbefolkningen, dvs. folket. Situationen är desperat. Tänk om vi alla i Sveriges riksdag skulle åka dit ned! Vi står här och talar och talar, vilket också är vår uppgift, men kanske skall vi börja handla.

När man ser på olika krigshärdar i världen kan man lätt tappa fotfästet. De allra flesta konflikter är dessutom inbördeskrig, som i grymhet och övergrepp kan ha förödande konsekvenser. I det f.d. Jugoslavien har det t.o.m. inneburit att vänner och grannar skjutit varandra eller utsatt varandra för tortyr och övergrepp. En man som häromåret framträdde i TV grep mig, när han handfallet och utan möjlighet eller vilja att förstå beskrev sin situation: Mina grannar och vänner, vi som har byggt hus ihop och uppfostrat våra barn tillsammans, går in och skjuter varandra. Hur kan man förändras så?

Konflikten i Kosova har en lång historia. År 1968 mötte jag en vuxen man som hette Skender och som var kosovoalban. Hans far hade skjutits vid köksbordet av en serb för en struntsak. Förtrycket är generationer gammalt i Kosovo, och den etniska rensningen skärps.

Kosovo upplever nu en av de svåraste perioderna i sin historia. Från 1989, då Kosovas autonomi krossades, har den serbiska regimen genomdrivit parlamentets upplösning och stängning av radio, TV och andra massmedier. Albanerna har avskedats från sina anställningar. År

Situationen i f.d. Jugoslavien samt Albanien

1990 avskedades 53 000 albaner inom förvaltningen. På sjukhusen har detsamma skett.

Kvinnor har inte vågat föda sina barn på sjukhus. Barn har förgiftats av mat i skolorna. Jag kan fortsätta den här uppräkningen länge. Den serbiska regimen fortsätter att mörda, misshandla och trakassera folkmajoriteten liksom att tvångsmobilisera albanerna till den serbiska armén.

Detta har under den sista tiden intensifierats. Ett färskt exempel är stängningen av två institutioner som försvarat den albanska kulturen i Kosova: Akademin för vetenskap och konst samt Albanologiska institutet.

Majoritetsförhållandet, det faktum att albanerna utgör 90 % av befolkningen, gör att förtrycket varit och är desto hårdare för att kunna upprätthållas. Ständiga personkontroller och arresteringar har skapat en stämning av fruktan. Om det ännu går att verka förebyggande borde världssamfundet inklusive Sverige uppmärksamma Kosova och agera för de mänskliga rättigheter där som nu nästan glömts bort. Albanien har nästan glömts bort i skuggan av det öppna kriget.

Det gäller här också inställningen till flyktingsituationen. Om vi läser vår utlänningslag och har en generös praxis, något som jag anser att vi skall ha men ännu inte har, skulle det kunna bli ett generellt avvisningsstopp för t.ex. personer från det f.d. Jugoslavien. I första hand gäller det förstås Bosnien, och vi har för bosnier redan infört ett avvisningsstopp, men det gäller här även Kroatien, Kosova, Sandjak och Vojvodina. För övriga delar borde avvisningsstopp gälla för krigsvägrare.

Jag övergår nu till Bosnien och Kroatien. Miljöpartiet läser meddelandena från dr Granic i Kroatien med utgångspunkt i deras faktiska innehåll. Pressade av en flyktingkatastrof i Kroatien, med 400 000 flyktingar, motsvarande 10 % av befolkningen, och av de flyktingmottagande ländernas krav att få sända tillbaka kroater och bosnier med kroatiska resedokument lämnar man dubbeltydiga meddelanden. I dr Granics brev till den svenske ambassadören i Zagreb står det inte någonstans att alla kroatiska medborgare kommer att få skydd i Kroatien. Den 21 mars 1995 bekräftade Kroatiens flyktingminister dr Adelbert Rebic att bosnier med kroatiska pass som kommer från de fria områdena i Bosnien-Hercegovina skall återvända dit. Där nämns inte att fred i Bosnien-Hercegovina är ett krav. Kroatien lovar skydd och flyktingstatus åt bosnier som flytt från serbdominerade områden i Bosnien-Hercegovina, och de tas om hand i mån av plats. Man har där stora svårigheter, och det måste vi också förstå. De andras återvändande sker under administrativt tvång.

I två av tre fall som regeringen fattat beslut om hade de berörda sin hemvist i de s.k. fria områdena i Bosnien-Hercegovina. Vi anser att vi i praktiken har att göra med ofrivilligt återvändande till en krigszon. Många är dessutom krigsvägrare.

Invandrarministern har bekräftat att svensk praxis är att inte återsända flyktingar till Bosnien-Hercegovina. Kroatisk praxis är att flyk-

tingar med hemvist i de s.k. fria områdena återsänds. Kroatien har därmed en aktiv återvandringspolitik.

I slutet av mars tillkännagav Rebic att under 1995 kommer 50 000 kroater att skickas tillbaka till Bosnien-Hercegovina och 40 000 till serbockuperade områden i Kroatien. Eftersom serberna aldrig skulle tillåta detta kan det innebära att Kroatien har bestämt sig för att ta kontroll över sitt eget territorium med vapenmakt.

Samtidigt finns ett avtal om en konfederation mellan federationen Bosnien-Hercegovina, bestående av den kroatiska republiken Herceg-Bosna och republiken Bosnien-Hercegovina, samt Kroatien med delvis harmoniserad maktutövning och ansvar även vad gäller migration, enligt artikel 4 i konfederationsfördraget.

Ett viktigt toppmöte ägde rum den 27 mars mellan den kroatiske presidenten Tudjman och hans säkerhetsexperter. Det har också hänt andra saker. Den 27 mars mobiliserades 17-åringar och äldre i Kroatien. Dagen efter mobiliserades i Bosnien-Hercegovina 18-åringar och äldre. Detta betyder att även flyktingar kommer att mobiliseras. Det har också funnits officerare i Sverige som har försökt att värva bosnienkroater för att åka hem.

Utrikesminister Granic understryker i ett brev till Förenta nationerna den 27 mars i år behovet av att flyktingar och internflyktingar återvänder, vilket är av högsta prioritet inte bara för en kvarts miljon fördrivna personer utan också för hela det kroatiska samhället. Det är ytterligare en sådan här sak.

Det är nu så gott som omöjligt att sända tillbaka flyktingar till f.d. Jugoslavien, med den situation som är nu. Vi kan befara krig och ytterligare interna krig. Jag håller med föregående talare om att det kan finnas en chans i Kosova, om vi snabbt ingriper och arbetar på det sätt som flera talare har föreslagit, där det finns en vilja till fred.

Anf. 39 LENNART ROHDIN (fp)

Herr talman! I debatten har det påstått att Folkpartiet söker konflikt och att Folkpartiet vill framställa sig som särskilt moraliskt. Jag kan försäkra att vi inget högre skulle önska än att slippa höra den debatten i riksdagens kammare.

I debatten för ett år sedan urskuldade sig Pierre Schori och sade att han inte kunde agera kraftfullt, högröstat, med konkreta förslag, aktivt engagerad och påtryckande eftersom det inte är oppositionens roll. Den uppfattningen delar inte vi. Detta är inte någon ny linje från Folkpartiets sida.

För två år sedan begärde vår gruppledare Lars Leijonborg en särskild debatt om kriget i Bosnien. I sitt inledningsanförande sade Lars Leijonborg: "I den nya värld som vi lever i, måste det finnas en beredskap för att med alla tillgängliga medel hindra extremister av den typ som nu leder det forna Jugoslavien mot katastrofen." Han fortsatte med att diskutera vad som måste göras: "Men jag tror också att det är viktigt att FN nu klargör att om andra insatser inte mycket snart hjälper, så kan militärt våld komma att användas i enlighet med FN-stadgans regler, för att skydda civilbefolkningen mot fortsatt dödande och för att värna

Situationen i f.d. Jugoslavien samt Albanien

Bosnien-Hercegovinas rätt att existera som stat. — Jag är medveten om de stora risker och svårigheter som en militär intervention i FN:s namn rymmer, om den tvingas fram. Men riskerna och svårigheterna med att utesluta det alternativet kan på längre sikt mycket väl vara större." Han avslutade med att säga: "De insatser som jag nu talat om blir dyra. Men fortsatt krig blir ännu dyrare. De insatser som jag förordar kan komma att binda militära och andra resurser för många år framåt. Men alternativet, det vi nu ser förverkligas varje dag, är outhärdligt."

Det var för två år sedan. Utvecklingen har blivit just outhärdlig.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 6 §.)

Fredsprocessen i Mellanöstern

4 § Fredsprocessen i Mellanöstern

Föredrogs
Utrikesutskottets betänkande 1994/95:UU22
Fredsprocessen i Mellanöstern

Anf. 40 BERNDT EKHOLM (s)

Herr talman! Nästa ämne på dagordningen denna förmiddag är ytterligare en krishärd. Världen består tyvärr av alltför många problemområden. Här har dock utvecklingen vänt, till skillnad från i det område som vi nyligen har debatterat. Vi har fått en fredsprocess i Mellanöstern.

Vi har framför oss i våra bänkar utrikesutskottets Mellanösternbetänkande, som nästan har blivit en årlig tradition. Denna gång är det främst med anledning av två motioner, en från Miljöpartiet och en från några socialdemokratiska motionärer. Betänkandet heter UU22.

Debatten är befogad därför att det har varit en händelserik tid. Vi kan se ett starkt svenskt engagemang, nu senast apostroferat av biståndsminister Pierre Schoris besök i området tillsammans med förre utrikesministern Sten Andersson.

Man skulle naturligtvis kunna fråga om vi över huvud taget behöver debattera denna fråga. Det är ett enigt betänkande vi har framför oss, till skillnad från Jugoslavienbetänkandet. Det kan sägas genast att det är en stor styrka att vi har denna enighet i utskott och, som jag förmodar, i riksdagsbeslut. Det stärker självfallet det svenska engagemanget och våra möjligheter. Om vi skall vara ärliga tror jag att fredsprocessen i sig har medverkat till att skapa politisk enighet i Sverige kring insatser i Mellanöstern.

Jag tycker att det är angeläget att vi här i dag lyfter fram några frågor, både från betänkandet och på grund av vad som händer i Mellanöstern. Jag tänker inte ägna mig åt någon historielektion. Det går att läsa årets betänkande och tidigare års betänkanden om man vill hämta stoff där. Jag vill bara markera några händelser som har följt i Madridkonfe-

rensens spår. Den öppnade i oktober 1991 för en förhandlingsprocess som vi tidigare inte trodde var möjlig. Det har nu givit freden en chans.

Osloavtalet har satt ytterligare fart på fredsprocessen och öppnat för ett ömsesidigt erkännande mellan Israel och PLO genom principdeklarationen i september 1993 om interimistiskt självstyre. Ett sådant aktualiserades för övrigt redan i Camp David-överenskommelsen 1978. Det är alltså en gammal idé som nu omsätts, som ett första steg i fredsprocessen.

Vi har kunnat se hur självstyret från september 1994 har börjat omsättas i Gaza och Jeriko. Vi har också kunnat se hur fredsbygget tar sig vidare genom överenskommelser mellan Israel och grannländerna. Som ett komplement till fredsöverenskommelsen med Egypten har också en fredsöverenskommelse mellan Israel och Jordanien uppnåtts.

Utskottet slår åter fast en väl känd ståndpunkt i fråga om den fortsatta fredsprocessen, nämligen att målet för fredsprocessen är en rättvis, varaktig och allomfattande fred som förutsätter Israels rätt till fortsatt existens inom säkra och erkända gränser och som också förutsätter självbestämmande för palestinierna.

Vi vidhåller i utskottsbetänkandet stödet för FN:s säkerhetsråds resolutioner 242 och 338. Vi pekar på att fredsuppgörelsen innebär att Israel efter förhandlingar måste dra sig tillbaka från de år 1967 ockuperade områdena.

Vi kan notera att det självstyre som jag tidigare talade om har tagit form, samtidigt som vi kan se många uppenbara problem. Det finns problem för den palestinska myndigheten att omsätta självstyret, alltifrån kapacitet för mottagning av stöd till administrativ och annan uppbyggnad av organisation i samhället, kunskapstillförsel, ekonomiska möjligheter osv. Problemen är många. Ett huvudproblem när det gäller att få självstyret och fredsprocessen att fortsätta utvecklas positivt är onekligen den sociala misär vi kan se i de ockuperade områdena med betoning på Gaza. Fattigdomen där är enorm och utgör självfallet ett hinder för det praktiska fredsbygget. Det skapar misstro och många svikna förväntningar. I de spåren frodas extremismen.

Våldsamma grupper som exempelvis finns inom Hamas får ett utrymme. Vi kan också se hur våldet får ett uttryck inom vissa extrema kretsar bland israelerna. Vi ser terrordåd med jämna mellanrum. Självfallet hotar detta fredsprocessen. Det pågår t.o.m. en medveten sabotageverksamhet mot fredsförhandlingarna.

Israel har krav på hårda åtgärder mot Hamas från palestiniernas sida. Vi kan i dagarna se hur den palestinska administrationen försöker ingripa genom skärpningar stegvis. Det har kommit till min kännedom att det nu förbereds en lag mot vapeninnehav i Gaza.

Samtidigt måste vi vara medvetna om att vi kan få en utveckling som den vi har sett i Algeriet, om PLO går för hårt fram. Det är naturligtvis inte heller önskvärt. Det blir en form av balansgång.

Den utveckling vi ser måste också ge oss beskedet att det är bråttom med fredsprocessen. Trögheten i sig är ett hot. Fredsprocessen måste snabbt kunna visa på konkreta resultat som syns i vardagen.

I det läget är biståndet naturligtvis av strategisk betydelse – ett bistånd som kan komma till rätta med en svår social utveckling. Det behövs bostäder, arbetsplatser och en fungerande infrastruktur.

FN gör här väsentliga insatser som koordineras av norrmannen Terje Larsen. Sverige har också fått en central roll genom förre utrikesministern Sten Anderssons ansvar för att koordinera framför allt sysselsättningsinsatser i Gaza.

Sverige har under en lång period arbetat med aktiva biståndsinsatser oavsett regering, och vi är nu uppe i nästan 300 miljoner kronor. Senaste påslaget i höstas rörde sig om 75 miljoner – detta trots den ekonomiska kris som vårt eget land befinner sig i.

En hel del av biståndet går till sysselsättningsinsatser. Bland dem märks en satsning på 10 miljoner dollar under två budgetår. Sverige bidrar för att försöka motverka den höga arbetslösheten.

Biståndet består också av många andra delar: demokratibistånd, bistånd för mänskliga rättigheter, budgetstöd, stöd till infrastruktur, stöd till palestinska flyktingbarn, hälsovårdsstöd, stöd till institutionsuppbyggnad m.m.

Jag skall uppehålla mig något vid stödet till sysselsättningsinsatser. De svenska pengarna kan bl.a. bidra till att skapa i storleksordningen 5 000 jobb. Det finns olika siffror kring detta, men den siffra jag har sett oftast är 5 000. Vi kan nu se att man bara har kunnat skapa 300 av dessa arbetstillfällen. Vad beror det på?

En väldigt viktig orsak utöver mottagningskapacitetens begränsningar är faktiskt de israeliska avspärrningarna av bl.a. Gazaområdet. Det är svårt att få in byggmaterial i Gaza på grund av att israelerna spärrar av Gaza från Israel. Det är svårt för palestinierna att få ut trädgårdsprodukter på export och för försäljning i Israel. Man har inte någon annan väg än att gå över de gränser som finns. Det finns ingen hamn. Det finns ingen flygplats. Det gör situationen väldigt allvarlig, för att inte säga ohållbar. Det gynnar extremismen.

Det är svårt att förstå Israels hårda attityd i detta sammanhang. Det borde finnas möjligheter att klara de säkerhetskrav som israelerna har, exempelvis genom omlastningar av varor vid gränsen. Så sker inte, utan i stället blockeras möjligheterna.

Israel vädjar om snabba insatser samtidigt som man förhindrar att insatser sätts in. Det leder inte bara till att handelsflödet förhindras utan också till att arbetspendling omöjliggörs. Det finns tiotusentals palestinier – det var nästan uppe i 100 000 en gång i tiden – som arbetar i Israel och som nu inte kan göra det. Det förhindrar politiska och ekonomiska aktiviteter.

En av de viktigaste insatserna nu blir alltså att häva avspärrningarna så att den ekonomiska aktiviteten kan komma i gång. 2–4 miljoner dollar förloras per dag i intäkter på grund av situationen. När biståndsministern nyligen besökte området betonade Yassir Arafat hur viktigt det är att avspärrningarna hävs. Vi skall inte glömma att avspärrningarna i sig också bidrar till att rekrytera fler extremister. Det är naturligtvis en olycklig utveckling.

En annan sak som är väldigt viktig är att få till stånd valen och att de inte fördröjs ytterligare. De är redan fördröjda med snart ett år. Det är väldigt viktigt att denna del av demokratiprocessen kommer i gång så att man kan skapa stabilitet. Palestinierna måste få välja den ledning de vill ha.

Här ges också möjlighet för Sverige att genom EU medverka i valövervakningen.

Mycket skulle kunna sägas om bosättningspolitiken. Tiden rinner i väg, så jag skall inskränka mig till att peka på hur olyckligt det är att man har kvar israeliska bosättningar i Gazaområdet. Vi kan se att det leder till sprängattentat av och till. Det skedde nyligen inne i Gazaområdet. Den bosättning som var utsatt för attentat består av 35 familjer. De kräver 1 500 soldater för sitt skydd. Det kan inte hålla på lång sikt. Det är en orimlighet. Vi får verkligen hoppas att fredsprocessen leder till att bosättningarna i Gaza kan försvinna.

Jerusalems ställning tar vi också upp i betänkandet. Det är väldigt viktigt att den frågan inte missas i de fortsatta fredsförhandlingarna. Det är en stad öppen för såväl muslimer, judar som kristna. Sverige har ett viktigt bidrag att komma med.

Eftersom tiden har runnit ut skall jag avsluta med att säga att det bara finns ett enda motionsyrkande där utskottet direkt föreslår ett avslag. Det gäller PLO:s eventuella medlemskap i FN. PLO är nu observatör. Vi menar att den traditionella svenska hållningen skall stå kvar, dvs. principen om en statsbildning innan det kan bli tal om en medlemsansökan.

Herr talman! Jag yrkar med detta inlägg bifall till hemställan i betänkandet.

Anf. 41 GÖRAN LENNMARKER (m)

Herr talman! I allt väsentlig har vi en glädjande utveckling att diskutera när det gäller Mellanöstern. Jag tycker att det är väldigt väsentligt att påpeka detta. Det sade även min företrädare i talarstolen. I det långa perspektivet är det något ganska oerhört som har hänt.

PLO – den palestinska befrielseorganisationen – startades i början på 1960-talet. Det var en tid när Västbanken tillhörde Jordanien och Gaza tillhörde Egypten. Det som man då avsåg skulle befrias var Israel självt, genom att staten skulle upphöra. I dag 30 år senare sitter man i en situation där det handlar om att i de år 1967 ockuperade områdena skapa en palestinsk stat. Det är egentligen det som det handlar om på sikt.

Vi vet att det har skett mycket som har fått denna förändring till stånd: Sovjetblockets sammanbrott, det huvudlösa ställningstagandet för Saddam Hussein från PLO:s sida, men också förskjutningen inom den palestinska sidan mot inflytande för dem som bor och är verksamma på Västbanken och i Gaza. Jag tror att det har varit en av de största orsakerna till förskjutningen.

På israeliska sidan har det också skett en betydande förändring. När man har fått klart för sig att det inte längre handlar om att förhandla om staten Israels upphörande utan om framtiden för de år 1967 ockuperade

områdena har insikten vuxit om att man inte kan ockupera för evigt. Man kan heller inte gå tillbaks till Jordanien och Egypten, där man var innan sexdagarskriget 1967. Faktiska konkreta förhandlingar är på gång.

Det finns en del oroande tecken, men jag ville ändå börja med det optimistiska anslaget för att behålla proportionerna. Det gäller naturligtvis våldet och de grupper som vill sabotera fredsprocessen. Jag behöver inte gå in på det här. Berndt Ekholm nämnde det i sitt anförande.

Två saker är väldigt centrala om man skall lyckas fullt ut och ända fram. Den ena är att valen faktiskt kommer till stånd. Man måste få en legitim regering på den palestinska sidan. Det är väldigt viktigt av många olika skäl. Man kan bekämpa våld och terrorism om man har en legitim grund – en folkvald regering – som gör detta. Lärdomar från t.ex. Algeriet visar att man inte kan bekämpa terrorism om man inte har den legitimiteten. Man har inte en folklig legitimitet när det gäller att hävda rättsordningen.

Av det skälet och av många andra skäl är det väldigt viktigt att valen kommer till stånd. Det hänger faktiskt inte bara på palestinierna utan också på Israel. Det är fastlagt i Osloöverenskommelsen hur det skall gå till. Det är verkligen oerhört angeläget att de palestinska valen snarast kan hållas, så att makten förskjuts till den palestinska myndigheten – en palestinsk folkvald regering – från PLO.

Inom parentes kan jag också säga att en folkvald regering i Palestina vore oerhört väsentlig för hela arabvärlden. Det är verkligen ett föredöme som skulle behövas i arabvärlden.

Den andra punkt jag vill ta upp gäller avspärrningarna och en livskraftig ekonomi. Förutsättningen för en framgångsrik utveckling både på Västbanken och i Gaza är en livskraftig ekonomi. Vi kan se tecken på en investeringsboom på Västbanken, medan det är stora bekymmer i Gaza. Det gäller även Jerikoområdet, om jag har förstått det rätt.

Det hänger samman med frågan om hur gränserna skall vara i framtiden. Att sluta gränserna och stänga av Gaza och Västbanken är naturligtvis en tragisk utveckling. Skall de bli ekonomiskt livskraftiga enheter måste de faktiskt verka i en sammanhållen ekonomi. Är det något vi har lärt oss i Europa är det vikten av att hålla öppna gränser och se till att handel och ekonomi flyter. Det är ett oerhört viktigt verktyg för att skapa försoning och säkra freden.

Därför är de tendenser som man ibland kan se från israeliskt håll väldigt oroande. Man vill skära av eller stänga av både Gaza, som nu är aktuellt, och i framtiden Västbanken.

Man får proportion på det när man inser att oavsett vilket stöd vi från västvärlden ger till de framväxande palestinska områdena – 2,2 miljarder dollar anses ha utfästs från olika givare inklusive Sverige, EU, USA och andra – är det en droppe i havet jämfört med den betydelse som den dagliga ekonomiska integrationen har. De 10 miljoner dollar som Sverige har anslagit motsvarar två, tre eller fyra dagars intäkter i det normala ekonomiska utbytet. Det kommer aldrig att gå att

få en livskraftig ekonomi i Gaza och på Västbanken om man inte har öppna gränser.

Jag kan förstå att man från israelisk sida vill sluta gränserna eftersom man har haft en hel del terrordåd. Man måste vara öppen och se dem. Men det kan likväl aldrig vara en långsiktig lösning att skapa slutna gränser. Och om Jerusalemfrågan skall lösas – där två folk har anspråk på att ha Jerusalem som sin huvudstad, både israelerna och palestinierna – måste det ske genom att skapa en öppen stad. Det kan inte bli en Berlinmur som går igenom staden eller en Berlinmur kring staden. Det måste vara öppna gränser för att man skall kunna få en hållbar lösning av detta.

Därför är det angeläget att se till att idén om att stänga gränserna inte vinner gehör. Jag tror att det blir mycket svårt att nå fram till en långsiktigt stabil lösning om så sker.

Om våldet skall bekämpas är det viktigaste nu att valen kommer till stånd så att det finns en legitim grund för en folkvald palestinsk myndighet att utöva sin rättmätiga auktoritet.

Anf. 42 HANNA ZETTERBERG (v)

Herr talman! Det har redan sagts bra saker av de två föregående talarna. Det är ju ett enigt utskott som står bakom betänkandet. Jag börjar därför med att yrka bifall till hemställan i betänkandet.

Konflikten mellan landet Israel och det palestinska folket är mycket svår och omfattande. Det är två folk och två kulturer och egentligen bara en bit land det handlar om.

Det palestinska folket har det inte lätt i dag. De lever sitt liv som en undertryckt folkgrupp på en plats som skulle ha kunnat vara deras eget land. Det är ett land som segrarna, stormakterna och efterkrigstidens Europa reserverade för ett annat folk, det judiska folket, mot vilket det begåtts ohyggliga oförrätter under andra världskriget. Det vet vi alla om. Efter krigets slut försökte omvärlden gottgöra en oförrätt mot en folkgrupp genom att begå en ny.

I dag har den israeliska staten existerat i ungefär 50 år. Den har agerat som verkställare av den oförrätt som stormakterna har instiftat. Det är en roll som det israeliska folket egentligen inte är betjänt av att spela, och säkert inte heller vill spela – rollen som förtryckare av ockuperat område med krigets spelregler.

Demokrati och förståelse, tolerans och medkänsla kräver en grundläggande trygghet. Det är därför av speciell vikt att palestinierna i de ockuperade områdena på Västbanken och i Gaza får ekonomisk och politisk hjälp att bygga sitt samhälle. Där finns i dag små möjligheter till arbete, undervisning, sjukvård och andra grundläggande rättigheter.

Det språk som barnen lär sig kommer från en otrygg och konfliktfull verklighet full av våldsdåd i vilka de inte sällan själva deltar. Vi ser i Sverige i dag vad nedmonteringen av den offentliga sektorn har lett till vad gäller social trygghet, ökat våld och missbruk bland ungdomar. Föreställ er barnen på Västbanken och i Gaza och hur deras förebilder och verklighet ser ut!

I den här konflikten finns inga vinnare. Fredsdiskussionerna mellan PLO och Israel förs på en nivå som ligger långt bort från det vanliga folket som består av tusentals olika viljor i båda lägren. Det finns många inom fredsrörelsen som jobbar hårt för att skapa kontaktytor mellan de olika folken. De betonar att de alla är människor som egentligen bara vill leva i fred med varandra.

Men på båda sidor finns också fundamentalisterna. Vi får inte låta dessa fundamentalister ta överhanden och dra upp spelreglerna i fredsprocessen. Det krävs att vi ger människor som lever i de ockuperade områdena en chans att få grundläggande behov tillgodosedda. De behöver trygghet för att kunna gå vidare i byggandet av sitt land med Israel och det judiska folket som grannar.

Efter nära 50 år av staten Israels existens finns i dag en israelisk nationell och kulturell identitet, precis som det finns en palestinsk nationell och kulturell identitet. Båda har rätt att leva vidare och utvecklas. Allt fler israeler inser detta, och jag tror att allt fler palestinier kommer att inse detta om deras levnadsvillkor förbättras.

Palestiniernas krav på en egen stat och ett eget territorium där de fritt kan utveckla sina institutioner på ett sätt som stämmer överens med den egna identiteten är rättmätigt och självklart, lika rättmätigt och självklart som strävandet att dessa folk i framtiden kan leva i fred med varandra.

Det är ett enigt utskott som står bakom betänkandet, och Vänsterpartiet instämmer i den politik som dragits upp av regeringen och utskottet. Men vi har blivit oroade av några signaler som nyligen kommit, nämligen att man kommer att spara ytterligare på biståndet genom att ta av de s.k. reserver som finns. Om dessa signaler är riktiga känner vi att det är angeläget att peka på att snålheten då bedrar visheten. Varje begränsning av biståndet när det gäller Mellanöstern är i så fall ett direkt hot mot fredsprocessen. Det är ett hot mot palestiniernas möjligheter till drägliga levnadsvillkor och hopp om en egen stat och ett hot mot Israels existens.

För människornas skull, de människor som bor i det här området, vill jag säga: Rör inte biståndet till fredsprocessen i Mellanöstern! Ta inte det från reserven! Jag hoppas verkligen att de signaler som vi fått inte stämmer.

Jag vill passa på att kommentera vad de två tidigare talarna har sagt och instämma i några saker. Berndt Ekholm sade att fredsprocessen har hjälpt till att ena den totala inställningen i Sverige när det gäller den här konflikten. Jag tror att det stämmer. Det är mycket bra.

Göran Lennmarker poängterade Israels betydelse och vikt när det gäller t.ex. de palestinska valen. Det är något som jag också tycker är sant.

Anf. 43 BODIL FRANCKE OHLSSON (mp)

Herr talman! Föregående talare har på ett utomordentligt sätt redogjort för ett enigt utskotts åsikter. Hanna Zetterberg har fört ner debatten på det vardagliga planet och den vardagliga levnadsnivån. Därför har jag tänkt förkorta det jag skulle säga eftersom mycket redan är sagt.

Jag vill bara helt kort ta upp två viktiga och ständigt aktuella förutsättningar för fredsprocessens framgång. Båda har nämnts här tidigare.

De är att inga nya bosättningar kommer till stånd på den ockuperade Västbanken och att avspärrningarna av de palestinska områdena från Israel och Jerusalem försvinner. Terrorgrupper och extremister från båda lägren är ett hot mot fredsprocessen. Här är behovet av stöd och insatser från FN, från engagerade medlemsländer och andra arbetsgrupper mycket stort.

Arbetet med att skapa sysselsättning och arbetsmöjligheter för den palestinska befolkningen liksom att förbättra deras levnadsförhållanden är kanske det allra viktigaste vapnet mot terror, våldsdåd och propagandan från de fundamentalistiska grupper på båda sidor som är motståndare till fredssträvandena.

Anf. 44 GÖRAN LENNMARKER (m) replik

Herr talman! Med anledning av Bodil Francke Ohlssons inlägg vill jag bara påpeka att den europeiska unionen har en viktig uppgift för att skapa en framgångsrik ekonomi i området. Dessa strävanden att bygga ett frihandelsområde i Medelhavsområdet, inklusive Gaza och Västbanken, har betydelse i detta sammanhang.

Jag vill säga detta till Bodil Francke Ohlsson med tanke på Miljöpartiets inställning i omröstningen om Sveriges medlemskap i Europeiska unionen. Det är angeläget att inse att just den här typen av internationell samverkan i Europa och utanför Europa är viktiga ting för att skapa stabilitet och utveckling. Vi skall vara oerhört tacksamma för den europeiska unionens inriktning när det gäller Medelhavspolitiken. Den kan ge ett väsentligt och långsiktigt bidrag till detta. Den kan vara långt viktigare än varje stöddollar, oavsett om det är 2,2 miljarder eller 2 miljarder. Den långsiktiga ekonomiska basen är mycket viktig.

Anf. 45 HÅKAN HOLMBERG (fp)

Herr talman! Jag har inte anmält mig i förväg. Jag var osäker på om det skulle bli någon debatt eftersom utskottet är enigt. Nu har det blivit en liten debatt. För min egen del vill jag bara markera min djupa tillfredsställelse över att det är ett enigt utskott som denna gång uttalar sig om fredsprocessen i Mellanöstern. Därmed vill jag yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Om inte processen avbryts av extremisters eller fundamentalisters verksamhet kan vi nu se början på den process som kan och bör leda till en situation som borde ha uppstått för länge sedan, redan när FN en gång beslöt att dela området i två stater. Nu kan vi få en judisk stat, Israel, och en palestinsk stat vid sidan av Israel, i fred med Israel och med normala relationer till denna stat, precis som Sverige och Danmark eller vilka andra länder som helst skall kunna ha normala relationer med varandra. Det handlar om normala relationer mellan två grannstater.

Den naturliga konsekvensen av den process som nu pågår är att en palestinsk stat bildas. Det är också naturligt att det som förespråkas i

några av de motioner som har väckts, nämligen FN-medlemskap och internationellt erkännande av den staten, omedelbart följer.

Det som ägde rum under de 50 år som har lett fram till det som nu händer är en serier av tragedier och missade chanser både från palestinsk och israelisk sida. Under de ganska många år som gått sedan sexdagarskriget 1967 har Israel, säkerligen mot den stora folkmajoritetens önskan, hamnat i rollen som förtryckare av ett grannfolk. Därför kan man beskriva det som har skett som en befrielse både av Israel och av de palestinier som har levt och lever på de ockuperade områdena.

Detta är naturligtvis ett av de mest avgörande och dramatiska förändringarna till det bättre som har skett i den internationella politiken under de senaste åren. Sambandet mellan fredsprocessen i Mellanöstern och andra stora internationella skeden, t.ex. Sovjetväldets sammanbrott, är ganska uppenbart.

Att konstatera att ett sådant samband finns innebär inte att man på något sätt nedvärderar det som nu har skett. Det är naturligtvis av fundamental vikt att extremister, av vilket slag det vara må, inte får tillåtas bestämma de fortsatta spelreglerna och utvecklingen av processen. Det viktigaste är nu, som flera talare redan har markerat, att valen kan genomföras och att man därmed lägger grunden till en demokratisk infrastruktur.

Biståndet får, som Hanna Zetterberg var inne på, inte beskäras. Om svenskt utvecklingsbistånd och bistånd till länder som råkat ut för katastrofer av olika slag någon gång har en alldeles speciell betydelse är det just i detta område. Ett svek från det internationella samfundet att ställa upp på det sätt som är nödvändigt kan få just de förödande konsekvenser som så många redan har varnat för.

Jag vill avrunda med att konstatera att det långsiktiga målet inte får släppas ur sikte för de olika detaljfrågor som måste klaras av under resans gång. Det är såvitt jag kan se naturligt att frågan om huvudstad i de förmodligen två stater som så småningom uppstår bara kan lösas så att Jerusalem är huvudstad i båda, dvs. att Jerusalem alltså blir en helt öppen stad. Det är förvisso en unik lösning, men Jerusalem är en unik stad, och området i sig är unikt.

Det är också naturligt att hålla fast vid den långsiktiga målsättningen. Mellan Israel och Palestina, när vi får den staten, och deras olika grannstater, är det enda rimliga – något som omvärlden givetvis på olika sätt bör verka för – att det råder ett förhållande med öppna gränser, normal handel, normal samfärdsel, normalt kulturellt, intellektuellt och annat utbyte, så att vi också i denna del av världen kan få den sorts förhållanden som ligger bakom t.ex. de internationella principerna om samlevnad mellan stater som vi har varit inne på förut. Några Berlinmurar, vare sig de går genom Jerusalem, Sarajevo eller för den delen Berlin, vill vi inte se någonstans mer, utan det skall vara öppna gränser och ett normalt umgänge mellan likaberättigade grannfolk.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 6 §.)

5 § Anslag till Brottsoffermyndigheten, m.m.

Föredrogs
Justitieutskottets betänkande 1994/95:JuU13
Anslag till Brottsoffermyndigheten, m.m. (prop. 1994/95:100 delvis)

Anf. 46 INGBRITT IRHAMMAR (c)

Herr talman! Samhällets skyldighet att stödja och hjälpa brottsoffren är minst lika viktig som skyldigheten att straffa och återanpassa gärningsmännen. Det har vi från Centerns håll hävdat i många år. Därför har vi också under den förra borgerliga regeringen satsat oerhört mycket på att stödja och hjälpa brottsoffren. Men det innebär inte att det som behöver göras är färdigåtgärdat. Här finns många fler åtgärder som måste sättas in.

Vi har i flera centermotioner till årets riksdag utvecklat hur vi tycker att stödet och hjälpen till brottsoffren behöver förbättras. Vi betonar det brottsförebyggande arbetet, och då särskilt lokala brottsförebyggande planer. Vi menar att de behöver inrättas i varje kommun.

Arbetet med dessa planer är också på gång i många kommuner, men det behöver stimuleras så att alla kommuner sätter igång med det. Vi tycker att det är oerhört viktigt att brottsoffrens situation är en del av dessa planer. Man skall påtala att det finns ett ekonomiskt ansvar att ta hand om brottsoffren.

I motionen talar vi också om polisens roll, som är oerhört viktig. Det är oftast en polis som är den förste person som träffar brottsoffret. Brottsoffrets behov av tid och omsorg är oerhört viktigt vid denna första kontakt.

Jag vill betona vikten av fortsatta utbildnings- och fortbildningsinsatser för poliserna. Det skall finnas goda rutiner när det gäller att ta hand om offren. Brottsoffren behöver väldigt mycket information. Vi tycker det är viktigt att just informationen om vad brottsjourerna kan hjälpa till med utvecklas vidare. Brottsoffren skall informeras om vilket arbete brottsofferjourerna eller kvinnojourerna gör och vilka rättigheter som brottsoffren faktiskt har.

Vi tycker att de brottsoffer som uttalar att de vill ha fortsatt kontakt med polisen verkligen skall få det och att polisen är aktiv i det kontaktskapande arbetet med offret. Varje polisdistrikt måste därför utarbeta rutiner för hur man tar hand om brottsoffer. Jag vet att det arbetet pågår på väldigt många håll. Jag har sett skriftligt material om rutiner från t.ex. Helsingborgs polisdistrikt som är mycket avancerat. Det finns också på fler håll i landet, och man kan få tips av varandra för att utveckla detta.

Vi har fått veta att i de större städerna åker den ena polisbilen ut efter den andra, den ena veckan efter den andra, till samma adress, utan att man känner till att det tidigare har varit utryckningar som t.ex. gällt våld i hemmet och familjevåld, dvs. våld mot kvinnor och barn. Vi tycker därför att det är viktigt att det finns ett förbättrat informationssystem som polisen kan använda sig av, ett datoriserat informationssystem.

Vi tycker att ett sådant system bör införas, och vi anser inte att man måste avvakta utvärderingen av vilka stöd som skall ges till brottsoffren. Att det behövs ett sådant datoriserat informationssystem är något som riksdagen kan uttala sig om. Det utvecklar vi i reservation 5, som vi naturligtvis står bakom, liksom vi står bakom reservation 6, där vi betonar hur viktigt det är med snabb hantering av våldtäktsmål.

Vi har beskrivit hur man i Kanada har lyckats få till stånd en modell där häktning, rättegång och straff sker i direkt följd. Det innebär att kvinnorna får ett mycket snabbare skydd när de har utsatts för våldtäkt. Man behöver inte fatta beslut om sen abort vid våldtäkt, och man följer upp eventuell graviditet vid anmälan och utredning av våldtäkt.

Det behövs bättre rutiner. Det är alltid svårt att säga att polisen skall prioritera det ena området framför det andra. Det gäller även andra instanser inom de rättsvårdande myndigheterna. Man kan inte prioritera allting. Men vi har här pekat på hur bättre rutiner innebär ett bättre stöd, och vi tycker att detta är särskilt angeläget.

När det sedan gäller insatser från åklagarhåll finns det också förslag om detta i centermotioner. Vi har här samma syn på frågan som när det gäller kontakten med polisen. Tycker det är viktigt med personliga sammanträden och möten mellan åklagaren och målsäganden på ett tidigt stadium, och det brukar också ske. Det gäller särskilt när målsäganden har uttryckt önskemål om detta. Då skall det också ske. Det behövs speciellt vid grova brott.

Det är många gånger väldigt besvärligt för målsäganden att utsättas för de förhör som sker i samband med rättegångar, och det kan kännas obehagligt. Går åklagaren igenom vad som är att förvänta är målsäganden mer förberedd, och då känns det inte så obehagligt vid själva rättegången i domstolen.

Det är många målsägande som undrar varför ett mål aldrig ledde till åtal. De känner sig besvikna. De är övertygade om att det de har varit utsatta för är ett felaktigt beteende och att gärningsmannen borde ha fällts, och så sker det inte, kanske i brist på bevis. Det är då oerhört viktigt att åklagaren förklarar detta så att det skapas bättre förståelse för domslutet.

Vi har i en annan motion utvecklat hur viktigt vi tycker det är att domstolarna tar väl hand om målsägande och vittnen i samband med rättegång. Det kan t.ex. vara att någon möter dem, visar till rätta, informerar, ser till att målsägande eller vittnen inte tvingas sitta i samma väntrum som gärningsmannen. Många domstolar är äldre byggnader. Det finns inte de utrymmen som skulle vara önskvärda. Men det går vanligtvis ändå att ordna detta praktiskt om man skapar rutiner för det. Det är det vi kräver i motionen.

Det bör göras upp en handlingsplan för varenda domstol i Sverige för hur man bättre tar hand om vittnen, och detta borde vara varje domstols skyldighet. Sådana lokala handlingsplaner borde, som sagt, vara ett krav.

Sedan bör man också påskynda ombyggnader av domstolsbyggnader så att man skall slippa att konfronteras med de åtalade. Dessa krav utvecklar vi i reservation 8.

I reservation 4 talar vi om att vi tycker att jourerna bör få stöd. Såväl kvinnojourer som brottsofferjourer och även mansjourer utför ett väldigt värdefullt arbete. De utgör ett mycket viktigt stöd för dem som har utsatts för brott. Därför behöver dessa jourer byggas ut. Vi har satt som ett mål att det skall finnas minst en brottsofferjour i varje polisdistrikt. Dit har vi snart nått, men det beror på att antalet polisdistrikt faktiskt har minskat. Därför är det viktigt att betona att det skall finnas minst en brottsofferjour i varje polisdistrikt och minst en kvinnojour i varje kommun.

Nu kan man se runt om i landet att de som arbetar i kvinnojourer börjar att litet grand tappa gnistan. De orkar inte med. Det finns kvinnojourer som läggs ned, och det är en mycket oroande utveckling. Vi måste alltså se till att stödja dem som jobbar i jourerna och att jourerna får ekonomiskt stöd.

Kvinnojourerna får stöd från staten. Vi anser att också brottsofferjourerna skall få stöd från staten. I majoritetstexten utgår man ifrån att brottsofferjourerna kan få ett sådant stöd. Men det är alldeles för svagt skrivet. Det måste verkligen uttalas att jourerna skall ha stöd. Det svenska statliga stöd som nu ges är mycket litet i förhållande till vad t.ex. Norge ger till sina jourer.

Nu kommer flera andra motionskrav som vi har rest att behandlas i en utvärdering som riksdagen kommer att kräva av regeringen, en utvärdering av de olika åtgärder som har vidtagits och de insatser som har gjorts för att hjälpa brottsoffren. Utvärderingen föreslås med anledning av olika motioner.

I det särskilda yttrande som Centern har fogat till betänkandet framhåller vi vilka förbättringar som vi anser att utvärderingen skall leda fram till och vilket resultat som krävs. Vi betonar att det måste ske förbättringar under tiden utvärderingen görs. Det här är ett arbete som absolut inte får avstanna under den tiden. En sådan omfattande utvärdering kommer att ta lång tid att göra. Därför är det viktigt att man utvärderar olika delar efter varandra och ser till att man kommer fram till förslag till åtgärder.

Men när det gäller polis- och åklagarinsatser har vi ett krav: Det bör absolut stå tydligt och klart i förundersökningsprotokollet om vittnen och målsägare känner sig hotade. I dag utgår man ifrån att en sådan hänsyn bör tas, men det står alltså inte klart uttalat. Men det är självklart att det skall göra det. Vi måste också förbättra skyddet vid s.k. tredje mans-skada, dvs. när inte det direkta offret behöver skydd utan offrets nära anhöriga, föräldrar, syskon, make osv. Detta är förbättringar som vi kräver att utvärderingen skall leda fram till. Det behövs också förtydliganden, eftersom det finns olika rättsfall där man gör litet olika tolkning.

Vi har också motionerat om fortsatt utbyggnad av trygghetspaket och bättre information om något som inte alla i vårt land känner till, nämligen försöksverksamhet med pepparsprej. Det låter som en liten detalj, men den leder i alla fall till en förbättring. Det finns på sina håll en sådan försöksverksamhet. Vi tycker att licensförfarandet är för

krångligt. Vi vill alltså att utvärderingen skall leda fram till ett förenklat licensförfarande för tillstånd att använda pepparsprej.

I reservation 7 utvecklar vi att det är oerhört viktigt att markera att de som utsätts för brott har rätt till skadestånd. Ekonomiskt skadestånd kan visserligen aldrig kompensera en skada. Men det är ändå ett sätt för samhället att visa att man värderar offret och vill hjälpa det. Nu utdöms skadestånd efter noggrann prövning i domstolarna. Men det är inte alltid som skadeståndet betalas ut, eftersom gärningsmännen ibland saknar medel. Därför är det självklart att man skall se till att brottsoffret får skadestånd. Visserligen kan brottsofferskademyndigheterna gå in och ge ersättning, men inte alltid. Vi anser att utdömt skadestånd skall betalas till brottsoffret. Här skall staten garantera att detta betalas ut. Staten bör alltså gå in som en garant, vilket vi uttrycker i reservation 7, som jag nu yrkar bifall till.

Anf. 47 SIW PERSSON (fp)

Herr talman! I detta betänkande diskuteras både vittnen och brottsoffer och hur man på olika sätt skall försöka förbättra deras villkor. När det gäller vittnen är det oerhört viktigt att vi verkligen inser att villkoren behöver förbättras alltifrån kallelsen till behandlingen av vittnet i domstolslokalen.

I dag ser kallelsen ut på ett sådant sätt att vittnet kan känna sig som den skyldige. När vittnen kommer till domstolen är det inte ovanligt att de får konfronteras med den som utsatt dem för brott. Det finns en möjlighet att få bli hörd i ett s.k. medhörningsrum, men det är inte en självklar rättighet. Man kan få sitta i ett annat rum medan man väntar, men tyvärr är många lokaler gamla. Domstolsverket har dock uppmärksammat dessa problem. När man nu inför datorisering skall rutinerna förändras så att kallelsen skall bli mycket vänligare i sin framtoning.

När det gäller ombyggnad av lokalerna kan man tyvärr inte bygga om dessa gamla hus hur som helst. Det gäller för oss politiker att jaga Domstolsverket så att det sker förändringar och förbättringar.

Brottsoffer kan man bli på många olika sätt. Många har tyckt att det har tagits alldeles för stor hänsyn till den som har begått brottet medan man har glömt bort den som har blivit utsatt för brott. Därför är det bra att det har genomförts förändringar i lagstiftningen. Det är också väldigt bra att riksdagen skall göra ett tillkännagivande om en utvärdering av vad det har blivit för resultat av allt det som vi har lagstiftat om. Men det gäller att det verkligen blir en bred redogörelse så att man kan se vad den samlade effekten har blivit.

Vi i Folkpartiet är tacksamma över detta tillkännagivande. Men man får aldrig vara riktigt nöjd. I vissa fall tycker vi att man kunde ha gått längre. När det gäller förtur vid förundersökning vill jag, herr talman, yrka bifall till reservation 6. Vi i Folkpartiet anser att det inte nog kan understrykas att det måste bli en kortare handläggningstid från anmälan till dom när det gäller övergrepp mot kvinnor. I dag hinner tyvärr kvinnan ofta bli utsatt för nya övergrepp under handläggningstiden.

Låt mig till sist nämna några ord om pepparsprej. För några år sedan engagerades jag i ett arbete för att försöka att få till stånd en försöksverksamhet med pepparsprej här i Sverige. Det var ett av de jobbigaste uppdrag som jag hitintills har tagit på mig. Därför var det desto mer glädjande att den dåvarande regeringen beslutade om en försöksverksamhet med pepparsprej, som nu pågår. Tyvärr har det varit trögt i portgången, men efter diverse ageranden från Rikspolisstyrelsen förefaller det som att försöksverksamheten nu går litet bättre.

Jag tror att det inte kommer att dröja länge innan det blir självklart att i mycket större omfattning använda sig av pepparsprej i stället för tårgassprej som är mycket farligare. Nu håller man inom polisen på att diskutera att man även där skall använda sig av pepparsprej. Om man använder pepparsprej orsakar det ögonbesvär i 20 minuter hos den som blir utsatt för sprejen, men han eller hon lever i alla fall dagen efter. Men om man skjuter med pistol och skjuter fel är det inte säkert att personen lever nästa dag. Pepparsprej är ett väldigt bra medel, men det är inte ofarligt. Det är därför som jag tycker att det är oerhört viktigt att polisen har huvudansvaret för hur detta skall användas. Polisen måste då naturligtvis se till att man har rutiner som underlättar användandet av pepparsprej. Det får inte vara så att byråkrati förhindrar möjligheten till användning.

Anf. 48 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik

Herr talman! Eftersom jag har en annan syn än Siw Persson när det gäller licensförfarande för pepparsprej vill jag bara utveckla den. Jag respekterar att vi har olika synpunkter.

Självfallet är inte pepparsprej ofarligt. Men det är inte heller vanlig färg. I dag kan man gå in i vilken färgbutik som helst och utan tillstånd från polisen köpa en sprejburk med färg som kan sprutas i ögonen på någon annan. Det är klart att man då kan fällas för ofredande eller någonting annat. Men för att skydda sig själv kan man i dag använda färgsprej. Man kan t.o.m. ta upp en sten som kan kastas på någon annan. Det finns hur mycket och fritt som helst i naturen. Vi tänker inte föreslå att polisen skall införa ett licensförfarande för att man skall få ta upp en sten och kasta på någon annan.

Det är därför som jag tycker att det är att gå litet för långt att säga att just pepparsprej skall anses som så farligt att det skall behövas ett så omfattande licensförfarande som man har i dag. Det är därför som vi har motionerat om ett enklare förfarande. Vi tror att seriöst arbetande kvinnojourer och brottsofferjourer skulle kunna ta hand om detta. Men detta ses över av utvärderingen.

Anf. 49 SIW PERSSON (fp) replik

Herr talman! Kniv är vapen. Peppar är vapen. Sax är vapen. Man kan hitta hur många vapen som helst. Men det som är principiellt viktigt är att det är polisen som har huvudansvaret och skall fortsätta att ha det. Det är polisen som skall göra den samlade bedömningen. Jag misstror inte kvinnojourer och brottsofferjourer. Men jag tror att vi är

inne på en farlig väg om vi släpper efter och inte längre låter polisen vara den som gör bedömningen.

Pepparsprej är inte så farligt som tårgas. Men det ger problem i 20 minuter. Okej, det är inte så farligt som kniv, sax eller någonting annat, men man måste också komma ihåg, Ingbritt Irhammar, att pepparsprej också kan användas på fel sätt. Det är därför som polisen, som känner till både det onda och goda i samhället, skall ha huvudansvaret.

Anf. 50 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik

Herr talman! Jag bara konstaterar att Siw Persson gör samma rangordning av farlighet som jag gör, nämligen att kniv och sax är farligare än pepparsprej. I konsekvensens namn borde då Siw Persson kräva att det skall införas ett licensförfarande för användning av sax. Nu gör hon inte det, vilket jag tycker blir ett stöd för min åsikt att vi bör ha ett enklare licensförfarande för just pepparsprej.

Anf. 51 SIW PERSSON (fp) replik

Herr talman! Vi skall ju följa gällande lagar och förordningar här i riksdagen. Enligt gällande lagar är pepparsprej ett vapen. Då får vi se till att vi ändrar lagen så att pepparsprej inte längre betraktas som ett vapen.

Anf. 52 KIA ANDREASSON (mp)

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 3 och 9. Reservation 3 handlar om rätten till målsägandebiträde som i dag inte är en helt självklar sak. De som begår brottet har en självklar rätt att få juridisk hjälp och en advokat. Men den som har utsatts för brottet har inte det, utan det gäller under vissa omständigheter. Miljöpartiet tycker att om den som har utsatts för brott känner att han behöver hjälp och stöd – det kan gälla skadeståndsanspråk eller annan juridisk hjälp – skall han kunna få detta. Däremot har i alla slags brott den målsägande rätt att anlita en stödperson. Men det är bara ett personligt stöd, det gäller inte juridiken.

Lagen säger i dag att rätten till målsägandebiträde kan förordnas om fängelse kan följa på brottet och om det kan antas att målsägande har ett särskilt stort behov av biträde. Men om fängelse kan följa på brottet måste det först ha varit ett domslut. Det kan man inte veta på förhand, och det är på förhand man behöver den juridiska hjälpen. Det är ett väldigt konstigt sätt att uttrycka sig.

Åklagaren har inte heller något krav på sig att engagera sig eller etablera någon kontakt med målsägande. Det är objektivitetsprincipen som skall gälla. Vid huvudförhandlingarna kan alltså den som har utsatts för grovt våld vara totalt oförberedd för kommande frågor och förhållanden som tas upp. Om åklagaren gör ett sämre arbete finns det ingen ytterligare hjälp, utan då kan det t.o.m. sluta med att den som begått brottet inte döms.

Gärningsmannen får alltså självklart juridisk hjälp, men inte den som har utsatts för brottet. Det vill vi ändra på. Det allmänna rättsmedvetandet störs av denna felaktiga behandling.

Reservation 9 handlar om kommun- eller husarrest för män. Det är kanske en litet kontroversiell fråga. Det finns i dag ett antal kvinnor – de är inte så många, som tur är – som lever under en väldig press. Det är de kvinnor som har blivit utsatta för kvinnomisshandel, oftast av de män som de har levt och t.o.m. har barn med. Dessa kvinnor får inte vara i fred utan utsätts för ständigt återkommande hot om våld, trakasserier och förföljelse. Dessa kvinnor har rätt till livvakt i allvarliga fall. Men en livvakt inskränker väldigt mycket på det dagliga livet. Det är väldigt svårt att leva ett normalt liv när man har en livvakt utanför dörren som följer en hela dagen.

Miljöpartiet tycker att det är den som misshandlar, mannen, som måste få sin rörelsefrihet begränsad. Därför föreslår vi vissa åtgärder. Från Rikspolisstyrelsen framhålls också att livvaktsskydd utgör, som jag säger, en stor påfrestning på den som skyddas. Det finns kvinnor som avstår från det. Vi har hört här att kvinnor skall ha pepparsprej, larmordningar osv. Det är de som hela tiden skall vara aktiva och skydda sig. Det synsättet kan inte vara rätt. Det måste vara den som utför brottet som måste få sin rörelsefrihet begränsad. Då säger man att det inte är demokratiskt, om en man har avtjänat sitt straff för misshandel. Men demokrati måste också innebära att man får leva i trygghet. Det måste stå över rätten till att fritt röra sig för den som vill något ont. Därför tycker vi i reservation 9 att det är mannens rörelsefrihet som skall begränsas.

Miljöpartiet stöder reservation 6 om kvinnovåld. Det gäller tiden mellan anmälan och domen, som man vill skall vara kortare. Nu har vi hört i utskottet att domstolarna är överbelastade, de har väldigt mycket att göra. Vi har prioriterat ungdomsbrotten och sagt att det skall vara kortare förfarande. Jag vill framhålla att detta är angeläget, som också tidigare talare har sagt.

Vi stöder även reservation 8 om vittnesskydd. Vi måste ta väl vara på våra vittnen, stödja dem och ge dem skälig ersättning för utlägg och för förlorad arbetsinkomst, så att vittnena kan utföra det viktiga arbetet i vår rättsstat.

Anf. 53 GUN HELLSVIK (m)

Herr talman! Först vill jag be om ursäkt för att jag inte fanns på plats när ärendebehandlingen påbörjades. Jag får ta konsekvenserna genom att få fyra minuter mindre till mitt förfogande. Men jag tackar för att jag ändå får ordet.

Jag vill inledningsvis yrka bifall till reservation 1 och till följd av detta avslag på hemställanspunkt 3. I reservation 1 föreslås att riksdagen skall uttala att brottsofferjourerna måste få fortsatt starkt stöd. Det verkar kanske konstigt att önska ett sådant uttalande när alla talar om att vi skall stödja brottsoffren. Men det är ett sätt att markera att brottsoffren behöver som stöd inte bara tal utan också konkreta åtgärder.

Det finns skäl för mig att blicka litet bakåt. Den 1 juli i fjol tillskapades Brottsoffermyndigheten genom att den tidigare brottsskadenämnden ombildades. Syftet med detta var att vi skulle få större möj-

ligheter till ett samlat grepp över brottsofferfrågor. Bl.a. tillkom inom brottsoffermyndigheten den s.k. Brottsofferfonden. En del skulle finansieras genom att de som sitter i fängelse skulle få 20 % avdrag på sin ersättning och att dessa pengar skulle gå till brottsofferarbete. En del har förts till olika former av brottsofferarbete. Innevarande år har andra medel tagits i anspråk för engångskostnader. Men det var tydligt uttalat, både från den dåvarande regeringen och från det dåvarande justitieutskottet, att de pengar som togs från de fängelsedömda i fortsättningen skulle gå till Brottsofferfonden. Det fanns två skäl till detta. Ett skäl var att brottsofferarbete kräver pengar. Ett annat skäl är det pedagogiska i att hela tiden påminna dem som gjort sig skyldiga till brott att det finns brottsoffer som de har ansvar för.

När vi nu hade att ta ställning till den nya regeringens proposition upptäckte vi att pengarna från de intagna i våra fängelser inte längre skall gå till Brottsofferfonden. Det var faktiskt inte så lätt att upptäcka det. När jag tog upp det i justitieutskottet – jag hade inte heller upptäckt det från början – visade alla samma förvånade min, även representanter för det riksdagsparti som också är regeringspartiet. Jag trodde då att utskottet skulle kunna komma till ett gemensamt beslut och föreslog ett utskottsinitiativ, där vi skulle föreslå riksdagen att fatta beslutet att pengarna ändå, trots regeringens dolda förslag, skulle gå till Brottsofferfonden. Men när vi tog upp detta till behandling, visade det sig att det inte gick att få majoritet för ett sådant förslag till utskottsinitiativ. Det innebär alltså att pengar som var avsedda för brottsofferarbete nu i stället skall stå till regeringens disposition för brottsförebyggande arbete, som faktiskt på många sätt är artskilt från brottsofferarbete.

Det är med denna kunskap som det är viktigt för oss att riksdagen gör ett uttalande för fortsatt starkt stöd till våra brottsofferjourer. Vad vi oroar oss över är att det som en gång varit, nämligen att brottsoffren har funnits i periferin, men som förändrats genom att brottsoffren har hamnat i fokus för kriminalpolitiken på nytt skall bli som det var, dvs. att fokus flyttas i kriminalpolitiken så att brottsoffren på nytt hamnar i periferin. Alla vet att det som är i periferin inte är lika tydligt och lika uppenbart som det som finns i fokus. Tack för ordet!

Anf. 54 LARS-ERIK LÖVDÉN (s)

Herr talman! Betydelsefulla åtgärder för att bättre tillgodose brottsoffrens situation och intressen började på allvar vidtas i mitten av 80-talet. I utskottets betänkande görs en bred tillbakablick på de åtgärder som vidtagits sedan dess.

Den socialdemokratiska regeringen inledde i mitten av 80-talet ett ambitiöst program för att hjälpa och stödja brottsoffer. Regler om brottsskadeersättning, målsägandebiträde och besöksförbud infördes. Ekonomiskt stöd till brottsoffer och kvinnojourer infördes. Det arbetet har sedan fortsatts och intensifierats under såväl socialdemokratiska som borgerliga regeringar efter mitten av 80-talet.

Det finns anledning att driva reformarbetet vidare. De som utsätts för brott tillhör i stor utsträckning dem som också i andra avseenden lever på samhällets skuggsida. Ökade insatser krävs för att ge brottsoff-

ren stöd och hjälp. Rättsväsendets handläggning bör anpassas så att man bättre klarar av att ta till vara de drabbades intressen och behov. Kunskaper om brottsoffrens situation måste öka inom rättsväsendet, sjukvården och socialtjänsten. Det behövs anpassade rutiner och ett stödjande förhållningssätt gentemot offren. Försäkringsbolag, sjukvård, arbetsgivare och en rad andra intressenter måste stimuleras att aktivt stödja och hjälpa brottsoffren. Samhällets stöd till brottsoffer behöver ses över. Det stöd som samhället kan erbjuda bör inte enbart inskränkas till juridiskt biträde. Vid sidan av det stöd som ges av socialtjänst och sjukvård måste nya former för att ta till vara människors engagemang i arbetet med dem som utsatts för brott utvecklas.

Det är därför som justitieutskottet i enighet vill göra ett tillkännagivande till regeringen om en bred utvärdering av de brottsofferinsatser som har vidtagits allt sedan mitten av 80-talet. Det finns anledning till att den utvärderingen görs brett upplagt och med stor noggrannhet och omsorg, så att vi landar rätt när det gäller det vidare utvecklingsarbetet av brottsofferinsatserna. Det är glädjande att utskottet i enighet ställer sig bakom ett sådant tillkännagivande.

Herr talman! Till utskottets betänkande har fogats nio reservationer. Jag skall kommentera några av dem.

I reservation 1 om bidrag till brottsofferjourer föreslår Moderaterna och Centern att man ur ett särskilt anslag, G 4 Ersättning för skador på grund av brott, skall ge bidrag till brottsofferjourerna. Utskottsmajoriteten menar att den naturliga vägen är att sådana anslag fortsättningsvis beviljas av Brottsofferfonden, vid sidan av de anslag som en rad kommuner ger som stöd till kvinnojourer och brottsofferjourer.

När riksdagen antog förslaget om inrättande av Brottsofferfonden utgick riksdagen från att de fortsatta anslagen till brottsofferjourerna skulle utbetalas via Brottsofferfonden. Det fanns också några skrivningar i propositionen. Det är den naturliga vägen.

Brottsofferfonden kommer årligen att disponera ett belopp på ungefär 19 miljoner för sin verksamhet. Även om inte alla de pengarna skall användas till brottsofferjourer, utan också till forskning och utveckling, finns här utrymme för att ge stöd till brottsofferjourerna. Jag vill framför allt understryka vikten av att Brottsofferjourernas riksförbund, BOJ, får ett permanent stöd även fortsättningsvis för att kunna bedriva sin viktiga verksamhet.

I reservationerna 2, 3 och 4 lämnas några synpunkter på vad den kommande utvärderingen av brottsofferinsatserna bör innefatta. Jag menar att utvärderingen och de skrivningar som utskottet gjort väl täcker de propåer som förs fram i de tre motivreservationerna. Utvärderingen skall självfallet göras på ett brett och noggrant sätt och innefatta alla åtgärder som är av betydelse för brottsoffrens situation.

När det gäller reservation nr 6 om förtur vid förundersökning, som Folkpartiet och Centern har avgett, vill jag påpeka att Kvinnovåldskommissionen har i uppdrag att titta på handläggningstiderna inom rättsväsendet när det gäller brott som innefattar övergrepp mot kvinnor. De förslag som förs fram i den reservationen kommer att aktualiseras

av kommissionen i dess arbete och blir sedan också föremål för beredning av regeringen och riksdagen.

Reservation nr 7, som gäller förskottering av skadestånd, är avgiven av Centerpartiet. Det gjordes en regeländring i fjol i utsökningsbalken för att underlätta för en målsägande att få ut skadestånd. Utskottet menar att med de regler för brottsskadeersättning som vi har i dag har vi någorlunda väl täckt in behovet av skadestånd. Det finns dock en diskussion som är angelägen att föra och den gäller skadeståndsbeloppens nivå. Men det rör en något annan frågeställning än den som tas upp i reservationen. Den frågan har nyligen behandlats av en särskild kommitté som tittar över skadestånden. Där finns det också förslag om en höjning av skadeståndsnivån. Det kan vara väl motiverat i vissa fall.

Lokala handlingsplaner för vittnesskydd i domstolarna, som reservation nr 8 berör, är en fråga som nu bereds inom regeringskansliet på grundval av en departementspromemoria om vittnen och målsägande i domstol. Den frågan är alltså aktuell just nu i regeringskansliet. Därför anser utskottet att det inte för närvarande finns anledning för riksdagen att ta något initiativ i den frågan.

Till reservation nr 9 om kommunarrest. När besöksförbudet infördes en gång i tiden fördes en diskussion om besöksförbudets förenlighet med regeringsformen. Man kom då fram till att besöksförbudet visserligen stred mot den uttryckliga bestämmelsen i regeringsformen, men att det finns en möjlighet att införa sådana inskränkningar om det är välmotiverat.

Däremot är det alldeles uppenbart, och den bedömningen har justitieutskottet gjort vid ett par tillfällen, att skulle man genomföra så långtgående förslag som förs fram i reservationen om kommunarrest skulle det inte vara förenligt med regeringsformen. Det är en bedömning som utskottet har gjort vid ett par tillfällen och det är därför som vi avvisar den tanken.

Däremot finns besöksförbudsreglerna, och finns det direkta hot som kan rubriceras som Misstanke om olaga hot finns det möjlighet för polis och åklagare att ingripa med anhållande och häktning i vissa fall. Därmed har man också täckt in ett behov av att kunna ingripa mot gärningsman.

Det är som Kia Andreasson säger betydelsefullt att man fokuserar på gärningsmannen i de här fallen och inte i alltför hög utsträckning lägger ansvaret för att skydda sig på den som är utsatt för hotet. Man måste också fokusera på gärningsmannen.

Men förslaget om att införa kommunarrest strider enligt utskottets uppfattning mot regeringsformen och avvisas därför av utskottet.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 55 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik

Herr talman! Jag lyssnade mycket noggrant på det Lars-Erik Lövdén sade, särskilt när det gällde stöd till brottsofferjourerna. Det muntligt uttalade stödet var betydligt starkare än den text som återfinns i betänkandet.

Lars-Erik Lövdén sade att han ville understryka vikten av att brottsofferjourerna får ett permanent stöd i fortsättningen från Brottsofferfonden. Det är en väldig skillnad mellan det, som jag tycker är ett bra och starkt uttalande, och det svaga uttalande som står i texten, nämligen att utskottet i princip kan ställa sig bakom att man inte kommer att utesluta möjligheten till stöd för brottsofferjourerna. Att inte utesluta möjligheten till stöd för brottsofferjourerna är väl inget garanterat permanent stöd för just jourerna.

Det är synd att inte Lars-Erik Lövdén försökte få in den starkare formuleringen i majoritetstexten, för då kanske vi hade kunnat enas om den. Därför undrar jag verkligen om Lars-Erik Lövdén allvarligt menar det han sade eller om det verkliga är den text som står i betänkandet, nämligen att det inte utesluter möjligheterna. Det skulle jag vilja ha ett förtydligande av.

Visst har reglerna som gäller att brottsoffren får ersättning från det utdömda skadeståndet förändrats i fjol. Kronofogdemyndigheterna skall nu driva dessa ärenden mot gärningsmännen. Men offren får fortfarande vänta, ibland tre fyra år, på att få det utdömda skadeståndet och ibland får de det inte alls. Det är klart otillfredsställande.

Anf. 56 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik

Herr talman! Jag har bara en kommentar om det permanenta stödet till brottsofferjourerna. Jag uttryckte mig så här: Jag anser det vara viktigt att Brottsofferjourernas riksförbund får ett permanent stöd även fortsättningsvis.

Jag tror inte att det är möjligt att via Brottsofferfonden eller med andra statliga pengar garantera ett permanent stöd till alla de brottsofferjourer som finns runt om i landet. Den finansieringen tycker jag att man skall åstadkomma på andra sätt, i huvudsak via frivilliga insatser, via kommuners engagemang när det gäller att stödja brottsofferjourer och liknande.

När det gäller Brottsofferjourernas riksförbund tror jag att det är betydelsefullt att de kan få ett permanent stöd, så att deras viktiga verksamhet garanteras. Det var det jag sade i mitt anförande och det var det jag menade. Det jag säger, det brukar jag mena.

Anf. 57 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik

Herr talman! Det var ett viktigt förtydligande, för det innebär faktiskt att majoritetstexten inte garanterar något statligt stöd till brottsofferjourerna i fortsättningen. Man utgår bara från och hoppas att frivilliga, kommuner och landsting skall ge stödet. Då är det väl att reservationen från oss centerpartister och moderater finns, som verkligen betonar hur vi ser på detta, nämligen att också statligt stöd måste utgå.

Jag skulle också vilja ta upp det jag inte hann med i den förra repliken, nämligen lokala handlingsplaner i domstolar när det gäller vittnesskydd.

Visst tittar man på det här och tar del av olika förslag som har kommit in. Men det bör väl inte utesluta att riksdagen skall ha en mening om vilket resultat detta skall leda till. Det är det vi gör ett uttalan-

de om i vår reservation, nr 8. Det här skall enligt vår mening leda till att varje domstol skall upprätta lokala handlingsplaner för att bättre ta hand om vittnena.

Jag har diskuterat detta med olika personer som arbetar i domstolarna. Hitintills har jag bara fått stöd för förslaget. Alla säger att man har tänkt på det, men man har inte satt i gång arbetet. Men det är klart, fick man ett åläggande att göra detta så visst fanns det mycket att göra runt om på domstolarna som var möjligt utan att i första hand behöva bygga om. Så småningom behövs det ombyggnader också.

Anf. 58 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik

Herr talman! Det är inte så, Ingbritt Irhammar, att alla brottsofferjourer i landet hitintills har haft permanent stöd från staten. Det är inte så. De medel som är avsatta på det s.k. G 4-anslaget, som reservationen handlar om, uppgår för innevarande budgetår till 1 miljon kronor i form av ett bidrag till Brottsofferjourernas riksförbund och 500 000 kr i form av projektpengar till Brottsofferjourernas riksförbund. Det anslaget är upptaget för att underlätta övergången till den lösning som förutsattes när propositionen lades fram och när utskottet skrev sitt betänkande i fjol om Brottsoffermyndigheten och om Brottsofferfonden, nämligen att stödet fortsättningsvis skulle utgå därifrån.

Det jag understryker är alltså Brottsofferjourernas riksförbunds ställning och behov av stöd. Jag kan inte lova statligt stöd till alla brottsofferjourer runt om i landet och det tror jag inte heller Ingbritt Irhammar kan göra.

Anf. 59 GUN HELLSVIK (m) replik

Herr talman! Lars-Erik Lövdéns anförande ger skäl till vissa kommentarer. Först blev det som vi har motsatt oss tydligt, nämligen att brottsofferjourerna fortsättningsvis skall få sina pengar från Brottsofferfonden. Det får de inte. Innevarande budgetår innebär alltså redan här en urholkning av stödet till brottsoffer.

Lars-Erik Lövdén sade också något som jag håller med om, nämligen att kunskapen om offrens situation måste ökas. Det är ett av syftena med Brottsofferfonden. Där är vi överens. Men för att detta skall kunna bli ett fungerande arbete krävs det också medel. Då krävs de 7,2 miljoner som de intagna på våra fängelser får avstå från.

Slutligen kan jag inte låta bli att ställa en fråga. När vi arbetade fram Brottsofferfonden och dess finansiering blev vi mycket kraftigt kritiserade för att vi ville tå av ersättningen från de fängelsedömda. De fängelsedömda kritiserade oss naturligtvis. Men även socialdemokraterna kritiserade oss. Just denna del ställde man sig inte bakom när frågan behandlades i kammaren.

Det har nu varit helt tyst när det gäller att fortsätta att ta från de fängelsedömda, men att nu ge pengarna till regeringens disposition. Har det varit någon förhandling med de fängelsedömda, eftersom de nu är helt tysta, eller tycker de att det är bättre att regeringen får pengarna än att brottsoffren får dem direkt?

Anf. 60 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik

Herr talman! Det har inte skett någon förhandling, givetvis. Vi motsatte oss inte heller att man skulle ta pengar från de fängelsedömda när fonden inrättades. Vi hade en annan konstruktion för hur de pengarna skulle tas in. Men även de fängelsedömda skulle betala, precis som de som dömdes till böter, där vi också hade en konstruktion för finansiering.

På tal om att urholkas var det också den borgerliga regeringens skrivning i proposition om Brottsofferfonden, att organisationer som stöder brottsoffer skulle vända sig direkt till Brottsofferfonden med en ansökan om bidrag. Det var alltså förutsättningen i fjol när riksdagen fattade beslut om att inrätta Brottsofferfonden.

Det som har varit aktuellt innevarande år har gällt miljonen på G 4-anslaget. Meningen har ju varit att underlätta övergången till den nya ordningen, eftersom det tar tid att bygga upp Brottsofferfondens resurser. Vi vet att månadsbeloppen nu flyter in i litet bättre takt än de gjort tidigare. Men det tar tid att bygga upp resurserna.

Brottsofferfonden kommer att disponera 19 miljoner kronor ungefär för sitt arbete. Det är litet svårt att bedöma exakt. Beloppet innefattar både stöd till brottsofferjourer och projekt i olika former. Men det innefattar också – och betydelsen av det är vi överens om – att vi skall öka våra kunskaper om brottsoffrens situation genom ökade forskningsinsatser.

Jag tycker nog att en medelstilldelning på 19 miljoner är en ganska god start för Brottsoffermyndighetens verksamhet.

Anf. 61 GUN HELLSVIK (m) replik

Herr talman! Det är riktigt att vi var överens om att domstolar skulle döma ut avgifter för dem som begått brott där fängelse fanns i straffskalan. Men jag tror att Lars-Erik Lövdén kommer ihåg att det förekom tydliga protester även här i kammaren mot sänkningen av de intagnas ersättning.

Sedan är det helt rätt att jourer skulle kunna få stöd från fonden, men det var i första hand för utvecklingsarbete och inte för den löpande verksamheten.

Anf. 62 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik

Herr talman! Man kan ha litet olika uppfattning om det sistnämnda. Men i förra årets proposition om inrättande av en brottsofferfond står det faktiskt att organisationer som stöder brottsoffer skall vända sig direkt till Brottsofferfonden med ansökan om bidrag. Anslaget för innevarande budgetår på en miljon kronor har uttryckligen tillkommit för att underlätta övergången till den nya ordningen.

Jag vill än en gång säga, precis som jag gjorde i mitt inledningsanförande, att jag anser det betydelsefullt att Brottsofferjourernas riksförbund även fortsättningsvis får ett permanent stöd från Brottsofferfonden.

Anf. 63 KIA ANDREASSON (mp)

Herr talman! När det gäller att begränsa rörelsefriheten för de män som hotar och misshandlar kvinnor säger Lars-Erik Lövdén att det strider mot regeringsformen. Men i 12 § står det att rätten att fritt förflytta sig inom riket kan begränsas för att tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle.

Det är väl inte godtagbart i ett demokratiskt samhälle att kvinnor måste byta identitet, flytta från släkt, byta arbete och känna sig ständigt rädda och påpassade. Det är väl inte demokratiskt. När detta inte är godtagbart får en sådan begränsning inte godtas, utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett begränsningen, och då faller ju innebörden i paragrafen. Då kan man inte luta sig mot den.

Lars-Erik Lövdén säger att polisen i stället kanske kan ta dessa män i förvar och på nytt sätta dem på anstalt, för det enda alternativet är ju att låsa in dem igen och att det blir mycket dyrare för samhället att pröva metoden med kommunarrest. Det har ju tydligen inte prövats tidigare. Det talas om punktbevakning men inte om just detta system. Det är anledningen till mitt förslag.

Anf. 64 LARS-ERIK LÖVDÉN (s)

Herr talman! Om någon begår ett brott, vilket olaga hot är, skall ju polis och åklagare ingripa och tillgripa de eventuella tvångsmedel som de har till sitt förfogande. Då kan man inte vidta andra åtgärder. Om det är fråga om ett brott skall det beivras, och då har polis och åklagare möjligheter att ingripa.

Utskottet har den mycket klara uppfattningen att införandet av en kommunarrest uppenbarligen skulle vara ett så långtgående förbud att det skulle strida mot regeringsformen. Då får väl kanske Kia Andreasson hävda att man skall göra ändringar i regeringsformen på den här punkten. Men justitieutskottets bedömning är att det skulle vara ett uppenbart brott mot regeringsformens regler att införa en åtgärd som kommunarrest.

Anf. 65 KIA ANDREASSON (mp)

Herr talman! Jag försökte just inleda med att det inte är något brott mot regeringsformen, för där står helt klart att rätten att fritt förflytta sig kan upphävas, om det strider mot vad som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Det var just det jag i det förra inlägget sade att det gör.

När det gäller att hot mot någon kan leda till åtal och domslut vill jag säga att det oftast är så milda domar att de inte räcker för att hindra en man att fortsätta förföljandet. En sådan dom ger ju inte en sådan restriktion när det gäller hot. Så fungerar ju vår rättslagstiftning. Därför behövs det ett ytterligare medel.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 6 §.)

6 § Anslag till kriminalvården, m.m.

Föredrogs
Justitieutskottets betänkande 1994/95:JuU16
Anslag till kriminalvården, m.m. (prop. 1994/95:100 delvis)

Anf. 66 GÖTHE KNUTSON (m)

Herr talman! Det finns fyra moderata reservationer fogade till betänkande 1994/95:JuU16. Dessutom finns två reservationer som är gemensamma för kds och oss moderater i justitieutskottet. Det är en omfattande verksamhet i statens hägn som vi nu skall behandla i detta ärende.

Kriminalvården kostar nära sex miljarder kronor om året för närvarande. Under fjolåret fanns i genomsnitt 4 300 intagna vid våra kriminalvårdsanstalter. Det hade då skett en ökning med nära 700 fängelseinterner under budgetåret 1992/93. Därtill kommer i genomsnitt ca 1 400 intagna på landets olika häkten.

Med tanke på den ökande grova brottsligheten i vårt land skall det inte uteslutas att behovet av fängelseplatser fortsätter att öka. Regeringen försöker intala oss att vi skall ha en motsatt uppfattning. Jag gissar att detta kan ha ett samband med de nedskärningar i anslagen till kriminalvården som regeringen föreslår.

Vi moderater motsätter oss en sådan nedskärning som dels leder till nedläggningar av fängelser och häkten som behövs, dels leder till minskningar i utbyggnadsplanerna. Bl.a. tvingas Kriminalvårdsstyrelsen att stoppa planerna på en sluten riksanstalt som skulle behövas i det ansträngda läge som föreligger.

Vi har, herr talman, de facto en besvärande överbeläggning vid de slutna anstalterna i större delen av landet. De tre s.k. klass 1-anstalterna ligger betydligt över 85 %, vilket är det beläggningstak som riksdagen tidigare har uttalat som ett riktmärke. När beläggningen vid ett fängelse överstiger 85 % blir det svårt eller omöjligt att åstadkomma den differentiering av klientelet som är nödvändig.

Knarkare och icke knarkare bör absolut skiljas åt vid anstalterna anser vi moderater, och det finns flera instämmande i detta från andra partier.

I reservation nr 9 gör vi moderater gemensam sak med kds i ett förslag om ökat anslag med 75 miljoner kronor. Behållningen av de rationaliseringar som kan göras inom kriminalvården bör användas för att ytterligare utveckla kriminalvårdsarbetet.

I reservation nr 1, som jag yrkar bifall till, vill vi moderater poängtera att tidigare utbyggnadsplaner i princip skall fullföljas. Det är en förutsättning för att kriminalvården skall kunna leva upp till tidigare riksdagsbeslut om högst 85 % beläggning vid anstalterna.

Tillsammans med kds vill vi moderater fästa uppmärksamhet på behovet av fängelseplatser innan Socialdemokraterna lägger ned en rad fängelser och häkten. Det är alltså åtta fängelser, två häkten och två häktesavdelningar som regeringen nu har beslutat att lägga ned. Det är sedan upp till Kriminalvårdsstyrelsen att verkställa detta. Vi begär i en

reservation att konsekvensanalyser redovisas innan nedläggningsbeslut övervägs.

Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

Därmed, herr talman, har jag yrkat bifall till två reservationer. Vi hade gärna begränsat oss till att yrka bifall till en reservation, men under samma moment finns det en reservation från ett annat parti. Därför yrkar jag här och nu bifall också till den reservationen.

Jag skall inte närmare gå in på andra reservationer i betänkandet just nu. Men det finns en reservation med rubriken Lokalisering av anstalter, där vi konstaterar att vi inte vill att riksdagen exakt och specifikt tar ställning till enskilda nedläggningsplaner i detta beslutsläge. Vi saknar en konsekvensanalys som berättar om vådan av en nedläggning – konsekvenser som är både ekonomiska och som kan bedömas som samhällsnyttiga inskränkningar. Vidare handlar det om sociala aspekter, närhetsprincipen för de intagna och mycket annat som behöver övervägas. Vi tycker att det är en bra motion som vi har upphöjt till reservation, vilken vi härmed stöder.

Vi moderater har framlagt ytterligare några reservationer som jag inte yrkar bifall till, därför att hänsyn bör tagas till den tid det tar när man yrkar bifall som leder till voteringar. Men vi vill givetvis till fullo framhålla värdet av innehållet i dessa reservationer, t.ex. reservation nr 4 om påföljdssystemet. Där konstaterar vi att det finns alternativ till fängelse – alternativ som den borgerliga regeringen med justitieminister Gun Hellsvik har satt i verkställighet, dels den elektroniska övervakningen, dels samhällstjänsten som vi under de borgerliga regeringsåren gjorde till ett permanent inslag i samtliga kommuner och delar av vårt land.

Vi konstaterar alltså behovet och nyttan av alternativa påföljder, men för den skull poängterar vi också att fängelse som påföljd behövs och skall finnas framöver.

Vi har i reservation nr 7 med rubriken Ungdomar i anstalt poängterat att särskilda kriminalvårdshem bör inrättas för ungdomar under 18 år som måste frihetsberövas. Vi vill givetvis också se till att vårt land inte kommer i konflikt med barnkonventionens regler. Det är givet att vi från justitieutskottets sida skulle vilja ha ett instämmande i detta.

I reservation nr 12 vill vi spara 20 miljoner kronor på kriminalvårdens transporttjänst. Den sorterar, som framgår av det jag nyss nämnde, numera under Kriminalvårdsstyrelsen. Den har blivit mycket dyr och kostar betydligt mer än 200 miljoner kronor.

Men vi finner – som också andra har gjort motionsvägen – att det måste kunna göras en besparing på detta svällande anslag. Man kan rimligen försöka åstadkomma mera samlade transporter och se till kostnaderna för personalbemanningen vid transporterna. Det handlar i huvudsak om utvisningar, och vi tycker att personalbemanningen ofta är väl tilltagen.

Med detta, fru talman, vill jag avsluta detta inlägg.

Anf. 67 INGBRITT IRHAMMAR (c)

Fru talman! Kriminalvårdens ansvarsområde är att verkställa fängelsestraff och att övervaka skyddstillsynsdömda och villkorligt frigivna. Dessutom svarar man för verksamheten vid landets anstalter och häkten.

I budgetpropositionen föreslås nu fortsatta rationaliseringar inom administrationen samt organisations- och schemaförändringar inom anstalts- och häktesorganisationen. Det är besparingskrav för de närmaste tre budgetåren. Sammanlagt rör det sig om 79 miljoner kronor för de närmaste tolv månaderna.

Från Centerns sida kan vi inte ställa upp på denna stora besparing. Trots att det statsfinansiella läget är mycket allvarligt och besvärligt tycker vi inte att det går att göra en sådan besparing. Vi föreslår därför, vilket framgår av reservation 10, att kriminalvården bör anvisas 25 miljoner kronor utöver vad regeringen har föreslagit.

I den partimotion där vi utvecklar orsakerna till detta säger vi att det är viktigt att de intagna på kriminalvårdsanstalter, som många gånger har missbruksproblem och är i behov av psykisk vård, verkligen kan få hjälp och att det gäller att prioritera olika insatser för att rehabilitera de intagna så att de inte begår nya brott.

Det är väldigt många intagna på anstalter som har missbruksproblem, och det är ett mycket stort problem. Just rätten att få vistas på avdelningar där man inte kommer i kontakt med droger anser vi vara en självklarhet. Det behövs flera avdelningar som är drogfria. I dag är det tyvärr fortfarande så att en intagen kan starta ett missbruk på anstalten, då det förekommer missbruk där. Vi tycker alltså att detta problem skall ha hög prioritet, och det behövs medel för det.

Vi tycker att man förutom att ta narkotikaprov på de intagna inom anstalten också bör ta dopningsprov. Just användningen av dopningspreparat har ökat inom anstalterna. Vi som sitter i Dopningsutredningen har nyligen fått information om att användningen av dessa preparat är verkligt stor och bekymmersam. Den ger effekter som är mycket skadliga och skapar dessutom ett beroende, som det inte har talats om tidigare.

Allt fler intagna har olika psykiska problem. De som har begått brott och har en allvarlig psykisk störning skall naturligtvis inte sitta i fängelse, utan de skall behandlas inom sjukvården. Över huvud taget skall intagna på anstalter ha samma rätt till sjukvård som alla andra i samhället. Men det har visat sig att allt fler intagna har psykiska problem av olika slag, och det krävs stora insatser för att ta hand om dem. Därför har vi sagt att det behövs extra medel för detta. Det är ett område som de 25 miljonerna som vi anvisar kan användas till.

Centerns ökade satsningar innebär självklart också att det finns större möjligheter att bevara vissa av de anstalter och häkten som man nu föreslår skall läggas ned. Jag ser med stor oro på att det kommer att ske en så omfattande nedläggning, framför allt av häktesplatser i södra Sverige. Jag har fått höra att beläggningen är mycket högre än vad som redovisades när vi i justitieutskottet tog del av informationen. Visserligen fluktuerar siffrorna upp och ned över månaderna, men enligt den

information jag har fått om de senaste månaderna ser det mycket allvarligare ut än vad det gjorde i den information som vi tidigare har fått.

Det är viktigt att de konsekvensanalyser verkligen görs som det står i majoritetstexten att regeringen måste göra. Man måste titta på häktesbeläggningen. Våra 25 miljoner kronor räcker till att bevara några häkten. Det är klart att häktet i Ängelholm ligger mig varmt om hjärtat eftersom jag kommer från Ängelholm, men det har nyligen renoverats och behövs i södra Sverige. Men vi skall inte från utskottets och riksdagens sida utpeka vissa anstalter, som t.ex. Hudiksvallsanstalten, som det finns motioner om, utan det skall Kriminalvårdsstyrelsen göra, varefter regeringen skall fatta beslut. Den principen är oerhört viktig. Med extra medel kan man alltså bevara flera anstalter och häkten.

Just med betoning på att konsekvensanalyserna sker noggrant, vill jag avsluta med att påpeka att man i dessa naturligtvis får se till de totala kostnaderna för rättsväsendet. Det gäller transportkostnader vid nedläggning av vissa anstalter och häkten, advokatkostnader och andra kostnader, som kanske äter upp de besparingar som man hade tänkt sig från början.

Med detta vill jag yrka bifall till reservation 10.

Anf. 68 ALICE ÅSTRÖM (v)

Fru talman! Jag vill börja med att säga att vi givetvis står bakom alla de reservationer som vi har fogat till betänkandet, och jag kommer att beröra en hel del av dem. Men jag yrkar bifall enbart till reservationerna 8 och 11, för att på så sätt spara tid i kammaren.

Det är så, som andra talare har sagt tidigare, att kriminalvården är ett stort och kostnadskrävande område. I det förslag som nu föreligger vill man göra besparingar och rationaliseringar inom kriminalvården. Flera talare har tidigare berört den negativa effekten av de minskade anslagen. Vi i Vänsterpartiet anser tvärtom att man kan spara ytterligare 200 miljoner kronor på kriminalvården. Det gör vi utifrån vårt ställningstagande att utvecklingen i Sverige under de senaste åren – där straffet har satts mer i centrum, där straffen på fängelserna har blivit längre och längre och där beläggningen ständigt har ökat – har varit en felaktig utveckling. Fängelsestraff har inte rätt inverkan på kriminaliteten. Tvärtom visar i stort sett all forskning att fängelsestraff tenderar att skapa återfallsförbrytare, i stället för att bryta ett kriminellt beteende.

Vänsterpartiet anser att utvecklingen i stället måste gå mot fler alternativa påföljder. Antalet fängelsestraff bör minskas i Sverige, och alternativa påföljder, som samhällstjänst, kontraktsvård och elektronisk övervakning, bör användas i ännu större utsträckning än i dag.

Dessutom anser vi i Vänsterpartiet att det bör utarbetas fler alternativa påföljder, att det arbetet måste bedrivas mer intensivt, att frivården också behöver tillföras mer resurser och att man skall göra en omfördelning av de resurser som finns, så att mer går till frivården.

I de fall där det inte är möjligt med en annan påföljd än fängelsestraff anser Vänsterpartiet att det är oerhört viktigt att man på alla sätt försöker begränsa de negativa effekter som vi i dag vet att ett fängelsestraff innebär. Detta gäller givetvis alla dem som döms till fängelse,

men kanske framför allt dem som är förstagångsdömda. Vi vet att ca 50 % av dem som i dag är förstagångsdömda kommer att bli återfallsförbrytare. Därför är det oerhört viktigt att man sätter in stora resurser för att bryta den kriminella banan. Om man kan bryta trenden och kanske få en minskning till 30 %, har man gjort stora framsteg både samhälleligt och för personen i fråga.

Vi anser att ett sätt att bidra till den utvecklingen är att införa halvtidsfrigivning just för förstagångsdömda. Om man lyckas kommer man att göra stora vinster. Samtidigt är detta en viktig markering, att om de återfaller till brott kommer de även att få avtjäna den andra delen av det straff som de tidigare dömts till.

Det här innebär givetvis att man gör besparingar inom kriminalvården. Behovet av platser kommer att minska. Det frigörs då fler platser, och på det sättet kommer den överbeläggning som nu finns också att minska. Den planerade utbyggnaden behöver heller inte bli så stor som man tidigare hade beräknat skulle behövas. Vänsterpartiet anser att man på det sättet kan spara ytterligare 200 miljoner.

En annan av våra reservationer handlar om den växande gruppen psykiskt störda inom kriminalvården, som också har tagits upp här tidigare. Att den gruppen har ökat så mycket på våra fängelser är en konsekvens av den lagändring som beslutades våren 1991, nämligen att man skall ha en striktare definition av begreppet psykisk störning. Vid ett besök vid Rättspsykiatriska kliniken i Huddinge i går fick vi information om att man får gå tillbaka till före 1864 års lagstiftning för att hitta en lika snäv definition av vad som är friskt och sjukt vid bedömningen av de psykiskt störda. – Vänsterpartiet anser att denna lagändring var felaktig och bör omprövas.

När de psykiskt störda på fängelserna ökar innebär det givetvis en större påfrestning på kriminalvården när det gäller utbildning av personal och utveckling av vård och behandling, men det innebär också en påfrestning för övriga intagna och framför allt en oerhörd påfrestning för de psykiskt störda inom kriminalvården.

Den lösning som man i dag har föreslagit är att det skall skapas särskilda avdelningar, där personalen dessutom skall ha mentalskötarkompetens. Vänsterpartiet anser att det är en felaktig utveckling – det är att angripa problemet från fel håll. Det man skulle behöva diskutera och det man bör utgå från är om vi verkligen skall ha de psykiskt sjuka människorna på våra fängelser. Bör inte vår rättstillämpning i stället vara sådan att sjuka människor inte döms till straff utan får vård på de institutioner som är uppbyggda för detta ändamål? Men nu vill man skapa speciella avdelningar inom kriminalvården just för att vi dömer psykiskt sjuka människor till fängelsestraff! Det bör inte få förekomma. Vänsterpartiet är emot att man bygger upp sådana avdelningar och vill i stället ha en lagändring.

Det finns också en grupp människor som hamnar på våra häkten som inte bör sitta där, och det är de förvarstagna. De har varit föremål för en ständigt återkommande diskussion. Man säger att man har ändrat detta, och man har börjat, men det går alldeles för långsamt. Europarådets kommitté för förhindrande av tortyr och inhuman eller förnedrande

behandling och straff lade fram en rapport i mitten av mars där man gav Sverige en svidande kritik. Kommittén rekommenderar omedelbara åtgärder för att säkerställa att personer tagna i förvar inte skall hållas i fängelse. Mot den bakgrunden borde det vara en självklarhet för riksdagen att stödja Vänsterpartiets och kds reservation om att införa en lag som innebär ett förbud mot att placera vuxna förvarstagna i häkten och polisarrester.

Anf. 69 GÖTHE KNUTSON (m) replik

Fru talman! Alice Åström och hennes parti vill spara ett par hundra miljoner på fängelser. Hon talar för en minskning av användningen av fängelsestraff.

I den allmänna rättsuppfattningen ökar ropen på mera användning av fängelsestraff och användning av längre fängelsestraff – det kan jag liksom alla andra konstatera. Så är det när det gäller våldet mot kvinnor, när det gäller sexualbrott, när det gäller ekobrott och mycket annat, rattfylleri icke att förglömma. Den allmänna rättsuppfattningen är inte oväsentlig i sammanhanget, och kritiken har varit hård mot de domstolar som inte har dömt till fängelsestraff, särskilt om straffen har ansetts för milda.

Vi moderater har, som jag nämnde i mitt anförande, gått i bräschen för alternativa påföljder. Det har under den borgerliga tiden genomförts en permanentning av samhällstjänsten, och vi har genomfört elektronisk övervakning. Det ligger tydligen helt i linje med vad Vänsterpartiet önskar. Men fängelse kommer enligt vår uppfattning även i framtiden att vara den mest väsentliga delen i påföljdssystemet – det säger vi i den reservation som jag nyss läste ur.

Det är inte heller oväsentligt, fru talman, att somliga personer som begår tjuvnadsbrott behöver låsas in och att antalet sådana brott minskar under den tid en sådan person sitter i fängelse.

Anf. 70 ALICE ÅSTRÖM (v) replik

Fru talman! Göthe Knutson säger att den allmänna opinionen kräver fler och hårdare straff. Jag är helt övertygad om att vi politiker också spelar en betydande roll som opinionsbildare. Vid en diskussion skulle företrädare för den allmänna opinionen säkert instämma lika mycket i mina synpunkter att vi inte skall ha fängelsestraff som skapar återfallsförbrytare. Jag är övertygad om att människor kräver hårdare straff på grund av att de inte fått tillräckligt mycket information.

När det handlar om att minska antalet brottsoffer måste en av de viktigaste åtgärder som man som politiker kan vidta vara att minska antalet återfall bland de kriminella. När i stort sett all forskning visar att fängelsestraff i sig genererar återfallsförbrytare måste vi som politiker också kunna diskutera vilka alternativ vi då skall ta till.

Anf. 71 GÖTHE KNUTSON (m) replik

Fru talman! Det förefaller mig som om Alice Åström hade missuppfattat vad som ligger bakom fängelsestraffen. De är ju inte till för att

skapa återfallsförbrytare! Vad fängelsestraffen syftar till har vi ju satt på pränt gemensamt i justitieutskottets betänkande.

Det föreligger också en missuppfattning om det som jag kallade den allmänna rättsuppfattningen. Den är inte oväsentlig. Jag talade inte om att skapa opinioner.

Alice Åström talade om politikernas eventuella skyldighet att skapa opinioner. À la bonheure – vi bör naturligtvis se till att de lagar vi stiftar ligger i linje med den allmänna rättsuppfattningen. Jag har svårt att tro att Alice Åström anser att kvinnovåldets utövare, sexualdråparna, osv. skall beläggas med elektronisk fotboja som påföljd för de ogärningar de gjort. Nej, fängelsestraffet blir nog det som vi kommer att använda mest frekvent i fortsättningen också – det är min övertygelse. Men det var jag som först talade om de alternativa påföljderna i de fall då personen är lämplig och då brottet är av sådan art att man kan tillämpa dem.

Anf. 72 ALICE ÅSTRÖM (v) replik

Fru talman! Göthe Knutson tycks dra långtgående slutsatser av det jag har sagt, nämligen att fängelsestraff över huvud taget inte skulle existera om jag hade fått bestämma. Det är inte riktigt. Däremot pratar jag om att begränsa antalet fängelsestraff.

Att fängelsestraffet inte är till för att skapa återfallsförbrytare tror jag att vi kan vara överens om. Men vi borde också kunna vara överens om att forskningen visar att det är just det som fängelsestraffen i sig tycks ha en tendens att göra. Det måste man ju kunna diskutera. Man måste också kunna hitta alternativa metoder där Moderaterna och Vänsterpartiet har varit överens om det alternativa påföljdssystemet.

Men vi kan ju inte bara gömma oss och säga att vi skall använda fängelsestraff i fortsatt hög utsträckning om det inte ger det resultat vi vill ha. Den diskussionen måste man ju kunna föra. Vänsterpartiet förespråkar inte att vi skall skippa fängelsestraffet över huvud taget, men vi tycker att det är nödvändigt att det används i mindre utsträckning än vad som sker i dag.

Anf. 73 KIA ANDREASSON (mp)

Fru talman! Ni som sitter på läktaren! Jag yrkar bifall till reservation 3.

Många mindre anstalter i vårt land har varslats om nedläggning. I stället vill Kriminalvårdsstyrelsen att de befintliga anstalterna skall byggas ut så att det blir större enheter. Det tycker Miljöpartiet inte är bra. Vi vill behålla de mindre enheterna. I dessa kan det bedrivas en annorlunda verksamhet, och det blir ofta en annan stämning och anda. Dessutom behövs det en viss spridning ute i landet, så att anstaltsplatserna inte ligger koncentrerat med långa avstånd som följd.

Meningsutbytet nyss gällde fängelser i allmänhet – om vi skall ha fängelser eller inte. Men man kan inte diskutera så generellt. Det är ju inte bara en fråga om fängelser eller anstalter i sig utan också om hur verksamheten som bedrivs i dessa anstalter ser ut. Det är det som är viktigt för mig.

Intentionerna i kriminalvården är nu att verksamheten skall vara problemorienterad och personorienterad och att man kan dela upp anstaltsvården så att de som är motiverade att ändra sitt beteende i någon riktning skall kunna göra det och de som inte vill det skall kunna förvaras på en annan plats. Det är mycket positivt om man arbetar utifrån det programmet och dessutom ställer större krav på de intagna och tränar just det som de behöver. Det är ju så verksamheten skall bedrivas.

Detta har vi bra exempel på vid de mindre anstalterna. Många har svårigheter i det dagliga livet – att laga sin egen mat, att kunna sköta sin egen omvårdnad m.m. Det får de träning i på dessa mindre enheter. Det har dessutom visat sig att kostnaden per intagen är lägre på dessa anstalter.

I Miljöpartiet är vi också upprörda över att flera av de anstalter som har ett nedläggningshot hängande över sig nyss har reparerats. Man har nyss investerat i nya funktionsenliga saker för stora belopp. Ett exempel på detta är Hudiksvallsfängelset. 7 miljoner har man kostat på i upprustningen. Hyreskontraktet löper ända till 1999. Dessutom har anstalten 28 anställda. Det är bra, eftersom det behövs arbetstillfällen i det området. Ändå skall fängelset bara läggas ner.

Vi tycker att det verkar kortsiktigt att Kriminalvårdsstyrelsen faktiskt bara har sagt att om man lägger ner åtta anstalter och några häkten så sparar vi si och så mycket pengar. Man har dock inte gjort någon djup analys av vad det här egentligen kommer att kosta. Vi tycker att det är uppenbara brister. Centern säger t.ex. att det är upp till Kriminalvårdsstyrelsen att göra de här bedömningarna, men det kan den uppenbarligen inte göra. Om de har gjort egna studiebesök, måste de ha gjort en felbedömning. Ingbritt Irhammar säger själv att man har rustat upp i Ängelholm. Det krävs att vi också ser över det här. Det behövs en djup konsekvensanalys, vilket vi tar upp i vår reservation.

Ett annat argument för att behålla de små enheterna är också att frivården kommer att behöva lokaler. Det finns reservationer i utskottsbetänkandet om att det skall finnas alternativ till fängelser och anstalter. Sådan verksamhet har redan påbörjats. Jag förstår inte att man skall behöva reservera sig. Det finns redan en kommitté som är i slutstadiet av att utarbeta riktlinjer för de alternativa påföljderna.

Frivården kommer att behöva väldigt mycket resurser. Om korta fängelsestraff på upp till ett år avtjänas i öppenvården i stället behövs lokaler. Frivården har fått kritik – det måste till ett bättre innehåll och en bättre samverkan med anstalterna. De här lokalanstalterna skulle kunna ombildas till behandlingshem t.ex. för kriminella med missbruksproblem. Frivården skulle kunna erbjuda samma behandling som man nu oftast får köpa upp till ett mycket högt pris på den öppna vårdmarknaden.

Man behöver således inte spara 200 miljarder på anstalterna, som Vänstern säger. Frivården behöver säkert också dessa resurser.

Vi stöder också reservation 8 Förvar enligt utlänningslagen. Människor som söker sig till Sverige och som inte har begått något brott skall inte förvaras i häkten, det tycker inte Miljöpartiet heller.

Anf. 74 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik

Fru talman! Eftersom Kia Andreasson undrade varför inte vi från Centern talade om vilka anstalter som skall läggas ner och vilka som skall vara kvar, vill jag bara återigen upprepa vad jag sade. Jag tycker således att det här är en prioriteringsfråga för Kriminalvårdsstyrelsen. Jag har ingen anledning att misstro dess bedömningar. Jag inser att Kriminalvårdsstyrelsen har det mycket svårt. Man har fått ett besparingskrav i budgetpropositionen som man måste leva upp till.

Det som skiljer Centern från bl.a. Miljöpartiet är faktiskt att vi har tillfört mera medel. Vi anser alltså inte att denna besparing som finns i budgetpropositionen är acceptabel. Vi tillför 25 miljoner kronor utöver regeringens förslag. De pengarna kan bl.a. användas till att vissa häkten eller anstalter kan bevaras. Det kan t.ex. innebära att häktet i Ängelholm och Hudiksvallsanstalten kan räddas. Men vi gör inga prioriteringar.

Om man skall göra prioriteringar skall man också tala om vilka enheter som skall läggas ner i stället. Det saknas i Miljöpartiets beskrivning. Ni talar om att ni vill bevara allting och ha allting kvar som det är. Eftersom ni har ställt upp på budgetpropositionens förslag om besparingar, bör ni tala om hur man skall spara i stället.

Anf. 75 KIA ANDREASSON (mp) replik

Fru talman! Det behövs en djupgående analys. Det kan vi vara eniga om. Vad skall vi spara på i stället? Jo, det är uppenbart att man skulle kunna spara in investeringar. Man behöver inte göra tillbyggnader på redan befintliga anstalter och göra dem större. Det är dyrt att bygga nytt.

I samband med den här konsekvensanalysen kanske man ser att det inte lönar sig att lägga ner de här anstalterna, särskilt inte de där det finns långa, löpande hyreskontrakt. Jag kan inte förstå att man skulle kunna spara på det sätt som föreslås.

Anf. 76 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik

Fru talman! Jag vill först säga att Kia Andreasson och jag är överens om att det behövs en konsekvensanalys. Det står dock i betänkandet att en sådan analys är nödvändig och skall göras. Vi har uttalat att det är viktigt att ta hänsyn till t.ex. ökade kostnader för transporter, polisväsendet och advokatverksamhet. Man måste se till helheten.

Faktum kvarstår dock att Miljöpartiet inte har någon motion som talar om att man skall stoppa utbyggnaden av andra anstalter. Det finns inte heller någon reservation som säger något annat än att man skall se över konsekvenserna. Man kan tycka väldigt mycket, men det är viktigt att föra fram det i motionskrav eller på annat sätt i betänkandet.

Anf. 77 KIA ANDREASSON (mp) replik

Fru talman! Det här måste ske i samband med konsekvensanalysen. Jag kan inte bara på rak arm precisera varenda krona. Det går inte. Jag begränsar mig till att man skall bevara vissa av de anstalter som nyss

har reparerats och där det finns långa, löpande hyresavtal. Det är den begränsningen jag gör. Det här gäller inte för samtliga anstalter.

Anf. 78 ROLF ÅBJÖRNSSON (kds)

Fru talman! Vi har en del reservationer, och jag kan haka på där utan att vi spiller tid. Det gäller följande reservationer: reservation 2, mom. 2, reservation 8, mom. 9, och reservation 9, mom. 10.

Det har under debatten redan sagts ganska mycket i dessa frågor och det har varit ganska uttömmande. Därför tänker jag bara göra några randanmärkningar.

I reservation 2 talas om en övergripande konsekvensanalys. Vi tycker att det är mycket viktigt att vi som princip inte skall sitta i riksdagen och debattera vilka häkten eller anstalter som skall läggas ner och hur man skall förfara ute på fältet. Det är en helt orimlig arbetsordning. Det tycker vi är en väsentlig fråga.

Så till förvar enligt utlänningslagen. Man kan inte nog understryka vikten av att ordna upp det här omedelbart. Det är oerhört stötande att vi på grund av, som jag tror, svensk pragmatism sätter dessa människor i häkte. Att sitta i ett svenskt häkte kan jag försäkra är ytterst avskyvärt på alla sätt. Jag tror att vi upprätthåller mycket höga krav på otrevlighet i alla dess aspekter. Det är inte meningen att utsätta invandrarna, flyktingarna för det. Egentligen skulle man inte behöva utsätta de tilltalade för det heller, men det är en annan historia. Det är ett oavvisligt krav att man helt enkelt skiljer på detta genast.

Det är bara att konstatera att enligt vårt synsätt utgör Kriminalvården självfallet en väsentlig del av rättsväsendet. Vi har intagit den principiella positionen att rättsväsendet inte är ett område inom vårt samhälle där det finns utrymme att spara eller montera ner. Det är inte tal om att spara, utan man monterar faktiskt ner delar av rättsväsendet.

Det är helt oacceptabelt. Vi vet mycket väl hur det ser ut ute på fältet. Snarare behöver man rusta upp rättsväsendet. Det är ett område som har förfarit under många herrans år. Det finns alltså inte något utrymme för besparingar. Naturligtvis kan man alltid bli effektivare och rationellare. I den mån verkliga vinster kan uppkomma skall de tillgodogöras inom kriminalvården.

Det handlar naturligtvis också om fängelse kontra frivård. Vi tycker, som Alice Åström, att fängelser i sig är ett otyg. I och för sig kanske det inte är så som Alice Åström uttrycker det, att fängelserna skapar återfallsförbrytare. När det har gått så långt att man har hamnat i fängelse är det som regel kört. Man skall sätta in mycket kraftfulla och förebyggande åtgärder i frivården. Jag tyckte mig skönja i Kia Andreassons anförande att hon också tyckte att man skall sätta in stöten där. Det är även vår uppfattning.

Även om vi kan få ner antalet intagna på fängelserna finns det inget utrymme att spara. De medlen bör sättas in i frivården så att den sektorn aktiveras, och man bör naturligtvis även utveckla alternativa påföljder. Särskilt gäller detta ungdomar. Man skall lägga ner hela arbetet på dem, bortsett från att man skall skapa ett vettigt samhälle som inte producerar en massa bovar. Om det kravet har uppfyllts skall resurser

sättas in för ungdomarna. Det skall vara rejäla resurser. När de har hamnat i fängelse och liknande är det för sent.

Jag kan inte underlåta att påpeka något som jag tycker är utomordentligt otillfredsställande. Jag tycker att det är märkligt att man i dag börjar få dubbelbeläggningar på fängelserna, dvs. att det är flera intagna i en cell. Det kan inte vara någon human kriminalvård. Det kan inte heller vara rätt att man får vänta länge på att fullgöra ett fängelsestraff. Över huvud taget är det principiellt viktigt i rättsväsendet att lagföringen sker snabbt. Upptäcktsrisken är något av det mest väsentliga när det gäller den brottsförebyggande verksamheten. Dessutom skall lagföring ske inom rimlig tid.

Om jag hinner skall jag säga några ord om psykiskt sjuka. Det är ett mycket känsligt område som kräver en särskild genomgång. Jag vill bara peka på att det är farligt att prata om att människor är psykiskt sjuka, att de inte mår bra och att de skall vårdas på sjukhus. Ur rättssäkerhetssynpunkt är det viktigt att sjukdomar kan identifieras med medicinska indikationer. Om det inte kan göras är vederbörande inte sjuk. Då skall den personen behandlas på ett annat sätt. Det måste vara en grundläggande princip. Det är livsfarligt att överlämna till domstolarna att avgöra om människor är sjuka eller inte. Jag tänker på den cirkus som vi hade under 70-talet. Det kan inte vara lovvärt att komma tillbaka till den. Därmed är det inte sagt att människor som inte mår bra inte skall få hjälp och stöd på olika sätt. Rättsligt sett måste man vara väldigt försiktig när man talar om att människor är psykiskt sjuka bara för att de begår brott.

Tack!

Anf. 79 BIRTHE SÖRESTEDT (s)

Fru talman! Det övergripande målet för kriminalpolitiken och därmed också för kriminalvårdens verksamhet är att minska brottsligheten och öka människans trygghet i samhället.

Kriminalvårdens verksamhet präglas av en human människosyn och av ambitionen att underlätta de dömdas anpassning till samhället. Då gäller det att ta till vara tiden i kriminalvården på ett meningsfullt sätt.

En av huvuduppgifterna är att påverka de dömda så att de inte återfaller i brott. Därför bör programverksamheten utvecklas, och det bör skapas bättre förutsättningar för påverkansarbetet genom att man ökar möjligheterna till differentiering av de intagna mellan olika anstalter och anstaltsavdelningar.

Ett särskilt handlingsprogram för vålds- och sexualbrottslingar har utarbetats, och det är angeläget med en fortsatt uppföljning och utveckling av olika påverkansprogram mot alkohol och narkotika inom såväl anstalterna som frivården. Ytterligare insatser kommer att vidtas för att förhindra förekomsten av narkotika på anstalterna.

I det rådande statsfinansiella läget, då besparingar måste göras inom i stort sett alla områden, måste också rättsväsendet ta sin del. Det finns möjligheter att inom kriminalvården fortsätta med rationaliseringar i administrationen och att göra ytterligare förändringar när det gäller organisation av anstalter och häkten. Dessutom synes den tidigare be-

läggningsutvecklingen ha dämpats, vilket innebär att utbyggnaden av anstalter och häkten bör kunna begränsas något.

Jag vill börja med att kommentera de reservationer av Moderaterna, kds, Centern och Vänsterpartiet som gäller anslaget till kriminalvården. Reservationerna har helt olika utgångspunkter. Vänstern menar att det går att spara ytterligare genom att lagstiftningen ändras. Nu pågår ett arbete i Straffsystemkommittén. Man förväntas snart lägga fram förslag. Det bör vi invänta. På sikt kan vi kanske göra ytterligare besparingar genom förändringar inom lagstiftningen.

Centern hävdar att det inte går att åtgärda drogproblematiken utan ett ytterligare tillskott, utöver det som regeringen har föreslagit. Varken regeringen eller Kriminalvårdsstyrelsen har på något sätt haft för avsikt att låta besparingarna drabba innehållet i verksamheten. De har på olika sätt påpekat att det bör ske en utveckling av densamma.

Regeringen har som jag tidigare nämnde aviserat att ytterligare åtgärder kommer att vidtas för att förhindra förekomsten av narkotika på anstalterna.

Moderaterna och kds hävdar att det inte går att spara på kriminalvårdens resurser. Om man inte inom kriminalvården tar sin del av besparingarna måste det sparas på andra områden. Det är vi medvetna om. Reservanterna hänvisar till det brottsförebyggande arbetet. Detta är av största betydelse. Om man inte inom kriminalvården tar sitt ansvar för besparingarna kanske andra områden där det brottsförebyggande arbetet är ytterst väsentligt kommer att drabbas. Jag tänker på barns och ungdomars miljö. Kds ställer sig, så vitt jag förstår, egentligen bakom uppfattningen att det är allra viktigast med resurser till barn och ungdomar när det gäller det brottsförebyggande arbetet.

Besparingarna ställer naturligtvis krav på reformarbetet inom kriminalvården. Inom kriminalvården har man också angivit att det vid besparingarna måste vara vägledande att man bibehåller en human grundsyn och att man fortsätter att utveckla det samlade brottsförebyggande arbetet.

De förslag till nedläggningar och platsförändringar som nu initieras ligger i huvudsak i linje med den långsiktiga lokalplaneringen. För att man skall nå en ökad flexibilitet och differentiering inom anstaltsbeståndet läggs relativt små och äldre anstalter ner. Nya och mer ändamålsenliga byggnader och anstalter tillkommer.

Det kan tyckas underligt att anstalter som renoverats – t.ex. den i Hudiksvall, som Miljöpartiet speciellt värnar om – kan bli föremål för nedläggning. Men utgångspunkten för Kriminalvårdsstyrelsens bedömning, som Miljöpartiet inte godtar, är att det finns begränsade utbyggnads- och utvecklingsmöjligheter för framtiden. Den bedömningen har man gjort även när det gäller de övriga föreslagna anstalterna.

Alla partier är överens – också Miljöpartiet – om att det inte är möjligt för utskottet att prioritera ett eller flera angelägna projekt framför andra. Det är en fråga som regeringen fattar beslut om. Dock menar Moderaterna, kds och Miljöpartiet att konsekvenserna inte är tillräckligt utredda.

Kriminalvårdsstyrelsen har i sitt förslag till nedläggning av anstalter och häkten utgått från verksamheternas kvalitet, kostnader och effektivitet. Som vi alla är överens om är det regeringen som skall bereda och fatta beslut i frågan. Justitieministern har också uttalat att dessa beslut kommer att fattas utifrån ett helhetsperspektiv. Jag tycker att det sammanfaller med det förslag som reservanterna har om att det måste göras en konsekvensbeskrivning. Regeringen kommer ju före beslutet att väga in effekter för andra myndigheter.

Jag tyckte att Göthe Knutson anförde att man från moderat håll i stort sett motsatte sig en nedläggning av anstalter. Den uppfattningen kunde jag inte se i reservationerna. Om jag fattade fel vill jag ha ett förtydligande på den punkten.

Vidare sade Ingbritt Irhammar att Centerns tillskott på 25 miljoner i den budget som vi nu behandlar skulle kunna göra att häkten och anstalter bevaras. Det framgår inte i Centerns reservation.

Jag vill kommentera det Ingbritt Irhammar sade om häktesbeläggningen. Hon anförde att beläggningen i häkten i södra Sverige var hög. Jag kan då bara notera att i redovisningen för i februari hade man i Malmöregionen en 87-procentig beläggning.

Erfarenhet och forskning visar att fängelsestraffet inte är särskilt effektivt när det gäller att förhindra att en människa fortsätter en brottslig bana utan att det i många fall befäster den kriminella identiteten. Därför är det regeringens ambition att begränsa användningen av fängelsestraff och utvidga användningen av alternativa straff och verkställighetsformer. Utskottet har också vid ett flertal tillfällen uttalat sig för en minskad användning av fängelsestraff och att det bör ske en satsning på alternativa påföljder.

Det finns inte någon anledning till ytterligare initiativ i denna fråga nu, eftersom vi väntar på förslaget från Straffsystemkommittén, som just har till uppgift att utreda och lägga fram förslag om alternativa påföljder.

Den psykiatriska vård som i dag finns inom kriminalvården kan jämställas med öppenvård. När det gäller sluten psykiatrisk vård måste den befintliga slutna vården inom landstingen ge en sådan, alltså helt enligt normaliseringsprincipen. De s.k. stödavdelningarna som nu planeras för de intagna med psykiska störningar skall ta hand om de personer inom kriminalvården som har psykiska problem men som inte har ett vårdbehov i den bemärkelsen att de är sjuka, dvs. de är så att säga inte behandlingsbara. Dessa personer skulle finnas inom kriminalvården i vilket fall som helst, även om man inte byggde ut de här avdelningarna, eftersom det inte finns något behov av sluten vård. Insatser görs för denna grupp för att de skall få en bättre omvårdnad och också för att underlätta även för den övriga verksamheten inom anstalterna.

Utskottet har uppfattningen att ungdomar inte skall placeras i fängelse. Både Ungdomsbrottskommittén och Fängelseutredningen har behandlat frågor om behandling och placering av unga lagöverträdare. Utredningarna har remissbehandlats, och dessa frågor är under beredning och bör avvaktas.

Utskottet har den uppfattningen att de placeringar som gjorts av unga i fängelse inte står i strid med åtagandet enligt barnkonventionen. De placeringar som gjorts har skett utifrån den unges bästa.

Till sist, fru talman, vill jag kommentera anslaget till utlandstransporterna. Moderaterna och Vänstern anser att ytterligare besparingar kan göras på detta område. Utskottet utgår från, vilket också uttalades vid förra årets behandling av frågan, att verksamheten bedrivs effektivt, eftersom en särskild enhet nyligen har inrättats för att planera och utföra de här transporterna. Det som däremot påverkar kostnaderna är volymen av transporter, eftersom kostnaderna är relaterade till antal personer, destinationsorternas belägenhet och kostnadsnivån. Utskottet gör i frågan samma bedömning som den regeringen gör i budgetpropositionen.

Fru talman! Jag yrkar bifall till justitieutskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 80 GÖTHE KNUTSON (m) replik

Fru talman! Birthe Sörestedt sade att det finns förutsättningar för rationaliseringar inom kriminalvården. Ja, det gör det, och kriminalvården har också gjort betydande ansträngningar.

Birthe Sörestedt är liksom jag ledamot av Kriminalvårdsstyrelsen. Därför kan jag räkna med att Sörestedt har läst det brev som generaldirektören Bertel Österdahl sände oss redan den 18 januari. Han ber att få fästa uppmärksamheten på att det inte bara är 50 miljoner som kriminalvården är satt att spara.

I propositionen finns också en rad andra åtgärder, vissa beslutade redan tidigare, vissa kopplade till lönekompensation m.m., som innebär att det kräver noggrant studium för att man skall få beloppets volym exakt klart för sig. Vi har kommit fram till – och detta har också bekräftats av departementet – att summan ligger på mellan 290 och 300 miljoner kronor för budgetåret 1995/96. Av detta strävar vi efter att "beta av" 100 miljoner redan innevarande budgetår.

Man gör alltså så gott man kan, men sedan kommer man fram till märgen, och då finns det bara nedläggningar att ta till. Birthe Sörestedt vet att Kriminalvårdsstyrelsen inte har haft möjlighet att göra, eller i varje fall inte har gjort, den konsekvensanalys som vi i våra reservationer efterlyser.

Då blir det som Sörestedts egen partivän, kommunalrådet i Östersund, Gun-Britt Mårtensson, säger om nedläggningen i Östersund: Den kom som en kalldusch, och det är fullständigt vanvett. Det är ett hårt betyg gentemot partivänner.

Anf. 81 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik

Fru talman! Jag har tagit del av vad Kriminalvårdsstyrelsen skriver. Göthe Knutson redovisade inte här på vilket sätt man har tänkt genomföra den här besparingen. Jag kan inte förstå det som att det på något sätt skulle bli en sämre verksamhet i och med nedläggningen av vissa anstalter och utbyggnaden av vissa tillkommande paviljonger och annat.

Kriminalvårdsstyrelsen redovisar faktiskt att man har tittat på kostnader, effekter och kvalitet inom vården och gjort bedömningar utifrån hur man på sikt skall kunna utveckla de befintliga anstalterna, och man har funnit att en del anstalter och häkten, som man har konstaterat inte har utvecklingsmöjligheter, kan vara föremål för nedläggning.

Göthe Knutson vet att Kriminalvårdsstyrelsen har varit i Östersund och diskuterat kostnader och effekter. Frågan överlämnades sedan till regeringen. Som vi alla är överens om är det regeringen som fattar beslut i de här frågorna, och då föreligger de kostnadsutredningar och effektivitetsutredningar som Kriminalvårdsstyrelsen har gjort.

Anf. 82 GÖTHE KNUTSON (m) replik

Fru talman! Fortfarande är det den konsekvensutredning som vi efterlyser som borde ha tillkommit för att man skall kunna göra bedömningar. Det är inte Kriminalvårdsstyrelsen som har funnit att det är nödvändigt att för innehållet i kriminalvården lägga ner ett antal anstalter. Detta tvingades man till därför att man inte hade andra medel än nedläggning att tillgå inför den nedskärning som regeringen påbjuder.

Anstalten i Hudiksvall har nämnts i debatten. 7 miljoner sattes in där. Det gjorde Kriminalvårdsstyrelsen därför att man hade tänkt sig att behålla den anstalten åtskilliga år till.

I Vänersborg finns anstalten Borgen. Den är visserligen byggd 1851, om jag minns rätt, men innehållet i vården där är alldeles utomordentligt och kompletteras av den vård som ges på den nybyggda anstalten i samma kommun. Det är en s.k. vårdkedja som har utvecklats där tillsammans med frivård.

Men inför damoklessvärdet tvingas man nu fatta beslut som man inte hade tänkt sig, och det bör Birthe Sörestedt tänka på.

När det gäller Östersund åberopade jag det socialdemokratiska kommunalrådet, som anser detta vara vanvett. Jag antar att det är en klok kvinna, eftersom hon är partivän till Birthe Sörestedt.

Anf. 83 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik

Fru talman! Nej, Göthe Knutson, Kriminalvårdsstyrelsen kanske inte hade tänkt lägga ner de här anstalterna i den takt man nu blir tvungen till.

Vi skall inte glömma vad som är utgångspunkten. Utgångspunkten är att vi har ett statsfinansiellt läge som gör det nödvändigt med besparingar. Besparingar görs i dag på i stort sett alla områden. Därför anser vi att kriminalvården inte kan undantas.

När vi i höstas behandlade den ekonomiska propositionen ansåg också majoriteten i utskottet att kriminalvården och rättsväsendet måste ta sin del av besparingarna. Besparingarna får inte, som också kds anförde tidigare i debatten, läggas över på andra viktiga områden som barn och ungdomar, insatser mot arbetslöshet och social utslagning. Det är områden som kanske hade fått ta de här besparingarna om de inte hade kunnat tas inom kriminalvården.

På inget sätt antyder man inom kriminalvården att verksamheten skall bli sämre. De kostnader man där har bedömt vara störst är lokaler

och löner. Man har också utifrån olika utgångspunkter och analyser gett förslag till vilka anstalter och häkten som kan läggas ner. Det ankommer på regeringen att ta ställning till detta utifrån vilka effekter det får på andra myndigheter och därefter göra en bedömning av vad som skall läggas ner.

Anf. 84 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik

Fru talman! Birthe Sörestedt sade i sitt inlägg att regeringen och Kriminalvårdsstyrelsen inte har haft för avsikt att minska på narkotikabekämpningen på anstalterna utan att den tvärtom skall öka. Jag tycker att det är bra, eftersom det gäller ett i dag oerhört stort problem och de resultat som man uppnår absolut inte är tillräckliga.

Vi har från Centern i motionen och i reservationen sagt att de 25 miljoner som vi föreslår kan användas till drogbekämpning och till insatser för dem som har psykiska problem. Men om det, som Birthe Sörestedt säger, visar sig att dessa pengar inte behövs för narkotikabekämpning utan att man skall utöka denna ändå, finns det verkligen ytterligare möjligheter. Som jag sade i mitt första inlägg kan dessa 25 miljoner självfallet också användas för att rädda vissa nedläggningshotade häkten och anstalter, även om vi inte specifikt har uttalat detta i motionen och i reservationen. Det gäller särskilt om medlen inte behövs för drogbekämpning.

Anf. 85 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik

Fru talman! Vi har alltsedan mitten av 80-talet diskuterat olika åtgärder för att komma till rätta med narkotikamissbruket. Vi är helt överens om att detta arbete måste fortsätta. Det skall inte göras avkall på detta, utan ytterligare initiativ skall, som regeringen har uttalat, tas för att komma åt narkotikamissbruket.

Ingbritt Irhammar säger nu att de 25 miljonerna kan användas till annat, till häkten och till anstalter. Givetvis, men om man inte gör en besparing nu, återkommer kostnaderna längre fram. Är då Centern villig att framöver ge ytterligare pengar till kriminalvårdens anstalter och häkten?

Anf. 86 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik

Fru talman! Jag vill först säga att det är viktigt att vi är överens om att det fordras en ordentlig narkotikabekämpning på anstalterna. Som jag sade i mitt första inlägg behövs sådana insatser i dag minsann också mot dopningspreparat.

Vad gäller det bevarande av vissa anstalter som våra medel kan räcka till krävs det återigen en total konsekvensanalys av om man verkligen gör några besparingar eller ej. Birthe Sörestedt sade i sitt första inlägg att det nu är, om jag hörde rätt, i genomsnitt en 87-procentig beläggning på häktena i södra Sverige. Det är en oerhört hög beläggning. Vi har tidigare sett att genomsnittet är 91 % beläggning. Jag har fått höra att det är veckovisa kontroller av situationen på häktena i t.ex. Skåne. Man har där ringt runt till häkte efter häkte, och det har vecka efter vecka inte funnits en enda plats. Det är självklart att en

genomsnittsstatistik ligger litet lägre medan beläggningen enstaka veckor kan vara litet högre. Situationen är dock mycket allvarlig, och det är viktigt att se över och följa upp situationen.

Anf. 87 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik

Fru talman! Visst kan vi här redovisa procentsiffror på beläggningen och hänvisa till förhållandena i februari eller mars eller under andra perioder. Siffrorna varierar från månad till månad, och det är viktigt att beläggningen inte blir för hög. Vi har tidigare från riksdagen uttalat att vi vill ha en 85-procentig beläggning, men på grund av besparingar som måste göras kommer vi inte att nå det målet under de närmaste åren framöver. Låt mig också konstatera att vi inte heller under de föregående två åren nådde den beläggningen.

Anf. 88 KIA ANDREASSON (mp) replik

Fru talman! Jag vill kommentera två saker i Birthe Sörestedts anförande. Det gäller återigen de nedläggningshotade anstalterna.

Birthe Sörestedt sade att Kriminalvårdsstyrelsens kriterium var mindre, utbyggbara anstalter. Då undrar jag: Varför skall de byggas ut? Jag förstår inte varför vi skall ha en strävan att bygga ut anstalter. Det är de mindre anstalterna som jag vill värna om. Jag tycker att de är bättre och menar att de kan omvandlas och tas i bruk för frivården. Det är en positiv inriktning.

Det andra uttalandet var att det är fråga om gamla och nedslitna anstalter. Ja, det var den informationen som vi fick. Jag såg framför mig flagnande ruckel som det regnar in i. Vi fick höra att det var fråga om flera byggnader från 1800-talet, bl.a. i Hudiksvall. Men i verkligheten är de inte några ruckel, utan det har gjorts genomgripande renoveringar. 1800-talshus har ofta mycket bättre stomme än dagens hus. Det är därför som vi ifrågasätter nedläggningen av dessa anstalter. Det har framkommit att den beskrivning som vi har fått inte stämmer.

Lokalerna på Hudiksvallsanstalten är i så bra kondition att de nyligen har återinvigts. Vi säger därför att det i detta sammanhang inte blir fråga om några stora belopp, som man kortsiktigt kan tro att det blir.

Anf. 89 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik

Fru talman! Jag vill först för Kia Andreasson peka på förutsättningarna för verksamheten och på anledningen till att man vill utveckla och bygga större anstalter.

Man kan spara på administration m.m., om anstalten är litet större. Om man, som sker, bygger till vissa anstalter, kan man inom dessa anstalter inrätta små enheter där man kan genomföra påverkansprogram och olika former av rehabilitering. Man kan också på ett bättre sätt differentiera de intagna mellan de olika avdelningarna och ha dem helt eller delvis avskilda från varandra. Det är en sådan inriktning av verksamheten på olika påverkansprogram som man vill se inför framtiden. Kriminalvårdsstyrelsen har därför angivit att vissa anstalter ur kostnads- och effektivitetssynpunkt men också av utvecklings- och utbyggnadsskäl bör läggas ned.

Som jag tidigare nämnde finns dessa anstalter med i de planer som har funnits för att förändra anstaltsbeståndet på längre sikt. Många av dem är, som Kia Andreasson sade, 1800-talsanstalter, och det har varit ett måste att göra renoveringar i lokalerna för att både personalen och de intagna skulle ha en något så när dräglig miljö att vistas i. Dessa lokaler skall vara kvar fram till dess att anstalten skall läggas ned.

Utgångspunkter för den bedömning som gjorts av Kriminalvårdsstyrelsen har varit dels verksamheten, dels kostnaderna och utvecklingsmöjligheterna.

Anf. 90 KIA ANDREASSON (mp) replik

Fru talman! Jag förstår av Birthe Sörestedts inlägg att man kan effektivisera genom att ha stora anläggningar. Men även om de delas upp i mindre avdelningar är det ändå fråga om stora anstalter, som till viss del är negativa. Det blir där en helt annan atmosfär och anda, och det är ovedersägligt att det är positivare med mindre anstalter.

De besparingar som kan göras genom samordning kan ätas upp av kostnader för långa avstånd och annat som kommer in i bilden. Det är sådant som vi försöker analysera.

Vad återigen gäller de gamla argumenten att det bara är fråga om kosmetika på byggnaderna vill jag säga att det inte är så. Upprustningen sker inte bara för att man skall kunna vistas där under en liten period till, utan det är fråga om en genomgripande renovering.

Vi kommer väl inte mycket längre i detta replikskifte, men jag ville ändå kommentera dessa uppgifter.

Anf. 91 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik

Fru talman! Det kan kanske vara på sin plats att beskriva vilka storlekar som vi talar om. De anstalter som här beskrivs som stora har ungefär 100 – 120 intagna, och de anses i varje fall i ett internationellt perspektiv vara mycket små.

De mindre anstalter som byggs ut blir inte så hiskligt stora. Jag sade inte att det blir fråga om kosmetika. Jag sade att det krävs en förbättring för att människor skall kunna vistas i dessa byggnader, och det är viktigt. Diskussionen om huruvida dessa gamla anstalter skall vara kvar ännu en tid gäller om de skall kunna vara kvar på ytterligare 10, 15 eller 20 års sikt. För att de skall kunna vara ändamålsenliga för kriminalvården krävs det då helt andra utbyggnads- och utvecklingsmöjligheter.

Anf. 92 ALICE ÅSTRÖM (v)

Fru talman! Först vill jag säga att jag kommer att vänta med spänning på att Straffsystemkommittén skall bli klar. Jag är också mycket tacksam över de signaler som jag känner att socialdemokraterna ger när det gäller att bygga ut de alternativa påföljderna och att återkomma även med större ändringar i framtiden.

Vad jag framför allt skulle vilja kommentera är situationen för de psykiskt störda inne på anstalterna. I det fallet är jag helt överens med Birthe Sörestedt om att det är olidligt för dem som är där, både för

personal, de människor som har dessa problem och övriga intagna. Ur den synpunkten är det vettigt att bygga upp stödavdelningar. Men det handlar inte om psykiskt störda som ändå skulle ha hamnat inom kriminalvården. Som jag tog upp i mitt anförande handlar det också om lagändringen. Det är fler av de psykiskt störda som i dag döms till fängelse därför att vi har en striktare definition. En stor del av dem som är psykiskt störda som kommer att behöva hjälp på stödavdelningar hade tidigare inte dömts till fängelse.

Birthe Sörestedt talar om att dessa människor är icke behandlingsbara. Men det är väldigt olika meningar om detta är en behandlingsbar grupp eller inte. Det tvistar man om även inom rättspsykiatrin. För bara två år sedan hade dessa människor bedömts vara så sjuka att de inte skulle dömas till straff. Det är där ändringen måste ske, anser vi i Vänsterpartiet.

Anf. 93 BIRTHE SÖRESTEDT (s)

Fru talman! Det är väldigt svårt att uttala sig om de psykiskt sjuka. Kriminalvården föreslår nu att man på bästa sätt skall ta hand om dem som finns inom kriminalvården. Fängelseutredningen har också varit inne på den diskussion som förts tidigare om att den slutna vården inte tog hand om dem som fanns inom kriminalvården. Det bör alltså vara ett bättre samarbete med den slutna vården. Vi kommer säkert att återkomma till denna grupp. Det finns mycket mer att diskutera i dessa frågor.

Fru talman! Avslutningsvis vill jag säga att utskottet vid flera tillfällen har uttalat att vi skall använda oss av alternativa påföljder i större utsträckning och att vi skall få förslag till nya alternativa påföljder. Vad jag förstår kommer Straffsystemkommittén med sitt förslag till hösten. Då får vi möjlighet att vidare diskutera de alternativa påföljderna och de förändringar i lagstiftningen som kan behövas.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

UU21 Situationen i f.d. Jugoslavien samt Albanien

Mom. 1 och 2 (Bosnien-Hercegovinas folkrättsliga status och hävande av vapenembargo)

1. utskottet
2. res. i motsvarande del (fp)

Votering:

266 för utskottet
25 för res.
58 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 139 s, 67 m, 22 c, 1 fp, 17 v, 8 mp, 12 kds
För res.: 1 m, 21 fp, 3 mp
Frånvarande: 22 s, 12 m, 5 c, 4 fp, 5 v, 7 mp, 3 kds
Henrik Landerholm (m) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.
Bo Könberg (fp) anmälde att han avsett att rösta nej men markerats vara frånvarande.

Mom. 3–9
Kammaren biföll utskottets hemställan.

UU22 Fredsprocessen i Mellanöstern
Kammaren biföll utskottets hemställan.

JuU13 Anslag till Brottsoffermyndigheten, m.m.
Mom. 3 (bidrag till brottsofferjourer)
1. utskottet
2. res. 1 (m, c)
Votering:
210 för utskottet
91 för res. 1
48 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 144 s, 1 c, 23 fp, 18 v, 12 mp, 12 kds
För res. 1: 70 m, 21 c
Frånvarande: 17 s, 10 m, 5 c, 3 fp, 4 v, 6 mp, 3 kds

Mom. 4 (utvärdering av åtgärder på brottsofferområdet)
Godkännande av utskottets hemställan med
1. utskottets motivering
2. motiveringen i res. 3 (mp)
Votering:
249 för utskottet
13 för res. 3
40 avstod
47 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan och motivering.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 143 s, 68 m, 21 c, 17 v
För res. 3: 13 mp
Avstod: 1 s, 2 m, 1 c, 23 fp, 1 v, 12 kds
Frånvarande: 17 s, 10 m, 5 c, 3 fp, 4 v, 5 mp, 3 kds

Mom. 6 (förtur vid förundersökning)
1. utskottet
2. res. 6 (fp, c)

Votering:
244 för utskottet
58 för res. 6
47 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 144 s, 70 m, 18 v, 12 kds
För res. 6: 22 c, 23 fp, 13 mp
Frånvarande: 17 s, 10 m, 5 c, 3 fp, 4 v, 5 mp, 3 kds

Mom. 7 (förskottering av skadestånd m.m.)
1. utskottet
2. res. 7 (c)
Votering:
281 för utskottet
20 för res. 7
48 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 144 s, 70 m, 1 c, 23 fp, 18 v, 13 mp, 12 kds
För res. 7: 20 c
Frånvarande: 17 s, 10 m, 6 c, 3 fp, 4 v, 5 mp, 3 kds

Mom. 10 (kommunarrest)
1. utskottet
2. res. 9 (mp)
Votering:
287 för utskottet
13 för res. 9
1 avstod
48 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 144 s, 69 m, 22 c, 23 fp, 17 v, 12 kds
För res. 9: 13 mp
Avstod: 1 v
Frånvarande: 17 s, 11 m, 5 c, 3 fp, 4 v, 5 mp, 3 kds

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

JuU16 Anslag till kriminalvården, m.m.
Mom. 1 (beläggning m.m.)
1. utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering
2. utskottets hemställan med godkännande av motiveringen i res. 1 (m)

Votering:
233 för utskottet
68 för res. 1
48 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 143 s, 2 m, 22 c, 23 fp, 18 v, 13 mp, 12 kds
För res. 1: 68 m
Frånvarande: 18 s, 10 m, 5 c, 3 fp, 4 v, 5 mp, 3 kds

Mom. 2 (lokalisering av anstalter m.m.)
1. utskottet
2. res. 2 (m, kds)
3. res. 3 (mp)
Förberedande votering:
83 för res. 2
18 för res. 3
198 avstod
50 frånvarande
Kammaren biträdde res. 2.
Huvudvotering:
206 för utskottet
91 för res. 2
1 avstod
51 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 143 s, 21 c, 23 fp, 18 v, 1 kds
För res. 2: 68 m, 12 mp, 11 kds
Avstod: 1 c
Frånvarande: 18 s, 12 m, 5 c, 3 fp, 4 v, 6 mp, 3 kds

Mom. 9 (förvar enligt utlänningslagen)
1. utskottet
2. res. 8 (v, kds)
Votering:
256 för utskottet
44 för res. 8
49 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 142 s, 70 m, 22 c, 22 fp
För res. 8: 1 fp, 18 v, 13 mp, 12 kds
Frånvarande: 19 s, 10 m, 5 c, 3 fp, 4 v, 5 mp, 3 kds

Mom. 10 (anslag till Kriminalvården)
1. utskottet
2. res. 9 (m, kds)
3. res. 10 (c)
4. res. 11 (v)
Förberedande votering 1:
25 för res. 10
18 för res. 11
253 avstod
53 frånvarande
Kammaren biträdde res. 10.
Förberedande votering 2:
82 för res. 9
23 för res. 10
195 avstod
49 frånvarande
Kammaren biträdde res. 9.
Huvudvotering:
197 för utskottet
82 för res. 9
21 avstod
49 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet:	144 s, 23 fp, 17 v, 13 mp
För res. 9:	70 m, 12 kds
Avstod:	21 c
Frånvarande:	17 s, 10 m, 6 c, 3 fp, 5 v, 5 mp, 3 kds

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

Beslut om samlad votering

På förslag av andre vice talmannen medgav kammaren att justitieutskottets betänkanden JuU17, JuU18 och JuU19 samt lagutskottets betänkande LU4 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

7 § Anslag till Brottsförebyggande rådet, m.m.

Anslag till Brottsförebyggande rådet, m.m.

Föredrogs
Justitieutskottets betänkande 1994/95:JuU17
Anslag till Brottsförebyggande rådet, m.m. (prop. 1994/95:100 delvis)

Anf. 94 GUN HELLSVIK (m)
Fru talman! Betänkandet rörande anslag till Brottsförebyggande rådet innehåller fyra moderata reservationer. I det här sammanhanget

tänker jag för tids vinnande endast yrka bifall till en reservation. Det innebär inte att vi moderater har ändrat uppfattning sedan behandlingen i utskottet. Jag vill inledningsvis yrka bifall till reservation 6 och därmed avslag på utskottets hemställanspunkt nr 5. Att vi valt att koncentrera våra reservationer i kammaren till just reservation 6 hänger samman med att denna reservation tar upp och pekar på den övergripande synen på kriminalpolitiken.

Brottsförebyggande rådets arbete och annat offentligt brottsförebyggande arbete styrs av de uttalanden om inriktningen på kriminalpolitiken som bl.a. riksdagen gör. Ser man på olika uttalanden är det enligt min uppfattning mycket tydligt att det finns en grundläggande skillnad i synen på inriktningen av kriminalpolitiken.

Vi moderater menar att majoritetens förslag visar att den inte har lyckats frigöra sig från myndighetsperspektivet. När man läser majoritetens uttalanden i detta och även i andra sammanhang får man lätt intrycket att om vi bara kan fatta de rätta politiska besluten kommer människan därmed att bli god.

Vi moderater har en litet annan utgångspunkt. Vi utgår från den enskilde individens kapacitet men också från den enskilde individens ansvar. Utgångspunkten måste vara att det är den enskilde individen som har det yttersta ansvaret för sina handlingar. Inte alla, men så gott som alla enskilda individer har också förmågan att förstå konsekvenserna av sitt handlanden och kan därmed också ta ansvaret för det.

Det innebär också, vilket framkommer i våra resonemang, att det är väsentligt att det allmänna stöder de krafter som är särskilt viktiga för hur vi formas som människor. En sak är alla rimligen medvetna om, och det är att vi inte formas som människor genom politiska beslut utan att vi formas som människor i våra relationer till andra människor. Det finns vissa relationer som är särskilt viktiga. Allra viktigast är den unges relation till föräldrarna. Därför är det otroligt viktigt att vi stöder dem och även uttalar våra förväntningar på dem som är föräldrar till det uppväxande släktet. Föräldrarna är de absolut bästa normöverförarna. Därför måste vi ge dem möjlighet att fungera som detta.

En bakgrund till det under de borgerliga åren införda vårdnadsbidraget är just att ge föräldrarna stöd, visa tilltro till deras förmåga och förbättra deras möjligheter att fungera i sin föräldraroll. Tyvärr är vårdnadsbidraget numera borta. Skolpengen har motsvarande funktion. Även om skolpengen inte är borta har vi fått signaler om att den skall urholkas.

Men vi vill också markera våra krav på föräldrarna, som jag antydde. Det resulterade bl.a. i en lagändring under den förra mandatperioden som innebar en utökning av föräldrarnas skadeståndsrättsliga ansvar.

Vi för också fram skolan och de människor som är verksamma där. Deras relation till de unga är också av särskild betydelse när det gäller det brottsförebyggande arbetet. Det är viktigt att skolan inte bara överför kunskaper utan även normer. Vi måste göra det mycket tydligt att de som är verksamma i våra skolor skall vara medvetna om att lagbrott som begås inom skolans murar är lika mycket lagbrott som om de be-

gås utanför skolan och skolans lokaler. Jag är av den uppfattningen att vi har en förbättrad attityd, men det är långt kvar innan den svenska skolan mer generellt lever upp till kravet som normöverförare.

Det är den här typen av resonemang som vi för fram i vår reservation. För vår del innebär det att vi ville ha ett uttalande om inriktningen av kriminalpolitiken i denna riktning.

Jag vill också i sammanhanget ta upp det särskilda yttrande som vi moderater har avgivit i anslutning till betänkandet. Vi hade en motion där vi förespråkade att det nationella brottsförebyggande programmet skulle arbetas fram med stor snabbhet. Vi fick i samband med utskottsbehandlingen det lugnande beskedet att det uppdrag som den borgerliga regeringen gav till Brottsförebyggande rådet skulle kunna slutföras i tid och att regeringen skulle kunna redovisa ett nationellt brottsförebyggande program till hösten.

I och med att vi fick detta besked var vi lugnade. Det fanns inte skäl för oss att vidhålla ett bifallsyrkande till vår motion. Men vi ville med vårt särskilda yttrande markera hur viktigt vi anser det är att det nationella brottsförebyggande programmet verkligen kommer fram i tid. Nu har vi efter utskottsbehandlingen fått besked som oroar oss. Det är inte bara Brottsförebyggande rådets arbete som är av betydelse för det brottsförebyggande programmet. Även Trygghetsutredningens arbete är av betydelse.

Jag har fått besked om att Trygghetsutredningen har fått förlängd tid, så att Trygghetsutredningen inte kommer att kunna avlämna sitt betänkande förrän vid kommande årsskifte. Det innebär att jag har svårt att se att regeringen kan lägga fram något heltäckande och meningsfullt nationellt program redan till hösten. Det är då värt att notera vad vi sade i vårt särskilda yttrande. Om vi inte får ett program snabbt kommer vi moderater att återkomma och lägga fram särskilda förslag och ställa särskilda krav.

Även om det är lätt att peka på vilka krafter som är avgörande är det mycket arbete kvar för att se till att alla de krafter som är viktiga i det brottsförebyggande arbetet samverkar på ett bättre sätt och att vi tar till vara även de icke-offentliga krafter som är väsentliga för det brottsförebyggande arbetet.

Anf. 95 INGBRITT IRHAMMAR (c)

Fru talman! BRÅ firade tjugoårsjubileum i fjol. Arbetet inom BRÅ har förändrats en hel del under åren. Den senaste tiden har BRÅ mer utvecklats till ett kvalificerat expertorgan i kriminalpolitiska frågor under regeringen.

BRÅ:s verksamhet har förskjutits från mer grundläggande långsiktig forskning till mer tillämpad forskning och utvärdering, vilket naturligtvis inte utesluter också en viss grundläggande forskning. Man ägnar sig åt statistiska översikter, analyser och kunskapssammanställningar. Tyngdpunkten ligger på det brottspreventiva arbetet och samhällets reaktioner på brott.

Det är viktigt att betona att det brottsförebyggande arbetet givetvis skall minska antalet brott och öka tryggheten i samhället. Därmed är

det brottsförebyggande arbetet kopplat till åtgärder för brottsoffer. Förebyggande arbete minskar självfallet antalet brottsoffer. Därför har det brottsförebyggande arbetet väldigt många beröringspunkter med brottsofferinriktad verksamhet.

Vi har från Centerns sida väckt motioner där vi har betonat vikten av det brottsförebyggande arbetet särskilt i kommunerna. Vi har tidigare under dagen berört brottsoffren och att det är önskvärt att inrätta lokala brottsförebyggande planer i varje kommun och att det arbetet bör utvecklas snabbt. BRÅ har här tillsammans med Rikspolisstyrelsen en oerhört viktig roll att spela genom att stödja, initiera och stimulera ett sådant arbete.

Det bästa vore om sådana lokala trygghetsplaner kom fram på frivillig väg, och det är vad vi önskar. Skulle det visa sig att det inte går är vi i Centern inte främmande för en lagstiftning som tvingar fram planer. Men vi bör först ge det något år för att se om de kommer fram på frivillig väg. Dessutom är arbetet med en nationell brottsförebyggande strategi, pilotprojekt och även Trygghetsutredningens resultat oerhört viktigt för detta.

Den kriminalpolitiska framtids- och omvärldsanalys som BRÅ har gjort, och som enligt betänkandet också får fortsätta, är oerhört intressant och viktig, liksom de olika pilotprojekten som nu är på gång, skall utvärderas och ligga till underlag och vara modeller för det förebyggandet arbetet. BRÅ har fått i uppdrag av regeringen att ta fram ett nationellt brottsförebyggande program. Jag tror att det kommer att få en enorm betydelse för att minska brottsligheten i samhället om man kan stimulera kommunerna att arbeta i den riktningen.

Härutöver har BRÅ gjort en undersökning om rättsmedvetandet i vårt land. Det är en undersökning som är oerhört intressant och viktig, för att inte tala om det beställaransvar som BRÅ har fått för den officiella statistiken inom rättsväsendet. Det är oerhört svårt att veta hur man skall utvärdera statistik så att man får rätt underlag för bl.a. politiska beslut.

Debatten om vad vi skall göra för att försöka minska våldet i samhället och öka tryggheten för de enskilda är oerhört viktig. Vi oroas över det ökade våldet, det ökade grövre våldet och att våldet går ner i åldrarna. Vi gissar oss fram till olika orsaker till det. Det vi tycks vara ganska överens om är att det är oerhört viktigt att starta insatser tidigt och prioritera insatser för barn och ungdomar.

Detta har Centern utvecklat i reservation 4. Vi redogör där för vår syn på inriktningen på kriminalpolitiken. Vi betonar bl.a. åtgärder för att få till stånd en uppväxtmiljö där barn utvecklas till mogna, trygga och ansvarskännande individer. Normlösheten får inte breda ut sig, utan det skall finnas en etik och moral i samhället och mellan oss.

Vi skall försöka minska klyftorna i samhället och minska segregationen, som är ett oerhört stort problem i dagens läge. Vi betonar från Centerns sida såväl familjens roll som skolans roll och samhällsinsatser på olika områden. Vi vill framför allt ha åtgärder som bryter tidig brottslighet. Därför kräver vi också tidiga insatser, och alltid tidiga och snabba reaktioner på ungdomsbrott.

Vi har länge från Centerns sida kämpat för införande av medling och utvecklande av det. Det går trögt framåt. Vi har kämpat för skadelindrande arbete, åtgärder på det området och att man får stå till svars för sina handlingar även som ung brottsling. Eftersom droger ligger bakom oerhört mycket av brottslighet – narkotika, men också alkohol och numera dopning – är det oerhört viktigt med insatser på detta område.

Jag har här utvecklat de tankar som förs fram i reservation 4, och jag yrkar härmed bifall till den reservationen.

Anf. 96 ALICE ÅSTRÖM (v)

Fru talman! När det gäller Vänsterpartiets inställning till det brottsförebyggande arbetet har jag i debatter vid flera tidigare tillfällen lyft fram hur välfärdssamhället är uppbyggt. Den allra viktigaste insatsen i det brottsförebyggande arbetet är att motverka segregation, motverka arbetslöshet och utslagning och minska de ökade klyftorna mellan människor.

Ett instrument som riksdagen och staten har är Brottsförebyggande rådet. Vi anser att den inriktning som Brottsförebyggande rådet har haft inte har varit den riktiga när det gäller att kunna förebygga brott på en grundnivå. Vi anser att det verkligen behövs ett organ och en myndighet som enbart har som inriktning att finna metoder som motverkar våldsbrott, rasistiska upplopp, främlingsfientliga angrepp och andra övergrepp.

Det behövs en organisation som har tentakler över hela landet just för att våldet och kriminaliteten inte längre enbart är ett storstadsfenomen, utan är ett fenomen som blir starkare över hela landet. BRÅ skulle kunna initiera fler olika lokala verksamheter. Det skulle kunna följa dem och sprida kunskap om vad som kan vara verksamt för att minska våld och övergrepp.

Vi anser inte att det är rätt att ha en statlig organisation som till större delen bedriver en forskning, en utvärdering och ett statistiskt arbete som inte får en konkret nytta i det brottsförebyggande arbetet. Huvudparten av BRÅ:s verksamhet har fått karaktären av grundforskning, vilket vi anser är en forskningsdisciplin som borde höra hemma inom den ordinarie kriminologiska forskningen och borde förpassas dit. Den delen borde man skilja ut från BRÅ och lägga över forskningen på andra håll.

BRÅ skulle i stället arbeta mer konkret med daghem, skolor, fritidshem, föreningar och framför allt skulle skolan vara den målgrupp som fick den största uppmärksamheten. Skolan har den överlägset största chansen att kunna påverka ungdomar. Där finns de större delen av året och veckan. En aktivare insats från ett centralt organ skulle på sikt kunna ge resultat. Man skulle kunna se till att eldsjälar togs till vara i ett brottsförebyggande arbete. Det är orimligt att samhället och staten lägger ner pengar på att ta fram kunskap medan mycket litet pengar läggs på att sprida kunskapen. De forskningsresultat som vi har tillgång till måste bättre tillvaratas.

BRÅ skulle kunna ta till sig både internationella och svenska erfarenheter och forskning och omvandla dessa till lämpliga projekt och sedan tillämpa detta i lokala verksamheter runt om i landet, från norr till söder. Det är sådant som jag anser skall vara BRÅ:s huvuduppgift, ett BRÅ som står närmare människorna ute och inte bara är till för forskare, ett BRÅ där hundratals lokala skol- och föreningsprojekt skulle kunna blomma.

BRÅ har gjort mycket goda insatser. Jag vill också peka på alla de rapporter som man har tagit fram. Man har skrivit ett femtontal rapporter om den ekonomiska brottsligheten där det fördes fram ett hundratal bra förslag, varav endast få har realiserats. Men det är ju knappast BRÅ:s fel. Man har tagit fram rapporter om våldsbrotten. Man har gjort en kartläggning av våldet på krogar och i anslutning till krogar, om kvinnomisshandel, om stölder. Man har gjort rapporter om skolans möjlighet som förebyggande instans. Under året har det kommit ett tiotal rapporter. I dessa rapporter framläggs det ett otal förslag till åtgärder som oftast inte har blivit prövade, utan förslagen har blivit liggande. Då anser vi att någonting måste ha blivit fel.

Mycket av BRÅ:s jobb har hela tiden varit att ta fram förslag till åtgärder, men det händer mycket litet. Nu måste vi alla dela på jobben och se till att detta kommer ut till markplanet. Vi tror att en bra väg skulle vara att låta BRÅ bli en organisation som renodlat arbetar med förebyggande arbete medan man i stället låter andra instanser ta hand om forskningen.

Jag står givetvis bakom båda reservationerna. Men jag kommer att yrka bifall bara till reservation 2.

Anf. 97 MÄRTA JOHANSSON (s)

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till justitieutskottets hemställan i betänkande nr 17. Dessutom yrkar jag avslag på samtliga motioner och reservationer som behandlas i detta betänkande.

Brottsförebyggande rådet fick genom ett riksdagsbeslut 1993 en ny roll, precis som Ingbritt Irhammar sade. Det blev ett kvalificerat expertorgan i kriminalpolitiska frågor under regeringen. Utvecklingsarbete, utvärdering och tillämpad forskning spelar en stor roll i rådets arbete.

En annan uppgift är att under regeringen ansvara för övergripande utredningar och analyser och på det sättet ge underlag för statsmakternas kriminalpolitiska åtgärder.

Verksamheten har förskjutits från mer grundläggande forskning till tillämpad forskning, utvärderingar, statistiska översikter och analyser. Tyngdpunkten ligger på brottsprevention och samhällets reaktioner mot brott.

Man bedriver ett antal pilotprojekt som syftar till att utveckla modeller för lokalt brottsförebyggande arbete. Från den 1 juli 1994 har man fått ansvaret för den officiella statistiken inom rättsväsendet. Det är alltså mycket betydelsefulla uppgifter från samhällets synpunkt.

Det självklara målet för ett lands kriminalpolitik är att minska brottsligheten. Därför är det en central uppgift för samhället att försöka förebygga brott. Familjen har självfallet en avgörande roll när det gäl-

ler att förhindra unga människor att komma in i ett kriminellt livsmönster. Föräldrarna har det primära ansvaret för sina barn. Detta ansvar inbegriper självfallet också att de skall förhindra och förebygga att barn begår brott.

Men vi måste också stödja de föräldrar som inte klarar sin uppgift. Och vi måste stödja de insatser som görs inom våra folkrörelser, på våra skolor, på arbetsplatser och i det övriga vardagslivet. Vi har alla upprörts över de hemska händelser som har ägt rum på olika platser i vårt land, i Falun, i Bjuv, vid Stureplan och nu senast det som hände under påskhelgen i Vålberg. Därför måste vi satsa än mer på riktade förebyggande insatser.

Dessa insatser kan dels bestå av att förbättra ungdomars sociala förhållanden, dels av åtgärder för att minska antalet tillfällen att begå brott. Riktade åtgärder behövs också för att öka upptäcktsrisken och därigenom för att öka andelen uppklarade brott.

För min del hoppas jag därvidlag mycket på närpolisverksamheten, som bygger på ett problemorienterat arbetssätt och på samarbete med andra myndigheter och organisationer. Från min tidigare verksamhet i skolan har jag mycket goda erfarenheter av samarbetet med de poliser som fanns i "mina" skolors bostadsområden.

Sedan vill jag övergå till att något kommentera de motioner och reservationer som föreligger i detta ärende. De har blivit färre.

Vid mom. 3 angående BRÅ:s inriktning har Alice Åström pläderat för yrkande 3 i sin motion om ändring av huvudinriktningen. Man skall bedriva ett mera fältnära arbete och sprida kunskap och idéer till skolor och organisationer. Vi i utskottet anser inte att man efter så kort tid bör ändra den inriktning som BRÅ:s verksamhet nyligen har fått. Vi vill också att BRÅ – som det står i betänkandet – skall utvecklas till ett kvalificerat expertorgan med uppgift att arbeta med utveckling, utvärdering, tillämpad forskning och information inom det kriminalpolitiska området.

I Vänsterpartiets motion yrkas också att man skulle minska anslaget med 15 miljoner kronor – Alice Åström har pläderat för detta. Man vill i stället föra över pengarna till universitet och högskolor, eftersom man anser att den kriminalpolitiska forskningen hör hemma där. Men med hänvisning till det som jag nyss sade om det olämpliga i att ändra BRÅ:s inriktning efter så kort tid har vi samma uppfattning även när de gäller de 15 miljonerna.

Vid mom. 5 föreligger det tre reservationer. Det gäller inriktningen av kriminalpolitiken. Centerpartiet och kds vill båda ha ändringar i betänkandets text. Men den texten i betänkandet är för mig mycket viktig, eftersom det i den tas upp de sociala och centrala tankarna om social trygghet, vikten av en familjepolitik som syftar till att minska klyftorna i samhället och motverka segregationen m.m. Allt detta är viktiga faktorer för att man skall nå det kriminalpolitiska målet att minska brottsligheten.

Den tredje reservationen – reservation 6 – vid mom. 5 har Gun Hellsvik yrkat bifall till. Man reserverar sig till förmån för sin egen motion Ju801. Jag måste säga att den motionen innehåller moderat

retorik på hög nivå. Jag citerar: "Socialdemokraternas metod att angripa brottsligheten är att reducera individen till ett objekt för sociala och ekonomiska krafter utan ansvar för sitt eget liv eller handlingar och att ersätta det individuella ansvaret med politiska beslut." Hur man kan tolka det som vi har sagt och skrivit på det sättet begriper jag inte. Jag har en känsla av att man inte vill läsa det på annat sätt.

I den reservationen talar Gun Hellsvik även om att familjens roll knappast kan överskattas. Såvitt jag förstår föreligger det ingen oenighet om att föräldrarnas roll är det absolut viktigaste. Jag tycker att det är att slå in öppna dörrar om man påstår att vi har sagt något annat. Av utskottsbetänkandet framgår det mycket klart.

Gun Hellsvik rationaliserade verksamheten här och plockade in även skolans brottsförebyggande betydelse i motiveringen för den reservationen, nr 6. Även detta står mycket klart uttalat i betänkandet och bör inte ändras.

Vid mom. 14 har kds avgett en reservation – nr 9 – om att man redan nu vill igångsätta ett handlingsprogram i brottspreventivt syfte för föräldrar och dem som i sitt arbete kommer i kontakt med barn och ungdomar. På den förra regeringens initiativ fick BRÅ i uppdrag att utarbeta ett underlag för ett nationellt brottsförebyggande program. Som vi här har hört flera gånger är den utredningen på väg framåt. Senast den 1 maj var det sagt att den skulle vara klar. Det som Gun Hellsvik tillade om att Trygghetsutredningen skulle ha fått förlängd tid är någonting som i alla fall inte jag vet någonting om. Jag hoppas fortfarande att det blir ett program i höst. Givetvis bör man avvakta detta förslag innan man gör någonting annat.

I reservation 10 – som bygger på kds motion – vid mom. 15 vill man att alla projekt som finansieras av Allmänna arvsfonden skall utvärderas. Men eftersom det ligger utanför utskottets beredningsområde – Allmänna arvsfonden förvaltas av Kammarkollegiet – är detta egentligen inte justitieutskottets bord. Men självfallet, som vi har skrivit i betänkandet, ser utskottet positivt på att utvärderingar kommer till stånd. Men frågan om huruvida det finns anledning att införa en generell sådan ordning undandrar sig utskottets bedömning.

Herr talman! Med det anförda har jag kommenterat reservationerna.

Anf. 98 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik

Herr talman! Jag vill bara för Märta Johansson förtydliga vad vår reservation innebär. Vi ställer oss bakom det som står i majoritetsskrivningen om inriktningen av kriminalpolitiken. Men vi vill göra tillägg till inriktningen om sådant som vi tycker saknas.

Att familjens och skolans roll är central finns inte med i inriktningen. Betydelsen av att unga människor möts av en omedelbar reaktion när de begår brott finns inte heller angiven i er inriktning. Att det är den enskilde medborgaren själv som har det yttersta ansvaret för sina handlingar säger ni ingenting om. Vi talar om den kombinerade politiken som syftar till både social trygghet och människovänligt samhälle och som krävs för att man skall nå målet en minskad brottslighet. Vi tar

också upp arbetsmarknadspolitikens roll. Dessutom talar vi väldigt mycket om kravet på fasta moraliska och rättsliga värderingar.

Allt detta är tillägg till det ni skrev om inriktningen men som vi tyckte var för tunt och snålt.

Anf. 99 MÄRTA JOHANSSON (s) replik

Herr talman! Jag tycker att det som står på s. 9 i betänkandet när det gäller familjen och det som står på s. 13 när det gäller skolan är mycket väl och fylligt uttryckt. Det är bra om vi inte skiljer oss åt i uppfattningarna.

Anf. 100 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik

Herr talman! Det är väl att ni har tagit med dessa tankar litet senare inom andra områden. När det gäller inriktningen av kriminalpolitiken tyckte vi att det saknades. Därför tar vi med det i vår reservation. Det är en, kan man säga, dubbelbetoning plus att vi saknade detta med tidiga reaktioner när ungdomar begår brott.

Anf. 101 GUN HELLSVIK (m) replik

Herr talman! Märta Johansson säger sig inte se hur vi kan uttala oss om den socialdemokratiska politiken som en politik där man tror på de politiska besluten som lösare av allt. Jag vet inte om jag har förmågan att förklara det tillräckligt tydligt. Jag tycker att det framgår tydligt när man jämför vår reservation 6 med texten i betänkandet, som socialdemokraterna står bakom. I betänkandet talas det om att den allmänna politiken måste än det ena, än det andra. Man måste skapa förutsättningar, man måste skapa bättre levnadsvillkor i fråga om samhällets förmåga osv. Så sägs det att mycket av detta ankommer på andra än Justitiedepartementet och dess myndigheter. Jag kan inte utläsa det som någonting annat än att det är andra offentliga organ. Detta bör jämföras med det som anges som grunden i den moderata reservationen, nämligen att kriminalpolitiken måste ha sin utgångspunkt i att den enskilde medborgaren själv har det yttersta ansvaret. Det finns ingen motsvarighet till detta i det socialdemokratiska resonemanget. Det är hela tiden myndighetsperspektivet. Det är där skillnaden ligger. Vi försöker se ur grodperspektivet, socialdemokraterna ser ur myndighetsperspektivet.

Anf. 102 MÄRTA JOHANSSON (s) replik

Herr talman! Men vi sitter ju i riksdagen och fattar politiska beslut vid varje arbetsplenum. Det är på politiska beslut som vi grundar vårt samhälle. Det har vi väl i alla fall accepterat.

Gun Hellsvik har ännu inte lyckats förklara för mig hur man kan läsa ut att vi socialdemokrater inte vill att människor skall ta personligt ansvar. Självfallet skall de göra det.

Anf. 103 GUN HELLSVIK (m) replik

Herr talman! Jag tycker att jag håller mig till ämnet även om jag går in på ett annat område för att förklara hur jag ser det. Jag tycker att vi fick ett bra exempel förra fredagen när socialdemokraterna lade fram

Anslag till Brottsförebyggande rådet, m.m.

sitt förslag om begränsningar i avdragsrätten för pensionsavgifter. En motivering var att svenska folket sparar för mycket. Jag vet inte om detta är en bättre förklaring: När staten skall fatta beslut – vår uppgift är ju att fatta beslut – måste man ibland förstå att man skall låta bli att göra det för att inte förstöra situationen.

Anf. 104 MÄRTA JOHANSSON (s) replik

Herr talman! Jag tyckte inte att pensionerna hade med saken att göra i det här sammanhanget.

Jag skulle vilja ha besked av Gun Hellsvik i en fråga. När det gäller skolan uppfattar jag det hon sade nästan som ett påhopp på att skolan inte har skött sin uppgift med det brottsförebyggande arbetet under de gångna åren. Jag har plockat fram 1980 års läroplan och 1994 års läroplan för att kunna bevisa att det mycket tydligt står talat om skolans uppgift att fostra och påverka. Man skall göra det tillsammans med föräldrarna.

Anf. 105 GUN HELLSVIK (m)

Herr talman! Jag är tacksam att jag kunde få ordet, eftersom det ger mig tillfälle att bemöta en fråga som jag tycker är väldigt viktig. Den som påstår att vi i de svenska skolorna har lyckats hantera de interna problemen på rätt sätt vågar inte riktigt se de problem som vi har haft. Vi känner alla till att mobbning är någonting som har förekommit länge och är ett allvarligt problem i många skolor i Sverige. Jag hävdar inte att det är lätt att lösa denna typ av problem, men det är rimligt att kräva att skolan, när den känner att den inte ensam kan hantera detta problem, faktiskt gör en anmälan. Vi får inte glömma att mobbning är alltid någon form av brott som den unge begår även om den som begår brottet inte nödvändigtvis är i straffbar ålder.

De som har låtit mobbning fortgå i skolan utan att göra anmälan när de inte kunnat hantera den själva har inte skött sin uppgift. Den som inte vågar säga det tycker jag skall börja rannsaka sitt eget sätt att tänka.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 10 §.)

Anslag till åklagarväsendet, m.m.

8 § Anslag till åklagarväsendet, m.m.

Föredrogs
Justitieutskottets betänkande 1994/95:JuU18
Anslag till åklagarväsendet, m.m. (prop. 1994/95:100 delvis)

Kammaren biföll utkottets hemställan att ärendet fick avgöras efter endast *en* bordläggning.

Anf. 106 KIA ANDREASSON (mp)

Herr talman! Betänkandet handlar om anslag till åklagarmyndigheten. Jag yrkar bifall till Miljöpartiets reservation under mom. 3.

Alldeles för få miljöbrott leder till domstolsbeslut. Många ärenden läggs ner i stället därför att de är besvärliga att utreda och bevislägga. En orsak är brister i förundersökningsförfarandet, vilket måste förbättras. Det räcker inte med att stifta bra lagar om inte dessa inte kan fås att fungera så att skyldiga blir dömda för att de brutit mot lagarna.

För att exemplifiera vad jag menar tar jag upp ett återkommande problem, oljeutsläppen i Östersjön. För att motverka olagliga oljeutsläpp bevakar Kustbevakningen svenska farvatten. Genom radarspaning från flygplan kan man enkelt upptäcka utsläpp över 20 liter. Alla fartyg blir tyvärr inte identifierade. Men när detta kan göras och bevisen är klara överlämnas ärendet till åklagarmyndigheten. Av 43 inlämnade fall har endast ett fall lett till fällande dom. Detta måste ge upphov till frågor: Vad kan detta bero på? Beror det på att Kustbevakningen lämnat fall till åtal utan starka bevis? Utnyttjar man Kustbevakningen som vittne?

Miljöpartiets bedömning är att åklagarmyndigheten inte klarar att använda miljölagarna fullt ut, vilket kan bero på dåliga kunskaper och brister i förmågan att ta sig an miljöproblemen. Det är lättare att lägga ner ärendena när det är besvärligt. Det är ingen annan som trycker på att de skall utredas. Enligt miljöskyddslagen skall den som uppsåtligt eller av oaktsamhet medför skada för omgivningen dömas till böter eller fängelse i högst två år. När det gäller oljeutsläppen är det antingen den trafikansvarige för farleden, i detta fall Sjöfartsverket, eller det enskilda fartyget.

Det svenska rättssystemet har tydligen stora svårigheter att fälla någon för ett uppenbart miljöbrott.

Miljöpartiet tycker inte att miljön skall behöva utstå onödig skada på grund av att rättssystemet är gammaldags och inte följer med i utvecklingen mot ett miljövänligare samhälle.

Samhället behöver jurister som arbetar med kunnighet och bestämdhet och som därmed statuerar exempel för brott mot miljölagstiftningen i framtiden. Som en markering vill Miljöpartiet överföra 2 miljoner från de 50 miljoner som är avsatta för ekobrott. Dessa 2 miljoner skall gå för utbildning av åklagare i miljörätt. Man har faktiskt börjat på Polishögskolan att utbilda miljöpoliser där också åklagare får plats. Det är bara att sätta i gång med den utbildningen för redan färdiga åklagare. De nya som utbildas får numera den kunskapen i sin grundutbildning, medan de som redan finns har tydligen brister.

Anf. 107 HELENA FRISK (s)

Herr talman! Åklagaren har en central roll inom rättsväsendet när det gäller att bekämpa brottslighet. Till åklagarens uppgifter hör bl.a att leda förundersökningar, fatta beslut i åtalsfrågor och föra talan om ansvar för brott vid domstol. Justitieutskottet besökte den 15 mars i år riksåklagaren för att inför budgetbehandlingen informera sig om bl.a. åklagarnas arbetssituation och organisation av åklagarverksamheten.

Åklagarväsendet har under senare tid varit föremål för ett betydande utredningsarbete. Bl.a. tillsattes Åklagarutredningen 1990 som i juni 1992 avlämnade betänkandet Ett reformerat åklagarväsende. Hösten 1994 behandlade riksdagen ett regeringsförslag om ett effektivare brottmålsförfarande, som byggde på förslag i Åklagarutredningens betänkande. Riksdagen antog lagändringar som i huvudsak trädde i kraft den 1 april i år och som bl.a. syftar till att renodla åklagarrollen och förenkla åklagarnas ärendehandläggning.

Regeringen uppdrog den 22 december 1994 åt riksåklagaren att se över åklagarväsendets organisation som helhet. Målet skall vara att det skapas en organisation som på bästa sätt kan anpassa verksamheten till vad som behövs på den lokala och regionala nivån. Resultatet av detta skall redovisas senast den 1 juni i år.

Det statsfinansiella läge som vi befinner oss i idag ställer stora krav på besparingar på alla områden inom den offentliga sektorn. Åklagarväsendets ekonomiska situation är dock mycket ansträngd. Då riksåklagaren under det kommande budgetåret skall göra en omfattande översyn av åklagarorganisationen och förändra vissa delar av åklagarutbildningen anser utskottet, i likhet med regeringen, att riksåklagaren inte bör åläggas något besparingskrav. Dock kräver det statsfinansiella läget när det gäller åklagarväsendet i övrigt att de rationaliseringar och effektiviseringar som anses nödvändiga görs.

Det är samtidigt angeläget att påpeka vikten av att det sker en intensifiering och fortsatt satsning på ekobrottslighet, att bekämpningen av miljöbrottslighet måste utvecklas och att det är nödvändigt att våldsbrott och narkotikabrott även i fortsättningen prioriteras. Medel kommer också att tillföras för detta ändamål.

Ytterligare satsningar kommer att göras för att höja kvaliteten i åklagarutbildningen. I motion Ju807 från Miljöpartiet föreslås en ökning av anslaget till åklagarmyndigheterna med 2 miljoner kronor för att användas exempelvis till personalförstärkningar och utbildning när det gäller miljöbrott.

Herr talman! De aspiranter som antas till åklagarutbildningen har alla för att kunna få juris kandidatexamen deltagit i utbildning i bl.a. miljörätt. Härutöver behandlas miljöbrottslighet under ett eget avsnitt i åklagarkurs 1 i åklagarväsendets aspirantutbildning. Miljöbrottslighet har inte sällan ett samband med ekonomisk brottslighet. Det är, som jag sade tidigare, viktigt att bekämpningen av miljöbrott utvecklas.

För att förbättra åklagarväsendets möjligheter att bekämpa ekonomisk brottslighet har budgetramen förstärkts för bl.a. anställning av 30 ekoåklagare. Utskottet är inte berett att förorda ytterligare medel till åklagarmyndigheterna. Vi förutsätter att åklagarväsendet gör de prioriteringar som måste göras och avsätter lämpliga resurser för utbildning och utredning av miljöbrottslighet.

Med detta vill jag yrka bifall till justitieutskottets hemställan i betänkande 18 och avslag på Miljöpartiets reservation.

Anf. 108 KIA ANDREASSON (mp)

Herr talman! Helena Frisk sade att inga ytterligare pengar kan ges till åklagarmyndigheterna för just miljörätt. Men det gäller ju inte ytterligare pengar. Det är precis som till Domstolsverket, där jag också yrkade 2 miljoner. Det är ju en omfördelning av de 50 miljoner som har gått till ekobrottsligheten. Men för att markera att även miljöbrott är en typ av ekobrott vill jag skilja ut pengar ur den potten och rikta dem, för att det skall bli tydligt.

Helena Frisk säger också att de som antas till juristutbildningen redan har utbildning i miljörätt. Men det finns många åklagare i Sverige som saknar den utbildningen, som inte har fått den. Det är ett litet senare påfund att den skall ingå.

Det exempel jag tog om oljeutsläpp i Östersjön talar väl för sig självt. Det har inte räckt med det som har gjorts hittills. Det är därför det behövs en förstärkning.

Anf. 109 HELENA FRISK (s)

Herr talman! Som jag tidigare sade i mitt anförande, Kia Andreasson, anser vi att åklagarmyndigheterna själva är kapabla att göra de nödvändiga prioriteringarna och att tillföra lämpliga resurser både till utbildning och när det gäller utredning av miljöbrottslighet.

Anf. 110 KIA ANDREASSON (mp)

Herr talman! Det är det som är så uppenbart, Helena Frisk, att de inte är kapabla till detta. Av 43 stycken åtalade är det en som dömts.

Jag kan ta fram ytterligare statistik på miljöbrott. Det är samma dystra resultat. De är inte kapabla att göra detta. Den uppfattningen stöder jag på de siffror som visar fällande domar.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 10 §.)

9 § Anslag till rättshjälp, m.m.

Föredrogs
Justitieutskottets betänkande 1994/95:JuU19
Anslag till rättshjälp, m.m. (prop. 1994/95:100 delvis)

Kammaren biföll utskottets hemställan att ärendet fick avgöras efter endast *en* bordläggning.

Anf. 111 GUN HELLSVIK (m)

Herr talman! Jag vill inleda med att yrka bifall till reservation 2 och därmed avslag på hemställans punkt 3.

Vi har från moderat sida ytterligare en reservation, som vi naturligtvis står bakom. Men i den gemensamma nit vi har att spara tid nöjer jag mig med att i detta sammanhang yrka bifall till reservation 2.

Reservation 2 tar upp frågan om besparingar på rättshjälpskostnaderna. Vi har under en följd av år haft en ständig ökning av kostnaderna för rättshjälpen. Det har vidtagits en del åtgärder för att komma till rätta med den här ökningen. Men vi kan i dag se – och där uppfattar jag att vi inom riksdagen har en gemensam uppfattning – att det krävs ytterligare åtgärder för att bromsa denna utveckling.

Från moderat sida menar vi att det faktiskt nu är bråttom. Det finns inte tid att vänta på att Rättshjälpsutredningen skall komma med förslag till besparingar. Dessutom är det vår uppfattning att direktiven behöver utvidgas för att vi skall få tillräckligt underlag för kostnadsminskningen. Vi vill därför påskynda Rättshjälpsutredningen och vi vill också ålägga utredningen en viss breddning.

Vi säger i vår reservation, jag kan ta några enstaka exempel, att vi vill att man skall se över den övre inkomstgränsen för rättshjälp. Vi har tidigare fört fram detta. Tiden var då inte riktigt mogen. Men vi menar att är det någonstans det skall tas är det från dem med de högre inkomsterna – jag säger därmed inte höga – och inte som har varit fallet tidigare, att man snarare har naggat i kanten för dem med de lägre inkomsterna.

Vi pekar också i vår reservation på att det inte är rimligt att man, bara för att man startar en process i lägsta instans, sedan skall slippa alla ytterligare kostnader när man begär överprövning. Vi menar att man bör se på möjligheterna att ta ut en avgift även i samband med överprövning, så att inte alla kostnader efter tingsrätts- eller länsrättsprövning faller på skattebetalarna.

Vi är som jag har uppfattat det överens om att besparingar måste göras. Vi moderater vill att besparingarna kommer snabbare och får en större omfattning än vad utskottets majoritet anser.

Anf. 112 SIGRID BOLKÉUS (s)

Herr talman! Till att börja med yrkar jag bifall till hemställan i betänkandet och avslag på reservationerna.

Rättshjälpslagen trädde i kraft den 1 juli 1973 och har ändrats många gånger. Resultatet har blivit ett lapptäcke som alla partier har sytt på. Lappar som känts angelägna har tillkommit och andra har plockats bort eller blivit en smal rand. Det har varit svårt för dem som skall tillämpa rättshjälpslagen att hålla sig à jour med vad som gäller.

Besparingar som gjorts för att minska rättshjälpskostnaderna har främst gjorts på den allmänna rättshjälpen. För rättshjälpen i stort har kostnaderna inte minskat.

Riksrevisionsverket fick den socialdemokratiska regeringens uppdrag att utvärdera 1988 års reform och granska rättshjälpens effektivitet, analysera kostnadsutvecklingen och komma med förslag om hur kostnaderna för rättshjälpen skulle kunna minska. Översynen redovisades i februari 1992 och kostnadsanalysen visade att mellan 1986 och 1990 ökade kostnaderna för rättshjälp genom offentligt biträde med 98 %, för misstänkt i brottmål med 74 % och för den allmänna rättshjälpen med 43 %. Biträdesarvodena beräknades stå för hälften av kostnadsökningen.

I betänkandet 1991/92:JuU26 om sänkt inkomstgräns för rättshjälp, som avslogs av riksdagen, skrev utskottet: "Som utskottet redan konstaterat krävs emellertid besparingar och effektiviseringar inom rättshjälpsområdet och i detta syfte bör ske en samlad översyn."

Det var våren 1992. I december 1992 kom ett nytt delförslag som bifölls av riksdagen, nämligen att rättshjälpsavgifterna och återbetalningsskyldigheten för tilltalade i brottmål skulle höjas den 1 mars 1993. Året därpå, den 1 juli 1994, inskränktes möjligheterna till rättshjälp i form av offentligt biträde i asylärenden där det finns beslut som vunnit laga kraft om avvisning eller utvisning. För att få ett helhetsgrepp beslöt regeringen i juni 1993 att tillsätta Rättshjälpsutredningen, och i september denna höst skall resultatet redovisas.

I reservation 1 vill Vänsterpartiet utöka möjligheten till rättshjälp för funktionshindrade för att de skall kunna driva ärenden om t.ex. socialförsäkringsersättning. Förvaltningsmyndigheter har utredningsskyldighet, och finns det brister skall de se till att de har kompetenta utredare. Det skall inte avhjälpas via rättshjälpen. Det skulle innebära att en advokat och förvaltningsmyndigheten utreder samma ärende.

I reservation 2 föreslår moderaterna att förslagsanslaget till rättshjälpen skall minska ytterligare med 99 miljoner under budgetåret 1995/96. Dessutom vill moderaterna påskynda utredningen och samtidigt ålägga den en rad nya uppgifter. Reservationen är en kritik mot de direktiv de själva skrivit och haft god tid att ändra på före regeringsskiftet. Justitieminister Laila Freivalds har mig veterligt inte ändrat på den tidigare justitieministern Gun Hellsviks direktiv.

Moderaterna skriver i reservationen "att utredningen bör åläggas att pröva om inte ytterligare grupper av mål och ärenden kan undantas från rättshjälp och föreslå skärpningar i fråga om den del den enskilde har att bära. Av intresse är bl.a. rätten till offentligt biträde i vissa asylärenden, den återbetalningsskyldighet i fråga om kostnad för offentlig försvarare som åligger den dömde i brottmål, en allmän sänkning av inkomstgränsen och införande av en ny grundavgift vid överklagande."

Det är inte lite som föreslås i elfte timmen. Jag förstår inte heller hur man skall få ihop de 99 miljonerna. Uppdraget att pröva om flera ärenden kan undantas från rättshjälpsområdet har utredningen redan fått och utredaren har fria händer att komma med förslag som inte ingår i utredningsuppdraget. I uppdraget ingår att se över avgiftssystemet.

Avgifterna, som den enskilde skall bära, höjdes den 1 mars 1993 så att alla som har en årsinkomst på 0 – 52 000 kr om året betalar en grundavgift på 460 kr. Sedan höjs avgiften successivt så att den som t.ex. tjänar 200 000 kr och inte har försörjningsbörda har en grundavgift på 7 000 kr och en tilläggsavgift som maximalt kan bli tre gånger grundavgiften, alltså 21 000 kr.

Vi anser att utredningen noga skall pröva frågan om avgifter och inkomstgränser utan att beordras till att föreslå skärpningar. Besparingarna skall vägas mot vad som står i rättshjälpslagen om att ingen av ekonomiska skäl skall vara förhindrad att tillvarata sina intressen.

När det gäller utlänningsärenden står det i direktiven bara att utredningen skall ta upp utskottets tillkännagivande till regeringen den 22

april 1993 att överväga om kostnaderna för offentligt biträde skall belasta rättshjälpsanslaget. Den 1 juli 1994 inskränktes möjligheterna till rättshjälp i ny ansökan i asylärenden, där beslut fattats om utvisning eller avvisning. Om Rättshjälpsutredningen inte kommer med några förslag angående rätten till offentligt biträde i vissa invandrarärenden kan regeringen ge förslag, om det anses möjligt och behövligt.

De nya reglerna om egenavgifter och asylärenden får effekt först budgetåret 1995/96 och motsvarar en besparing på 4 % av anslaget till den allmänna rättshjälpen som bara utgör 40 % av hela rättshjälpsanslaget. Det moderaterna vill hasta fram ger till innehållet inga 99 miljoner budgetåret 1995/96. Påbörjade mål och ärenden påverkas inte, utan bara den rättshjälp som beviljats sedan lagändringarna trätt i kraft.

När det gäller ärenden inom den allmänna rättshjälpen finns de stora besparingarna där rättshjälpen kan göras subsidiär till rättsskyddsförsäkringar, vårdnadsmålen, målen om underhållsbidrag och gemensam ansökan om äktenskapsskillnad. Och Rättshjälpsutredningen samråder med de utredningar som nu ser över vårdnadsfrågor och underhållsbidragen.

Men en stor brist i direktiven är att det saknas en översyn av kostnaderna för brottmål. Det upptäckte jag först när jag skulle ställa en fråga om den s.k. Lasermannen och hans många biträdesbyten som slukat miljoner. Justitieministern gav mig svaret den 14 februari i år att Domstolsverket skall få i uppdrag att undersöka hur reglerna för offentliga försvar tillämpas och om ökningen av antalet försvarsuppdrag fortsatt. Reglerna för biträdesbyten skall ses över liksom frågan om tillämpningen av reglerna har förändrats under senare år.

Vi är inte beredda att frångå den bedömning av medelsbehovet som görs i budgetpropositionen. Rättshjälpsutredningen kan inte påskyndas. I dag är det den 19 april, och utredningen skall ha sitt slutsammanträde i juni. Vi tycker att moderaterna skall ge den utredning som Gun Hellsvik tillsatte en ärlig chans att sy ihop sina förslag. Jag är helt övertygad om att utredningen skulle försenas med moderaternas förslag att rycka ut bitar.

I reservation 3 vill moderaterna och kds privatisera de allmänna advokatbyråerna. Utskottsmajoriteten anser att allmänna advokatbyråer ger människor möjligheter att välja, och undersökningar visar att många vill ha den valmöjligheten. De allmänna advokatbyråerna ger också staten kostnadsinsyn i advokatverksamheten. En stor del av deras löner utbetalas av samhället, och kostnadsnivån är vägledande vid taxesättningen av advokattjänster.

Men vi delar uppfattningen att det är nödvändigt att avveckla byråer som saknar förutsättningar att bli lönsamma. Men för de nordligaste byråerna, som har en betydande social verksamhet i områden med advokatbrist, måste även andra skäl än de ekonomiska få påverka bedömningen.

Allmänna advokatbyråers främsta uppgift är att ge rättshjälp enligt rättshjälpslagen. Det är ofta uppdrag som privata advokater helst inte vill ha i goda tider men som duger nu när uppdragen tryter. De skall också åta sig uppdrag som god man och i andra fall där det är svårt att

få uppdragen utförda därför att ersättning inte kan påräknas. Där täcks kostnaderna av driftsanslaget.

Införandet av bonuslöner den 1 juli 1987 ökade lönsamheten. Men en resultatnedgång har skett under budgetåren 1992/93 och 1993/94. En viktig orsak till detta är departementspromemorian DS 1992:51, där den dåvarande justitieministern ansåg att allmänna advokatbyråer skulle avvecklas därför att regeringen ansåg att statlig verksamhet skulle privatiseras.

Detta skapade oro och motsättningar som påverkade den trivsel som behövs för att utföra ett bra jobb. Sedan blev det ingen avveckling. Den dåvarande justitieministern sade i budgetpropositionen: "Jag har därvid också beaktat att avvecklingen med all sannolikhet kommer att ge upphov till kostnader som är betänkliga i det rådande statsfinansiella läget." Det rörde sig om 90 miljoner kronor. Om regeringen haft råd, skulle allmänna advokatbyråer ha avvecklats av ideologiska skäl.

Det problem som tas upp i moderaternas särskilda yttrande är inget nytt. I Riksrevisionsverkets rapport togs upp arvodesökning, timglidning, bristfälliga kostnadsräkningar m.m.

I budgetpropositionen i januari 1992 säger dåvarande justitieministern: "Jag avser att efter årsskiftet ta initiativ till överläggningar med Sveriges advokatsamfund i denna fråga." Det handlade alltså om advokatarvoden och förslag till effektivitetsvinster.

Jag har många gånger frågat om resultatet av överläggningarna, och vi socialdemokrater har tagit upp frågan i motioner. Jag har inte sett något resultat av överläggningarna utan har alltid fått beskedet att frågan bereds i regeringskansliet. Nu äntligen kan vi få svar av den tidigare justitieministern.

Vad som kommer att ge stabilitet åt timkostnadsnormen är ett förslag som justitieminister Freivalds lagt fram och som nu har behandlats av Lagrådet. Förslaget innebär att det skall slås fast att advokaterna skall ha skälig ersättning. Taxan blir lagstadgad och kan inte överklagas. Alltså kan inte den röra som uppstod efter Högsta domstolens beslut den 19 mars 1993 upprepas.

I yttrandet säger moderaterna också att det är angeläget att på olika sätt ingripa mot illojala och felaktiga debiteringar och att Rättshjälpsutredningen skall få ytterligare direktiv. Illojala och felaktiga debiteringar är hårda ord, och visst finns det advokater som saltar sina räkningar. Men ser ni inga andra skäl till att det begärda arvodet prutas kraftigt?

Anf. 113 GUN HELLSVIK (m) replik

Herr talman! Sigrid Bolkéus säger att hon har ställt frågan om vad som hände när det gäller förhandlingarna om advokatarvodet. Eftersom Sigrid Bolkéus tydligen har önskat svar från mig hade det varit bra om frågan också hade ställts till mig. Jag vet inte i vilket sammanhang frågan har ställts, men jag har i vart fall inte haft något tillfälle att besvara frågan tidigare.

Det är helt riktigt att det fördes förhandlingar, och jag är övertygad om att var nu Sigrid Bolkéus har ställt frågan, har hon säkert fått svaret att dessa förhandlingar i och för sig inte resulterade i överenskommel-

ser. Men den regering i vilken jag ingick fattade beslut om en differentierad taxa som sedan, på grund av tidigare beslut, visade sig kunna rivas upp. Vi nådde alltså inte det resultat som vi hade önskat, men det berodde på att man konstaterade att det sedan tidigare fanns regler som gjorde att vi inte kunde fatta den typ av beslut som vi har gjort. Därför initierade vi den översyn som jag nu med glädje noterar att den nuvarande justitieministern fullföljer.

Sedan bara ett enkelt svar på frågan var i all världen de 99 miljonerna skall komma ifrån. På tolv månader är det 66 miljoner. Sigrid Bolkéus bör minnas att det förslag från Jusitiedepartementet, som riksdagen tidigare röstade ned, om en sänkning av den övre inkomstgränsen redan då – det måste ha varit 1992 – innebar nästan samma belopp. Riksdagen fattade då beslut om att i stället kräva in andra besparingsförslag. Jag minns inte siffrorna, men det är inte så stor skillnad mellan det vi nu föreslår, som har en större vidd, och det enstaka förslag som riksdagen tidigare röstade ned. Snarare är det en fråga om det finns ett intresse av att sänka den övre inkomstgränsen och att göra övriga förändringar. Med tanke på hur det statsfinansiella läget i alla andra sammanhang åberopas bör det göras också i detta sammanhang.

Anf. 114 SIGRID BOLKÉUS (s) replik

Herr talman! Frågan angående förhandlingarna med Advokatsamfundet har jag ställt i kammaren. Jag förväntade mig att de som besvarade frågan visste något om detta. Det resulterade, som jag sade, i den röra som uppstod efter att brottmålstaxan sänktes till 850 kr. Om detta kan man prata väldigt mycket.

Över till frågan om de 99 miljonerna och de övre inkomstgränserna. Rätten till biträde i vissa invandrarärenden är redan väldigt begränsad, och antalet mål har ju minskat betydligt. Jag tror inte att det kan röra sig om några stora summor, för grundutredningen måste vara bra. Den får inte försämras.

Förslaget om en sänkning av den övre inkomstgränsen från 7 till 4 basbelopp skulle innebära att bara de riktigt rika och de riktigt fattiga skulle ha råd att anlita advokat. Men 1992 var besparingarna 15 miljoner på tolv månader. Det skulle blir drygt 22 miljoner på 18 månader. Om man gör en uppräkning med några miljoner hamnar man långt ifrån de 99 miljonerna.

Återbetalningsskyldigheten i brottmål skall skärpas. Ja, vi vet att av samtliga böter som utdöms flyter 95 % in. När det gäller böter utdömda i domstol är det 90 %. Då finns det anledning att anta att dömda i brottmål också betalar i stor utsträckning, kanske i större utsträckning än vi tror. Naturligtvis finns det långtidsdömda, men de brukar sällan ha några tillgångar, så där tror jag inte heller att det finns några miljoner att hämta.

Jag har nämnt grundavgiften, men den frågan kan jag återkomma till.

Anf. 115 GUN HELLSVIK (m) replik

Herr talman! Bara en kort kommentar. Det är helt riktigt att en sänkning av den övre inkomstgränsen innebär att det blir en större grupp som inte kan få rättshjälp. Men jag kan gå tillbaka till vad vi har diskuterat i tidigare sammanhang: Vem har det yttersta ansvaret för mig själv? Jo, det är rimligen jag. Det är viktigt att de som saknar eller har mycket låga inkomster skall ha möjlighet att processa oberoende av sin ekonomi. Men övriga människor med något så när normala inkomster kan teckna en hemförsäkring och därmed få ett rättsskydd.

Anf. 116 SIGRID BOLKÉUS (s) replik

Herr talman! Det vore intressant att få veta vad justitieministern menar med normala inkomster och hur mycket inkomstgränsen skulle sänkas, för det är ju vad det handlar om. Jag tycker att Rättshjälpsutredningen skall få se över dessa frågor i lugn och ro. Som sagt var skulle det ge, tidigare då, 22 miljoner på 18 månader plus litet uppräkningar.

Jag har tittat på frågan om ny grundavgift för överklaganden. Visst förekommer okynnesöverklaganden, men det får inte bli så att en ny avgift gör att man inte har möjlighet att överklaga och hävda sin rätt. Man får också akta sig, så att inte detta skapar organisatoriskt krångliga lösningar som äter upp tänkta besparingar, vilket tidigare har hänt.

Tyvärr fick jag inget svar på frågan som jag litet grand upplever som en anklagelse att advokater skulle fuska. Jag ser så många andra skäl till att pruta när det gäller biträde, och jag har gått igenom hundratals ärenden i Rättshjälpsnämnden. Vad har ni för belägg för att advoktakterna skulle fuska?

Anf. 117 ROLF ÅBJÖRNSSON (kds)

Herr talman! Vi kristdemokrater yrkar bifall till reservation 3, Privatisering av allmänna advokatbyråer, mom. 5.

Jag skall fatta mig ganska kort i detta ämne som man kan utveckla rätt mycket. Min grundinställning är att advokatverksamhet till sin natur är sådan att den lämpligen drivs i privat regi och i konkurrens. De allmänna advokatbyråerna har, som jag ser det, inget berättigande över huvud taget. Ju snabbare de kan avvecklas, desto bättre är det.

Det skäl som ursprungligen åberopades för att inrätta de allmänna advokatbyråerna var att man skulle få insyn i advokatverksamheten. Men det kan man få ändå, så det är inga som helst problem med det. Det är egentligen bara ett skenargument.

Däremot har det uppstått en massa problem, som jag inte närmare skall utveckla här. Men det har nämligen visat sig att de allmänna advokatbyråerna, som skall vara kostnadsledande, är dyrare än de privata.

När det gäller den sociala sidan har det egentligen aldrig ifrågasatts att det privata advokatväsendet kan klara den lika bra, för att inte säga bättre. De allmänna advokatbyråerna subventioneras ju på olika sätt. Annars skulle de över huvud taget inte få det att gå ihop i någon form.

När det gäller valmöjligheten råder det ingen tvekan om att allmänheten skulle välja den advokat som de anser vara bäst.

Kort bara om detta med timtaxa och timredovisning. Detta är ett väldigt bekymmer i hela västvärlden faktiskt. Anledningen är att man av olika skäl har kommit fram till att tidsredovisning är lösningen när det gäller att ersätta advokater, vilket har en tendens att bli oerhört dyrt. Det är klart att om man får betalt för ett kvantum tid oberoende av innehållet i prestationen, så är det inte bra.

Det är svårt att finna parametrar för att på ett riktigt bra sätt arvodera dessa tjänster – det är jag den förste att erkänna. Men timtaxeredovisning är det absolut sämsta av alla sätt, det kan jag garantera. Det finns nog anledning att titta på det här på ett annat sätt.

Avveckla de statliga advokatbyråerna så snabbt som möjligt! Då kommer man att tjäna en hel del pengar.

Anf. 118 SIGRID BOLKÉUS (s)

Herr talman! Jag lyssnade på Rolf Åbjörnsson, och hans grundinställning är att man skall jobba i konkurrens. Han sade att de allmänna advokatbyråerna är dyrare än de privata. För några år sedan låg marknadsersättningen för privata advokater på 1 500 kr, och jag tror inte att det kommer att bli billigare.

Det har talats om glesbygden, och Rolf Åbjörnsson sade att de allmänna advokatbyråerna subventioneras. Men hur blir det om vi inte har dessa sju allmänna advokatbyråer som har mottagning på 15 ställen? Jag tror att det kommer advokater till glesbygden, därför att det finns gott om sådana. De som är skickliga kommer att samlas där godbitarna och pengarna finns, men de som inte kan livnära sig i tätorten får flytta ut. Det här är också en regionalpolitisk fråga, förutom att det behövs bra folk i glesbygden.

Utredningen har tittat på taxorna, och jag håller med om att det nuvarande systemet inte är riktigt bra. Men det vore intressant att veta vad Rolf Åbjörnsson anser om timkostnadsnormen. Advokaterna klagar ju ganska ofta på att den ligger alldeles för lågt. Är det också Rolf Åbjörnssons uppfattning?

Anf. 119 ROLF ÅBJÖRNSSON (kds)

Herr talman! Jag tror inte att det regionala är något problem. När detta ursprungligen diskuterades på 70-talet var man inne på ett s.k. Jämtlandssystem, som alltså i privat regi skulle tillgodose de sociala och regionala synpunkterna. Jag tror säkerligen att det går att lösa.

Jag tror i stort sett inte att taxenormen är något större problem. Man kan alltid diskutera fram och tillbaka exakt var den skall ligga, men jag tror inte att det är något större fel med den. Vad jag har reagerat mot är just att man får betalt för varje timme helt oberoende av innehållet i arbetet. Det är det som är så oerhört upprörande. Det har också inneburit någon form av demoralisering. Det rör brottmål och allmän rättshjälp, som är ett område som tyvärr är litet sumpartat just nu.

Anf. 120 SIGRID BOLKÉUS (s)

Herr talman! Varför jag var litet intresserad av Rolf Åbjörnssons åsikter angående timkostnadsnormen, som han nu tycker är ganska bra,

var att den också utgör underlag för konkursförvaltartaxan. Det är också galet att man får betalt för timmar. I det förslag som nu kommer är timkostnadsnormen ungefär som en trea i betyget. De som inte är skickliga advokater, som lägger ned för mycket tid, kommer att få mera avdrag än tidigare. Skicklighet skall också kunna premieras.

Jag tror att detta förslag, som remissinstanserna har varit positiva till – t.o.m. Advokatsamfundet, som var mera positivt än jag hade trott – kommer att innebära en klar förbättring.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 10 §.)

10 § Uthyrning och utlåning av upphovsrättsligt skyddade verk, m.m.

Uthyrning och utlåning av upphovsrättsligt skyddande verk, m.m.

Föredrogs
Lagutskottets betänkande 1994/95:LU4
Uthyrning och utlåning av upphovsrättsligt skyddade verk, m.m. (prop. 1994/95:58)

Anf. 121 SVEN-ERIK ÖSTERBERG (s)

Herr talman! I betänkandet behandlar utskottet proposition 1994/95:58 om uthyrning och utlåning av upphovsrättsligt skyddade verk m.m. jämte fem motioner som väckts med anledning av propositionen.

Jag vill först av allt påpeka att detta har varit ett mycket omfattande arbete för utskottet, då intresset för behandlingen har varit mycket stort bland berörda parter, men också från allmänheten, då propositionens huvudfråga under behandlingen blivit huruvida det även i framtiden finns möjlighet att parallellimportera musik på CD-skiva från länder utanför EU-området. När utskottet på ett tidigt stadium blev införstått med vidden av denna fråga, och det stora intresse som väcktes runt om, anordnades en speciell hearing för att om möjligt reda ut de frågetecken som fanns.

Propositionen i sig har kommit till i syfte att göra de lagändringar som behövs för att uppfylla två EG-direktiv.

Det ena direktivet handlar om uthyrnings- och utlåningsrättigheter till upphovsrättsligt skyddade verk och upphovsrätten närstående rättigheter.

Det andra direktivet handlar om samordningen av vissa regler om upphovsrätt och närstående rättigheter avseende satellit- och kabelsändningar.

Regeringen har i propositionen föreslagit att upphovsmännens spridningsrätt skall förstärkas genom en övergång från global till regional konsumtion, s.k. EES-vid. Sett från nationella och upphovsrättsliga utgångspunkter kan utskottet finna starka skäl för förslaget. Om det genomfördes skulle det dock få stora konsekvenser för importen av fonogram, dvs. framför allt CD-musik, till Sverige.

Utskottet avstyrker därför i full enighet förslaget om att ge upphovsmännen regional spridningsrätt. Dessutom trycker utskottet extra starkt på, i enlighet med den socialdemokratiska motionen av Anita Persson m.fl., vikten av att Sverige som nation med styrka verkar inom EU för global konsumtion. För Sverige har den globala konsumtionen, dvs. möjligheten att fritt handla med hela vår omvärld utan restriktioner, varit en mycket viktig princip. Den är så viktig att den bör drivas av Sverige inom den europeiska unionen. Det är anledningen till att utskottet särskilt vill ge regeringen detta till känna.

I och med att utskottet gör detta ställningstagande går utskottet emot det förslag som regeringen har lagt fram i propositionen. Men utskottet anser att det finns övervägande skäl för detta förfaringssätt, som jag har redogjort för.

I praktiken innebär utskottets förslag nämligen att det även framdeles är fullt möjligt att parallellimportera CD-skivor från t.ex. USA. Detta har naturligtvis stor betydelse för konsumenterna men är också ett viktigt beslut för att befrämja ett framtida brett kulturellt utbud. Denna möjlighet har med all säkerhet även betydelse för ett konsumentvänligt pris på just fonogram/CD-skivor.

Dessutom ansluter Sverige i och med utskottets förslag till den nordiska linjen. Likartade beslut är fattade i Danmark och Finland.

Det är därför som jag med mycket stor tillfredsställelse kan konstatera att utskottet kunde enas i denna mycket svåra uppgift. Utskottet har heller inte sparat någon möda i fråga om att få det heltäckande beslutsunderlag som denna fråga har krävt. Jag vill här åter hänvisa till de uppvaktningar som varit samt den hearing som anordnats på utskottets initiativ.

I och med utskottets ställningstagande har önskemålen i motionerna L8, L9, L10 yrkandena 1 och 2, L11 och L12 yrkande 1 blivit tillgodosedda.

Beträffande de farhågor som framförts i motion L10 av Tanja Linderborg m.fl. samt motion L12 yrkande 2 av Anita Persson m.fl. om att övergångsbestämmelserna beträffande avtal om filminspelning, dvs. avtal mellan en filmproducent och en utövande konstnär, skulle kunna ha en retroaktiv negativ effekt på redan ingångna avtal slår utskottet fast att farhågorna är helt obefogade, eftersom övergångsbestämmelserna inte har retroaktiv verkan på redan ingångna avtal.

I propositionen fastslås att den nya lagstiftningen skulle träda i kraft den 1 januari 1995, men eftersom riksdagsbehandlingen har dragit ut på tiden – av de skäl som jag har redogjort för – föreslår utskottet att ikraftträdandet sker den 1 juni 1995.

Med de orden vill jag yrka bifall till hemställan i dess helhet i lagutskottets betänkande nr 4.

Anf. 122 YVONNE RUWAIDA (mp)

Herr talman! Jag vill först gå ifrån ämnet och bara kort uttrycka min sorg och min vrede över de rasistiska attacker som två familjer här i Sverige nyligen har utsatts för, nämligen familjen Labadi och den chilenska familjen Rojas i Täby. Jag vill uppmana alla – regering och

riksdagsledamöter – att agera och inte vara tysta. Tystnad är att acceptera det som händer.

När det gäller betänkandet anser jag att både kansliet och ledamöterna i utskottet har gjort ett oerhört bra arbete. Från början var dock min åsikt att regeringen aldrig borde ha lagt fram den här propositionen. Man borde i stället ha varit i Bryssel och i Strasbourg och agerat inom EU för att direktivet skulle dras tillbaka eller ändras. Regeringen och hela riksdagen vill bibehålla global konsumtion på det här området, och de flesta EU-länderna har fortfarande inte implementerat detta EU-direktiv i den nationella lagstiftningen. Den tveksamheten inom EU skulle man ha kunnat utnyttja. Min fråga är: Varför har den svenska regeringen alltid sådan brådska att snabbt implementera EU-direktiv?

När jag var i Holland fick jag höra ett skämt – för mig är det inget skämt men det är det för dem i Holland – om att svenska jurister tolkar EU-lagar till Sveriges nackdel och att vi är väldigt laglydiga. Skall Sverige vara ett föredöme och på så sätt påverka EU, våga gå före? Det var ju ja-sidans argument för att vi skulle gå med i EU – vi skulle gå med och påverka, inte lägga oss platt. Jag hoppas att regeringen inte kommer att agera så här i framtiden utan våga gå före!

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

JuU17 Anslag till Brottsförebyggande rådet, m.m.
Mom. 3 (BRÅ:s inriktning)
1. utskottet
2. res. 2 (v)
Votering:
273 för utskottet
17 för res. 2
59 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 138 s, 69 m, 21 c, 19 fp, 14 mp, 12 kds
För res. 2: 17 v
Frånvarande: 23 s, 11 m, 6 c, 7 fp, 5 v, 4 mp, 3 kds

Mom. 5 (inriktningen av kriminalpolitiken)
Propositioner ställdes först beträffande utskottets hemställan och därefter ifråga om motiveringen.
Hemställan:
1. utskottet
2. res. 6 (m)
Votering:
218 för utskottet
69 för res. 6
4 avstod

58 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 139 s, 18 c, 19 fp, 17 v, 14 mp, 11 kds
För res. 6: 69 m
Avstod: 3 c, 1 kds
Frånvarande: 22 s, 11 m, 6 c, 7 fp, 5 v, 4 mp, 3 kds
Motiveringen:
Godkännande av
1. utskottets motivering
2. motiveringen i res. 4 (c)
Votering:
195 för utskottet
21 för res. 4
75 avstod
58 frånvarande
Kammaren godkände utskottets motivering.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 139 s, 6 m, 19 fp, 17 v, 14 mp
För res. 4: 21 c
Avstod: 63 m, 12 kds
Frånvarande: 22 s, 11 m, 6 c, 7 fp, 5 v, 4 mp, 3 kds

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

JuU18 Anslag till åklagarväsendet, m.m.
Mom. 1 och 2
Kammaren biföll utskottets hemställan.

Mom. 3 (anslag till Åklagarmyndigheterna)
1. utskottet
2. res. (mp)
Votering:
277 för utskottet
14 för res.
58 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 139 s, 69 m, 21 c, 19 fp, 17 v, 12 kds
För res.: 14 mp
Frånvarande: 22 s, 11 m, 6 c, 7 fp, 5 v, 4 mp, 3 kds

JuU19 Anslag till rättshjälp, m.m.
Mom. 3 (anslag till rättshjälpskostnader)
1. utskottet
2. res. 2 (m)
Votering:
222 för utskottet

69 för res. 2
58 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 139 s, 21 c, 19 fp, 17 v, 14 mp, 12 kds
För res. 2: 69 m
Frånvarande: 22 s, 11 m, 6 c, 7 fp, 5 v, 4 mp, 3 kds

Mom. 5 (privatisering av allmänna advokatbyråer)
1. utskottet
2. res. 3 (m, kds)
Votering:
209 röster för utskottet
81 röster för res. 3
59 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 139 s, 21 c, 18 fp, 17 v, 14 mp
För res. 3: 69 m, 12 kds
Frånvarande: 22 s, 11 m, 6 c, 8 fp, 5 v, 4 mp, 3 kds

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

LU4 Uthyrning och utlåning av upphovsrättsligt skyddade verk, m.m.
Kammaren biföll utskottets hemställan.

11 § Ny marknadsföringslag

Ny marknadsföringslag

Föredrogs
Lagutskottets betänkande 1994/95:LU16
Ny marknadsföringslag (prop. 1994/95:123)

Anf. 123 BIRGITTA CARLSSON (c)

Herr talman! Vi skall nu behandla lagutskottets betänkande 1994/95:LU16 Ny marknadsföringslag. Detta är ett förslag till ny marknadsföringslag som ersätter 1975 års marknadsföringslag.

I stort sett är vi överens om detta förslag från utskottet. Utskottet har vid behandlingen av detta ärende gjort vissa förändringar, bl.a. har tiden för ikraftträdandet flyttats från den 1 juli 1995 till den 1 januari 1996 på grund av att utskottet beslutat tillstyrka bl.a. ett yrkande i vår motion från Centern, L16. Det är viktigt att dessa förändringar vad gäller "faktureringar av obeställda varor" är gjorda med tanke på den stora olägenhet de har medfört för många näringsidkare.

Många företag har upplevt det mycket irriterande att de erhållit fakturor eller orderbekräftelser för varor som de inte har beställt. Det gäller inte minst påstådda beställningar av annonsering i olika katalo-

ger. I de fallen har det regelmässigt skickats ut fakturor eller orderbekräftelser innan någon produkt har färdigställts. Just detta har jag själv utsatts för av flera aktörer, då jag tidigare skött administrationen åt ett mindre företag. Under de år jag arbetade med detta erhöll jag åtskilliga fakturor och orderbekräftelser. Vid flera tillfällen var det svårt att nå dessa företag, och vid kontakt var de dessutom vid flera tillfällen mycket otrevliga därför att vårt företag inte ville godkänna deras försök att tvinga oss att annonsera i deras katalog.

Det är därför med stor tillfredsställelse jag kan konstatera vad utskottet skriver: "Enligt utskottets mening föreligger ett behov av lagstiftning som kan motverka negativa säljmetoder i form av fakturaskojeri på ett effektivare sätt än vad straffbestämmelserna i brottsbalken och generalklausulen om otillbörlig marknadsföring kan göra. Utskottet förordar att regeringen snarast möjligt framlägger ett förslag till rättslig reglering i nu angivet syfte."

Med den skrivningen har vi fått en del av vår motion tillgodosedd.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservation 3 om diskriminerande reklam, som behandlar resten av vår motion.

Vi i Centern tycker att vi nu är mogna att gå vidare med att förbjuda diskriminerande reklam. I vår motion har vi tagit upp detta. Man kan inte välja bort reklamen. Den möter vi överallt – i tidningar, på TV och på annonspelare. Därför tycker vi att det är extra angeläget att vi från samhällets sida sätter gränser och visar att vi inte accepterar vilken reklam som helst. Samhället måste reagera kraftigare på reklam som är kränkande och nedvärderande. Vi anser att övertrampen i dag är värre än tidigare. Det förekommer inte bara reklam där kvinnor framställs på ett kränkande sätt, utan det är inte heller ovanligt med etniskt och religiöst kränkande reklam i vissa sammanhang.

Vi har i dag nått den gräns där lagstiftning mot kränkande reklam känns påkallad. Vi måste sätta gränser för vad vi tillåter. Lagstiftning är inte tillräckligt. Vi måste fortsätta med opinionsbildning. Lagreglering och självsanering skall inte ställas mot varandra utan ses som kompletterande varandra. En lagreglering kommer bara åt de grövsta övertrampen. Även med en lagstiftning har branschen ett ansvar att diskutera och skapa normer för god reklamsed.

I Norge där man sedan lång tid har lagreglering har man goda erfarenheter av just denna kombination av lagstiftning och egenåtgärder. Inte minst med tanke på en ökad internationalisering är det viktigt att försöka få en enhetlighet i de gränser och kriterier vi ställer för vad som är tillåtet respektive övertramp.

Sverige har genom olika internationella konventioner åtagit sig att motverka diskriminering av olika slag. Övriga nordiska länder har genom lagstiftning möjligheter att ingripa mot diskriminerande reklam. Sverige borde därför eftersträva att vi uppfyller våra internationella åtaganden inom detta område.

Därför bör regeringen tillsätta en parlamentarisk utredning med uppgift att ytterligare bereda frågan och föreslå reglering mot diskriminerande reklam.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag än en gång bifall till reservation 3.

Anf. 124 TANJA LINDERBORG (v)

Herr talman! Jag skall först be att få yrka bifall till reservation 2 avseende mom. 9.

När vi nu står i begrepp att fatta beslut om en ny marknadsföringslag tycker jag att det är beklagligt att regeringen inte har orkat föreslå lagstiftning mot diskriminerande reklam.

Redan för 20 år sedan väcktes ett antal motioner med förslag till lagstiftning mot könsdiskriminerande reklam. 1975/76 års riksmöte gav regeringen i uppdrag att komma med ett sådant lagförslag. Därefter har ärendet – som jag ser det – dragits i långbänk med hjälp av kommittébetänkande, rapporter och slutligen Civildepartementets promemoria Diskriminerande reklam som kom till den slutsatsen, att skäl talar för att i lag införa möjligheter att ingripa mot diskriminerande reklam.

Vänsterpartiet delar den uppfattningen. Det finns ett klart behov av lagstiftning inom området. Många människor känner sig kränkta av framställningar av kvinnor som rena sexualobjekt. Reklam som innehåller inslag av diskriminering på grund av ras och religion har också börjat förekomma, om än i begränsad omfattning hittills. Alla dessa reklammetoder är fullständigt oacceptabla i vårt samhälle. Sverige har, som Birgitta Carlsson nämnde i sitt anförande, genom olika internationella konventioner åtagit sig att motverka diskriminering av olika slag.

Vi lär oss obestridligen att bemöta människor utifrån hur de framställs. Reklam bevarar ofta föråldrade kvinnobilder. Personligen är jag hjärtligt trött på reklam där kvinnor framställs som okunniga fjollor – det är alltså fråga om ett klart könsrollsbevarande. Jag är också oerhört trött och less på den alltmer förekommande sexualiserade reklamen. Jag vet inte om ni minns reklamen i TV för Palmolive för ett par år sedan. Inslaget bara droppade in i vardagsrummet. En ung vacker flicka höll upp en tvålflaska som var formgiven som en penis. Den sprutade skum över hela hennes kropp. Detta skum ringlade sig som en orm över kroppen. Det reklaminslaget upprörde mig och många andra kvinnor. Vi kände oss djupt kränkta.

Reklam riktar sig oftast till ungdomar, barn och kvinnor. Det handlar om människor som är lättpåverkade för att de är unga och på väg att hitta en identitet och det handlar om oss kvinnor som faktiskt har ett omättligt behov av att tillfredsställa just andras behov. De grupper som reklamen oftast riktar sig till är de grupper som lättast tar åt sig av exempelvis könsdiskriminerande mönster.

Jag tror förresten inte heller att männen tycker att det är särskilt roligt att utnyttjas i reklam för exempelvis Tipstjänst. De sitter i en skitig – förlåt uttrycket – undertröja med en ölburk och tipskupong framför TV:n och bara väntar på att Tipsextra skall börja. Männen talar dock inte om att de känner sig kränkta. Det kan bero på att männen inte är lika vana vid att uttrycka känslor som vi kvinnor är.

Herr talman! Som jag inledningsvis nämnde har behov av lagstiftning mot diskriminerande reklam påtalats vid flera tillfällen sedan en

lång tid tillbaka. Det har väckts motioner i riksdagen. Det har kommit rapporter från Konsumentverket, och det har inte minst förekommit opinionsyttringar från olika organisationer, framför allt från kvinnoorganisationer.

Från näringslivets sida har man emellertid hela tiden varit starkt kritisk till en sådan lagstiftning. Om man är litet konspiratoriskt lagd kanske man kan ana att näringslivets etiska råd inrättades av rädsla för lagstiftning. Därmed ansåg man att näringslivets egna åtgärder skulle vara tillräckliga. Det har nu gått nästan sex år sedan rådet inrättades. Det har säkert åstadkommit en hel del; det erkännandet tycker jag att rådet skall ha. Men det går inte att bortse från det faktum att den kränkande och diskriminerande reklamen finns kvar. Den har blivit alltmer påträngande. Den dyker upp i våra TV-apparater i våra hem vid snart sagt alla tider på dygnet.

Om man från statsmakternas sida klart säger ifrån att vi i vårt samhälle inte tolererar diskriminerande reklam och att sådana reklammetoder kan leda till förbud i domstol finns det säkert anledning att anta att näringsidkarna blir mer försiktiga i valet av marknadsföringsmetoder. Lagstiftningen har ju också ett preventivt syfte.

Att det krävs en grundlagsändring för att man skall kunna ingripa mot diskriminerande reklam har klargjorts av konstitutionsutskottet. Det böjer jag mig självfallet för. Men jag anser att det inte får utgöra något hinder för att en lagstiftning äntligen kommer till stånd. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med förslag till lagstiftning mot diskriminerande marknadsföring och med förslag till den grundlagsändring som kan bli nödvändig på grund av denna lagstiftning. Det blir i så fall inte första gången som man ändrar grundlagen för en angelägen sak.

Enligt min mening är det inte nödvändigt att använda ytterligare pengar och tid för en parlamentarisk utredning, som Centerpartiet yrkar. Frågan har faktiskt utretts i 20 år. Jag avslutar med att än en gång yrka bifall till reservation 2, mom. 9.

Anf. 125 YVONNE RUWAIDA (mp)

Herr talman! Reklam påverkar. Jag tänker på alla dessa trådsmala tjejer som vi ser i reklamen och på det slanka skönhetsideal som inte många kan uppnå. Som ung tjej vill man bli som dem och uppnå detta skönhetsideal. Dessa modeller är nästan som en del av dem själva.

Många tjejer har på grund av reklamens påverkan faktiskt drivits till anorexi eller bulimi. De får ett sämre självförtroende eftersom de inte kan leva upp till detta skönhetsideal.

Reklam påverkar på många olika sätt. Skönhetsidealet är en sida. Vi människor är inga maskiner som kan sålla bort det som är dåligt med reklam. Man kan inte säga: Det här angår inte mig; jag påverkas inte.

Vi är människor och inte maskiner, och vi påverkas. Reklamen utgör i många fall en sorts livsstilspropaganda. Många människor, inte minst unga, saknar både kraft och förmåga att värja sig emot den. Dessutom översköljs vi av reklam som ibland har en sådan intensitet att den riskerar att kränka människors integritet.

Vi i Miljöpartiet vill att regeringen tillsätter en utredning som kommer med förslag om hur man kan minska kränkningar av människans integritet och öka möjligheterna för människorna att slippa reklam. Dessutom vill vi att utredningen skall titta på hur den livsstilspropaganda som sköljer över vuxna, barn och ungdomar påverkar normer och beteenden i samhället. Då tänker vi bl.a. på konsumtionen.

Tanja Linderborg, från Vänsterpartiet, har sagt det mesta som jag skulle vilja säga när det gäller diskriminerande reklam. Vi vill, precis som Vänsterpartiet, att regeringen återkommer med förslag till lagstiftning mot diskriminerande marknadsföring och förslag till de grundlagsändringar som kan bli nödvändiga på grund av denna lagstiftning.

Precis som Tanja Linderborg påpekade har det i många sammanhang visat sig att man har kunnat ändra grundlagen när det har gällt en angelägen lagstiftning. Och att förbjuda diskriminerande reklam är verkligen angeläget.

Vi kan titta på andra länder, t.ex. nordiska länder. De har i dag en lagstiftning som gör att man kan ingripa mot könsdiskriminerande reklam. I grund och botten handlar detta om principen om alla människors lika värde.

Jag yrkar bifall till reservation nr 2, som är gemensam med Vänsterpartiet, och till reservation nr 4.

Vi kommer från Miljöpartiet att återkomma angående den motion som handlar om hur vi kan få en miljövänligare konsumtion och om hur vi som konsumenter kan få fullständig information om de varor som vi köper, delvis även i marknadsföringen.

Tack!

Anf. 126 BENGT KRONBLAD (s)

Herr talman! Marknadsföringslagstiftningen syftar, enligt oss socialdemokrater, till att stärka konsumenternas ställning. Redan under 1970-talet vidgades synen på konsumenternas roll. Konsumenterna hade i lagstiftningen tidigare främst uppmärksammats som användare och brukare av varor och tjänster. Nu vidgades synen på konsumenternas roll. Det var bl.a. konsumenternas ökade köpkraft, utbudet av varor och tjänster, den omfattande reklamen och svårigheterna för konsumenterna att överblicka utbudet och värdera olika alternativ som låg bakom ambitionshöjningen i konsumentskyddslagstiftningen.

Sedan mitten av 1970-talet, då den nu gällande marknadsföringslagen tillkom, har utvecklingen mot en alltmer svåröverskådlig och komplicerad marknad tilltagit. Den ökande internationaliseringen och EU-inträdet har skärpt konkurrensen på marknaden. Såväl konkurrenslagstiftningen som marknadsföringslagstiftningen är i behov av en modernisering och en anpassning till de nya förhållandena.

Konkurrenslagstiftningen har nyligen reformerats. Nu går vi vidare med marknadsföringsområdet.

Den nya lagen syftar till att främja konsumenternas och näringsidkarnas intressen i samband med näringsidkarnas marknadsföring av

varor, tjänster och andra nyttigheter samt att motverka marknadsföring som är otillbörlig mot konsumenter eller näringsidkare.

Herr talman! I korthet innebär den nya lagstiftningen:

– att de vitessanktionerade generalklausulerna från den gamla lagen bibehålls,

– att det införs särskilda regler med konkreta förbud mot och krav på vissa marknadsföringsåtgräder,

– att överträdelser av dessa förbud kan medföra att näringsidkaren ådöms en marknadsstörningsavgift,

– att skadeståndsreglerna utvidgas så att skadestånd även kan utgå till andra näringsidkare än konkurrenter till den felande näringsidkaren samt till konsumenterna – även överträdelse av ett åläggande att lämna vissa informationer kan medföra skadeståndsskyldighet,

– att ett tvåinstanssystem införs i marknadsföringsmål, med Stockholms tingsrätt som första instans och Marknadsdomstolen som andra och sista instans,

– att Konsumentombudsmannens primära talerätt när det gäller förbud och ålägganden avskaffas. I mål om marknadsstörningsavgifter har Konsumentombudsmannen primär talerätt. Om Konsumentombudsmannen inte utnyttjar denna talerätt kan enskilda näringsidkare som berörs av överträdelsen och en sammanslutning av näringsidkare föra talan i målet.

Herr talman! Låt mig nu kommentera de fem reservationer som har fogats till betänkandet. Den första handlar om efterbildningar. Reservanten anför att det skall vara en produkts funktion, kvalitet, säkerhet samt miljö- och hälsoanpassning som bör beaktas när man bedömer om konsumenten vilseleds. Reservanten menar att regeringens förslag bör kompletteras i detta syfte och att vilseledande efterbildningar inte får användas vid marknadsföring.

Det är enligt svensk rätt i princip tillåtet att efterbilda en annan näringsidkares prestationer, kännetecken eller andra objekt när det efterbildade objektet inte är skyddat enligt den immaterialrättsliga speciallagstiftningen. Det kan gälla både patentregler och varumärkesskydd. Att använda en sådan efterbildning vid marknadsföring kan emellertid utgöra otillbörlig marknadsföring om efterbildningen används på ett vilseledande sätt.

Regeringens förslag innebär att en näringsidkare vid marknadsföring inte får använda efterbildningar som är vilseledande genom att de lätt kan förväxlas med någon annan näringsidkares kända eller särpräglade produkter, såvida det inte rör efterbildningar som huvudsakligen har som syfte att göra produkten funktionell.

I den senare delen innebär detta att t.ex. reservdelar till välkända bilmärken kan tillverkas och säljas av andra än bilfabrikanter och deras auktoriserade återförsäljare. För övrigt är det föreslagna förbudet utformat så att det faller inom ramen för marknadsdomstolens praxis, och det ligger även i linje med Sveriges konventionsförpliktelser.

Utskottet anser att regeringens förslag i sak överensstämmer med yrkandet i motion L18, som därmed får anses tillgodosett.

Herr talman! Jag vill göra några ytterligare kommentarer i fråga om den diskriminerande reklamen, som tas upp i reservationerna 2 och 3 och som redan har tagits upp i debatten.

I flera motioner framförs krav på skärpt lagstiftning mot diskriminerande reklam och att riksdagen skall ge regeringen till känna att man bör återkomma med ett sådant förslag.

Med diskriminerande reklam brukar i första hand avses könsdiskriminerande reklam, varvid man skiljer på kränkande och schabloniserande reklam. Typiska exempel är bilder där kvinnan utnyttjas som blickfång eller som utnyttjar sexuella anspelningar och ger löften som inte har med produkten att skaffa. Diskriminerande reklam kan också gälla framställningar som återspeglar ett föråldrat könstänkande liksom reklam i fråga om ras, religion, nationalitet, m.m.

Någon lagstiftning som gör det möjligt att ingripa mot könsdiskriminerande eller annan diskriminerande reklam finns i dag inte. Regeringen lägger heller inte nu fram någon ny lagstiftning med förbud mot diskriminerande reklam. En sådan lagstiftning kan inte införas utan grundlagsändringar. Det innebär att det för ett ingripande mot diskriminerande reklam också i fortsättningen skall krävas att åtgärden är otillbörlig mot konsumenter eller näringsidkare.

Lagutskottet har ingen annan uppfattning än motionärerna i denna fråga, utan anser att reklam med inslag av diskriminering i olika former är helt oacceptabel. Genom konstitutionsutskottets yttrande är det klarlagt att en laglig möjlighet till ingripande mot diskriminerande reklam kräver grundlagsändringar som innebär inskränkningar i tryckfrihetens och yttrandefrihetens grundvalar. Mot denna bakgrund bör enligt lagutskottets mening lagstiftning komma i fråga endast om detta framstår som det enda alternativet för att komma till rätta med det här stora problemet.

Utskottet anser att situationen för närvarande inte kan anses vara så allvarlig att inskränkningar av de grundlagsfästa rättigheterna oundgängligen behövs för att komma till rätta med problemen vad avser diskriminerande reklam. Bl.a. bör det vara möjligt att skärpa de insatser som sker genom egenåtgärder inom näringslivet, t.ex. genom Näringslivets etiska råd mot könsdiskriminerande reklam. Andra former av diskriminerande reklam tas upp av Marknadsetiska rådet, som är ett överbranschetiskt råd som behandlar frågor av principiell karaktär.

Utskottet konstaterar också att regeringen noga kommer att följa utvecklingen. Om inte näringslivets egenåtgärder kan stävja den diskriminerande reklamen finns det enligt regeringen anledning att på nytt ta upp frågan om åtgärder mot denna.

Herr talman! Reservation 4 handlar om en utredning om reklamens påverkan. Motionären vill att regeringen, bl.a. mot bakgrund av att marknadsföringen blivit mer internationell och gränsöverskridande, tillsätter en utredning bl.a. med uppgift att ge förslag om hur man kan minska kränkningar av människors integritet och öka deras möjligheter att slippa reklam t.ex. i TV och radio, m.m.

Utskottet konstaterar att det genomförs en rad forskningsprojekt inom ramen för konsumentforskningen. I den mån dessa projekt skulle

påvisa ett behov av ytterligare utredningar utgår utskottet från att Konsumentverket eller regeringen tar erforderliga initiativ härtill.

Herr talman! I reservation 5 behandlas frågan om bevisbördan i marknadsföringsmål. Motionärerna vill att det skall införas en regel om omvänd bevisbörda i marknadsföringsmål. Motionärerna anser att det behövs en sådan regel beträffande vederhäftighet när det gäller sakuppgifter i marknadsföringen.

Utskottet anser i likhet med regeringen att det inte bör införas någon regel om omvänd bevisbörda i dessa mål. Många bevisbördeproblem är invecklade och inte lämpade för en enkel anvisning i lagstiftningen. Frågorna avgörs också enligt utskottets mening bättre av de rättstillämpande organen. Att i dessa fall lagreglera en enda bevisregel, som dessutom är oomtvistad och väl etablerad som i detta fall, kan leda till svårigheter och framstår som helt onödigt.

Herr talman! Fakturaskojeri förekommer tyvärr på så sätt att en företagare eller privatperson faktureras utan att ha beställt en vara eller en tjänst. I ett antal motioner tas denna fråga upp.

Marknadsföringsutredningen föreslog en katalogregel som innebär ett uttryckligt förbud mot att skicka fakturor och liknande handlingar och därigenom vilseleda mottagaren i fråga om att beställning har skett eller om att betalningsskyldighet föreligger, s.k. fakturaskojeri. Regeringen anser att en uttrycklig regel om detta inte är motiverad. I den mån ett sådant förfarande är att bedöma som marknadsföring bör det enligt regeringens mening kunna förbjudas med stöd av generalklausulen om otillbörlig marknadsföring.

Vid en uppvaktning inför lagutskottet har företrädare för Internationella handelskammarens svenska nationalkommitté framfört liknande synpunkter som motionärerna. Liknande synpunkter har också framförts av Sveriges Köpmannaförbund, Motorbranschens Riksförbund, Företagarnas Riksorganisation och Grossistförbundet Svensk Handel.

Negativa säljmetoder utgör ett allvarligt problem såväl på konsumentområdet som i relationerna mellan näringsidkare. Stora ansträngningar görs därför också från olika branschorganisationers sida för att komma till rätta med de problem som vissa oseriösa näringsidkare förorsakar.

Visserligen kan det i en del fall vara möjligt att komma åt de här problemen med hjälp av brottsbalkens bestämmelser om bedrägeri, men då krävs att det går att styrka skada hos mottagaren samt vinning och uppsåt hos näringsidkaren.

Herr talman! Mot bakgrund av den uppmärksamhet som under lång tid ägnats åt problemet med fakturaskojeri borde regeringen enligt utskottets mening ha behandlat frågan mer utförligt i propositionen. Utskottet anser att det finns ett behov av lagstiftning som kan motverka negativa säljmetoder i form av fakturaskojeri på ett effektivare sätt än vad straffbestämmelserna i brottsbalken och generalklausulen om otillbörlig marknadsföring kan göra. Utskottet förordar att regeringen snarast möjligt lägger fram ett förslag till rättslig reglering i syfte att komma till rätta med det angivna problemet.

Herr talman! Utskottet föreslår att den nya marknadsföringslagen träder i kraft först den 1 januari 1996, vilket är ett halvt år senare än vad regeringen har föreslagit i propositionen. Det är önskvärt att den ovan förordade rättsliga regleringen mot negativa säljmetoder kan träda i kraft samtidigt med den nya marknadsföringslagen.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 127 TANJA LINDERBORG (v) replik

Herr talman! Egentligen hade jag inte tänkt förlänga debatten mycket, men jag tyckte jag hörde Bengt Kronblad säga att problemen med den kränkande reklamen inte var så allvarliga. Jag har då en fråga: Var går gränsen, Bengt Kronblad? Hur mycket skall vi tolerera innan vi vågar anta en lagstiftning i likhet med vad man har gjort i de andra nordiska länderna?

Anf. 128 BENGT KRONBLAD (s) replik

Herr talman! Jag ser mycket allvarligt på det som omnämns här. Det måste vara fråga om ett hörfel, för jag nämnde i mitt anförande att vi ser allvarligt på frågan.

Anf. 129 ROLF ÅBJÖRNSSON (kds)

Herr talman! Vi kristdemokrater sitter ju inte med i lagutskottet, men vi ansluter oss ändå till reservation 2 under mom. 9. Vi tycker att det är olyckligt att man inte har kunnat lösa frågan om diskriminerande reklam.

Jag är personligen fullständigt övertygad om att tiden nu är mogen för att lagstifta i det här hänseendet. Det är möjligt att vi ännu inte riktigt har nått den absoluta smärtgränsen, men tendensen är fullständigt entydig. Jag är alldeles övertygad om att näringslivet inte kommer att klara det här. I det massmediala brus som gäller i dessa tider måste man utnyttja ganska osedvanliga medel för att höras och synas. Man tänjer gränser, man överträder tabu.

Vad som på något sätt fick mig att vakna upp var Hennes & Mauritz reklam på senhösten. En mycket ung flicka användes då i reklamen på ett sätt som gör att jag fortfarande inte riktigt begriper vad det var man ville väcka intresse för. Det måste ha varit dunkla krafter som man var ute efter, och det var på något sätt utomordentligt stötande.

Det finns anledning för lagstiftarna att ligga steget före och inte komma 10–15 år efteråt och försöka reparera saker och ting som det kanske då inte är så lätt att hantera.

Den här frågan har som sagt stötts och blötts i ett oändligt antal år, och i mångt och mycket har man i slutändan hängt upp sig på att det krävs en grundlagsändring. Det må vara att konstitutionsutskottet har sagt att det är på det viset. Personligen är jag fullständigt övertygad om att det *inte* är så. När jag går igenom grundmaterialet i ärendet tycker jag mig kunna se att oberoende jurister säger att det inte krävs någon grundlagsändring, under det att politiker säger att en sådan krävs.

Vid en hearing som Civildepartementet ordnade i de här frågorna den 27 september 1993 formulerade en ung jurist, jur. kand. Cecilia Beck-Friis, det här ganska rätt upp och ner. Det skulle vara skönt om man någon gång började avmystifiera tryckfriheten. Det är fullständigt självklart att vi skall ha yttrandefrihet i det här landet och att det är en grundpelare i en demokrati, men det skall liksom inte ske till vilket pris som helst – jag skall dock inte nu dra in barnpornografi och annat som vi behöver dras med av det här skälet. Cecilia Beck-Friis säger så här:

"Slutsatsen av denna remisskritik måste alltså bli att könsdiskriminerande reklam är en grundlagsskyddad rättighet. Jag tyckte att det lät absurt. Så jag forskade efter vad grundlagar och förarbeten till grundlagarna säger.

Tryckfrihetsförordningen kom 1949. Det som skyddas av den är 'yttranden som syftar till fri politisk debatt, fri nyhetsförmedling' och kulturell yttrandefrihet som ett komplement till detta. Reklam, sade man redan från början, står utanför det tryckfrihetsrättsliga grundlagsskyddet på grund av att syftet med reklam är att öka försäljningen av varor och öka den enskilda näringsidkarens vinst.

- - -

Slutsatsen är att något juridiskt hinder mot lagstiftning inte finns."

Förmodligen är det inte konstigare än så. Men hur det nu än är med denna sak är det mitt partis fullständiga övertygelse att tiden är mogen för att göra något åt det här. Det är bara att ganska kvickt dra igenom det här. Några ytterligare utredningar är inte erforderliga.

Anf. 130 BENGT KRONBLAD (s) replik

Fru talman! Jag skall inte replikera så mycket mot Rolf Åbjörnsson, men jag vill gärna med bestämdhet hävda att det här är mycket allvarligt och att vi med noggrannhet måste följa frågan. Det har också regeringen skrivit i sin proposition och utskottet understrukit. Det är också viktigt att slå vakt om grundlagens intentioner och de rättigheter som det där stadgas om.

Den egentliga anledningen till att jag begärde ordet var att Rolf Åbjörnsson sade att vi inte skall behöva vänta så länge. Han hade just läst om Hennes & Mauritz, och jag förstår att Rolf Åbjörnsson tillsammans med övriga kds-ledamöter först nu har vaknat upp inför detta. Det skulle inte behöva ta 15 år.

Jag vill erinra om att propositionen är underskriven av regeringens nuvarande civilminister Marita Ulvskog. Fram till för sex och en halv månad sedan fanns det en annan civilminister vid namn Inger Davidson, och hon skulle ha haft möjlighet att ordna det här som minister i den dåvarande regeringen.

Anf. 131 HENRIK S JÄRREL (m)

Fru talman! Den nya marknadsföringslagens syfte är, i likhet med den gamla, att främja konsumenternas och näringslivets intressen i samband med marknadsföring av produkter – dvs. varor, tjänster, fast egendom, arbetstillfällen och andra nyttigheter – och att motverka marknadsföring som är otillbörlig mot konsumenter och näringsidkare.

Det är ca 20 år sedan riksdagen hade att ta ställning till en marknadsföringslag. Under de år som förflutit sedan 1975 har nya erfarenheter vunnits, och en praxis utifrån den då antagna marknadsföringslagen har utvecklats.

Genom anslutning till vissa internationella konventioner och vårt nyvunna medlemskap i den europeiska unionen har Sverige också åtagit sig att i viss utsträckning följa internationell och/eller europeisk norm- och praxisbildning när det gäller etiken inom marknadsföringens område.

Enkelt uttryckt kan man därför påstå att den nya marknadsföringslag som ligger på riksdagens bord och som vi inom kort skall ta beslut om här i kammaren, i allt väsentligt stadfäster en betydelsefull del av den generella praxis som kommit att utvecklas i samspelet mellan de i dessa fall rättsvårdande myndigheterna/domstolarna å ena sidan och näringsidkarna tillika med de marknadsanknutna branschorganen – med sina ganska betydande egenåtgärder – å andra sidan, allt detta under den tid som 1975 års marknadsföringslag varit i kraft.

Vid sidan av det gamla systemet med vitessanktionerade generalklausuler, som nu behålls, tillförs också regler med konkreta förbud mot respektive krav på vissa marknadsföringsåtgärder. Skadeståndssanktionen mot näringsidkare utvidgas och möjligheten att utdöma s.k. marknadsstörningsavgift öppnas.

Processordningen i mål enligt marknadsföringslagen renodlas på så sätt, som har sagts här tidigare, att Stockholms tingsrätt blir den enda och första instansen medan Marknadsdomstolen blir den andra och sista instansen.

Lagutskottet ställer sig i huvudsak bakom regeringens förslag till ny marknadsföringslag. På vissa punkter, fru talman, har dock ett enigt utskott intagit avvikande mening genom några tillkännagivanden. Därutöver förekommer några reservationer och ett kortfattat särskilt yttrande från de borgerliga partierna, som ansluter sig till ett motsvarande borgerligt yttrande i justitieutskottet angående den principiella synen på förekomsten av s.k. partssammansatta specialdomstolar, i detta fall alltså Marknadsdomstolen.

Nu ville, som vi har hört, regeringen inte gå lika långt som Marknadsföringsutredningen i dess förslag 1993, nämligen till att också infoga en bestämmelse som förbjuder förekomsten av s.k. fakturaskojeri, dvs. vilseledande om betalningsskyldighet för icke beställda varor eller tjänster. Detta är ett betydande problem, fru talman, som årligen framför allt åsamkar näringslivet stora kostnader och som inte tillräckligt effektivt visat sig kunna beivras med stöd av brottsbalkens bedrägeriparagraf. Förhållandet har länge påpekats av näringslivets organisationer liksom av bl.a. oss moderater, inte minst genom ett flertal motioner, och det är därför glädjande att riksdagen nu, genom tillkännagivandet hos regeringen, inskärper behovet av en starkare reglering i detta hänseende.

Vidare förordar ett enigt utskott att det, för bestämmande av s.k. marknadsstörningsavgift, i 24 § tydligt skall anges att årsomsättningen i vissa närmare angivna fall får uppskattas till ett skälighetsbelopp.

Slutligen förordar utskottet, med hänsyn till bl.a. de justeringar och tillägg som påfordras och den omställningstid som näringsidkarna med den nya lagen kan behöva, att ikraftträdandet flyttas fram från den 1 juli 1995 till den 1 januari 1996.

Fru talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till lagutskottets hemställan i betänkande 16 och avslag på de till betänkandet fogade reservationerna.

Anf. 132 INGER DAVIDSON (kds)

Fru talman! Det känns bra att vi har kommit så långt att riksdagen i dag kan ta ställning till en ny marknadsföringslag. Jag tror att det är en positiv sak för alla inblandade parter, men framför allt för konsumenterna, att vi får ett regelverk som är tydligare och att sanktionssystemet skärps.

Eftersom förslaget togs fram under min tid på Civildepartementet har jag inga problem med att ställa mig bakom huvuddragen i betänkandet, men det finns ett område som jag inte var nöjd med då och som jag inte heller nu är nöjd med, och det gäller den fråga som har varit uppe i flera anföranden, nämligen lagstiftning mot kränkande reklam, som jag föredrar att kalla det.

Jag hade hoppats att socialdemokraterna, som under alla år motionerat i den här frågan, skulle ha utnyttjat möjligheten att nu antingen föra in ett sådant här regelverk i marknadsföringslagen eller säga att man skall återkomma i en särskild lag. Det hade inte blivit några problem med att få igenom den i riksdagen, men s valde att passa igen – för vilken gång i ordningen, kan man fråga sig.

Jag hade också hoppats att vi skulle ha ansvarigt statsråd, Marita Ulvskog, här i dag. Det hade varit intressant att höra om hon internt har samma problem som jag hade i koalitionsregeringen med att få igenom det här förslaget. I stället är det en man som företräder socialdemokraterna i dag, trots att de flesta motioner som väckts genom åren har varit undertecknade av kvinnor. Jag tror faktiskt att det här går en gräns, eftersom det oftare är kvinnor än män som känner sig kränkta av reklamen.

Denna fråga har diskuterats på politisk nivå i över 20 år. Det har gjorts ett antal utredningar, men de har inte lett till något resultat. På senare år har frågan om könsdiskriminerande reklam breddats till att också handla om kränkande reklam i vid bemärkelse, alltså också etniskt och religiöst kränkande reklam.

Varje gång frågan kommer upp är det svårt att få en saklig diskussion om behovet av att markera gränser på det här området. Det blir alltid en diskussion om yttrandefrihet, och så slås det fast att inga gränser kan sättas. Ibland tror jag faktiskt att en del politiker gömmer sig bakom yttrandefrihetsargumentet för att slippa ta ställning i sakfrågan. Det är nämligen långt ifrån alla jurister som är eniga om att det inte går att lagstifta mot kränkande reklam utan att ändra i grundlagen. Visserligen skulle man troligen inte komma åt den schabloniserande reklamen, alltså en del av den könsdiskriminerande reklamen, men grova över-

tramp av kränkande karaktär skulle en ny lag mycket väl kunna omfatta utan att man gick in och ändrade grundlagen.

Frågan är alltså i första hand: Anser vi att det förekommer övertramp inom reklamvärlden som vi tror att det behövs lagstiftning för att komma åt? Det är en politisk fråga, som precis som alla andra kräver ett ärligt svar. Man kan inte samtidigt säga att man anser att det behövs ytterligare sanering av marknaden och sedan inte ta de politiska konsekvenserna av det.

I samband med att marknadsföringslagen utformades gjorde vi en grundlig genomgång av denna fråga, och då kom vi kristdemokrater fram till att vi tycker att det behövs en lagstiftning, inte som en ersättning för de egenåtgärder som finns i dag och som medverkar till en viss självsanering – det är helt klart – utan som ett komplement och en tydlig markering från statens sida. Det innebär inte att vi bortser från att det kan bli svåra gränsdragningsproblem. Vi tror inte heller att lagstiftning löser hela problemet. En levande debatt, opinionsbildning och attitydpåverkan är minst lika viktiga delar för att påverka utvecklingen.

Bengt Kronblad sade att man kan tänka sig en lagstiftning när det är det enda alternativ som återstår. Ja, det som jag tycker att vi står inför nu är att alla de andra delar som man kan använda sig av har prövats. Ändå är de flesta överens om att gränserna hela tiden tänjs, att effekterna blir grövre och att fler och fler människor känner sig kränkta av reklam som de inte kan undvika eller välja bort och som de uppfattar som ett intrång i den personliga integriteten.

Vi bekänner oss ju i Sverige ofta till en människosyn som säger att *varje* människas personliga värdighet måste respekteras. Jag menar att lagstiftning mot kränkande reklam helt enkelt handlar om att förbättra integritetsskyddet för den enskilda människan. Det skyddet finns inte på reklamområdet i dag. Därför finns det all anledning att i likhet med alla de övriga nordiska länderna, som vi har hört tidigare, införa en lagstiftning som gör det möjligt att ingripa mot reklam som reducerar människor till sexualobjekt utan människovärde eller som är kränkande utifrån människors etniska eller religiösa tillhörighet.

Fru talman! Eftersom Kristdemokraterna inte har någon representant i lagutskottet yrkar jag bifall till reservation nr 2 från Vänsterpartiet och Miljöpartiet, som delvis har sin utgångspunkt i en motion från kds.

Anf. 133 BENGT KRONBLAD (s)

Fru talman! Inger Davidson redovisar litet av det historiska perspektivet i arbetet. Det är riktigt att marknadsföringslagen i viss mån började beredas under Inger Davidsons tid. Utredningen tillsattes av den tidigare socialdemokratiska regeringen. Jag förstår att Inger Davidson hade svårigheter i sin regering att få fram det budskap som hon redovisar i dag tillsammans med sina partivänner. Det är bra, för det innebär att vi har möjlighet att fortsätta en dialog. Det är precis så som den socialdemokratiska regeringen skriver, att alla dessa reklammetoder självfallet är helt oacceptabla i vårt svenska samhälle.

Inger Davidson undrar om vi kryper bakom grundlagarna. Det gör vi inte. Däremot är det viktigt att balansera frågor beträffande vad grundlagarna är till för och vad denna fråga behandlar.

Inger Davidson var litet besviken över att det var en man som förde debatten. I det socialdemokratiska partiet väljer man inte efter man eller kvinna, även om man ibland funderar över detta med varannan. Vi har många duktiga kvinnor som hade kunnat ta denna debatt minst lika bra. Vi ser icke detta som en kvinnofråga. Vi ser det som en fråga om mänskliga rättigheter, oavsett om det gäller män eller kvinnor, vita eller svarta. Det är kanske där skillnaden ligger mellan Inger Davidsons kds och ett socialdemokratiskt parti som ser till bredden och helheten.

Anf. 134 INGER DAVIDSON (kds)

Fru talman! Bengt Kronblad upprepar hela tiden att man icke accepterar detta. Han konstaterar att det finns reklam som går långt över gränserna och kränker människovärdet. Ändå säger han att han inte vill gå vidare. Men det är vad vi har kommit fram till, efter allt detta utredande och efter att grundligt ha gått igenom denna fråga. Jag var inte alls så övertygad från början – det skall jag gärna erkänna – som jag blev när jag läste alla lagtexter och allt utredningsmaterial som finns i denna fråga och tog del av alla brev och synpunkter som jag fick utifrån, av människor som hörde av sig och som känner sig kränkta av sådant som förekommer i reklamen i dag. Jag blev alltså övertygad under arbetets gång och därför försökte jag också i den förra regeringen verka för att vi skulle föreslå en lagstiftning. Jag lyckades icke med det. Därför hoppades jag att min socialdemokratiska efterträdare skulle göra det. Jag tror att hon har fått samma problem internt i denna regering som jag hade i den förra. Det är bara att beklaga.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Mom. 9 (diskriminerande reklam)
1. utskottet
2. res. 2 (v, mp)
3. res. 3 (c)
Förberedande votering:
52 för res. 2
21 för res. 3
212 avstod
64 frånvarande
Kammaren biträdde res. 2.
Huvudvotering:
233 för utskottet
41 för res. 2
23 avstod
52 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 142 s, 69 m, 1 c, 21 fp
För res. 2: 18 v, 14 mp, 9 kds
Avstod: 20 c, 3 kds
Frånvarande: 19 s, 11 m, 6 c, 5 fp, 4 v, 4 mp, 3 kds

Mom. 10 (utredning om reklamens påverkan)
1. utskottet
2. res. 4 (mp)
Votering:
285 för utskottet
14 för res. 4
50 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 143 s, 70 m, 21 c, 21 fp, 18 v, 12 kds
För res. 4: 14 mp
Frånvarande: 18 s, 10 m, 6 c, 5 fp, 4 v, 4 mp, 3 kds

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av andre vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under dagens sammanträde fick avgöras i ett sammanhang vid morgondagens arbetsplenum.

12 § Anslag till Livsmedelsverket, m.m.

Anslag till Livsmedelsverket, m.m.

Föredrogs
Lagutskottets betänkande 1994/95:LU20
Anslag till Livsmedelsverket, m.m. (prop.1994/95:100 delvis)

Anf. 135 BIRGIT HENRIKSSON (m)

Fru talman! Lagutskottets betänkande nr 20 behandlar anslag till Livsmedelsverket m.m. Utskottet har dels behandlat regeringens förslag till anslag och övergripande målsättning beträffande Statens livsmedelsverk och anslag till täckande av vissa kostnader för köttbesiktning, dels Riksdagens revisorers förslag angående kontroll av livsmedel. Även ett antal motioner från allmänna motionstiden har behandlats, och jag tänker närmare ta upp den motion som väckts av den moderata jordbrukskommittén och även förslaget från Riksdagens revisorer.

Statens livsmedelsverk – SLV – är en central myndighet som handlägger alla livsmedelsfrågor som inte skall handläggas av annan myn-

dighet. Verket är också chefsmyndighet för besiktningsveterinärorganisationen.

Statens livsmedelsverks inkomster består bl.a. av avgifter för köttbesiktning, för kontroll av läkemedelsrester och bekämpningmedelsrester i animaliska och vegetabiliska livsmedel, avgiftsmedel för provtagning och undersökning av större livsmedelsanläggningar, avgiftsmedel för central tillsyn som överförts till verket från kommunerna och också avgifter för tillstånd m.m. Statens livsmedelsverk får också inkomster från uppdragsverksamhet. Man får inkomster från publikationer och kursverksamhet. Dessa inkomster utgör 65 % av verkets finansiering.

I förra årets budgetproposition gjordes bedömningen att verksamheten nu bedrevs med sådan inriktning att de uppsatta målen kunde nås även med en real medelsminskning på några procent. Nuvarande regering konstaterar i propositionen med tillfredsställelse, som man uttrycker det, att verket genom olika åtgärder har lyckats uppnå betydande besparingar inom besiktningsveterinärorganisationen, men man konstaterar också i bil. 10 s. 5 att administrationen inom livsmedelsområdet behöver förenklas och renodlas. Det finns även i fortsättningen ett stort behov av att rationalisera verksamheten och även av att begränsa de administrativa kostnaderna, framhåller man. Regeringen avser därför att tillsätta en utredning med uppdrag att granska den samlade administrationen.

Fru talman! I Moderata samlingspartiet anser vi att ytterligare besparingar måste kunna genomföras redan nu. Därför yrkar vi att regeringens förslag skall minskas med 6 miljoner kronor redan nästa budgetår. Det är bl.a. med hänsyn till det statsfinansiella läget nödvändigt att det aviserade besparingsarbetet kommer i gång så snabbt som det någonsin är möjligt. På det sättet får också myndigheten längre tid på sig att anpassa sin verksamhet. Man får själv vidta de rationaliserings- och besparingsåtgärder som måste vara genomförda till år 1998.

Jag yrkar alltså, fru talman, bifall till reservation 1.

Fru talman! Jag vill också bara kort kommentera det glädjande faktum att utskottet funnit det befogat att det översyns- och utvärderingsarbete som efterlysts både av Riksdagens revisorer och i en moderat kommittémotion nu kommer i gång. Revisorerna anser i sin rapport att en översyn av vilken roll den regionala nivån skall spela i livsmedelstillsynen snarast bör kartläggas. Man vill också ha klarhet i vilken ansvarsfördelning som bör gälla mellan länsstyrelserna och Statens livsmedelsverk. Det tycks i dag råda ett visst motsatsförhållande dem emellan.

Eftersom det har gått sex år sedan riksdagen beslutade om den nuvarande ordningen för kontroll av livsmedel konstaterar ett enigt utskott att tiden är mogen för utvärdering.

I övrigt kan jag bara beklaga att betänkandet kommer före den konsumentpolitiska propositionens behandling och att vi även behandlar ärendet innan utskottet gör sitt besök i Östersund den 4–5 maj och närmare får diskutera dessa frågor.

Jag yrkar alltså bifall till reservation 1.

Anf. 136 RIGMOR AHLSTEDT (c)

Fru talman! I detta betänkande redovisas också kontroll av livsmedel. Det är glädjande att vi, när vi följer livsmedelsförsörjningen här hemma i Sverige, kan konstatera att det på nationell nivå pågår ett intensivt arbete såväl hos regeringen som vid Statens livsmedelsverk och inte minst inom handeln och i branschorganisationer som syftar till förbättringar för oss konsumenter. Det arbetet har vi i lagutskottet också varit eniga om, och vi har ansett att det är väldigt positivt. Att arbetet fortsätter i en oförbruten takt anser vi är helt nödvändigt.

Utskottet har också konstaterat att det har gått sex år sedan riksdagen beslutade om den nuvarande kontrollen av livsmedel. Därför är det nu dags för ett utvärderings- och översynsarbete. Om det är vi eniga.

När det gäller motionsyrkandena med krav på internationellt agerande från svenskt håll vill vi från Centern återupprepa att ett förnyat tillkännagivande från riksdagen om att få till stånd skärpta regler för EU är motiverat. Sverige har nu, med medlemskap i EU, ytterligare kraft att verka för att reglerna om märkning både vad beträffar ursprungsland och innehållet i livsmedlen skall skärpas.

Behovet av skärpta regler framgår med all tydlighet i den debatt som varit och som är vad gäller respektlösheten för djurens förhållanden. Det gäller såväl transporter som orsakar skador som uppfödning och uppstallning av djur. Vi i Sverige måste driva på och tala om att vi inte accepterar djurplågeri i någon form, vare sig här hemma eller i utlandet. Vi borde inte äta mat som kommer ifrån dåliga livsmiljöer.

Sveriges djurskyddslag är unik och ställer stora krav på uppfödaren. Här får t.ex. inga djur hormonbehandlas för en snabbare tillväxt. Här finns stränga restriktioner när det gäller antibiotikabehandling. Här finns klara regler för hur transporter skall ske och hur djuren skall slaktas. Allt detta för att vi skall få bra mat.

Jag vet inte om ni har hört hur man gjorde kvalitetskontroll av fläsk i ett vanligt svenskt kök förr i tiden. Grisar som slaktades under stress gav ett fläsk som hoppade och protesterade i stekpannan. Det smakade inte heller särskilt bra. Sådan mat ville man inte ha. I dag har vi helt andra möjligheter till kontroll. Men det är lika viktigt att denna kontroll av vår mat finns.

Det är oerhört viktigt att vi får samma rigorösa kontroll av livsmedel från EU-länderna. Innehållsdeklarationen av livsmedel är också mycket viktig. Om vi bara får en märkning med ursprungsland hjälper det till en del, men inte i allt. Det sätter möjligen fart på fantasin. Man blir undrande över vad det egentligen är man äter. Är det ko, kamel eller åsna? Det är tokigt om man tror att allt som kommer utifrån är dåligt, för så är det ju inte. Men vi har rätt att kräva att få veta vad det är som vi stoppar i oss. Det gäller alla slag av livsmedel.

Vi har nog alla mött den holländska tomaten. Vi vet att det är skillnad i smak på tomaten som kommer utifrån och på den som vi odlar i trädgården. Många känner också oro över att holländska eller andra utländska tomater kan vara besprutade med olika medel för att inte mögla i transporten. Båda tomaterna ser lika bra ut när de ligger i disken, men vi vet att bestrålning av livsmedel är förbjudet i Sverige.

Tyvärr lider många människor av allergier och blir dåliga av vissa livsmedel. Detta om något ger anledning att kräva skärpta regler för kontroll av våra livsmedel. Vi får inte förtröttas i det kravet. Ursprungsmärkning krävs också för att vi skall kunna jämföra kvalitet och pris på varorna.

Vi är alla konsumenter, och vi är förtjänta av goda livsmedel. Vi har rätt att ställa krav. Vi i Centern kommer att fortsätta att kräva att Sverige skall verka för såväl innehållsdeklaration som ursprungsmärkning även på varor som importeras från EU. Vi kommer att kräva detta tills vi har nått resultat.

Fru talman! Därför yrkar jag bifall till reservation 2 under mom. 5. Den är undertecknad av mig och Agne Hansson.

Anf. 137 RUNE BERGLUND (s)

Fru talman! I propositionen säger regeringen att livsmedelsfrågorna är viktiga för konsumenten. Bra mat till rimliga priser skall stå i centrum för livsmedelspolitiken. Man säger vidare att det finns ett starkt samband mellan kost och hälsa. Därför bör Livsmedelsverkets övergripande mål vara att i konsumenternas intresse verka för säkra livsmedel av god kvalitet, redlighet i livsmedelshanteringen samt bra matvanor.

I och med Sveriges inträde i EU den 1 januari 1995 blev även jordbrukspolitiken, och därmed livsmedelsfrågorna, en del av den svenska vardagen i ett EU-perspektiv. Det ställs många frågor: Hur blir det med innehållsdeklarationen i livsmedel? Blir den lika bra och säker som tidigare när jordbruksprodukterna nu får röra sig fritt mellan länderna? Den fråga som allra mest engagerar folk just nu är om importörer, grossister och butiker kommer att märka köttprodukter med ursprungsland.

Vid en Demoskopundersökning som genomfördes i februari i år ställdes frågan: "Hur viktigt är det för dig att det framgår på kött som säljs i Sverige vilket land det kommer ifrån?"

67 % ansåg att det var mycket viktigt och 23 % att det var ganska viktigt. Det betyder att 90 % av konsumenterna i undersökningen satte stort värde på att få veta var de köttprodukter man äter har sitt ursprung.

I den debatt som pågår gäller detta krav också produkter som är förädlade i Sverige när råvaran har ett annat ursprungsland.

Många motioner som har kommit in till lagutskottet handlar om dessa frågor, men det är Jordbruksdepartementet och jordbruksutskottet som egentligen har hand om dessa frågor.

Ett annat område inom livsmedelspolitiken som är viktigt för konsumenterna är användningen av tillsatser i mat samt märkning av livsmedel både vad gäller tillsatser och datum.

Av de 18 motioner som behandlats i utskottet inför justeringen av det här betänkande handlar 16 om dessa frågor. Det handlar om kontroll av och gränsvärden i livsmedel. Berörda departement och myndigheter arbetar hårt inom EU med att hävda Sveriges syn i konsument- och livsmedelsfrågorna inom alla områden där vi tycker att vi har

kommit litet längre än övriga EU-länder. Motionärerna är väl tillgodosedda i och med att arbetet redan pågår för fullt.

Även om ingen systematisk gränskontroll får ske vid import från ett annat EU-land kommer enligt de uppgifter jag har tagit del av de stora livsmedelskedjornas grossistföretag att skärpa sin egenkontroll av importerade livsmedel. Det gäller såväl säljarkontroll med besök hos producenterna som kvalitetskontroll i egna laboratorier. I detta kan vägas in allt från djurhållning i exportlandet till färdig vara som lämnar grossistledet och går vidare in i detaljhandeln. I sista hand kontrolleras varorna i butiken genom den egenkontroll som butiksägaren är skyldig att tillämpa.

I det här sammanhanget får vi inte heller glömma bort de frivilliga konsumentorganisationernas kontroll och Konsumentverkets insatser när det gäller varor som ligger i butiksdiskarna. I sista hand kan naturligtvis både konsumenter och grossister låta bli att köpa varor som man är tveksam till.

Sammantaget har vi i Sverige en bra organisation när det gäller kontroll. Den garanterar att vi får säkra livsmedel. I maj kommer branschens företrädare att träffas för att diskutera en frivillig överenskommelse om ursprungsmärkning av animalieprodukter. Jordbruksminister Margareta Winberg kommer i Bryssel att driva frågan om att alla EU-länder skall tillämpa ursprungsmärkning.

Vi har ett bra utgångsläge, men det betyder inte att vi skall slå oss till ro. Det finns fortfarande en hel del att göra för att förbättra innehållsdeklarationer, sänka gränsvärden m.m.

Även om ursprungsmärkningen är en viktig fråga är innehållsdeklarationer och gränsvärden nog så viktiga för personer som har allergier eller är överkänsliga. Det kan vara livsavgörande att säkert kunna veta vad mat som man köper innehåller för tillsatser, färgämnen och sammansatta ingredienser. Man måste kunna veta att man inte blir sjuk av den mat man äter. Det måste bevakas noga att innehållsdeklarationerna är korrekta och skrivna på ett språk som alla förstår.

När det gäller sammansatta ingredienser finns det i dag inget krav på att ange annat än namn om ingrediensen utgör mindre än 25 % av livsmedlet. De nordiska länderna har nu föreslagit att Codex Alimentarius, som är samlingsnamn för internationella standarder när det gäller gemensamma program, skall sänka gränsvärdet till 5 % och att en lista skall utarbetas över sådana ingredienser som alltid måste anges på grund av att de är kända för att ge allergiska och andra reaktioner hos överkänsligs personer oavsett hur små mängder som används i livsmedel. Den frågan lär vara aktuell även inom EU-området.

Folkhälsoaspekten måste vara tongivande även i framtiden. Den skall vi aldrig ge avkall på. Det är en viktig princip för vårt fortsatta arbete. Enligt den s.k. Cassis de Dijon-principen får ett mottagarland inte hindra import av en vara som är godkänd i tillverkarlandet. Det finns dock ett undantag som kan hindra import. Det är om varan strider mot svenska bestämmelser för skydd mot hälsorisker. Det kan tolkas så att livsmedel som bedöms otjänliga i Sverige kan återsändas till export-

landet. Det finns således goda utsikter att även fortsättningsvis behålla en god kvalitet på livsmedlen i Sverige.

Slutligen vill jag säga några ord om revisorernas förslag.

Sedan en tid ankommer det på butiken att genomföra egna kontrollprogram under överinseende av den kommun där butiken är belägen. Enligt Riksdagens revisorer får dock inte en egentillsyn inkräkta på en aktiv tillsyn från myndigheternas sida. Revisorerna föreslår nu en utvärdering av kommunernas insatser.

Revisorerna föreslår också att länsstyrelsernas roll skall utvärderas för att klargöra den regionala nivåns roll i livsmedelstillsynen nu när Livsmedelsverket har som uppgift att följa upp den kommunala tillsynsverksamheten.

Slutligen vill Riksdagens revisorer att avgiftssystemet skall ses över med avseende på vilka delar av tillsynen som skall finansieras via skatter vilka som skall avgiftsfinansieras. Utskottet har för sin del beslutat bifalla revisorernas förslag till riksdagen som en utredning av livsmedelstillsynen enligt RR8:1994/95.

Fru talman! Jag yrkar bifall till Riksdagens revisorers förslag och därmed också till yrkande 18 i motion Jo238 av Göte Jonsson m.fl. Jag yrkar avslag på de övriga motionerna och bifall till betänkande LU20 i övriga delar.

Anf. 138 YVONNE RUWAIDA (mp)

Fru talman! Hur vi benämner en sak eller ett fenomen, med andra ord vilken definition vi använder, har en innebörd. Definitionen "talman" är en benämning som genererar bilden av en man som talar, inte av människor eller en människa som talar. Man kan tycka att det är en formsak om man säger talman eller talkvinna, men det gör inte jag.

Riksdagen borde vara världens mest jämställda och Sveriges mest innovativa arbetsplats. Att riksdagens instanser förvägrar ledamöterna att säga fru talkvinna är ett tecken på riksdagens ålderdomlighet. I dag har jag för första gången sagt fru talman, och jag kommer att säga det också i framtiden. Det beror på att fru Görel Thurdin personligen bett mig om detta.

När utskottet skulle justera betänkandet var jag frånvarande. Jag satt på ett tåg som var försenat, och jag kunde inte reservera mig. Därför kommer jag här i dag att yrka bifall till de yrkanden som Miljöpartiet reserverat sig för. Jag yrkar bifall till Fö802 yrkande 12, So488 yrkande 10 och Jo529 yrkande 27. Jag yrkar även bifall till reservation nr 2.

Vad vill vi ha när det gäller livsmedel? Vi vill ha bra kvalitet, bra priser och en fullständig information. Det vill vi ha som konsumenter. EU-medlemskapet har inneburit försämringar både när det gäller kvaliteten och informationen. Jag kommer i dag att tala om bl.a. radioaktiva livsmedel, ursprungsmärkning, fullständiga varudeklarationer och märkning av ägg.

Radioaktiv föda och radioaktivitet över huvud taget kan ge skador på foster, och det kan bidra till cancer. Exakt vilka effekter det har vet vi inte. Men en sak borde vi använda, och det är försiktighetsprincipen.

Nedfallet från Tjernobyl aktualiserade debatten om radioaktiv föda. Man försökte bagatellisera det hela med att säga att det var lika höga värden som under kärnvapensprängningens dagar. Skrämmande nog höjde Livsmedelsverket den tillåtna gränsen på kött från vilt fem gånger. Det var exakt samma sak som skedde i det forna Sovjet.

Miljöpartiet anser att vi skall använda försiktighetsprincipen. Vi kräver att gränsvärdena för radioaktivitet i livsmedel skall sänkas till så nära noll som möjligt. Vi vill åtminstone sänka gränsvärdet för radioaktivitet, dvs. cesium 137, i livsmedel med en tiopotens. Om rennäringen blir drabbat ekonomiskt av att gränsvärdet för renkött sänks vill vi att staten går in med ett ekonomiskt stöd och att man fortsatt stödutfodrar renar.

Jag går nu över till att tala om allergier. Precis som det sades från socialdemokratiskt håll kan det vara livsavgörande om man som födoämnesallergiker inte vet vad en vara innehåller. Därför undrar jag varför man inte jobbar för och låter Sverige gå före när det gäller att ha fullständiga varudeklarationer. Man kan åtminstone ha ett märkningssystem som är anpassat för allergiker. Vi måste här i Sverige gå före. Det handlar nämligen om konsumenternas frihet att välja, inte om producenternas frihet att använda vad som helst därför att vi som konsumenter inte kan veta vad som finns i produkten.

Allergier och överkänslighet är i dag folksjukdomar. Det är olika faktorer som har bidragit till detta, t.ex. förekomsten av sjuka hus, luftföroreningar men också innehållet i livsmedel. Konsumenten har, som jag tidigare sade, rätt till full information om en vara. Det är vad jag skulle kalla en mänsklig rättighet. Det är nödvändigt om vi som konsumenter skall göra några val på marknaden.

Detta handlar bl.a. också om ursprungsmärkningen. Vi skall kunna få en information om varifrån en vara eller en produkt kommer. Här hänvisar Socialdemokraterna till egenkontroll och frivillighet. Det är anmärkningsvärt när man säger: Vi vill gärna ha en ursprungsmärkning, men vi förlitar oss på att marknaden kontrollerar det själv. Det verkar man göra i många fall. Jag tror inte att det räcker. Vi måste från svensk sida ha en sådan lagstiftning.

Förbudet mot burhöns kommer att träda i kraft år 1999. Vi i Miljöpartiet vill att man som konsument redan innan dess skall få information om det är ägg som kommer från burhöns eller från frigående höns. Därför vill vi införa en märkning av ägg så att konsumenter kan välja bort burägg.

Anf. 139 BIRGIT HENRIKSSON (m) replik

Fru talman! Jag vill bara mycket kort klargöra varför vi från Moderata samlingspartiets sida inte här har lyft fram t.ex. de motioner som behandlar just allergier eller märkning av livsmedel. Det har visat sig redan på den här korta tiden att de svenska konsumenterna har efterfrågat det som de vill ha, dvs. svenskt kött eller deklarationer.

Vi har dessutom ett mycket långtgående svenskt system med VDN-märkning. Jag är själv allergiker. Jag levde många år med min lilla

lapp, och jag försäkrar Yvonne Ruwaida att det går utmärkt bra att välja varor för allergiker i svenska matbutiker i dag.

Vi har också fått deklarationer från de stora varuhuskedjorna och våra stora livmedelshallar att de ämnar behålla sina svenska märkningar just därför att svenska konsumenter efterfrågar detta. Det är konsumenten som styr, och det är konsumenten som visar att man vill ha information om sina produkter. Vi kommer bl.a. att få kvar datummärkningen av bröd osv.

Det är konsumenten som avgör. Antingen köper man varan, eller också köper man den inte. Det är därför vi tycker att vi kan avvakta och se hur systemet kommer att slå. Konsumenten är suverän.

Anf. 140 YVONNE RUWAIDA (mp) replik

Fru talman! Om konsumenten vore suverän i dagens Sverige skulle vi leva upp till grundprincipen att du som konsument kan få full information om en vara, och det kan man inte i dag.

Efter EU-medlemskapet har det skett ett antal förändringar. Gudrun Lindvall kommer att beröra några. Jag kan ge ett exempel. Jämförelsepriset har försvunnit på t.ex. frukt och grönsaker i många livsmedelsbutiker.

Själv anser jag att när det gäller vissa saker, t.ex. att vi skall få en fullständig information, måste man ha det reglerat i en lagstiftning. Annars kommer det att luckras upp.

Anf. 141 RUNE BERGLUND (s) replik

Fru talman! Yvonne Ruwaida säger att det är dåligt att vi måste ha frivilliga uppgörelser när det gäller ursprungsmärkningen. Det kan bli en annan ordning i framtiden. Men för närvarande har EU inga regler över huvud taget för ursprungsmärkning.

Som jag sade i talarstolen avser Margareta Winberg att ta upp frågan om ursprungsmärkning i Bryssel och att alla länder skall tillämpa en sådan. Men innan dess måste det vara bättre med en frivillig svensk överenskommelse än att inte ha någon överenskommelse alls.

Anf. 142 YVONNE RUWAIDA (mp) replik

Fru talman! Vi kan här i riksdagen besluta att vi skall ha ursprungsmärkning i Sverige.

Anf. 143 GUDRUN LINDVALL (mp)

Fru talman! Jag vill börja med att kommentera en del som Rigmor Ahlstedt sade. Det är tyvärr så att det har skett en försämring på det här området i och med EU-medlemskapet. Vi diskuterar mycket om djurtransporter. Men om vi skall vara ärliga och läser noga om vad som händer har vi fått en försämring när det gäller djurtransporter.

Det tror jag att Rigmor Ahlstedt känner till. Den okunnigheten tror jag henne inte om. Kan det möjligen vara så att Centern har en viss vilja att försköna EU-medlemskapet? Det som har skett när det gäller djurtransporter är att vi inte längre får ha kvar våra bestämmelser om transport av högdräktiga djur och djur som är nyförlösta. De bestäm-

melserna infördes i Sverige för att man såg att många av de djuren dog vid transporterna.

När det gäller djurskyddslagarna kan vi bara hoppas att Sverige driver de frågorna i EU. Eftersom det inom EU är totalharmoniserat på jordbruksområdet innebär det, om vi börjar driva frågan om djurskyddslagarna, att om vi får direktiv från EU är det direktiven som gäller här. Det är knappast troligt att de gemensamma direktiv som skulle kunna komma på djurskyddsområdet skulle vara lika bra som de svenska djurskyddslagarna. Det är alltså så att vi inte kan driva djurskyddsfrågor i EU. Då riskerar vi att våra svenska djurskyddslagar blir betydligt sämre. Det är något som förskräcker.

Jag står här i talarstolen därför att jag har skrivit en motion om allergier. Några av de att-satser som finns i den motionen har behandlats i betänkandet. Det gäller framför allt färgämnen i livsmedel och godis, och det gäller också utarbetandet av ett system för märkning av livsmedel avsedda för allergiker.

Jag har själv i min nära släkt många allergiker, bl.a. livsmedelsallergiker. Jag vet att mycket liten mängd av vissa ämnen kan, i det här fallet för ett litet barn, innebära döden. Det är alltså av yttersta vikt att vi i Sverige går före på det här området.

Man kan fråga sig vad som är en rättighet. Är det en rättighet att få stoppa in någonting i ett livsmedel som människor kan riskera att dö av, eller är det en rättighet att ha den tryggheten att kunna äta mat som säljs i butiker och veta att man inte utsätts för risker? För mig är svaret på den frågan självklar.

Det måste vara så att man skall kunna köpa livsmedel och garanterat veta att de inte innehåller någonting som man kan befara att man är överkänslig mot. Det måste klart framgå om det finns sådana ämnen i maten eller inte.

Man kan också fråga sig som om det är en frihet att få ha azofärgämnen, framför allt de röda och oranga ämnena i godis, när vi vet att så många barn är överkänsliga mot dem. Det är en överkänslighet som nästan alltid följer när barn är allergiska. Man kan som allergiker börja att vara allergisk mot hund eller något annat. Så småningom blir man allergisk och överkänslig även mot andra ämnen. Just det röda färgämnet är någonting som väldigt många barn blir allergiska mot.

Man kan fundera på vad det leder till. En sak som det leder till är att de barnen mår mycket illa på ett sätt som vi ofta inte reagerar på att det är allergiskt. De blir oroliga och rastlösa, och de får ofta mycket stora problem i skolan. Vad är det för en frihet? Är det en frihet att kunna leva på ett sätt så att jag kan leva ett fullvärdigt liv, eller är det en frihet att kunna stoppa in vad som helst i livsmedel?

Här måste Sverige gå före. Medlemskapet kan inte innebära att vi gör det sämre. Det har vi gjort. Det har kommit in stora partier med godis, framför allt lösgodis, som vi vet innehåller azofärgämnen som tidigare var förbjudna.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 20 april.)

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 18.01 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00

Funktionshindrades resemöjligheter

13 § Funktionshindrades resemöjligheter

Föredrogs
Trafikutskottets betänkande 1994/95:TU16
Funktionshindrades resemöjligheter (prop. 1994/95:100 delvis)

Anf. 144 RAGNHILD POHANKA (mp)

Herr talman! För att betona den vikt som Miljöpartiet lägger vid ett handikappanpassat samhälle skall jag nu tala för ett särskilt yttrande, som är skrivet efter en motion som jag har väckt. Den har delvis hamnat i trafikutskottet och för övrigt i socialutskottet. Den handlar om ett handikappanpassat samhälle.

Jag menar att man under en lång rad år har tagit till mera ordkraft än handlingskraft. Det har inte hänt så mycket. Det har tillsatts utredningar, och man har direktiv och förslag till hur samhället skall handikappanpassas, men det som händer går väldigt långsamt.

Många funktionshindrade, blinda, synskadade och hörselskadade har svårigheter att resa själva. Man tänker inte så mycket på de problem som en hörselskadad har; han kan inte höra meddelanden om att tåget är försenat eller byter plattform. Det är en sak som mycket enkelt skulle kunna åtgärdas med tavlor på perrongerna. Det är svårigheter att klara trappor in till stationer. Det finns inte alltid rulltrappor eller hissar för att komma ned till perrongerna. Det är många saker som skulle kunna göras utan att det blir stora ingrepp i miljön. Om man handikappanpassar samhället passar det ju också för andra – det blir aldrig till någon nackdel för andra. Jag menar att det händer för litet.

När det finns en så stor grupp i samhället som inte kan delta i stora delar av det som samhället erbjuder, som i det här fallet kollektivtrafiken, är det allvarligt. Här skulle man också kunna spara pengar. Det skulle kosta en del i initialskedet, men i och med att människor kan klara sig själva behöver de inte den hjälp och det stöd som kostar pengar. De behöver inte använda färdtjänst i samma utsträckning som de gör i dag, när samhället inte är handikappanpassat.

Det är viktigt att vi nu tar till oss det här och att vi när utredningen blir klar sommaren 1995 ser till att det händer någonting.

Mitt huvudsakliga meddelande i dag i det här lilla anförandet är att vi skall bevaka detta, så att det händer någonting med handikappanpassningen. Jag har många handikappade vänner, och jag har arbetat

med handikappfrågor under många årtionden. Jag är förresten själv handikappad, även om det inte syns – det syns inte utanpå att man är diabetiker. Men då har man inga problem att klara sig i samhället.

Miljöpartiet vill stödja det här särskilda yttrandet, där vi säger att Vägverket måste intensifiera och påskynda sitt arbete när det gäller handikappanpassning av kollektiva trafikmedel.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 20 april.)

14 § Ändring i telelagen, m.m.

Ändring i telelagen, m.m.

Föredrogs
Trafikutskottets betänkande 1994/95:TU17
Ändring i telelagen, m.m. (prop. 1994/96:128)

Anf. 145 JAN SANDBERG (m)

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservationen till betänkandet.

I reservationen framgår moderaternas ställningstagande. Det innebär att vi stöder huvuddelen av regeringens förslag i propositionen, dock inte den tolkning av lagen som regeringen gör. Vi tycker att man i de fall man inte på annat sätt kan skilja ut intressenter i ett sådant här förfarande kan använda sig av auktionsförfarande. Det gör vi därför att vi tycker att det är det minst subjektiva urvalssystemet.

Anf. 146 JARL LANDER (s)

Herr talman! Jan Sandberg säger att vi är överens om merparten i detta betänkande angående ändringar i telelagen m.m., och det är alldeles riktigt. Det finns en liten åsiktsskillnad, och det gäller hur man skall tolka när man inte kommer överens.

Vi har i det här landet myndigheter som fattar beslut och tar ställning, kanske också i tvistiga spörsmål. Vi från majoriteten i utskottet har ansett att Post- och telestyrelsen är väl bevandrad i att ta ställning i de här tvistemålen om olika synpunkter skulle uppstå när det gäller att fördela frekvens inom ett visst utrymme.

Moderaterna och Folkpartiet har i reservationen sagt att det mest objektiva skulle vara ett auktionsförfarande. Jag vill påstå att jag hellre ser en s.k. subjektiv bedömning från en myndighet än att jag ser en s.k. objektiv bedömning gjord av en auktionist. Det får inte vara så att det är pengarna som styr vem som skall ha tillgång till frekvensutrymmet, utan det måste en myndighet få avgöra, om än det är något subjektivt i det läget.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i dess helhet i trafikutskottets betänkande nr 17.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 20 april.)

15 § Rennäringen

Föredrogs
Bostadsutskottets betänkande 1994/95:BoU16
Rennäringen (prop. 1994/95:100 delvis)

Anf. 147 GUDRUN LINDVALL (mp)

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservation 1, som gäller mom. 3 i bostadsutskottets betänkande.

Det här handlar om ett nytt sätt att ersätta samerna för rovdjur. Tidigare har det varit så att de har varit tvungna att hitta öron för att få ersättning för rovdjursrivna renar. Det här har diskuterats mycket, och vi vet att samerna ofta inte har klarat av det. Vi kan tänka oss vad som händer när man skall leta efter öron från en rovdjursriven ren över hela fjällvärlden – det fungerar inte i praktiken. Det här har också inneburit konflikter i fjällvärlden just mellan rovdjur och renskötsel – de har inte fungerat tillsammans.

Vad som nu har skett är att Naturvårdsverket och Sametinget har funderat hur det skall kunna bedrivas renskötsel i fjällvärlden på ett sådant sätt att det också går att ha rovdjur utan att det blir ständiga konflikter. Man har hittat ett sätt som skulle kunna vara möjligt. Man säger nämligen så här: Låt oss se hur mycket rovdjur som finns i ett område, och låt oss sedan bestämma hur stor ersättningen skall vara utifrån rovdjursförekomsten. Man säger t.ex. att en järvhona med ungar skall innebära en ersättning motsvarande 200 renar. En varghona med kull skall ge en ersättning motsvarande 500 renar. Björn och kungsörn i ett område skall ge en ersättning motsvarande 4 000 renar totalt i Sverige, som får fördelas.

Det här är ett mycket bra system, därför att det innebär att samerna vet att de får ersättning utifrån rovdjursförekomsten och att de slipper detta hopplösa att leta öron efter rivna renar. Det gör att möjligheten att ha kvar rovdjuren i renskötselland skulle öka betydligt. Vi skulle äntligen få en samsyn på hur vi skall hantera ersättningsfrågorna.

Men det här kostar pengar. Man har räknat ut att det i dag skulle kosta mellan 30 och 35 miljoner kronor för att systemet skulle fungera fullt ut. För att det skall fungera måste alltså dessa medel anslås. Det görs inte.

Tyvärr skriver socialdemokraterna att man anser att 14 miljoner skulle räcka, och då utgår man från de tidigare rivna renarnas slaktvärde. Man utgår alltså från ett system som vi vet inte fungerade i praktiken. Man anammar inte det system som Naturvårdsverket och Sametinget har förhandlat sig fram till. Det innebär att vi har kvar samma problem, att samerna inte kan få ersättning för de renar som de facto rivs i ett område där det även finns rovdjur.

Om det här förslaget skall kunna fungera måste det alltså anslås pengar. Man skulle kunna ursäkta regeringen med att systemet inte var diskuterat fullt ut när budgetpropositionen lades fram. Men nu är det gjort. Det innebär att regeringen senast i kompletteringspropositionen måste anslå mer pengar för att det här ypperliga systemet skall kunna

träda i funktion. Men det verkar som om det inte finns någon ambition hos regeringen att göra det, och det är mycket beklagligt. Vi skulle nu äntligen kunna få ett system där samerna och naturvårdarna är överens om hur rovdjur i renbetesland skall hanteras.

Det här tas också upp i den reservation som jag har yrkat bifall till. Jag vill verkligen vädja till regeringen att se över detta en gång till och att göra det som är det enda rätta, dvs. anslå tillräckligt mycket pengar så att detta ypperliga system kan fungera. Sametinget och Naturvårdsverket har förhandlat sig fram till detta system, där man inte ersätter utifrån de öron av rivna renar som man hittar, utan utifrån hur många rovdjur som de facto finns i området. Det behövs 30–35 miljoner.

Naturvården är värd det. Naturen och de djur vi har är värda det. Vi pratar mycket om att vi skall bevara de djur vi har i livskraftiga populationer, och det är precis det som det handlar om. Om vi inte får ett system som kan fungera har vi hela tiden ett tryck mot rovdjuren. Vi har en jakt, och rovdjuren får inte en chans att föryngra sig. Om vi inför det här systemet tryggar vi de rovdjur som finns i mycket små populationer i dag och som bör finnas kvar.

Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 148 OWE HELLBERG (v)

Herr talman! I budgetpropositionen har regeringen satt ett tak för vad ersättningen för rovdjursrivna renar får kosta. Det är svårt att förstå, eftersom det skall införas ett nytt system, där antalet rovdjur räknas i stället för upphittade renar.

Naturvårdsverket och Sametinget har föreslagit ett system som man är överens om och som är föremål för remiss och beredning. Att man föregriper resultatet av den processen är anmärkningsvärt. Den här fyrkantiga hanteringen kan föranleda att blickarna i stället riktas mot rovdjuren som river renarna, att deras existens ifrågasätts och att det uppstår en debatt om att vi skall hålla nere vår rovdjursstam. Det skulle vara en olycklig debatt, som inte gynnar rovdjurens rätt att finnas som en naturlig del av vår svenska natur, utan innebär att människan skall gå in och reglera stammen av besparingsskäl, med hänvisning till den ekonomiska krisen.

Pröva systemet i samförstånd med samerna! Motarbeta inte det nya systemet, som är mindre byråkratiskt men som också kräver ömsesidigt förtroende!

Därför yrkar jag bifall till reservation 1 av bl.a. Miljöpartiet.

För knappt nio år sedan drabbades Sverige av sviterna efter kärnkraftsolyckan i Tjernobyl. Jag minns händelsen väl, eftersom jag kommer från det geografiska område som drabbades värst, nämligen Gävletrakten. Sviterna efter olyckan kommer att bestå länge, eftersom cesium har en halveringstid på 30 år.

Katastrofen, om man får beteckna den så i vårt land, ansågs vara en nationell angelägenhet, och staten skulle svara för kostnader som drabbar befolkningen på olika sätt.

Människor kände, och känner fortfarande, stor oro för att konsumera fisk, vilt, bär och svamp i de drabbade områdena. För att testa cesi-

umhalten i vilt lämnas prover för analys. Vissa kommuner bekostar proverna, medan andra låter den enskilde stå för kostnaden. Ett utlovat nationellt åtagande har i vissa fall blivit ett kommunalt, men lika ofta ett åtagande för den drabbade enskilde individen. Det här är inte acceptabelt. Det är en principfråga.

Kostnaden för varje enskilt prov är 70–150 kr, och den totala kostnaden för proven, med vissa restriktioner, behöver inte uppgå till mer än 500 000 kr per år.

På en konferens om cesiumhalten i vilt i Högbo utanför Sandviken våren 1994 – det var före valet – var de närvarande partierna överens om att detta var ett nationellt problem och att staten skulle stå för kostnaderna. Nu är frågan tydligen omvärderad, eftersom ingen i utskottet utom Vänsterpartiet har tillstyrkt motionerna i den här frågan.

Härmed yrkar jag bifall till reservation nr 3.

Anf. 149 BRITTA SUNDIN (s)

Herr talman! I det här betänkandet behandlas anslag till rennäringen. Vi har i utskottet tillstyrkt regeringens förslag i budgetpropositionen.

Först vill jag konstatera att det råder ganska stor enighet i den här frågan. Det är endast på några punkter som det finns reservationer till utskottsmajoritetens förslag.

Vi är eniga när det gäller renbetesinventeringarna, som är ett mycket viktigt instrument för bedömningen av balansen mellan renantal och betestillgång. Regeringen har föreslagit 1,5 miljoner till Jordbruksverket som ett engångsanslag för att ta fram metoder för inventeringen. Vi tycker att det är bra. Det är viktigt att metoderna accepteras av de berörda parterna och att man så snart som möjligt kommer till skott. Vi utgår från att arbetet bedrivs så snabbt som möjligt. Det bör också påpekas att inventeringen skall kunna användas för miljöövervakning.

Prisstödet är också en fråga som vi är eniga om, liksom att det arbete som pågår med EU:s strukturfonder också skall innebära att strukturmedel tillfaller rennäringen.

När det gäller ersättning för viltskador finns det en reservation mot att det nya systemet godkänns. Riksdagen beslutade 1992 om ett nytt system för ersättning för rovdjursrivna renar, och systemet skulle tillämpas fr.o.m. den 1 juli 1995. Naturvårdsverket och Sametinget fick i uppdrag att närmare utforma systemet, och de begärde tillsammans en förlängd tid för sitt uppdrag till den sista december 1994 och att ersättningssystemet skulle införas den 1 januari 1996. Nu föreslår regeringen detta, och utskottsmajoriteten har samma uppfattning.

Jag yrkar därför avslag på reservation nr 1.

Miljöpartiet har i en reservation tagit upp frågan om gränsvärden för radioaktivitet i renkött. Det är en fråga som behandlas i försvarsutskottet, och enligt vad jag har erfarit kommer försvarsutskottet att avstyrka motionen. Då finns det inte heller någon anledning för oss att ta upp frågan om ersättningar. Om det mot förmodan skulle bli så att försvarsutskottet beslutar något annat, får regeringen återkomma i frågan.

Vänsterpartiet tar i en reservation upp frågan om kostnadsansvaret för cesiumanalyser av älgkött och rådjurskött. Det är klart att man kan hålla med om att det i princip kan anses befogat att staten skall ta det här ansvaret. Det gjorde staten också strax efter Tjernobylolyckan. Men det handlar om väldigt små belopp, och utskottsmajoriteten har ansett att den här ringa kostnaden bör kunna bäras av jägarna själva.

Jag yrkar avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 150 GUDRUN LINDVALL (mp) replik

Herr talman! Jag tänkte höra litet med Britta Sundin när det gäller det ersättningssystem för rovdjursrivna renar som just har tagits fram: Avser regeringen att finansiera det fullt ut? Eller avser man att bromsa finansieringen till 14 miljoner, vilket innebär att det system som har tagits fram i samarbete mellan Naturvårdsverket och Sametinget inte kan fullföljas? Vilken är ambitionsnivån?

Anf. 151 BRITTA SUNDIN (s) replik

Herr talman! Som det står i propositionen, har regeringen anslagit pengar på den här nivån. I sina beräkningar gör man alltså bedömningen att den nivån är tillräcklig.

Anf. 152 GUDRUN LINDVALL (mp) replik

Herr talman! Det skulle vara roligt att veta vem som gör den bedömningen. Varken Sametinget eller Naturvårdsverket gör den bedömningen.

Naturvårdsverket och de som har gjort den undersökning som har legat till grund för det här förslaget har beräknat ersättningen till 30–35 miljoner om man skall klara detta. I den beräkningen utgår man inte, som regeringen gör, från hur många renar som det har funnits tidigare, utan från hur många rovdjur som det finns i landet.

Vems beräkning är det som regeringen stöder sig på? Det är uppenbarligen inte Naturvårdsverkets beräkning, som utgår från antalet rovdjur.

Anf. 153 BRITTA SUNDIN (s) replik

Herr talman! Det råder ju enighet om det nya systemet, som Naturvårdsverket och Sametinget kom med förslag om i februari i år. Regeringen har utifrån det gjort bedömningen att det här är den nivå som är lämplig. Det är alltså regeringen som har gjort den bedömningen, och utskottsmajoriteten instämmer i den.

Anf. 154 OWE HELLBERG (v) replik

Herr talman! När det gäller kostnadstaket och täckningen för rovdjursrivna renar, vilar det taket på det gamla systemets grund. Det måste vara mycket svårt att sätta det taket på det nya systemet. Jag kan inte förstå hur regeringen har kommit fram till det beslutet, om man inte har tagit det som gällde i det tidigare systemet.

När det gäller kostnaderna för cesiumanalyserna är det en för oss principiellt viktig fråga. Britta Sundin säger själv att kostnaden inte är så stor. Nej, och just därför tycker vi att staten skulle kunna ta på sig den kostnaden.

Det är ganska lustigt att det är en socialdemokratisk motion som ligger till grund för den här reservationen. Motionären är inte här för att försvara motionen och har tydligen inte heller lyckats försvara den inför sin egen riksdagsgrupp, vilket vi tycker är beklagligt.

Anf. 155 BRITTA SUNDIN (s) replik

Herr talman! Som jag sade i mitt anförande, är det här fråga om en så pass marginell kostnad för jägarna att vi i utskottsmajoriteten har ansett att jägarna själva kan bära den kostnaden. Det rör sig alltså om 50–150 kr, så det är inga stora pengar.

Anf. 156 SVEN BERGSTRÖM (c)

Herr talman! Jag har begärt ordet för att kommentera vad utskottet säger om cesiumprover, eftersom jag själv har en motion i frågan. Jag tycker att det finns anledning att instämma i Owe Hellbergs reservation i den frågan.

Jag tycker att utskottet tar ganska lätt på det här problemet, som framför allt finns i Gävleborgs och Västernorrlands län. Fortfarande, snart tio år efter Tjernobylkatastrofen, kastar olyckan en mycket mörk skugga över de här delarna av vårt land. I de här länen har man ännu inte märkt någon särskilt påtaglig nedgång av de mycket höga halter av cesium 137 som konstaterats i vilt, fisk, svamp m.m. Något annat är inte heller att vänta, eftersom halveringstiden för cesium är 30 år. Människor med intresse för att ta till vara det som naturen ger inom de här områdena känner fortfarande en mycket stark oro och ett behov av att kontinuerligt mäta halterna av cesium i samband med t.ex. älgjakt.

Jag tycker att det då är litet lättvindigt att som utskottet gör bara hänvisa till att man tidigare år har sagt att det här inte är så farligt och att det kan bäras av jägarna själva. Jag är helt säker på att om den här olyckan drabbat t.ex. Mälardalen, storstadsområdena, hade man fått en helt annan reaktion från vissa ansvariga politiker. Nu drabbades Västernorrland, Gävleborg och delar av södra Norrland, och då tycker man inte att det är så viktigt.

Jag tycker att det är en nationell angelägenhet att försöka klara av det här utan att vältra över kostnaderna på kommunerna eller jägarna som är verksamma i dessa områden. Därför finns det anledning att instämma i reservation nr 3 av Owe Hellberg om att det här skall klaras av på nationell nivå. Det handlar inte om några jättelika summor. Det skulle kunna klaras av genom anslaget för ersättning på grund av radioaktivt avfall.

Med det anförda vill jag yrka bifall till Owe Hellbergs reservation.

Anf. 157 BRITTA SUNDIN (s)

Herr talman! Eftersom jag kommer från Västernorrland känner jag väl till de här problemen. Jag är inte jägare, men däremot tycker jag om

att plocka svamp. Varken i Gävleborg eller i Västernorrland kan vi plocka svamp utan att lämna in och ta prover. Det gör jag också när jag har varit ute i skogen och plockat svamp. Jag tycker inte att kostnaden hindrar mig från att vara ute i naturen och plocka svamp. Den kostnaden kan jag ta på mig.

I mitt inledningsanförande försökte jag säga att man principiellt kan anse att det här är en statlig angelägenhet som är lika över hela landet. Eftersom kostnaden är så ringa, har jag inga betänkligheter mot att vi som är ute i skog och mark tar på oss det ansvaret.

Anf. 158 SVEN BERGSTRÖM (c)

Herr talman! Vart och ett av proven innebär kanske en ringa kostnad. Om man år efter år i minst 30 år – halveringstiden är så lång – drabbas av denna kostnad, blir kostnaden sammantaget mycket hög. Det gäller i synnerhet för de som jagar både småvilt och älg och som dessutom kanske ägnar sig åt bär- och svampplockning m.m.

Själva skadan – det radioaktiva nedfallet – har tagit bort mycket av glädjen med att vistas ute i naturen och ta till vara det som naturen ger. Om man dessutom själv skall stå för kostnaderna tycker jag att dessa människor drabbas oanständigt hårt.

Därför yrkar jag bifall till reservation 3. Jag tycker att det är fråga om ett nationellt ansvar. Eftersom de sammantagna kostnaderna inte är oöverstigliga för staten, borde det vara möjligt att samla en majoritet för att ta det ansvaret på nationell nivå.

Anf. 159 BRITTA SUNDIN (s)

Herr talman! Det tråkiga är att vi inte på något sätt kan göra skadan ogjord. Det spelar ingen roll vilka beslut vi fattar. Problemen och skadorna ute i naturen kvarstår. Det kanske är på det området vi så småningom skall sätta in resurserna och se till att vi inte förstör vår natur på det sätt som skedde vid Tjernobylolyckan.

Anf. 160 GUDRUN LINDVALL (mp)

Herr talman! Jag har gått upp i talarstolen med anledning av att den person som egentligen skulle ha företrätt Miljöpartiet i det här ärendet tyvärr inte har möjlighet att närvara.

Jag vill yrka bifall till reservation 2 avseende mom. 4. Det är en motion från Miljöpartiet som handlar om någonting som vi faktiskt har diskuterat tidigare här i kammaren i kväll, nämligen radioaktivitet i livsmedel. Det här hänger naturligtvis ihop med frågan om Tjernobylolyckan som just har diskuterats.

En näring som drabbades hårt av Tjernobylolyckan är rennäringen. Efter olyckan i Tjernobyl steg gränsvärdet betydligt i renkött. I Sverige har man hanterat problemet på ungefär samma sätt som i Ryssland. Man har höjt gränsvärdena. I stället borde vi kanske ha fört en diskussion om vad radioaktivitet, även i låga doser, i livsmedel innebär. I Ryssland ökar antalet cancersjuka barn dramatiskt. Vi vet också att låga doser av radioaktivitet är farligare än vad vi tidigare har trott.

Rennäringen

Försiktighetsprincipen borde innebära att vi skulle sänka gränsvärdena rejält i stället för att höja dem. Det här skulle naturligtvis påverka rennäringen. För att rennäringen inte skall drabbas ekonomiskt menar vi att staten skall gå in med ett ekonomiskt stöd och även bekosta stödutfodring av renarna.

Det är oacceptabelt att en näring som rennäringen så dramatiskt kan påverkas av någonting som sker utan dess egen förskyllan. Vi menar att just när det gäller radioaktivitet bör vi ha en betydligt strängare syn i Sverige än vad vi har haft och inse att det här är någonting som påverkas oss rejält. Jag yrkar således bifall till reservation 2 avseende mom. 4.

Anf. 161 PETER WEIBULL BERNSTRÖM (m)

Herr talman! Jag hade inte tänkt ge mig in i den här debatten, men jag tycker att det förtjänar att påpekas för reservanterna och kanske även för Britta Sundin – när det gäller ärendet om ersättning för viltskador – att utskottsmajoriteten har enats om att avsluta skrivningen med följande rader: "Det får närmast anses givet att regeringen, om så anses erforderligt, återkommer till riksdagen i ärendet i 1995 års kompletteringsproposition eller i annat sammanhang om beredningen av Naturvårdsverkets och Sametingets förslag föranleder en omprövning av frågan."

Detta utgår vi ifrån att regeringen kommer att göra om det visar sig att dessa 14 miljoner kronor inte skulle vara till fyllest.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 20 april.)

Hyresrätt m.m.

16 § Hyresrätt m.m.

Föredrogs
Bostadsutskottets betänkande 1994/95:BoU19
Hyresrätt m.m.

Anf. 162 STIG GRAUERS (m)

Herr talman! Kammaren har att behandla ett mycket viktigt betänkande som rör hyresrätt och ägarlägenheter. Till detta betänkande är fogat två moderata reservationer, som jag naturligtvis ställer mig bakom utan att nu yrka bifall till dem.

Till betänkandet är fogat en reservation till förmån för ägarlägenheter. Bakom denna reservation står Moderata samlingspartiet tillsammans med Centern, Folkpartiet, Miljöpartiet och kristdemokraterna. Till denna reservation ber jag att få yrka bifall.

Vart vill då vi moderater komma med dessa reservationer? Jo, vi vill uppnå en ökad trygghet i boendet samtidigt som vi vill ha ökad valfrihet och ökade valmöjligheter. Trygghet, valfrihet och ökade valmöjligheter är tre målsättningar som vi erfarit att alla människor tillmäter stor betydelse när de väljer bostadsform. I utskottets majoritets-

skrivning kan man inte finna något som tyder på att det finns något kontroversiellt eller några motsättningar kring dessa tre mål för boendet, och det är bra. Låt oss då se på hur vi moderater i våra tre reservationer har sagt att vi vill forma politiken för att nå dessa tre mål.

I reservation 1 rörande bruksvärdessystemet tar vi just upp trygghetsaspekten i boendet ur besittningsskyddssynpunkt. Vi menar att bruksvärdessystemet är det enda som tillgodoser grundläggande krav på rättvisa och samtidigt garanterar största möjliga valfrihet. De som väljer att bosätta sig i mycket attraktiva lägen med högre bostadsstandard än normalt, skall betala för detta. Omvänt skall de som väljer mindre attraktiva lägen och något lägre bostadsstandard, t.ex. för att ha råd med ett fritidsboende, också kunna erbjudas lägre boendekostnader. Mångfalden ger valfrihet, menar vi.

Det är bostadskonsumenten själv som skall välja. Det är alltså enligt vår mening rimligt att hyrorna relateras till det kvalitetskrav och det läge som den boende själv väljer. Enligt denna reservation finns det alltså både ur rättvisesynpunkt och ur valfrihetssynpunkt all anledning att återinföra bruksvärdessystemet och att avskaffa de allmännyttiga bostadsföretagens hyresledande roll.

Vi menar att ett system med en fri hyresbildning i kombination med ett rejält besittningsskydd ökar de boendes valmöjligheter och därtill tryggheten i boendet.

I reservation nr 2 tar vi upp en annan aspekt på tryggheten i boendet: problemen med de s.k. oseriösa hyresvärdarna. Trots att vi vet att endast ett fåtal av hyresvärdarna är oseriösa menar vi att det krävs bättre regelsystem och mindre byråkrati för att man skall komma till rätta med dessa. Vi menar, i likhet med den utredning som har haft i uppdrag att se över regelsystemen, att den nuvarande lagstiftningen är för tandlös och ineffektiv för att de boende skall kunna ges ett verkligt skydd och en verklig trygghet.

Ett sätt att nå en annan tingens ordning är att avskaffa förvärvslagen och i stället skärpa bostadsförvaltningslagen. På det sättet menar vi att det öppnas en möjlighet att ingripa tidigare, redan när det föreligger omständigheter som kan komma att leda till påtagliga missförhållanden för de boende. Det nuvarande systemet ger inte möjlighet att ingripa förrän missförhållandena har drabbat de boende. Vi moderater menar att detta inte ger de boende den trygghet som de skall kunna kräva.

I reservation 3, som jag här yrkar bifall till, behandlar vi ett gammalt välkänt förslag. Det handlar om ägarlägenheter. Vår uppfattning är att äganderätt i ett flerfamiljshus är bra både för den enskilde och för samhället. Det ger de boende större möjligheter att förfoga över sin bostad och utforma den efter egna behov och önskemål. Det ger också större möjligheter till en bra finansiering genom egna medel eller personliga lån. Vi kan inte se några skäl till att det inte skall finnas möjlighet att äga sin bostad i ett flerfamiljshus. De förutsättningar som gäller för enskilt ägande är i princip tillämpliga även när det gäller ägarlägenheter.

I betänkandet sägs det att man vid tidigare prövningar har ifrågasatt förslaget. Motiveringen har varit att man ansåg att upplåtelseformen bostadsrätt i allt väsentligt tillgodosåg syftet med ägarlägenheter.

Herr talman! Detta gällde kanske förr men knappast i dag. Jag vill endast redovisa ett exempel. I dag är det största problemet på bostadssektorn att det finns insolventa bostadsrättsföreningar. Med ägarlägenheter skulle detta problem inte på långa vägar bli så påtagligt som det är nu. Det finns mycket som talar för ägarlägenheter, men jag nöjer mig med detta som motiv för att yrka bifall till reservation nr 3.

Anf. 163 LENA LARSSON (s)

Herr talman! Jag börjar med att yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Betänkandet behandlar som vi hörde hyresrätten, dvs. förhållandet mellan hyresgäster och hyresvärdar. I betänkandet behandlar utskottet tolv motioner, helt eller delvis. Flertalet av dessa har utskottsmajoriteten avstyrkt med hänvisning till en förestående utredning avseende olika frågor inom det hyresrättsliga området.

Regeringen har den 6 april antagit ett kommittédirektiv för översyn av hyreslagstiftningen. Översynen skall bl.a. gå ut på att stärka hyresgästernas inflytande och ställning i olika situationer. Det gäller t.ex. förhandlingssystemet och inflytandet vid upprustning och ombyggnad. Man skall också se över hyreslagens regler om förverkande av hyresrätt till bostadslägenhet vid dröjsmål med betalning av hyran. Dessutom skall utredaren föreslå lagändringar som innebär att kontrollen av förvärv av hyresfastigheter effektiviseras.

På två områden är moderaterna inte överens med övriga partier i utskottet, vilket framgår av reservationerna 1 och 2. De handlar om det nuvarande bruksvärdessystemet och om hur vi skall komma till rätta med oseriösa hyresvärdar. Moderaterna vill ta bort de allmännyttiga bostadsföretagens hyror som förstahandsnorm vid en bruksvärdesprövning. Man påpekar att systemet inte lever upp till dagens krav på flexibilitet.

Under den förra valperiodens moderatledda regering aktualiserades frågan. Men den dåvarande regeringen valde att inte föreslå någon förändring av bruksvärdesregeln, just på grund av att systemet i viktiga avseenden fått den flexibilitet som åsyftats. Bostadshyrorna har under senare år, inom systemets ram, anpassats till de boendes betalningsvilja.

De allmännyttiga bostadsföretagens kostnadsbaserade hyressättning verkar återhållande på hyresnivån. Såvitt jag förstår är moderaterna inte nöjda med det. De vill att marknaden skall sätta hyresnivån.

När det gäller reservation 2 vill jag hänvisa till kommittédirektiven. Där framhåller vi uttryckligen vikten av att ha förvärvslagen kvar. Att först i efterhand ha möjlighet att tillvarata hyresgästernas intressen gentemot oseriösa hyresvärdar är inte tillfredsställande. Erfarenheterna från 80-talet säger oss att det är ytterst viktigt att förhindra oseriösa förvärvare att komma in på fastighetsmarknaden.

Reservation 3, som gäller ägarlägenheter, är en följetong. Senast i höstas debatterades den frågan i kammaren. Reservanterna radar upp en rad fördelar med ägarlägenheter men har tydligen glömt hur svårt alla utredare har haft att finna någon juridisk hållbarhet. Utskottsmajoriteten ser dessutom inga fördelar med ägarlägenheter som inte skulle kunna uppnås genom förändringar i bostadsrättslagen. Vi ser det inte som relevant att i nuläget ytterligare en gång utreda frågan, med hänsyn till att alla tidigare utredningar mer eller mindre har hamnat i det runda arkivet.

Anf. 164 STIG GRAUERS (m) replik

Herr talman! Lena Larsson för fram en del kritik mot våra reservationer. När det gäller ägarlägenheter handlar kritiken om att man tidigare har utrett detta och inte funnit juridiska lösningar. Vi anser att det skall kunna vara lika enkelt att äga en lägenhet som att äga en villa. Vi ser alltså inte att den juridiska delen av den här frågan skulle vara ett hinder. Om man bara inser betydelsen av ägarlägenheter såväl för samhället som för den enskilde skulle man utan vidare kunna genomföra denna idé.

När det gäller de allmännyttiga bostadsföretagen menar vi att den historia vi ser bakom oss förskräcker. Lena Larsson kan väl inte mena att utvecklingen på bostadsmarknaden under de senaste 20 åren har varit föredömlig? Lena Larsson kan väl inte mena att den valfrihet som alla bostadskonsumenter efterfrågar har funnits? Lena Larsson måste väl inse att det nu – när vi har kört det gamla systemet i botten och på alla sätt försökt utnyttja, vända och vrida på det – är tid att finna något nytt. Det är i det perspektivet som man skall se vår reservation. Vi vill visa på en möjlighet att öka attraktionsvärdet på boendet, och vi vill öka valmöjligheterna och därmed skapa trygghet för de boende.

Anf. 165 LENA LARSSON (s) replik

Herr talman! Jag vill börja med att ta upp ägarlägenheterna. Jag förstår inte Stig Grauers. Han säger att det skulle vara lika enkelt att äga en lägenhet i ett hyreshus som ett egnahem. Det finns en rad komplikationer i en hyresfastighet. Det handlar ofta om samverkan och samråd när man tillsammans skall äga någonting. Det handlar ju inte bara om att äga själva lägenheten. Man har ju också gemensamma utrymmen som man måste förvalta och se till att sköta. Dessutom är det svårt att lägga in markvärden och sådant i själva ägarlägenheten.

Det finns också en annan aspekt på detta. Det är kanske här som våra åsikter skiljer sig allra mest. Man skall fritt kunna hyra ut sin s.k. ägarlägenhet. Där ser vi socialdemokrater ett problem, eftersom ägaren då inte själv tar det totala ansvaret för den del av fastigheten som han faktiskt äger.

Stig Grauers talade också om bruksvärdet och om de allmännyttiga bostadsföretagen. Jag träffade naturligtvis precis rätt när jag förstod att man är ute efter dem.

För oss har allmännyttan en mycket stor betydelse när det gäller bruksvärdessystemet, mycket på grund av att vår allmännytta inte har

något vinstsyfte. Därmed har vi också en reglering av hur våra statliga subventioner, bostadssubventioner, används.

Anf. 166 STIG GRAUERS (m) replik

Herr talman! Det kan väl inte, Lena Larsson, vara ett hot mot idén om ägarlägenheter att ägaren i sin egenskap av ägare förfogar över lägenheten och då även kan utforma den som han vill? Det är väl ett erbjudande som de boende måste uppskatta, att få anpassa och utforma lägenheten efter sina egna önskemål?

Så säger Lena Larsson att man t.o.m. kan tänka sig att den boende hyr ut sin lägenhet. Ja visst kan man göra det. Men fortfarande för han med sig ägaransvaret. Ägaransvaret förflyttas ju inte i och med att man hyr ut sin lägenhet, utan ägaransvaret står kvar på de villkor som gäller i övrigt.

Detta är inget problem i och för sig. Lena Larsson kan säkert möta exempel på goda ägarlägenhetsförhållanden i många länder, där erfarenheterna av dessa är mycket större.

Angående bruksvärdet säger Lena Larsson att det är allmännyttan jag vill komma åt. Nej, det är det faktiskt inte. Jag pekar på att allmännyttan, trots att man inte har vinstsyfte, inte har kunnat presentera en sådan mångfald att den skulle kunna användas som en riktnorm när man erbjuder de boende olika alternativ.

Allmännyttan beslutar mot bakgrund av kommunala och andra prioriteringar hur de boende skall ha det. I vårt system är det den boende själv som skall ha möjlighet att välja. Den mångfalden i boendet hävdar vi är det viktiga.

Anf. 167 LENA LARSSON (s) replik

Herr talman! Det Stig Grauers talar om när det gäller ägarlägenheten finns ju redan i bostadsrätten, förutom den del som rör själva finansieringen. Jag förstår inte varför man måste skaffa sig ytterligare en boendeform, när det man pekar på är just det som finns i bostadsrätten och som alltså redan finns i dag: att utforma sin egen lägenhet, att kunna påverka den egna lägenheten och se till hur man själv vill ha det. Den möjligheten finns i dag. Det man kan tänka sig är själva bostadsrättslagen, som man skulle kunna se över för att kunna komma en bit närmare ett system där var och en tar fullt ansvar för sin egen lägenhet.

Visst har allmännyttan en mångfald. I dag kan man inom allmännyttans bestånd se olika efterfrågan på större eller mindre lägenheter och olika typer av kvalitet – inte i betydelsen kvalitet som sådan, utan i betydelsen att man kan hitta lägenheter som har en kvalitet som går utöver det som i dag är en standardbostad. Det har också visat sig att allmännyttan i dag är mer flexibel i sin hyressättning.

Jag vet inte vad mer Stig Grauers menar med mångfald, om han menar att det också inom allmännyttan skall finnas egenbyggda lägenheter. I så fall är vi inne på något annat.

Anf. 168 OWE HELLBERG (v)

Herr talman! Uppluckringen av lagstiftningen som reglerar hyresrättsliga frågor har lett till ett sämre skydd och sämre villkor för hyresgästerna. Villkoren på fastighetsmarknaden är osäkra och kan leda till spekulation med fastigheter som är på obestånd eller som ligger i riskzonen för att bli det. Omfattande ombyggnader och renoveringar står inför fullbordan på 90-talet, vilket kan göra boendet osäkert för många hyresgäster.

Hyresgästernas skydd och besittningsrätt måste utökas och kontrollen och lagstiftningen runt fastighetsköp och fastighetsförvaltning skärpas. Hyresgästernas möjlighet att känna trygghet i sitt boende genom ett seriöst ansvarstagande hos fastighetsägaren är lika viktigt som att fastighetsägaren kan lita på att hyresgästerna uppfyller sina åtaganden.

Detta har vi i Vänsterpartiet berört i några av våra motioner och krävt ändring i lagstiftningen om. Men vi kommer inte att reservera oss, eftersom en utredning skall se över de hyresrättsliga frågorna och man i betänkandets andemening kan uttolka att hyresgästernas lagstiftade skydd kommer att förbättras.

Man skall inte i tidningen behöva läsa om att hyresgäster inför ombyggnad sägs upp och avflyttas för att sedan erbjudas en lägenhet som de inte hade från början eller som de inte hade möjlighet att påverka hur den skulle rustas eller ändras. Hyran ligger sedan, i enlighet med de nya regler som gäller, på en betydligt högre nivå. Det här kommer enligt Hyresgästföreningen bara i Stockholmsregionen under 1995 tusentals hyresgäster att råka ut för.

Det händer också att hyreshus på obestånd byter ägare till sådana som snabbt visar sig vara oseriösa, försvinner och lämnar stora låneskulder och obetalda räkningar efter sig. Naturligtvis drabbas hyresgästerna av sådana händelser, med oro och kanske med högre hyra som följd.

Vi emotser, med de direktiv som föreligger, utredningens ändringsförslag med spänd förväntan.

Det som har orsakat mest oenighet i det här betänkandet är frågan om ägarlägenheter. Det är ett borgerligt krav med ideologiska förtecken. Den fråga man bör ställa sig är om det finns något att vinna på en sådan reform. Ger det ett tillskott till boendesektorn i form av en bättre bostadspolitik, framför allt i form av en bättre social bostadspolitik? Svaret på frågan har hittills varit nej. Tidigare utredningar har avstyrkt sådana förslag med motiveringen att de bostadssociala effekterna inte har utretts tillräckligt och att det försvårar lagstiftningen och regelsystemet i övrigt på bostadsområdet.

Vänsterpartiet anser att de upplåtelseformer som redan finns i dag är tillräckliga men att de behöver kompletteras med att hyresgästernas inflytande och rättsliga ställning stärks. Vi tror att ägarlägenheter leder till större problem, med fler som är utan bostad, ytterligare segregering och en minskad rörlighet på bostadsmarknaden.

I en del länder i Europa där systemet med ägarlägenheter är det dominerande blir det svårt för dem som inte har råd att skaffa sig en

egen bostad. Antingen blir man hemlös, eller så hänvisas man till särskilda bostäder, s.k. Sozialwohnungs.

Att på detta sätt peka ut människor är inget som vi vänsterpartister förespråkar. Även om vi i Sverige genom en ogenomtänkt planering är på väg att skapa problemområden på gränsen till social utslagning, skall vi satsa på att återupprätta de områdenas status genom en rad åtgärder. Men vi tror inte att ägarlägenheter är någon lösning på det problemet. Därför ansluter vi oss till utskottets ställningstagande i den här frågan.

Anf. 169 PER LAGER (mp)

Herr talman! Miljöpartiet de gröna anser att en bra bostad till rimlig kostnad skall vara en mänsklig rättighet. Vi menar också att bostaden medför skyldigheter i den meningen att människor kan och skall ta ansvar för sitt boende och sin närmiljö. De måste därför få möjlighet att delta redan vid planeringen i samband med ny- och ombyggnationer.

Vi vill också öka möjligheterna för hyresgäster att köpa sina lägenheter. Vid förändringar av fastighetens status skall de ges laglig förtur att överta sina lägenheter med äganderätt. Reformen kan genomföras genom en skärpning och utvidgning av lagen om förvärvstillstånd för bostadsfastigheter. En privatperson skall inte kunna köpa och sälja hyreshus med mer än tre lägenheter utan att överlåtelser i första hand sker till hyresrättshavarna, dvs. genom förköpsrätt. Lagskärpningen bör enbart gälla vid frivillig försäljning och möjligen vid arv och gåva.

Resultatet blir enligt oss ett spritt ägande och en begränsning av spekulation i fastigheter.

Observera att detta inte minskar våra krav på ett bra bestånd av hyresrätter och en satsning på den kooperativa hyresrätten, som ett alternativ för ökat inflytande utan större ekonomiska insatser.

Herr talman! I reservation nr 3 under mom. 10, som jag yrkar bifall till och som vi står bakom tillsammans med flera andra partier, vill vi ha ägarlägenheten som bostadsform närmare utredd, bl.a. med förköpsrätt för hyresgästerna – detta trots alla tidigare misslyckade försök, som har nämnts tidigare i debatten. Efter många års krav är det nu dags att se närmare på denna möjlighet till större valfrihet i boendet.

Anf. 170 LENA LARSSON (s)

Herr talman! Jag skulle vilja fråga Per Lager vilken skillnad han ser mellan att göra en bostadsrätt av ett hus i och med att man ger hyresgästerna förköpsrätt till den och att inrätta ägarlägenheter. Det handlar ju då om att förändra en lagstiftning, men till vad? Jag förstår inte vilken skillnad som han ser här.

Anf. 171 PER LAGER (mp)

Herr talman! Det gäller storleken av det egna ansvaret, varvid äganderätten medför ett totalt ansvar. Det är väl liksom på många områden i livet så, att ju större ansvar man får ta, desto större försiktighet och noggrannhet iakttar man med det som man ansvarar för.

Anf. 172 LENA LARSSON (s)

Herr talman! Också när det gäller bostadsrätter har man ett ägaransvar, men ett kollektivt sådant. Menar Per Lager att man för ägarlägenheter skall ha ett ägaransvar men att det skall vara begränsat till den egna lägenheten? Hur blir det då med de gemensamma utrymmena? Vem skall ta ansvar för dem?

Anf. 173 PER LAGER (mp)

Herr talman! För skötseln av de gemensamma anläggningarna kan man mycket väl skapa en ekonomisk förening. Sådana finns överallt i samhället i övrigt där man måste ta ett gemensamt ansvar, men själva lägenheten kan man äga. Det är bara ytterligare ett alternativ, som inte alls inverkar negativt på bostadsrätten eller någon annan upplåtelseform.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 20 april.)

17 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Propositioner
1994/95:161 Regionalpolitik
1994/95:219 Enhetlig räntesättning och finansiering av statliga bostadslån m.m.

Motioner
med anledning av prop. 1994/95:148 Transplantationer och obduktioner m.m.
1994/95:So30 av Rigmor Ahlstedt (c)
1994/95:So31 av Sten Svensson m.fl. (m)
1994/95:So32 av Gullan Lindblad m.fl. (m)
1994/95:So33 av Rune Backlund (c)
1994/95:So34 av Margitta Edgren m.fl. (fp)
1994/95:So35 av Barbro Westerholm m.fl. (fp)
1994/95:So36 av Thomas Julin (mp)
1994/95:So37 av Stig Sandström m.fl. (v)
1994/95:So38 av Alf Svensson m.fl. (kds)

med anledning av prop. 1994/95:151 Droit de suite och längre upphovsrättsligt skydd
1994/95:L33 av Rolf Dahlberg m.fl. (m)
1994/95:L34 av Carl-Johan Wilson (fp)
1994/95:L35 av Ingegerd Sahlström och Agneta Ringman (s)
1994/95:L36 av Agne Hansson och Marianne Andersson (c)
1994/95:L37 av Inger Lundberg (s)
1994/95:L38 av Karl-Göran Biörsmark (fp)
1994/95:L39 av Margitta Edgren (fp)

Hyresrätt m.m

1994/95:L40 av Tanja Linderborg m.fl. (v)
1994/95:L41 av Yvonne Ruwaida m.fl. (mp)

med anledning av prop. 1994/95:182 Beskattning av fri hälso- och sjukvård samt vissa andra förmåner
1994/95:Sk48 av Bo Lundgren m.fl. (m)
1994/95:Sk49 av Göthe Knutson (m)

med anledning av prop. 1994/95:189 Konkursgäldenären
1994/95:L31 av Rolf Dahlberg m.fl. (m)
1994/95:L32 av Per Rosengren m.fl. (v)

med anledning av prop. 1994/95:194 Vissa frågor om psykiatrisk tvångsvård
1994/95:So39 av Gun Hellsvik m.fl. (m)
1994/95:So40 av Stig Sandström m.fl. (v)

med anledning av prop. 1994/95:197 Vissa socialförsäkringsfrågor, m.m.
1994/95:Sf18 av Sigge Godin m.fl. (fp)

med anledning av prop. 1994/95:200 Lag om vissa personregister för officiell statistik m.m.
1994/95:Fi30 av Bengt Harding Olson (fp)

med anledning av prop. 1994/95:208 Beslutanderätten i fråga om kyrkliga kulturminnen
1994/95:Kr14 av Jan Backman (m)

med anledning av prop. 1994/95:209 Kontrolluppgiftsskyldighet vid avyttring av värdepapper m.m.
1994/95:Sk45 av Isa Halvarsson och Karin Pilsäter (fp)
1994/95:Sk46 av Bo Lundgren m.fl. (m)
1994/95:Sk47 av Michael Stjernström (kds)

Jordbruksutskottets betänkande
1994/95:JoU13 Statsbudgeten för budgetåret 1995/96 (Justitiedepartementet, Jordbruksdepartementet och Näringsdepartementet)

18 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställts

den 19 april

1994/95:448 av *Göte Jonsson* (m) till statsrådet Jörgen Andersson om utbyggnad av skyddade älvar

1994/95:449 av *Ulla-Britt Hagström* (kds) till kulturministern om barnkultur

Frågorna redovisas i bilaga som fogas till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 25 april.

19 § Kammaren åtskildes kl. 20.02.

Förhandlingarna leddes
av förste vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 3 § anf. 35 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 6 § anf. 66 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 7 § anf. 96 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 11 § anf. 129 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 18.01 och
av förste vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

LISBET HANSING ENGSTRÖM

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

1 § Hänvisning av ärenden till utskott 1

2 § Förnyad bordläggning 1

Meddelande om samlad votering 1

3 § Situationen i f.d. Jugoslavien samt Albanien 2

Utrikesutskottets betänkande 1994/95:UU21 2
Anf. 1 LENNART ROHDIN (fp) 2
Anf. 2 ANNELI HULTHÉN (s) 6
Anf. 3 LENNART ROHDIN (fp) replik 9
Anf. 4 ANNELI HULTHÉN (s) replik 10
Anf. 5 LENNART ROHDIN (fp) replik 10
Anf. 6 ANNELI HULTHÉN (s) replik 10
Anf. 7 GÖRAN LENNMARKER (m) 11
Anf. 8 LENNART ROHDIN (fp) replik 14
Anf. 9 GÖRAN LENNMARKER (m) replik 15
Anf. 10 LENNART ROHDIN (fp) replik 15
Anf. 11 GÖRAN LENNMARKER (m) replik 16
Anf. 12 MARIANNE ANDERSSON (c) 17
Anf. 13 ANNELI HULTHÉN (s) replik 18
Anf. 14 MARIANNE ANDERSSON (c) replik 19
Anf. 15 JAN JENNEHAG (v) 19
Anf. 16 LENNART ROHDIN (fp) replik 20
Anf. 17 JAN JENNEHAG (v) replik 20
Anf. 18 LENNART ROHDIN (fp) replik 20
Anf. 19 JAN JENNEHAG (v) replik 21
Anf. 20 BODIL FRANCKE OHLSSON (mp) 21
Anf. 21 LENNART ROHDIN (fp) replik 23
Anf. 22 BODIL FRANCKE OHLSSON (mp) replik 23
Anf. 23 LENNART ROHDIN (fp) replik 23
Anf. 24 BERTIL PERSSON (m) 24
Anf. 25 LENNART ROHDIN (fp) replik 25
Anf. 26 BERTIL PERSSON (m) replik 26
Anf. 27 LENNART ROHDIN (fp) replik 26
Anf. 28 BERTIL PERSSON (m) replik 26
Anf. 29 HÅKAN HOLMBERG (fp) 26
Anf. 30 ANNELI HULTHÉN (s) replik 28
Anf. 31 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik 29
Anf. 32 ANNELI HULTHÉN (s) replik 29
Anf. 33 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik 30
Anf. 34 GÖRAN LENNMARKER (m) replik 30
Anf. 35 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik 31
Anf. 36 GÖRAN LENNMARKER (m) replik 32
Anf. 37 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik 32
Anf. 38 RAGNHILD POHANKA (mp) 33

Anf. 39 LENNART ROHDIN (fp) 35
(Beslut fattades efter 6 §.) 36

4 § Fredsprocessen i Mellanöstern 36

Utrikesutskottets betänkande 1994/95:UU22 36
Anf. 40 BERNDT EKHOLM (s) 36
Anf. 41 GÖRAN LENNMARKER (m) 39
Anf. 42 HANNA ZETTERBERG (v) 41
Anf. 43 BODIL FRANCKE OHLSSON (mp) 42
Anf. 44 GÖRAN LENNMARKER (m) replik 43
Anf. 45 HÅKAN HOLMBERG (fp) 43
(Beslut fattades efter 6 §.) 44

5 § Anslag till Brottsoffermyndigheten, m.m. 45

Justitieutskottets betänkande 1994/95:JuU13 45
Anf. 46 INGBRITT IRHAMMAR (c) 45
Anf. 47 SIW PERSSON (fp) 48
Anf. 48 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik 49
Anf. 49 SIW PERSSON (fp) replik 49
Anf. 50 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik 50
Anf. 51 SIW PERSSON (fp) replik 50
Anf. 52 KIA ANDREASSON (mp) 50
Anf. 53 GUN HELLSVIK (m) 51
Anf. 54 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) 52
Anf. 55 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik 54
Anf. 56 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik 55
Anf. 57 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik 55
Anf. 58 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik 56
Anf. 59 GUN HELLSVIK (m) replik 56
Anf. 60 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik 57
Anf. 61 GUN HELLSVIK (m) replik 57
Anf. 62 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik 57
Anf. 63 KIA ANDREASSON (mp) 58
Anf. 64 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) 58
Anf. 65 KIA ANDREASSON (mp) 58
(Beslut fattades efter 6 §.) 58

6 § Anslag till kriminalvården, m.m. 59

Justitieutskottets betänkande 1994/95:JuU16 59
Anf. 66 GÖTHE KNUTSON (m) 59
Anf. 67 INGBRITT IRHAMMAR (c) 61
Anf. 68 ALICE ÅSTRÖM (v) 62
Anf. 69 GÖTHE KNUTSON (m) replik 64
Anf. 70 ALICE ÅSTRÖM (v) replik 64
Anf. 71 GÖTHE KNUTSON (m) replik 64
Anf. 72 ALICE ÅSTRÖM (v) replik 65
Anf. 73 KIA ANDREASSON (mp) 65
Anf. 74 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik 67
Anf. 75 KIA ANDREASSON (mp) replik 67
Anf. 76 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik 67

Anf. 77 KIA ANDREASSON (mp) replik ... 67
Anf. 78 ROLF ÅBJÖRNSSON (kds) ... 68
Anf. 79 BIRTHE SÖRESTEDT (s) ... 69
Anf. 80 GÖTHE KNUTSON (m) replik ... 72
Anf. 81 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik ... 72
Anf. 82 GÖTHE KNUTSON (m) replik ... 73
Anf. 83 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik ... 73
Anf. 84 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik ... 74
Anf. 85 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik ... 74
Anf. 86 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik ... 74
Anf. 87 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik ... 75
Anf. 88 KIA ANDREASSON (mp) replik ... 75
Anf. 89 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik ... 75
Anf. 90 KIA ANDREASSON (mp) replik ... 76
Anf. 91 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik ... 76
Anf. 92 ALICE ÅSTRÖM (v) ... 76
Anf. 93 BIRTHE SÖRESTEDT (s) ... 77

Beslut ... 77

UU21 Situationen i f.d. Jugoslavien samt Albanien ... 77
UU22 Fredsprocessen i Mellanöstern ... 78
JuU13 Anslag till Brottsoffermyndigheten, m.m. ... 78
JuU16 Anslag till kriminalvården, m.m. ... 79

Beslut om samlad votering ... 81

7 § Anslag till Brottsförebyggande rådet, m.m. ... 81

Justitieutskottets betänkande 1994/95:JuU17 ... 81
Anf. 94 GUN HELLSVIK (m) ... 81
Anf. 95 INGBRITT IRHAMMAR (c) ... 83
Anf. 96 ALICE ÅSTRÖM (v) ... 85
Anf. 97 MÄRTA JOHANSSON (s) ... 86
Anf. 98 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik ... 88
Anf. 99 MÄRTA JOHANSSON (s) replik ... 89
Anf. 100 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik ... 89
Anf. 101 GUN HELLSVIK (m) replik ... 89
Anf. 102 MÄRTA JOHANSSON (s) replik ... 89
Anf. 103 GUN HELLSVIK (m) replik ... 89
Anf. 104 MÄRTA JOHANSSON (s) replik ... 90
Anf. 105 GUN HELLSVIK (m) ... 90
(Beslut fattades efter 10 §.) ... 90

8 § Anslag till åklagarväsendet, m.m. ... 90

Justitieutskottets betänkande 1994/95:JuU18 ... 90
Anf. 106 KIA ANDREASSON (mp) ... 91
Anf. 107 HELENA FRISK (s) ... 91
Anf. 108 KIA ANDREASSON (mp) ... 93
Anf. 109 HELENA FRISK (s) ... 93
Anf. 110 KIA ANDREASSON (mp) ... 93
(Beslut fattades efter 10 §.) ... 93

9 § Anslag till rättshjälp, m.m. 93

Justitieutskottets betänkande 1994/95:JuU19 93
Anf. 111 GUN HELLSVIK (m) 93
Anf. 112 SIGRID BOLKÉUS (s) 94
Anf. 113 GUN HELLSVIK (m) replik 97
Anf. 114 SIGRID BOLKÉUS (s) replik 98
Anf. 115 GUN HELLSVIK (m) replik 99
Anf. 116 SIGRID BOLKÉUS (s) replik 99
Anf. 117 ROLF ÅBJÖRNSSON (kds) 99
Anf. 118 SIGRID BOLKÉUS (s) 100
Anf. 119 ROLF ÅBJÖRNSSON (kds) 100
Anf. 120 SIGRID BOLKÉUS (s) 100
(Beslut fattades efter 10 §.) 101

10 § Uthyrning och utlåning av upphovsrättsligt skyddade verk, m.m. 101

Lagutskottets betänkande 1994/95:LU4 101
Anf. 121 SVEN-ERIK ÖSTERBERG (s) 101
Anf. 122 YVONNE RUWAIDA (mp) 102

Beslut 103

JuU17 Anslag till Brottsförebyggande rådet, m.m. 103
JuU18 Anslag till åklagarväsendet, m.m. 104
JuU19 Anslag till rättshjälp, m.m. 104
LU4 Uthyrning och utlåning av upphovsrättsligt skyddade verk, m.m. 105

11 § Ny marknadsföringslag 105

Lagutskottets betänkande 1994/95:LU16 105
Anf. 123 BIRGITTA CARLSSON (c) 105
Anf. 124 TANJA LINDERBORG (v) 107
Anf. 125 YVONNE RUWAIDA (mp) 108
Anf. 126 BENGT KRONBLAD (s) 109
Anf. 127 TANJA LINDERBORG (v) replik 113
Anf. 128 BENGT KRONBLAD (s) replik 113
Anf. 129 ROLF ÅBJÖRNSSON (kds) 113
Anf. 130 BENGT KRONBLAD (s) replik 114
Anf. 131 HENRIK S JÄRREL (m) 114
Anf. 132 INGER DAVIDSON (kds) 116
Anf. 133 BENGT KRONBLAD (s) 117
Anf. 134 INGER DAVIDSON (kds) 118

Beslut 118

Beslut om uppskjuten votering 119

12 § Anslag till Livsmedelsverket, m.m. 119

Lagutskottets betänkande 1994/95:LU20 119
Anf. 135 BIRGIT HENRIKSSON (m) 119

Anf. 136 RIGMOR AHLSTEDT (c) ... 121
Anf. 137 RUNE BERGLUND (s) ... 122
Anf. 138 YVONNE RUWAIDA (mp) ... 124
Anf. 139 BIRGIT HENRIKSSON (m) replik ... 125
Anf. 140 YVONNE RUWAIDA (mp) replik ... 126
Anf. 141 RUNE BERGLUND (s) replik ... 126
Anf. 142 YVONNE RUWAIDA (mp) replik ... 126
Anf. 143 GUDRUN LINDVALL (mp) ... 126
(Beslut skulle fattas den 20 april.) ... 127

Ajournering ... 128

Återupptagna förhandlingar ... 128

13 § Funktionshindrades resemöjligheter ... 128

Trafikutskottets betänkande 1994/95:TU16 ... 128
Anf. 144 RAGNHILD POHANKA (mp) ... 128
(Beslut skulle fattas den 20 april.) ... 129

14 § Ändring i telelagen, m.m. ... 129

Trafikutskottets betänkande 1994/95:TU17 ... 129
Anf. 145 JAN SANDBERG (m) ... 129
Anf. 146 JARL LANDER (s) ... 129
(Beslut skulle fattas den 20 april.) ... 129

15 § Rennäringen ... 130

Bostadsutskottets betänkande 1994/95:BoU16 ... 130
Anf. 147 GUDRUN LINDVALL (mp) ... 130
Anf. 148 OWE HELLBERG (v) ... 131
Anf. 149 BRITTA SUNDIN (s) ... 132
Anf. 150 GUDRUN LINDVALL (mp) replik ... 133
Anf. 151 BRITTA SUNDIN (s) replik ... 133
Anf. 152 GUDRUN LINDVALL (mp) replik ... 133
Anf. 153 BRITTA SUNDIN (s) replik ... 133
Anf. 154 OWE HELLBERG (v) replik ... 133
Anf. 155 BRITTA SUNDIN (s) replik ... 134
Anf. 156 SVEN BERGSTRÖM (c) ... 134
Anf. 157 BRITTA SUNDIN (s) ... 134
Anf. 158 SVEN BERGSTRÖM (c) ... 135
Anf. 159 BRITTA SUNDIN (s) ... 135
Anf. 160 GUDRUN LINDVALL (mp) ... 135
Anf. 161 PETER WEIBULL BERNSTRÖM (m) ... 136
(Beslut skulle fattas den 20 april.) ... 136

16 § Hyresrätt m.m. ... 136

Bostadsutskottets betänkande 1994/95:BoU19 ... 136
Anf. 162 STIG GRAUERS (m) ... 136
Anf. 163 LENA LARSSON (s) ... 138
Anf. 164 STIG GRAUERS (m) replik ... 139
Anf. 165 LENA LARSSON (s) replik ... 139

Anf. 166 STIG GRAUERS (m) replik 140
Anf. 167 LENA LARSSON (s) replik 140
Anf. 168 OWE HELLBERG (v) 141
Anf. 169 PER LAGER (mp) 142
Anf. 170 LENA LARSSON (s) 142
Anf. 171 PER LAGER (mp) 142
Anf. 172 LENA LARSSON (s) 143
Anf. 173 PER LAGER (mp) 143
(Beslut skulle fattas den 20 april.) 143

17 § Bordläggning 143

18 § Anmälan om frågor 144

1994/95:448 av *Göte Jonsson* (m) till statsrådet Jörgen Andersson om utbyggnad av skyddade älvar *144*
1994/95:449 av *Ulla-Britt Hagström* (kds) till kulturministern om barnkultur *145*

19 § Kammaren åtskildes kl. 20.02 ..... **145**

gotab 48687, Stockholm 1995